

Baština Akademije nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine

Izjave bosanskih izbjeglica o razlozima njihovog bjegstva iz Bosne u avgustu i septembru 1875. godine

Kecmanović, Ilija

Babić, Anto

1964.

Akademija nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine

<https://bastina.anubih.ba/items/8ba2bcc7-7708-4002-a4b3-4e88617ed92b>

Preuzeto s Baštine Akademije nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine

<https://bastina.anubih.ba/>

NAUČNO DRUŠTVO SR BOSNE I HERCEGOVINE

GRAĐA

KNJIGA XII

ODJELJENJE ISTORIJSKO - FILOLOŠKIH NAUKA

KNJIGA 9.

ILIJA KECMANOVIĆ

IZJAVE BOSANSKIH IZBJEGLICA O RAZLOZIMA NJHOVOG BJEGSTVA IZ BOSNE U AVGUSTU I SEPTEMBRU 1875. GODINE

(GRAĐA IZ DRŽAVNOG ARHIVA U ZAGREBU)

SARAJEVO

1964.

NAUČNO DRUŠTVO SR BOSNE I HERCEGOVINE

GRADA

KNJIGA XII

ODJELJENJE ISTORIJSKO - FILOLOŠKIH NAUKA

KNJIGA 9.

ILIJA KECMANOVIĆ

IZJAVE BOSANSKIH IZBJEGLICA O RAZLOZIMA NJHOVOG BJEGSTVA IZ BOSNE U AVGUSTU I SEPTEMBRU 1875. GODINE

(GRADA IZ DRŽAVNOG ARHIVA U ZAGREBU)

SARAJEVO

1964.

NAUČNO DRUŠTVO SR BOSNE I HERCEGOVINE

GRADA

KNJIGA XII

ODJELJENJE ISTORIJSKO-FILOLOŠKIH NAUKA

KNJIGA 9.

ILIJA KECMANOVIĆ

IZJAVE BOSANSKIH IZBJEGLICA O RAZLOZIMA NJIHOVOG BJEGSTVA IZ BOSNE U AVGUSTU I SEPTEMBRU 1875. GODINE

(GRADA IZ DRŽAVNOG ARHIVA U ZAGREBU)

Urednik

ANTO BABIĆ,

redovni član Naučnog društva SR BiH

SARAJEVO

1964

SOCIÉTÉ SAVANTE DE LA R.S. DE BOSNIE-HERZÉGOVINE

MATÉRIAUX

TOME XII

SECTION D'HISTOIRE ET DE PHILOGIE

LIVRE 9.

ILIJA KECMANOVIĆ

DÉKLARATIONS DES REFUGIES BOSNIA- QUES CONCERNANT LES CAUSES DE LEUR D'ÉPART DE BOSNIE EN AOÛT ET SEPTEMBRE 1875

(MATÉRIAUX PROVENANT DES ARCHIVES NATIONALES DE ZAGREB)

Rédacteur

ANTO BABIĆ,

membre actif de la Société savante de la R. S.
Bosnie — Herzégovine

SARAJEVO

1964

S A D R Ź A J

strana

1. Uvod	5
2. Dokumenti	15
3) Registar važnijih ličnih imena	280
4. Registar važnijih geografskih imena	282

U V O D

Zadržavajući se jedno vreme na radu u Državnom arhivu Hrvatske, obratio sam naročitu pažnju onom materijalu koji sadrži podatke o bosanskom ustanku. U tom okviru napose sam se zadržao na onoj građi iz 1875. godine koja se sastoji od saslušanja izbeglica iz Bosanske krajine, preciznije rečeno — iz oblasti takozvanog Knežpolja. Te izbeglice su, naime, da bi spasle gole živote svoje porodice, uglavnom žene i dece, sa njima zajedno prelazile preko Une i Save na austrijsku teritoriju.

Saslušavanje pomenutih izbeglica diktirano je potrebom civilnih i vojnih vlasti Austro-Ugarske Monarhije za obaveštenjima o stanju duhova u susednoj Bosni, naročito povodom ustanka u Hercegovini i u vezi s njim. Zborna mesta na kojima su obavljena saslušanja bila su u Petrinji, Crkvenom Boku, Okučanima, Rajićima, Novskoj, Novoj Kapeli, Petrovom Selu, Stazi, Gradišci, Sunji, Kukunjevcu i drugim manjim mestima duž granice. Saslušanja su obavljali za tu svrhu specijalno određeni službenici, na čelu sa nekim Alfredom Boićem, koji je, uz pomoć lokalnih opštinskih i sudskih organa, središao i slao taj materijal onima kojima je bio namenjen. Sudeći po imenima, ti saslušaoци bili su bezmalo sve naši ljudi, Srbi, odnosno Hrvati. Oni su izjave izbeglica beležili na srpskohrvatskom jeziku, da bi ih, zatim, prevodili, ili davali da se prevedu, na nemački. Oni su, očevidno, znali nemački jezik onoliko koliko im se valjalo u službenim odnosima njime služiti, ali zato su vremenom bili izgubili osećanje za svoj sopstveni; njihov srpskohrvatski jezik bio je suviše natrunjen osobinama jezika nemačke administracije, koje su oni revnosno negovali, podržavali i gajili.

Taj materijal, kao arhivska građa na srpskohrvatskom jeziku, sačuvan je i nalazi se u Državnom arhivu Hrvatske u Zagrebu. On je upotrebljen već u delima nekih naših istoričara, a napose u opsežnim radovima o Bosanskom ustanku iz pera Vase Čubrilovića (1930) i Milorada Ekmečića (1960). Ali time ta građa nipošto nije izgubila svoju zanimljivost i svoj značaj.

Pored sinteze, koja je već donekle ostvarena i koja je dobila odgovarajući publicitet, na osnovu ove građe još nije rečeno sve ono što ona pruža kao neposredan doživljaj, kao sopstveno iskustvo savremenika. Njen sadržaj sastoji se, kao što je rečeno, od tekstova saslušanja bosanskih izbeglica, njih nešto manje od dve stotine, koji su prvih jesenjih meseci, u avgustu i septembru 1875. godine, prelazili iz Bosne, tada pod turskom vlašću, u Hrvatsku i Slavoniju, tada pod

vlašću Habzburgovaca. Ona predstavlja u izvesnom smislu zaokruženu celinu, jer se odnosi na jedan više-manje zaokruženi teritorij koji, zahvaljujući, svakako, i svome geo-političkom položaju, ima svoje osobenosti kojima se ističe i po kojima je zapažen sve do naših dana.

Poznato je da su bune i ustanci na teritoriju Bosne i Hercegovine bili česti upravo u pograničnim oblastima, gde su ustanici uvek mogli računati na zaštitu i pomoć svojih sunarodnika. Otuda nije nikakvo čudo da će nas imena i lokaliteti sa kojima se susrećemo u ovoj građi vrlo često i vrlo živo podsećati na imena i lokalitete sa kojima se susrećemo u istoriji narodnooslobodilačke borbe od 1941. do 1945. godine.

Iz generalija prethodno uzimanih od svakog odraslog muškarca koji bi prešao iz Bosne na austrijsku teritoriju vidi se da je ogromna većina izbeglica iz bliže i dalje okoline određenih varošica: Bosanske Kostajnice, Bosanske Dubice, Prijedora i Bosanske Gradiške, dakle iz oblasti Knežpolja. Po zanimanju, sasvim prirodno, pretežno seosko stanovništvo, oni su u većini zemljoradnici. A bilo je među njima, međutim, i ljudi drugih profesija: izvestan broj sveštenika, pre svega, i učitelja, zatim trgovaca i zanatlija (puškara, opančara, i kovača), pa i seoskih knezova, mirovnih sudija, opštinskih većnika itd. Na jednom mestu nalazi se u ovom društvu čak i jedan zaptija.

Posle uzimanja generalija, koje sadrže ime i prezime, mesto stalnog boravka, godine starosti, versku pripadnost i bračno i porodično stanje, sa već pomenutim podacima o zanimanju, izbeglice bi bile pozivane da kažu šta ih je nateralo da napuste svoja ognjišta, kada, kako i zašto je izbila buna, te kakve su uopšte prilike u Bosni, odnosno u Bosanskoj krajini, napose odnosi hrišćana sa Turcima, kako se, po navici, ovim poslednjim imenom, i u ovoj prilici nazivaju bosanski muslimani.

Odgovori izbeglica na ova pitanja, bez obzira na to što su oni mogli biti, i bili su, svakako, ograničavani, tu i tamo, na određene teme ili usmeravani u onom ili ovom pravcu, predstavljaju dokumente od vanrednog značaja. Oni su dragoceni naročito po tome što, prelazeći ponekad u slobodno pričanje, osvetljavaju život raje u jednom delu Bosne za turske vladavine iz više vidova, ilustrujući ga ponekad, neposredno i živo, obiljem činjenica, koje, često se ponavljajući, samo jedne druge potvrđuju. Oni sadrže, prema tome, sliku jednog širokog i šarolikog kompleksa zbivanja na jednom delu našeg tla u jednom značajnom historijskom razdoblju.

Postavlja se pitanje kakav je stvarno bio položaj raje u to vreme u odnosu prema njenim gospodarima, spahijama i njihovim suvernicima, te kako su austrijske vlasti, od kojih su krajiške izbeglice tražile zaštitu i pomoć, gledale na njih i na rešavanje »bosanskog pitanja«. Izvestan osvrt na prošlost, kada je stanje raje pod Turcima bilo relativno podnošljivo, traži, sasvim prirodno, objašnjenje promena nastalih u tome pogledu naročito u devetnaestom veku.

Kao neposredan odgovor na ovo pitanje nameće se pre svega odluka Carigrada da zavede reforme koje, pored ostal g, predviđaju ravnopravnost i jednakost pred zakonom svih podanika carstva, a

zatim pojava srpskog ustanka, čiji se rezultati sa vremenom postepeno stabilizuju i pojavljuju kao »rđav« primjer i opasan putokaz.

Samosvojan i samoživ, begovat je zainteresovan samo za granice Bosne i, unutar njih, odbija i svaku pomisao o uspostavljanju ravnopravnosti. Da bi sačuvali svoje pozicije u okvirima »autonomije«, koja ne priznaje i ne poštuje carske reforme, odmetnuli su se od carske vlasti i Husein-beg Gradašćević i Ali-paša Rizvanbegović. Ovaj posljednji govorio je da je Stambol u Mostaru, te i da Mostarcima nije više potrebno da idu u Carigrad. I pitao se u čudu »otkud hrišćanima ista sloboda kao i pravom muslimanu«. Kada se cazinski Redžić vratio iz Carigrada, kamo su ga bili poslali njegovi Krajišnici da izvidi šta se to tamo događa, razočaran već time što nije bio upućen sultanu, nego seraskeru i veziru da mu oni odgovore na njegova pitanja, uzviknuo je, u prvom susretu sa svojim krajiškim jednomišljenicima: »Počavši od Mitrovice i od naše Kladuše, nigde nema prave turske vere... nje ima još samo kod nas, i bolje nam je svima izginuti, nego se Vlahu Omerpaši predati«. I pozvao je nato sve krajiške muslimane da nastave borbu sa »poturicom Omerom«.

Iz Carigrada, međutim, pod pritiskom svetske javnosti i ekonomskih i političkih interesa carstva, sve više se insistiralo na tome da se reforme sprovedu i u Bosni. Usledile su i oružane intervencije, napose protiv Krajišnika, sa Tahir-pašom (1849) i Omer-pašom Latasom (1851), pored ostalih. Bosanski franjevac Ivan Frano Jukić, koji je bio svedok Omer-pašinog obračuna sa Krajišnicima, prikazuje njihov položaj ovim rečima: »Od godine 1832 pa sve do 1851 može se reći da su imali pravu republiku; na njih su išli veziri skoro svaki, mnogi su Krajišnici izginuli, mnogi su u sužanjstvo i progonstvo otpravljeni, ali dok se kućama vrate, a oni, kao što su i prije bili — buntovnici...« Oni su nemilosrdno kažnjavani i najsvirepijim sredstvima prisiljavani da spuste glave i da se pokore, ali uzalud. Oni su hteli da održe staro stanje i nisu hteli da se pomire s tim da hrišćani budu jednaki pred zakonom sa njima.

Ako pogledamo unatrag razvoj odnosa između raje, što će reći uglavnom hrišćanske raje, i bosanskih feudalaca iz muslimanskih redova, napose u pograničnim oblastima Bosne u XVIII i prvim decenijama XIX veka, mi ćemo videti da je njihov samosvestan stav bio rezultat činjenice da su oni odista bili ne samo gospodari nego i, na svoj način, čuvari njenih granica. Ali ta činjenica, da su bili pre svega njihovi gospodari, dovela je i do sve težih pojava zloupotrebe vlasti sa njihove strane i uzurpacija tuđih poseda i povlastica. Tako su neke kapetanske porodice koje se javljaju početkom osamnaestog veka već krajem njega postale »krupna gospoda« (Kulenovići, Džinići, Cerići, Gradašćevići).

Vlast u Bosni u ta vremena držali su, kao što vidimo, domaći feudalci kašetani, koji su taj svoj položaj učinili naslednim zajedno s ajanima. Oni državnu zemlju pretvaraju u privatno vlasništvo, a seljački posed u beglučku zemlju. Umesto brige o granicama carstva, oni su brinuli brigu o granicama Bosne i, u njima, na prvome mestu o pojavama i obuna domaćih seljaka. Pod firmom održavanja prava i tradicija pravovernih muslimana, oni su ustajali kako protiv odluke

o stvaranju regularne vojske tako i protiv poreza koje su imali da plaćaju. Te trzavice i borbe povlačile su za sobom i troškove, koje je begovat prebacivao na raju, a veziri, koje su feudalci podmićivali, puštali su ove da čine šta hoće. Silom i prevarom ukmećivahu sela, a skoro svi porezi posle 1850. godine stalno su povećavani, za tri, za pet i, najzad, za deset puta.

Intervencija Omer-paše Latasa, u kojoj je na svoj način učestvovao i bosanski franjevac Ivan Frano Jukić, ostavila je iza sebe pravu pustoš. Od Jajca, Varcara, Banja Luke, Novoga i ostale Krajine — piše Jukić u svojim sećanjima — svaki dan je na stotine prolazilo Turaka u teškim verigama; to su bili alaj-bezi, bezi, kadije, muselimi, muftije, uleme i šure, koje serasker sve kao marvu strpa u Travniku u kršle, gde su obnoć stajali a obdan radili po Travniku sve jedan sa drugim svezani... Kada je pohvatao javne buntovnike — kaže dalje Jukić — Omer je pošao za onim potajnim koji su se, tobože, carske strane držali, starinom sve samo bezi i kapetani, koji su »voljeli otrovom umrijeti nego u krvoločne ruke Omer-paše upasti...«

Kada se Latas ponovo pojavio u Bosni, pozdravio je hercegovačke velikaše ovim rečima: »Vi, begovi i age, koji ste ovom konaku lojalni savetnici, vi ste isisavanjem u korist vaših ličnih interesa i vašim ponošanjem prema kršćanima skrivili onu nesretnu situaciju...«

Osman-paša, kao vezir bosanski, nastojao je da zavede nešto reda u Bosni i oživeo je u njoj kulturni život, pa je u tome i postigao izvesne rezultate. Prema Srbima u Bosni on je, međutim, zauzeo stav izuzetne budnosti i nepoverenja. Kao i Benjamin Kalaj u svoje vreme, i on se, bivši jedno vreme u Beogradu u svojstvu muhafiza (što će reći zapovednika tvrđave), upoznao sa solidarnošću Srba u Srbiji s onima u Bosni i Hercegovini i sa njihovim aspiracijama na te dve tada turske zemlje. I sam knez Mihailo u dva maha obraćao se sultanu sa molbom da mu preda Bosnu u administraciju.

Talasi sumnje i nepoverenja rasli su i na jednoj i na drugoj strani, a sa njima i pripreme bosansko-hercegovačke raje za odbranu pljačke i nasilja, koji su, vremenom, bivali sve nepodnošljiviji. A da bi se ta nemirna situacija još više pogršala, u maju 1874. godine, dakle neposredno pred bosanski ustanak, imenovan je bosanskim namesnikom Ibrahim Derviš-paša, čovek koji je bio poznat kao »odlučan i izrazit neprijatelj kršćana«. On je to i otvoreno ispovedao, tako da su među muslimanima ojačale tendencije podržavanja i učvršćivanja njihovoga privilegovanog položaja u zemlji. Po nekim verzijama, on je želeo da se izazove ustanak raje kako bi, kako je on to očekivao, »satro kaurine«. I ustanak je ubrzo i izbio, jer su zulumi odista bili otežali, a i čulo se da raja ustaje na ustanak i da ga vode Pecija i Kormanoš sa seljanima iz oblasti Kozare, Prosare, Pastireva i Balja, od Bosanske Kostajnice, Bosanske Dubice i Bosanske Gradiške.

Vaso Pelagić, koji je aktivno učestvovao u ustanku, naglašava da je na ustanak pokrenula »trećina i desetina«, ali i nejednakost pred zakonom! Davanja su tako rasla da je, na primer, od sela Čitluka tražena zakupnina desetine u iznosu od šesto dvadeset dužata godišnje, a toliko nije vredeo sav prihod sela od marve i od žetve zajedno. Turski bašibozuk upada u sela i pljačka i zlostavlja seosko stanovništvo.

Sredinom avgusta dižu se sela Dvorište, Čitluk, Petrinja, Bačvani i Tavijsa. Ustaničke čete čiste od turskih jedinica prostor između Dubice i Kostajnice da bi pojači svojoj obezbedile prelaz u Hrvatsku i Slavoniju. Njihov broj rapidno raste i postaje problem ekonomski, a docnije i politički.

Iako su prve izbeglice bile dobro primljene i uživale stalnu pomoć austrijske vlade, njihov položaj nije ostao do kraja isti. Kada su Srbija i Crna Gora objavile rat Turskoj, stav prema izbeglicama se uopšte znatno pogoršao. General Molinar, od 1870. godine na službi u Zagrebu, govorio je u to vreme da je zauzeće Bosne i Hercegovine koje bi izvele austro-ugarske trupe životno pitanje Monarhije, a bosanske ustanike je nazivao oružanom bandom. U isto vreme, on kaže da je njemu upravo povereno da uzme zemlju iz koje se stolicima čuju »jauci žrtava barbarskoga ugnjetavanja«, a Andraš da je njemu rekao u novembru, upravo 1875. godine, da se istočno pitanje ne rešava sporazumom, nego gotovim činom, te da treba čekati, držati se neutralno i ne gubiti simpatije raje. On nije za to da se izbeglice silom vraćaju u Tursku, jer bi to povećalo njihove simpatije prema Rusima, Srbima i Crnogorcima. A Molinarijev je inače bio plan, i negovih gospodara, da uzme celu Bosnu i Hercegovinu i Sandžak, i zemlje uz Vardar, pa preko Soluna do Jugejskog mora.

Prema zabeleškama engleskoga arheologa Evansa, život bosanskih izbeglica u Hrvatskoj i Slavoniji bio je jedno vreme prebedan, a najveći i najodaniji dobrotvor bila im je engleskinja Mis Irbijeva. Iz političkih razloga, ona je bila prisiljena da svoje škole za izbegličku decu prenese u Dalmaciju, a njeni glavni saradnici u brizi za izbeglice u Pakracu bili su pozatvarani.

Savremena štampa hrvatska i srpska pokazivala je živo interesovanje za sudbinu bosanskih izbeglica. Bez nje bi poznavanje sudbi ne bosanskih izbeglica u 1875. godini bilo nedovoljno. Mnogi listovi donosili su redovno obaveštenja o broju izbeglica po mestima smeštaja, o postupku Turaka prema njima kada su prelazili na austrijsku teritoriju, o pomoći koja im je ukazivana od strane ustanova i pojedinaца, o nestalnom stavu bečke politike ili, bolje reći, taktike prema ustanku i ustanicima.

Narodne novine, na primer, od 12. maja 1875. godine pišu da je u interesu opšteg napretka »da se dignu okovi koji sputavaju duh evropskih naroda na Balkanu, da se kultura i opet nastani na starom klasičnom zemljištu odakle je obišla ceo Zapad i Sever od Evrope«, te ukazuju na Srbiju kao na jednu od najvažnijih država u Turskoj, a još većina potčinjenih naroda na Balkanu po krvi i jeziku srodna je narodu Srbije... Otud je toj Srbiji, bez sumnje, namenjena »prva uloga pri rešavanju Istočnoga pitanja«. Iste novine, u dopisima iz niza mesta u Hrvatskoj i Slavoniji, iz Kostajnice, Jasenovca, Gradiške, Daruvara, Pakraca, Zagreba, Siska i drugih mesta, u toku meseca avgusta i septembra donose vesti o tome kako nema kraja zločinima i nasiljima Turaka i domaćih siledžija nad izbeglicama, naročito kada bi prelazili na austrijsku stranu. Tko su, po pisanju Narodnih novina, od Svinjara i Kulaša posekli sve što je bežalo u Austriju;

leševi su ležali na obali da je užas bilo gledati. Od 24. do 25. avgusta u starogradiški okrug prešlo je preko sedam, u sremski — oko šesnaest hiljada Bosanaca, a u dopisu od trećega septembra, da se u okrugu gradiškome nalazi 1.849 porodica sa 12.533 čeljadi. I kaže se za njih da su iz Bosne u Hrvatsku preneli su sobom 600 glava goveda, 459 ko-
nja, 2.700 svinja i 2.000 ovaca. Sa sličnim ciframa susrećemo se i kada je reč o nekim drugim okruzima.

Koliko će sirotinja raja poneti od svega toga kada se bude vraćala kući, pita se dopisnik, navodeći u isto vreme slučajeve brige o izbeglicama iz redova građana, kao, na primer, odbor u Pakracu, te i grupu mladih ljudi iz Bjelovara koji su priredili koncerat s igrankom u korist izbeglica, te Vasu Kotura iz Siska, koji je priložio, za bosansku siročad, za ono vreme vrlo veliku svotu od hiljadu forinti.

Redovne i obimne vesti donosio je o bosanskim izbeglicama zagrebački O b z o r. Po njegovom pisanju, svota priloga za izbeglice stalno je rasla, a krajiške vlasti starale su se da se postradali nevoljnici razmeste po selima. Simpatije građana prema izbeglicama ispoljavaju se i u brizi o ranjenicima u bolnicama, gde ih posećuju i činovnici i časte duvanom, novcem i drugim ponudama.

Ukazujući na pojavu da se silna raja sa čoporima goveda seli u Slavoniju jatimice, O b z o r ne propušta da osudi neke dobro stojeće pretrglije koje to blago prekupljuju u bescenje, zloupotrebljavajući situaciju u kojoj su se ovi našli. Do konca septembra, po O b z o r u, bilo je prešlo u Hrvatsku, pored oko 26.000 ljudskih duša, i oko 36.000 grla stoke.

Na stranicama O b z o r a mogli su se naći i detaljni opisi rastanka ustanika sa porodicom u trenutku kada su je ostavljali u izbeglištvu i vraćali se u Bosnu, u borbu; tako jedan od njih, čovek u najboljim godinama, prima oružje od žene i sa suzama u očima rukujući se sa njom kaže: »Ženo, evo ti djece, a ostavljam vam goveda i krmak i druge hrane, a ja odoh zbogom«!

Sa druge strane, opet zahvaljujući O b z o r u, susrećemo se sa jednom sasvim drugom, neveselom slikom: kako kostajnički beležnik, hrišćanin u službi Turaka, »progoni i zatvara izbjeglice i psuje ih i ruži«. Vršni se uveliko hapšenje trgovaca i odvode ih vezane u jedan lanac željeznom alkom oko vrata, i to sve moćne trgovce, koji s Austrijom rade i veliki kredit uživaju. Turci su hteli da ih pobiju, ali paša ih je učenjivao i digao im novac, pa su se spasli.

Prema vestima I s t o k a, Petar Uzelac, jedan od vođa ustanika, koji će docnije izgubiti njihovo poverenje, sazvaio je bio sve age i begove na dogovor kako da zajedno s ustanicima ustanu protiv osmanlija, s tim da se narodu obezbedi sloboda ispovesti i garantira sigurnost imovine. Isti list u broju od 28. septembra, prateći kretanja izbeglica, javlja da se sila sveta odseli u Austriju oplakujući tužan život, i dodaje da u tome trenutku ima preko stotinu hiljada izbeglica koje pružaju vrlo tužnu sliku.

Zanimljiva su napose, i od naročitoga interesa, obaveštenja o ustanku — kragujevačkoga lista O s l o b o d e n j e (za nauku i politiku), koji se javlja upravo u godini bosanskoga ustanka. U svome broju od 26. avgusta list donosi ova obaveštenja o položaju hrišćanske

raje pod turskom vlašću: »Turci užasna zla čine: namet na svaku kuću od deset do pedeset dukata; hapšenje na sve strane; mučenje ljudi da bi izjavili da su trgovci pobunili narod. Započela je prava revolucija, ustaše traže slobodu ili smrt; ubijanje, nabijanje na kolac seljaka i trgovaca, svakodnevna je pojava«. U broju od desetoga septembra pisac daje jedan širi pogled na situaciju u Bosni: »Borba koja se u Bosni i Hercegovini, kaže on, povelala... ne sme preokrenuti u borbu za nova nasilja, za nove nepravde. Nepravda i nasilje podjednako teško padaju na narod pa dolazila od tuđina ili od brata. Borba ova ne sme od Srbije da bude osvajačka, već borba za pravo oslobođenje«. U brojevima od kraja septembra javlja se dopisnik istoga lista iz Kostajnice s ovim vestima: i žene i deca i starci, i goli, i bos, i gladni, i žedni, jure preko Une da se spasu ispod turskoga jatagana, ispod turskoga tiranstva... a ovdje ih čeka glad i prosjačenje, da pod vedrim nebom spavaju, lagana smrt, da pred očima svoje braće, koji su odeveni i siti, polako skapavaju, čekajući na Savi da im stoku budzašto kupe; većito proklestvo, onima koji oklevaju pomoći u nevolji vapijućoj braći.

Beogradski *Vidovan* malo piše o izbeglicama, uglavnom uopšteno: hrišćanin u Turskoj nije siguran ni za svoje imanje, ni svoju čast, ni svoj život; naročito u Bosni vlada najgori nered, opšte otimanje i tiranstvo; Turci globe hrišćane, otimaju im sve što im se prohte; kada ubiju hrišćanina, ne odgovaraju za to nikome. Slično tome piše i *Obzor*, u nekoliko navrata, kako Turci globe raju, pale im kuće, pucaju na njih kada prelazi u Hrvatsku, te kao drastičan primer navodi kako su jednome kostajničkome trgovcu sve uzeli i predali kadiji da podeli muslimanima.

Novosadska *Zastava* vrlo revnosno donosi vesti o zbivanjima na bosanskome ratištu, o prilikama u Bosni i nevoljama bosanskih izbeglica. Ali pada u oči da ona najveći deo tih obaveštenja prenosi iz *Obzora*. I na njenim stranicama govori se o zlostavljanju raje, o ubijanju žena i dece pri prelazu preko Une, o hapšenju sveštenika i učitelja i o pljačkanju trgovaca, kojima se otima roba, čak i ona koja je, dok se ne proda, bila svojina tršćanskih i bečkih trgovačkih kuća, sa kojima su ovi trgovali.

Porazne su njihove izjave po režim koji je vladao u Bosni poslednjih godina pred ustanak. Tako se za izjave izbeglica, posmatrane u celini, ne bi nikako moglo reći da su neosnovane čak i onda kada izgledaju neshvatljive kao pojava koja traje. Turski režim u Bosni, u sve jače zaoštrenoј situaciji, postaje sve teži, sve krvaviji. Izjave izbeglica koje sadrži ova arhivska građa potvrđuju i anali bosanskih franjevaca, sa napisima već pominjanog Ivana Frane Jukića, te fra Mije Vješeslava Batinića i drugih franjevačkih autora. Da navedemo kao primer neke od zabeležaka fra Mije Vješeslava Batinića, bosanskog franjevca koji je, služeći godinama po bosanskim župama, od svoje rođene Fojnice pa do Livna, Kupresa, Varcara, Bugojna i Gornjeg Vakufa, imao prilike da i neposredno, od ljudi iz naroda koji pamte događaje, od takozvanih pametara, sazna šta je »negde bilo«. Sve to što je za svoga vremena (rođen je 1846., a umro 1942. godine) saznao od interesa za istoriju Bosne pod Turcima stavio je ovaj franjevac na hartiju i tako sačuvao od zaborava. Njegove tri knjige, koje nose naslov

Djelovanje franjevacu u Bosni i Hercegovini za prvih šest vekova njihova boravka, sadrže, u trećoj svesci, dragocene podatke o stavu i postupanju prema raji kako Turaka tako i bosanskih muslimana. Batiniću je bilo jasno da uzroke za pogoršavanje položaja raje u Bosni treba tražiti pre svega u prvom sprskom ustanku i njegovim posledicama, uporedo sa zavođenjem reformi i slabljenjem centralne vlasti turskoga carstva. Kada su se muhamedanci, kako to kaže Batinić, 1813. godine vraćali pobedonosno iz Srbije, »zadali su silu neprilika kršćanom narodu...«, pa citira letopisca koji kaže za pomenute muslimane da su srditi i opaki da ne bi dali sa sobom govoriti, nego bejahu počeli otimati od siromaha svaku stvar, preteći i psujući: »Ja sam bio na vojsci, ja sam se sa Racima bio, a vi ste ovde zevak provodili, ovliko sam potrošio, ko će mi platiti, nego fratri i rajas«.

Pošto Turci nikada nisu vodili matica, pa ni matica rođenih, oni su — kako to Batinić navodi — putem raznih makinacija udarali poreze i na decu koja nisu dorasla do godina za oporezivanje; tako su haračlije 1834. godine naplaćivali harač i od dece u kolevcima. Oni bi veoma »nesmiljeno istjerivali svoje dohotke, te su više puta kršćani bili prisiljeni prodavati ne samo zemlju i pokućstvo, već i odjeću sa sebe, da isplate ovim nezasićljivim izjelicama«.

To sve Batinić objašnjava i time što su glavni carski namesnici bili bez moći i ugleda u to vreme, kada je zapravo rasla sila i moć bogatih begova, koji su nanosili hrišćanima sve moguće nepravde, otimali im dobra, zlostavljali ih, pa i ubijali bez ikakvog osećanja odgovornosti. Na svoje age i begove ugledali bi se i »siromašniji muhamedanci, pa upisavši se u baše, janičare, bili su »nepovredivi«, te su mogli izvađati svakojaka nasilja protiv krštenim suplemenikom«. Batinić ove svoje informacije potvrđuje primerima i detaljno ih navodi u svojoj knjizi.

Da bi naši »čiocci« našli potvrdu svega ovoga što su bosanske izbeglice na saslušanju saopštile, možemo navesti još jedan deo Batinićevog teksta o tim više-manje u javnosti poznatim pojavama. I ovoga puta radi se o informacijama iz fratarskih krugova, iz godine 1837. Prema Batiniću, autor je ovih informacija fra Rafo Barišić. Ovaj katolički prelat, koji je u svoje vreme vodio oštru borbu sa bosanskom franjevačkom Provincijom, kaže, pored ostaloga, da sudije i ostali muhamedanci, po miloj volji i iz nezasićljive lakomosti, pljačkaju nedužne hrišćane, globe ih bez krivice i bez svedoka optužuju i povlače po sudovima, i trpaju u zatvore gde se u studeni i bez i korice hleba pate i stradavaju, međutim ne mogu da imaju ništa kao svojinu jer su izloženi grabeži i otimačini, i to ne samo od strane priprostih muhamedanaca nego i od onih koji pravdu dele i koji predstavljaju »gospodare zemljišta«. Čim opaze da je neki hrišćanin stekao nešto na trgovini, ili nekim drugim putem, i počeo da bolje živi, oni odmah počinju da kuju planove kako će da ga osude i opljačkaju, kao što kad je neki od njih stekao bolju kuću postavljaju pitanje odakle mu novac itd.

Dok su, u određenoj situaciji, glavni carski namesnici bili bez moći i ugleda, rasla je sila bogatih begova, te su slobodno vešali, otimali i »druge nepravde činili kršćanima«. Zatim on dodaje: »U njih

su se ugledali i siromašniji muhamedanci, pa upisavši se u janjičare, baše, bili su nepovredivi».

Bosanski muslimani, to jest Bošnjaci, kako ih Batinić naziva, uživali su, i opet po rečima Batinićevim, samostalnost i samoupravu, pošto je politička vlast bila u njihovim rukama, a vezir tada »nije imao toliko snage da bi ih mogao na uzdi držati«, ukoliko i kada bi to i hteo.

Napomena: Građa koju ovde donosimo nalazi se u Državnom arhivu u Zagrebu. Skupljena je u fisciklima pod naslovom Vernehmungen der bosnischen Flüchtlingen kao sastavni deo fonda Grenz — Verwaltungs — Präsidial (Akten des K. K. General-Comandos, Zagreb). Dokumente (zapisnike o saslušavanju) objavljujemo hronološkim redom pod našim rednim brojem. Kao arhivski broj uzeli smo broj protokola Grenz — Verwaltungs — Präsidiala, koji počinje sa № 1.204 od 31. VIII 1875. godine. Ima slučajeva da je više dekomunata različitih datuma zavedeno pod jednim arhivskim brojem. Takve slučajeve označili smo napomenom ispod crte.

Da bi se izbegla suvišna ponavljanja, svako saslušanje završava se u našem tekstu zaključkom: **Z a k l j u č e n o i p o t p i s a n o**, s izuzetkom, vrlo retkim, da ga nema ni u originalnom tekstu. Radi se tu o ponavljanju izvesnih imena i tekstova koji su potpuno suvišni jer ništa novo ne govore, kao na primer: »tverdim moj izkaz bez dometka... nakom pročitania tverdim bez opazke...«.

Ovde nisu donesene sve izjave izbeglica zato da bi se otklonila ponavljanja. Pošto takvih slučajeva nema mnogo, ova zbirka ne gubi ništa od svoje celine.

Dokumenti su prepisani i kolacionirani u Državnom arhivu u Zagrebu.

Ilija Kecmanović

ZAPISNIK

SASTAVLJEN U PETRINJI DNE 31. KOLOVOZA 1875.

Prisutni: C. k. tajnik okružne oblasti g. Makso Šojat. Gradski načelnik g. Ivan pl. Petrušić, C. k. sudb. vječnik g. Andrija Markovac, Perovodja Dragutin Gjuričić.

Predmet: Izvidjenje uzroka mnogobrojnomu izselivanju turskih podanika iz Bosne u područje c. kr. austro-ugarske države uslied naloga c. k. glavnog vojnog zapovjedništva u Zagrebu kao Krajiške zemaljske upravne oblasti od 29. kolovoza 1875. Pr. br. 1143. —

Od u Petrinji nalazećih se bosanskih bjegunaca pozvan bje pred ovo povjerenstvo: Milovan Borojević, te nakon opomene na savjestno kazivanje istine, bje isti poslušan kako sledi:

Zovem se Milovan Borojević iz Čitluka, Kostajničkog Kajmakamluka, 50 godina star, grč. ist. vjere, oženit, 2 djece, poljodjelac, turski podanik i prebjeglica.

1. Vi ste sa vašim suseljani prebjegli iz Bosne ovamo u Austro-Ugarsku, kažite uzroke radi kojih ste to učinili?

1. Mi smo ovamo prebjegli radi turskoga zuluma; jer nas je natjerao paša, da moramo sada u Čitluku u ime državne osmine dati umjesto 200 dukata, sada 520 dukata, i jer mi toj zadaći odoljeti nemogasmo, odlučismo na ovu stranu pribjeći i pomoć tražiti ostaviv svoje kuće i lietinu, jer sa našim cilim imetkom nismo kadri bili osminu i spahijsku trećinu namiriti. Paša ili bolje rekuć turska vlada, to načuv, htjede naše nakane prepriečiti i posla po selima u tu svrhu pandure. Pučanstvo se zavadi s njimi, i rztjera ih, da svoju nakanu laglje izvesti može. Mi smo u tu svrhu pandure, koji su nas napadali, prama Kostajnici odtjerali i pomoćju naših susjeda zaszeli smo bregove i obkolili tim Kostajnicu, i držasmo se u naših mjesti tako dugo, dok su naše obitelji sa blagom preko Une na ovu stranu prošle. Za vrieme našeg obsjednuća pucali su Turci na nas, a mi, da jih uplašimo, pucali smo opet na nje. Kad su naše obitelji na ovoj strani osigurani bili, povukosmo se i mi natrag, te prebjegosmo preko na ovu stranu, položiv na granici naše oružje. Nas koji smo prelaz štitili moglo je biti 300—400—500 ljutih, i od tih je sigurno do 50 momaka od turske ruke poginulo.

Prigodom prelaza na ovu stranu vidio sam ja sa mojima očima na Unskoj obali na turskoj strani dva razsječena djetečja trupla, kao i jednu

*) Pod arhivskim brojem 1.204 nalaze se dokumenti od 1. do 31.

noseću ženu sasječenu na polak jošte živu, a djete joj je iz turobe izpalo van. Ta je žena sada mrtva, a njezino ime nije mi poznato; kako čujem, ona je iz turske Gradine Kostajničkog kajmakamluka.

Od prvog našeg ustanka godine 1858. nije u Turskoj kršćanin siguran niti za osobu niti za svoj imetak. Njeki zulumdžije znadoše kršćanina za 10 groša ubiti i porobiti, a isto tako grabe nam imetak.

Za dokaz navedenog spominjem slučaj, koji se je u mojoj nazočnosti i još nekolicine Dragotinčana u Priedoru zbilo.

Petar, kod nas zvan Ilija, Brdar iz Dragotina zavadi se na trgu priedorskom s nekim Turčinom (Arnautom) Aliverićem, i prigodom tom prosječe Turčin Brdaru trbuh tako, da on i dan danas negdje bolestan leži. On, ako se pronadje, i Dragotinčani, koji su onda na vašaru bili, mogu to posvjedočiti. Taj se je događaj dogodio početkom ovoga mjeseca i to radi toga, što je Aliverić Brdaru konja oteti htio, čemu se je Brdar protivio.

Drugi slučaj jest, da su Kozarački Turci Nikolu Ostoića — jer im je branio kvar praviti na njegovom zemljištu — ubili i to oko duhova naših. Ja sam, to dočuv, onamo išao i vidio mog prijatelja mrtva.

O usmrćenju Sime Kondića i Srdjana Amidžića nije mi iz samog osvjedočenja poznato, nu čuo sam i za to.

Daljnja sramota, koju Turci kod nas čine jest ta, da od Turčina liepša žena i djevojka sigurna nije. Oni jih silovitim načinom odvedu i obezčaste, ter onda opet roditeljem povrate.

Tako odvedoše i silovaše Turci iz Kuljana kostajničkog okružja kćeri Janka i Marka Marinkovića iz Kuljana, i te dvie djevojke nalaze jošte i dan danas kod Turaka, a roditelji jim cvile i jadikuju.

Slučaji koje sam naveo jesu samo primjeri, kako se s nama postupa, jer slične stvari događaju se svakoga dana.

Poslie pročitania: tvrdim samo tom opazkom, odgovarajuć na pitanje, da nas na odpor nitko nagovarao nije, već da smo se mi tim sakupili, što su panduri po svuda ljude napadali, te su se svi po redu na prelaz spremili, i mi smo im pripomogli, da bude tim sigurniji prelaz naših obiteljih, i tako su se svi mladji ljudi iz ove okolice u bregovih sastali.

Zaključeno i podpisano.

N° 1204

2.

ZAPISNIK

SASTAVLJEN U PETRINJI DNE 31. KOLOVOZA 1875.

Prisutni: C. k. tajnik okružne oblasti g. Makso Šojat. Gradski načelnik g. Ivan pl. Petrušić. C. k. viećnik g. Andrija Markovac. Pervodja: Dragutin Gjuričić.

P r e d m e t: Izvidjenje uzroka mnogobrojnomu izselivanju turskih podanika iz Bosne u područje austrougarske države uslied naloga c. k. glavnog vojnog zapovjedništva u Zagrebu kao zemaljske upravne oblasti od 29. kolovoza 1875. Pr. br. 1143.

Od u Petrinji nalazećih se Bosanskih bjegunaca pozvan bje pred ovo povjerenstvo g. grčko-iztočni parok iz Kostajnice turske g. Dimitrija Dukić, te nakon opomene na kazivanje istine, bje preslušan kako sledi:

1. Zovem se Dimitrija Dukić, rodod iz Stapara, više Stare Gradiške Banjalučkog kajmakamluka, 33 godina star, grč. izt. vjere, oženjen, 1 djetē, svršio bogoslovne nauke u Banjaluci, posvećen pred tri godine i namješten za paroka u turskoj Kostajnici.

2. Vi ste sa više Kršćana bosanskih ovamo u austro-ugarsku državu prebjegli, kažite, koji su uzroci ovog mnogobrojnog preselivanja iz Bosne? —

2. Pobjegao sam, te domovinu ostavio ne od dobra, već od turskog zuluma. Najprije ću o mojoj osobi i kasnije o mnoštvu puka, koje je ovamo prebjeglo stvar istinito pripovjedati.

Dne 15. kolovoza 1875. bih ja po Filipu Radojčiću u selo Babinac za krstiti jedno djetē pozvat. Pozivu tomu odgovoriv, uputiv se u kuću istog Filipa Radojčića i vratih se istom prvim mrakom po dovršenju službe moje u Kostajnicu natrag. Uzput dočeka me oboružana četa Turaka, i bez svakog barem meni nenaznačenog uzroka srušise me s konja. svezaše me, te tako u aps kostajnički predadoše. Posriedovanjem kostajničkih kršćana bih ja drugi dan oko podne na slobodu stavljen.

Isti dan pozvati su svi kućegospodari kršćanski i upitani, dali što znadu za bunu, što oni dakako zanjekaše kao i ja, jerbo o buni ništa znali nismo. Mi dodasmo na to i svoje podpise. Turci se tog dana oružaše i potajice dogovarali, iz čega se je glas raznio među Kršćani, da jih Turci kane iste noći proganjati i sasjeci. Taj nas glas uznemiri tako, da smo bojeći su za svoj život ostavili svoju domovinu i prebjegli preko u Austriju tražeći ovdje utočišća.

Uzrok pako, zašto mnogobrojno pućanstvo iz Bosne bježi, navesti ću u kratko sledjećim:

1. Odnosaj crkveni. Kršćanin neima radi svoje vjere nikakovih prava, koja uživaju muhamedanci. On niti smije crkve graditi, niti negibivog imetka si steći, kao što ga i u nikakovu službu nepripućaju. Doslićno tomu vlada u bosanskih Kršćana veliko nevoljnićvo.

Kršćanin se smatra robom, te dobiva kao takav samo po komad zemljišta od spahije obradjivanje i kultiviranje, od kojega mora Kršćanin i državi i spahiji velik danak plaćati. Ako Kršćanin svoju zemlju licpo obradi, te se ista njegovom spahiji svidi, oduzme mu on tu zemlju po volji te ga sa svog kućišta protjera. Već ti odnosaji čine nam položaj naš nesnosnim.

2. Danak državni iznašao je pred nekoliko godina desetinu svih naravnih plodina, a lani već po jednu osminu; spahinski pako danak iznosi jednu trećinu svih plodina.

Državni danak daje država u najam bogatim muhamedancem na javnoj dražbi, te ga oni ili sami ili po knezovih selskih pod moraš kupiti dadu. Taj danak nedaje se više u naravi, već ga zakupnici prema

vriednosti plodinah i pogodjenoj zakupnini na pojedine kuće razporezuju i u gotovom novcu traže i na silu utjeruju. Taj danak narasao je uslied tog izdavanja u zakup kroz posljednjih nekoliko godina barem na pet puta, jerbo su bile godine plodne; a ove godine, koja je loša bila nehtjedeše više danak državni u zakup uzeti, jer ga već lani utjerati nemogahu; stoga bijaše od turske vlade naloženo, da knezovi i starješine kršćanskih obćina ucjenjenu svotu u ime desetine sami utjerati imadu. Pošto je nemogućnost nastala, da se ta svota od siromašnog pućanstva utjera, gonile su turske oblasti knezove i načelnike i same pojedine poljodjelce na utjeravanje ove daće, i jer ovi tomu nalogu zadovoljiti nemogahu, zatvarali su iste kao opornike (renitente), jer Turćin nije uviditi htio, da narod nemože da plati, već da neće. —

Već taj nesnosni danak, kao i neobićni i težki način utjerivanja tog danka, prisilio je pućanstvo da ostavi svoju domovinu i traži zaštitu u susjednoj kršćanskoj vlasti.

Osim tog tereta, koga pućanstvo jedva pokriti može, mora se spahiji jedna trećina plodinah u ime daće davati, koju su spahije po primjeru turskih zakupnika i državnog činovništva takodjer pretjerano procjenili, te od naroda u gotovu novcu zahtjevaju i velikom okrutnosti utjeravaju, odganjajuć mu na silu blago i otimajuć mu hranu i živež.

Napomenuti moram, da obićno i bolji spahije sa samom trećinom se zadovoljavaju, te se ovo gore navedeno samo iznimkom smatrati imade.

3. Nadalje je Turćin gospodar ćitavog gibivog i negibivog našeg imetka, te nam smije bez ikakve kazne svojih oblastih oduzeti. Kad on dodje u našu kuću pa mu se bud koja stvar sviđi, on ju oduzme, pa bila to i po dva vola, a mora mu se pripravit i izpjeci, što god hoće. Kako je sa sigurnosti imetka tako je i sa sigurnošću osobnom. Turćin smije nekažnjeno silovati i obezćastiti kršćanske žene i djevojke, što više i ljude poubijati, a nitko se nesmije radi toga potužit, jerbo ga nitko slušati neće.

Pod takovimi okolnostmi neima nam u Turskoj više obstanka, te se neželimo onamo više povratiti, i molimo zaštitu vaše kršćanske vlasti.

4. Ja nemogu nikakov pojedini slućaj navesti, da je koja obitelj obezćasćena, jerbo se sviet i boji i stidi takovih stvari navesti i pripovjedati. Slućajeva se je više dogodilo, da je Kršćanin od Muhamedanca poginuo, da su djecu noževi sasjekli, nu ja od moje strane nisam bio nikada polag, jerbo stanujem u varošu.

O ustanku samomu nije mi drugo ništa poznato, van da je isti, ako zbilja postoji zulumom turskim prouzroćen, jer kako već prije navodoh Turci su radi utjerivanja Kršćanom nametnutog poreza istog prouzročili napadajuć na knezove, načelnike i imućnije kršćanske podanike.

Iz Kostajnice: moje parokije je sve ovamo prebjeglo sa ženama i djecom, a što je ostalo, ćujemo, da je sve poharano i popaljeno.

Nakon proćitanja potvrđujem od rieći do rieći, i dodajem na pitanje da ja kao župnik broj mojoj parokiji spadajućih kršćana neznam, jer se popis vrhu istih kao i vrhu novo kršćene djece voditi mi je zabranjeno, jer u tom popisivanju kršćanskog stanovništva smatraju Turci agitiranjem proti njim.

Moja parokija postoji iz sljedećih mjesta: Kostajnica, Petrinja, Gumljani, Tavijsa, Slabinja, Mrakodol.

Stanovite plaće mjesečne ili godišnje ja neimam, već mi se plaća za svaki crkveni čin po mogućnosti, a običaj je u mojoj parokiji, da mi svaki gospodar, koji volove posjeduje, od svakog vola po 10 oka žitka daje.

Zaključeno i potpisano.

N° 1204

3.

ZAPISNIK

SASTAVLJEN U PETRINJI DNE 31. KOLOVOZA 1875.

Prisutni: C. k. tajnik okružne oblasti g. Makso Sojat, Gradski načelnik g. Ivan pl. Petrušić, C. k. sudb. viećnik g. Andrija Markovac, Perovodja Dragutin Gjuričić.

P r e d m e t : Izvidjenje uzroka mnogobrojnomu izselivanju turskih podanika iz Bosne u područje c. k. austro-ugarske države usljed naloga c. k. glavnog vojnog zapovjedništva u Zagrebu kao krajiške upravne oblasti od 29. kolovoza 1875. Pr. br. 1143.

Od u Petrinji nalazećih se bosanskih bjegunaca pozvan bje pred ovo povjerenstvo: Gjurađ Nježić, te nakon opomene na savjestno kazivanje istine, bje isti preslušan kako sledi:

Zovem se G j u r a g j N j e ž i ć, iz Turske Petrinje radom, 60 god. star, grč. izt. vjere, oženit, 4 djece, turski podanik i bjegunac.

1. Kažite nam razloge, radi kojih ste vi sa vašim suseljani prebjegli iz Bosne u Austriju?

1. Ja sam prebjego sa drugim suseljani zato, što Turci išću i oduzimlju, što mi dati nemožemo; oni nam nameću daće, koje mi s našimi dobrom namiriti nemožemo; umjesto osmine i trećine spahijske traže oni umjesto u naravi žitka novac, i to po njihovom računu, koji je iznos u najnovije vrijeme veći bio negoli, što je naš cieli imetak vriedan. Turčin otme od nas, što mu se sviđi i dopadne: on vriedja, tuće i ubija naše ljude bez da bude na odgovornost pozvan. Ta samovolja prisilila je mene i svu okolicu, ovamo se preseliti i pomoć tražiti. Njihove rieči prigodom traženja našeg dobra, glase obično: »ili daj ili preko Une odlazi«.

U našoj okolici češće se nadju mrtva trupla Kršćana i bez svake sumnje stoji, da Turci, ako koga Kršćanina samog nadju, ubiju. Ja od moje strane neznam nijednog slučaja, gdje bi Turčin Kršćanina ubio, osim da su trgovac Srdjan Amidjić iz Tavijsa, Ilija Stijak iz Tavijsa i Nikola Plavšić u Priedoru prije ovog ustanka ubijeni.

O ustanku samom znano mi je sljedeće:

Paša Bihaćki hotio je nas prisiliti, da mi državi pripadajuću osminu za 500 dukata zakupimo, koja je prije po 100 dukata prodavana. Mi

t. j. obćina od 35 koliba nismo mogli tu osminu na se primiti, jer nas cieli gibući imetak toliko neiznaša. Paša je nas starije ljude zato uapsio, i poslie toga do 20 pandura poslao u našu obćinu, da nas na to prisile; Izmedju tih pandura i pojedinih obćinara zamegnu se kavga a kasnije malo puckaranje. Panduri povukoše se prema Kostajnici natrag, a mi za naš i naših obitelji život zabrinuti, odlučismo na ovu stranu prebjeći; i da se naša nakana sigurnije izvede, obkoliše mladići naših obćina tursku Kostajnicu i osiguraše tim prelaz naših obitelji. Mladići, koji su na posadi bili, povukli su se istom onda prema Uni, kad su naše obitelji na ovoj strani već osigurane bile; a zatim prebjegoše i oni na ovu stranu, ostaviv svu lietinu kuće i kućišta.

Meni nije znano, koliko je naših ljudih prelaz osiguravalo.

Zaključeno i podpisano.

N° 1204

4.

ZAPISNIK

SASTAVLJEN U PETRINJI DNE 31. KOLOVOZA 1875.

Prisutni: C. kr. tajnik okružne oblasti g. Makso Šojat. Gradski načelnik g. Ivan pl. Petrušić, C. kr. viećnik sudbenog stola g. Andrija Markovac, Perovodja Dragutin Gjuričić.

Predmet: Izvidjenja o uzroku mnogobrojnog izselivanja turskih podanika iz Bosne u područje c. k. austro-ugarske države uslied naloga c. k. glavnog vojnog zapovjedništva u Zagrebu kao krajiške zemaljske upravne oblasti od 29. kolovoza 1875. Pr. br. 1143. —

Od u Petrinji nalazećih se bosanskih bjegunaca pozvan bje pred ovo povjerenstvo: Mića Blagojević te nakon opomene na savjestno ka zivanje istine, bje isti preslušan kako sledi:

Zovem se Mića Blagojević iz sela Čitluka kostajničkog kajmakamluka, 43 god. star. grč. izt. vjere, oženit, bez djece, poljodjelac, turski podanik. —

1. Koji je razlog, da ste vi sa ostalimi suseljani iz Bosne ovamo prebjegli? —

1. Mi nismo mogli više podnositi turskoga zuluma, jer neima više sile, koje nam ne bi Turci poćinili. U ime velikih državnih i spahijskih daća oduzimali bi nam sve što mogoše, jerbo nismo više kadri bili iste namirivati, jerbo je taj danak uslied iznajmljivanja znatno narastao bio. Državi moradosmo davati osminu, a spahijam trećinu svih naših plodina, koje su zakupnici po volji procienjivali i u gotovu novcu od nas utjerivali. Pa sve i da smo taj danak plaćati mogli, što nismo radi slabe lietine, ipak nismo nikada za svoju imovinu sigurni bili, jer bi nam Turci sve otimali i iz našeg bi nas zemljišta protjerali.

Isto tako nesiguran nam bijaše život i osobna čast te bi nas Turci smjeli nekažnjeno psovati, tući, žene i djevojke silovati i obezčastiti, dapače i ubiti.

Tako su Turci bez ikakvog povoda ubili Šimu Kondića iz Orlovca sela Kozaračkog, i Nikolu Ostoića i Petra Brdara Priedorskog kajmakam-

luka, bez da su krivci na odgovornost pozvani bili. Takovih slučajeva dogodilo se i više kroz ovih posljednjih godina te nam čine ondje živovane sasvim nesnosnim te moradosmo tražiti utočišće ovdje u prijateljskoj državi. —

Ja i moji suseljani na ustanku nismo sudjelovali, već smo, kad se je dočulo, da se Kršćani sa Turcima oko Dubice bore, prestrašeni groznjama Turskimi, ovamo prebjegli. —

Mi nismo imali nikakove oružane straže kad smo preko Une ovamo bježali, jer smo noćju ovamo prebjegli.

Zaključeno i podpisano.

Nº 1204

5.

ZAPISNIK

SASTAVLJEN U PETRINJI DNE 31. KOLOVOZA 1875.

Prisutni: C. k. tajnik okružne oblasti g. Makso Šojat, Gradski načelnik g. Ivan pl. Petrušić, C. kr. viečnik g. Andrija Markovac, Perovodja Dragutin Gjuričić.

P r e d m e t: Izvidjenje uzroka mnogobrojnomu izselivanju turskih podanika iz Bosne u područje c. kr. austro-ugarske države usljed naloga c. k. glavnog vojnog zapovjedništva u Zagrebu kao zemaljske krajiške upravne oblasti od 29 kolovoza 1875. Pr. br. 1143.

Od u Petrinji nalazeći se bosanskih bjegunaca pozvan bje pred ovo povjerenstvo: Hristo Vasić, te nakon opomene na savjestno kazivanje istine, preslušan bje kako sliedi:

Zovem se Hristo Vasić iz turske Petrinje rodom, 40 godina grč. ist. vjere, oženit, 2 djece, turski podanik i bjegunac.

Vi ste sa vašimi suseljani prebjegli iz Bosne u Austriju, kažite nam uzroke radi kojih ste ovamo prebjegli?

1. Prebjegli smo radi turskog zuluma i to ponajviše radi prevelikih državnih daća. Naša občina morala je prošle godine u ime drž. osmine do 500 dukata platiti. Zakupnik prijašnji nehtjede više istu osminu od vlade prekupiti i zato su silili nas Petrinjce, da mi za istu daću 500 dukata platiti moramo. Pošto naš cieli imetak taj iznos iznieti nemože, kratili smo se mi tomu nalogu se odazvati. Sam paša glavom došao je među nas, i pošto njegov nagovor bez uspjeha ostade; grozio se je nam različito, i kad uvidi da i grožnje nepomažu, dao je nas 12 gospodara uapsiti, i tako dugo u zatvoru držati, dok se pripravnimi neizrazismo državi zaiskanu svotu namiriti.

Mi smo osvjedočeni bili, da naša lietina i sav gibivi imetak nam metnutu nam svotu pokriti nemože, i zato smo odanlie ovamo prebjegli ostavivći kuću, kućište i svu lietinu.

K tomu koraku prisiljeni smo bili takodjer iz dalnjih razloga, jer u turskoj nama nikakvo pravo nepristoji; mi nemožemo negibivog imetka steći, a krvavo stečeno blago otimlju nam Turci po njihovoj volji. Svaki Turčin, koji u kršćansku kuću ili selo zaviri, svaki nam nje-

što otme, i bez da bi na ikakvu odgovornost pozvan bio razpolaze sa našim imetkom samovoljno.

Kod nas je obće poznato, da Turci Kršćanina bez svake odgovornosti ubiti mogu i zato smo mi prisiljeni uvijek u društvu na pazare ići i to po 15 osoba, jer inače nismo za svoj život sigurni. Iz tih razloga bio sam ja kao i moji suseljsani prisiljeni bježati.

Moga mnijenja postao je ustanak u Bosni iz pogovaranja, koja smo mi među sobom imali, da u Austriju prebjegnemo, a Turci to dočuv nakanili su našu nakanu zapriečiti, ter udare oboružani na Petrinju i okolicu; mi pako to vidiv stavismo se njima na susret i držasmo se tako dugo, dok naše žene sa djecom i marvom preko Une na ovu stranu predjoše. Znajući da su naše obitelji sigurne prebjegosmo sljedeće noći i mi na ovu stranu.

Nas seljana iz Petrinje, i okolice t. j. iz Čitluka, Kalendere, Strigove, Pobrđjana, Gušljana, Mrkodolca, Tavijs, Dvorišta, Murata, Slabinje bilo je do 300 ljudi, koji smo prelaz naših obiteljih osiguravali.

Mi nismo turski pritisak trpiti morali, te smo se međusobno dogovarali, da predjemo preko u Austriju u nedjelu 15. t. m. Slabinjani i drugi bliži seljaci dodjoše nas pitati kada kanimo preko ići, te smo se stoga zajedno složili, da do nedjele radimo na polju, a zatim da sakupimo onuda se nalazeće brodove, da mogu onuda žene i djeca proći, a mi da ćemo za toga braniti slobodan prelaz od navale oružanih Turaka.

Turci su pripizivali na nas, jer su negdje dočuli da kanimo preko granice pobjeći u Austriju, nu nemogoše nas zateći, jer smo mi uvijek na poljih mirno radili. Tako se dogovoriv sastalo se je nas do 300 ljudi u utorak 17. t. m. te smo obkolili šume od Pastirova do Otoka, da prelaz naših žena na ovu stranu omogućismo. Turci su pucali iz pušaka na nas, te smo se i mi iz naših zločestih pušaka njima odazivali, da jih poplašimo. Pa kad su naše žene i djeca ovamo prebjegle i u sigurnosti bila prodjosmo i mi preko, predav naše oružje oblastim na granici.

Koliko se sjećati mogu otišao je Mića Blagojević prije tog ustanka na ovu stranu; dočim mi se čini, da je Ilija Drobac s nama Kostajnicu obkolio.

Mi smo — kako rekoh — brda i šume oko Kostajnice zasjeli bili, a Turski Kostajničani bojeći se da mi nebi u Kostajnici kršćanskoj zaštite našli popalili i razoriše istu.

Za vrijeme opsade Kostajnice bili su kršćani tog varoša jošte ondje, te su ih Turci valjda od nas zaplašeni na ovu stranu pustili.

neimadem u tom predmetu ništa više kazati...

Zaključeno i podpisano.

ZAPISNIK

SASTAVLJEN U PETRINJI DNE 31. KOLOVOZA 1875.

Prisutni: C. kr. tajnik okružne oblasti g. Makso Šojat, Gradski načelnik g. Ivan pl. Petrušić, C. kr. vječnik g. Andrija Markovac, Perovodja Dragutin Gjuričić

Predmet: Izvidjenje uzroka mnogobrojnomu izselivanju turskih podanika iz Bosne u područje c. k. austro-ugarske države usljed naloga c. k. glavnog vojnog zapovjedništva u Zagrebu kao zemaljske upravne oblasti od 29. knlovoza 1875. Pr. br. 1143. —

Od u Petrinji nalazećih se bosanskih bjegunaca pozvan bje pred ovo povjerenstvo Ilija Drobac, te nakon poduke i opomene na kazivanje istine bje preslušan kako sliedi:

Zovem se Ilija Drobac rodom iz Like iz mjesta Gračac naseljen pred 11 godina u selo Kelendari kajmakamata Kostajničkog u Bosni, 44 god. star, grč. ist. vjere, oženit, 1 djetje, poljodjelac i turski podanik.

Naznačiti uzrok, zašto ste iz Bosne ovamo prebjegli? —

Ja i susjedi moji pobjegosmo iz Bosne, jer nemogasmo više turski zulum podnositi. U najnovije vrijeme narasli su tereti, koji nam se pripisuju u toliko, da naš sav imetak u stanju nebi bio daće, koje se od nas iziskuju namiriti, i uvidivši, da zaiskanoj zadaći odoljeti nemožemo, odlučismo u občini ostavivši sav posjed pomoć ovdje tražiti. Kako je u obće poznato, nesmiye u Turskoj izim muhamedanca nitko posjeda imati, van uživa podjeljeno mu od spahije zemljište dotlie, dok se gospodaru dopada. Slučajeva se je dogodilo, da poboljšani posjed, sagradjene kuće bez ikakvog razloga posjednik ostaviti morao.

Od samo privremeno uživanog posjeda mora svaki posjednik državi osminu, a spahiji trećinu proizvoda davati. Sa daćom u naravi nezadovoljni su Turci, te ucjenjuju u novije vrijeme naše dohodke samovoljno i višeput se trefi, da trećina i osmina, koju plaćati imademo više iznosi, nego cieli gibivi i negibivi imetak posjednika.

Lanjske godine proda država njoj pripadajuću osminu i pošto zakupnik, akoprem nas guli što mogaše, svojoj zadaći odoljeti nemoğaše, htjela je turska vlada nas prisiliti, da mi osminu njoj spadajuću na se primimo, a državi ucjenjenu svotu, koja je prije pet godina u 80 dukata sastojala, a sada 240 dukata iznaša, izplatimo. Tomu nalogu nemogasmo odoljeti, i usljed toga smatrajuć nas kao opornike, poče vladu progoniti, knezove, starješine i pojedine posjednike zatvarati i različitim izrazi nam se groziti. —

U isto vrijeme razprostrani se glas, da su Turci po kršćanskih Bošnjacih potučeni oko Dubice, mi usljed grožnje, koju čuti morasmo, i usljed toga neugodnoga glasa ustrašeni, da Turci i nas pognjavili nebi odlučismo naše kuće ostaviti i ovamo u Austriju prebjeci.

Na samom ustanku nije od mojih suseljana, po monju nitko sudjelovao; jedino je to istina, da su svi momci okolice, koji oružje

imadoše, Kostajnicu tursku u tu svrhu obkolili, da mi neoružani sa ženami i djecom laglje preko Une na ovu stranu preći možemo. —

Od onih oboružanih kršćanskih Bošnjaka, koji su naš prelaz štitili ne nalazi se ovdje u Petrinji nijedan i meni nije znano, gdje se sada nalaze, akoprem iz mog sela u koliko se sjećam nijedan zaostao i kod ustanka sudjelovao nije. —

U ostalom, ako bi štogod od imetka po naplaćivanju svih daća i preostalo, nije bosanski kršćanin nikada pravi gospodar istoga, jer svaki turski podajnik, vojak ili činovnik može i smije po svojoj volji, bez da na odgovornost radi toga pozvan biti može, raspolagati; a spahiji pravo stoji, ako mu se nedopada, da me gibivog i negibivog imetka liši.

Te okolnosti prisilile su mene i druge, spasenje ovdje tražiti.

Kako naš imetak u Turskoj siguran nije, tako neima ondje ni o sigurnosti osobe govora. Turčin može kršćanina uvriediti, osramotiti, silovati, napokon i pogubiti, bez da bi igdje radi toga na odgovor pozvat bio.

Medju ostalim navadjam grozni slučaj, koji se je u novije vrijeme sbio, što u mjestu Priedoru, gdje je Petra Brdara — Turčin Alverić (iz Arnautske) bez svakog povoda na javnom trgu ubo nožem, bez da je okrivljenik radi toga ikada na odgovor pozvat bio.

Ja drugo ništa doprinieti nemogu, te neznam nikakvi slučaj navesti, gdje bi bila osoba kojeg kršćanina povrijedjena...

Zaključeno podpisano.

№ 1204

7.

ZAPISNIK

SASTAVLJEN U PETRINJI DNE 1. RUJNA 1875.

Prisutni: C. k. tajnik okružne oblasti g. Makso Šojat, Gradski načelnik g. Ivan pl. Petrušić, C. k. sudb. viećnik g. Andrija Markovac, Perovodja: Dragutin Gjuričić.

Predmet: Izvidjenje uzroka mnogobrojnomu izselivanju turskih podanika iz Bosne u područje c. k. austro-ugarske države uslied naloga c. k. glavnog vojnog zapovjedništva u Zagrebu kao krajiške zemalske upravne oblasti od 29. kolovoza 1875. Pr. br. 1143.

Od nalazećih se u Petrinji bosanskih bjegunaca pozvan bje pred ovo povjerenstvo: te nakon opomene na savjestno kazivanje istine, bje isti prслуšan kako sliedi:

Zovem se Janko Arnaut iz Kostajnice turske, 30 godina, grč. ist. vjere, oženit, 1 djece, ja sam bio pred godinu dana zastupnik narodni kod kadije, a prije toga kroz 4 godine pisar kod kajmakamata, a sada sam bjegunac, pismen.

1. Koji su uzroci, da ste vi sa ostalimi suseljani prebjegli iz Bosne ovamo?

1. Dne 15. kolovoza saznali smo mi, da je naš parok zatvoren, te smo sutradan kod kadije izprosili, da ga pusti na slobodu, jer da mi

neznamo o nikakvoj buni niti kanimo kod toga udioničtvovati; a izjavismo se pripravnimi sa Turci proti ustašem se braniti, nu turski zulumčari počeli su nam svc otimati, puške i kubure nam oduzeše, a mnogim novce i druge stvari pootimaše; te smo se radi toga i mi za svoj život uplašili i ovamo preko prebjegli.

Ja sam prebjego u ponedjelak t. j, 16/8 pred večer, te neznam, što se je poslie toga preko dogodilo.

Seljaci su pako ovamo preko prebjegli radi prevelikog tereta, koji im se je nametao. Nagovoriv o daćah: o trećini spahijskoj i desetini državnoj, obtereti seljake u najnovije vrieme zakup carske desetine. Prijašnji zakupnici izgubili su kod pobiranja desetine, akoprem su polovicu naravnih proizvoda narodu otimali, pa nehtjedoše radi toga više desetinu u zakup uzeti. Radi toga silila je turska vlada pojedine kršanske občine, da one same tu desetinu u zakup uzmu, što one nehtjedoše, jerbo nebi kadre bile sa čitavim svojim imetkom namiriti. Uslied toga pozatvarani su skoro svi občinski knezovi i bolji seljaci, te moradoše napokon izjaviti se, da primaju u zakup tu desetinu.

Nu kad poslie izpusta iz zatvora uvidiše, da nemogu toj zadaći odoljeti, odlučioše ustati i preko granice prebjeci, na što su jih i sami Turci nukali.

O samom ustanku meni ništa znano nije, jerbo sam ja već prije na ovu stranu prebjegao bio.

Dalnji razlozi, što su Kršćani iz Bosne ovamo prebjegli jesu po mom mnienju sljedeći: Kao Kršćanina smatra nas Turčin kao roba kao niemu stvar, kao takov nefnože Kršćanin nigdje svoje pravo zadobiti, doćim je Turčinu dozvoljeno bez svakoga suda svoje tražbine si namirivati. Kako vlastništvo tako i sloboda Kršćana je u Turskoj nesigurna; svaki Turčin uzima si pravo Kršćanina hulići, tući i samog života lišiti, bez da krivci od strane oblasti na odgovornost pozvani budu; svaka tužba proti Turčinu ostaje bezuspješna.

Nasilje na imetku počini Ibro Kolašić iz Kozarca na Maksimu Stiaku iz Petrinje oduzev mu bez svake dozvole daklie samovoljno za njeku tvrdjenu tražbinu dva vola; sve tužbe u tom pravcu ostadoše jalove.

Isto tako ozliedio je i mrcvario turčin Podinović Kršćanina Mihajla Rušmira, jer se je posljednji usudio od prvašnjega svoju tražbinu od 2 for. tražiti.

Krvoloci turski usmrtiliše Nikolu Ostoića, izbodoše Petra Brdara, a raniše takodjer sina Nikole Ostoića.

To navadjam za primjer samo kako se Kršćani postupa; a takovi slučajevi ponavljaju se dan na dan sa bosanskimi Kršćani.

Za svoju osobu imadem navesti, da me je Sale Bešlija bez svakoga povoda prije dva mjeseca tako izmrcvario, da sam duže vremena u postelji ležati morao. I u tom pravcu podignuta tužba osta neriešena. Doćuo sam ovdje, da je isti Bešlija onomu 30 dukata obećao, koji mene natrag u Kostajnicu doprati, izraziv se, da bi me na komade sasjeko.

Vidio nisam, ali sam čuo, da su Turci, kad je buna pukla Mariju Jelisavac i Mariju Miroslav porobili.

Moju ženu Stoju, koja je u tursku Kostajnicu išla, uhvatiše Turci Podinović, Feret i Medo Kasap na čaršiji i iztukoše ju.

Napokon mogu jošte navesti, da su naši bosanski bjegunci odlučili ne vraćati se kući pod tursku vladu...

Zaključeno i podpisano.

№ 1204

8.

ZAPISNIK

SASTAVLJEN U PETRINJI DNE 1. RUJNA 1875.

Prisutni: C. k. tajnik okružne oblasti g. Makso Šojat, Gradski načelnik g. Ivan pl. Petrušić, C. k. viečnik sudb. g. Andrija Markovac, Perovodja: Dragutin Gjuričić.

Predmet: Izvidjenje uzroka mnogobrojnemu izselivanju turskih podanika iz Bosne u područje c. k. austro-ugarske države uslied naloga c. k. glavnog vojnog zapovjedništva u Zagrebu kao krajiške zemaljske upravne oblasti od 29. kolovoza 1875. Pr. br. 1143.

Od nalazećih se u Petrinji bosanskih bjegunaca pozvan bje pred ovo povjerenstvo: Ostoja Gejić, te nakon opomene na savjestno kazivanje istine, bje isti preslušan kako sliedi:

Zovem se Ostoja Gejić, rodом iz Taviје, grč. ist. vјere, do 30 godina star, oženit, bez dјece, polјodјelac, turski podanik a sada bjegunac.

1. Koji su razlozi, da ste vi sa ostalimi suseljani prebjegli ovamo iz Bosne?

1. Mi smo ovamo prebjegli, jerbo nismo više mogli podnositi velike terete, koje su nam Turci nametavali, a još okrutnijim načinom utjerivali.

Mi smo izim desetine spahiji trećinu davati morali, a osim toga nije niti ostatak našeg imetka od Turčina siguran bio, zaoto su naši odnošaji u turskoj nesnosni. Te okolnosti su ponukale pućanstvo, da na ovu stranu prebjegne.

Moja občina Tavija spada pod Kostajnički kajmakamat i stoji s istom u uzkom savezu. Ja kao takav neznam kako je ustanak po selima nastao, samo to znam, da smo se 18./8. o. g. od Turskog ponašanja napram nam zato uplašili, jer su nas prije razoružali, i na različiti način nam se grozili.

Isto vrijeme začusmo, da su seljani ustali i okolicu Kostajnice obsjeli, i ta okolnost, da smo mislili, da će između Turaka i Kršćana do okršaja doći, prinuka nas, da ovamo prebjegnemo.

U ostalom moram kazati, da Turci Kostajnički snami jako okrutno postupaju, da mi nikakvog prava dobiti nemožemo; a Turci kad se opiju, iztuku nas do zla boga, otmu nam, što im se hoće, i postupaju snami kao sa niemim blagom.

Mene su n. pr. Kostajnički Turci iztukli, tako, da sam cielo lieto uslied boli ležati morao. Tužio nisam jer sam znao, da mi nebi hasnilo. Isto tako iztukoše i Petra Ilića.

Takovih i sličnih slučajeva zbiva se i više, nu ja ih sve nabrojiti nemogu...

Zaključeno i podpisano.

№ 1204

9.

ZAPISNIK

SASTAVLJEN U PETRINJI DNE 1. RUJNA 1875.

Prisutni: C. k. tajnik okružne oblasti g. Makso Šojat, Gradski načelnik g. Ivan pl. Petrušić, C. k. sudb. viećnik g. Andrija Markovac, Perovodja: Dragutin Gjuričić.

Predmet: Izvidjenje uzroka mnogobrojnemu izselivanju turskih podanika iz Bosne u područje c. k. austro-ugarske države uslied naloga c. k. glavnog vojnog zapovjedništva u Zagrebu kao krajiške zemaljske upravne oblasti od 29. kolovoza 1875. Pr. br. 1143.

Od nalazećih se u Petrinji bosanskih bjegunaca pozvan bje pred ovo povjerenstvo: Lazo Višnić, te nakon opomene na savjestno kazivanje istine, bje isti preslušan kako sledi:

Zovem se Lazo Višnjić rodom iz turske Kostajnice, 42 god. star grč. ist. vjere, oženit, otec 1 djeteta, posjednik u Kostajnici i bio sam kroz skoro 6 godina kod kajmakama i kadije kao mirovni sudac namješten, sada bjegunac.

Kažite uzroke, radi kojih ste vi sa ostalimi suseljani prebjegli iz Bosne ovamo?

1. Dne 15. kolovoza t. g. uapsila je turska četa grčko istočnoga paroka iz Kostajnice u noći iz Babinaca idućeg, gdje je svoju svećeničku dužnost vršio. Mi smo istu noć to dočuli uz primjetak, da je naš parok po Turcima mrcvaren bio. Drugi dan t. j. 16/8 u jutro obratismo se mi kršćani na kajmakama i kadiju s molbom, da nam uzrok uapšenja našeg paroka naznači i istog na slobodu stavi. Tom prigodom moradosmo začuti, da su seljaci okolice Kostajničke, pram Turkom ustali, i da se sumnjiči, da je i naša občina s tim ustankom sporazumna. Mi Turkom vjeru zadasmu, da o ustanku ništa neznamo i obavezasmu se u slučaju obstanka takovog ustanka s Turcima držati i s njima skupa naše dobro prama ustašem braniti. Uvjet da mi kao i Turci oboružani ostanemo nisu Turci obdržali, već su drugi dan u jutro nas razoružali. Govori njihovi, dalje čini, koje oni pram Kršćanom poduzeše, pokazашe bjelodano da oni u nama neprijatelje vide, jer oni započeše odmah nama se razno groziti, stvari od pojedinih Kršćana silovito oduzimati, i sramotno sa ženama postupati.

U ono vrijeme sbi se nećuveni slučaj, da su Turci od Marije Jelisavac opanke s nogu skinuli i od Marije Mirosav novce oteli. To ponašanje Turaka prisili nas na ovu stranu prebjeći, tim više, jer su počeli pojedine Kršćane bez razloga uapšivati.

Moga mnijenja prinukalo je seljane okolice Kostajničke na izse-
lenje teret i nepravda od Turaka njim nametnuta. Seljani su mnoge
daće plaćajući uvijek bolje očekivali, ali umjesto boljeg došlo je uvijek
gorje; jer je daća, koja je od dimnjaka prije nekoliko 15 godina u
iznosu od 15 dukata postojala, danas sa 40 dukata plaćati se mora, i
to je sve u ime tako zvane desetine. Prvašnjih godina kupovali su
Turci — jer Kršćanom zabranjeno bi, desetinu državnu, u današnji dan
skočila je cijena te desetine tako, da se više zakupnik za istu naći
nemože. Vlada desetinom u naravi nezadovoljna naložila je obćinam
da one u zakup istu desetinu pod uvjetima prijašnjima preuzeti moraju.
Obćine uvidiv, da ucjenjenu desetinu s celim njihovim imetkom pod-
miriti u stanju nisu, protivije se tomu nalogu. Vlada turska ostade kod
naredbe, i htjede silomice obćinare pritjerati, da oni tu desetinu u
zakup uzeti moraju. Pošto isti trajno kod njihovog prigovora ostadoše,
bijahu svi knezovi i bolji poljodjelci u svrhu prićeranja na oćitovanje
uapšeni, i toliko dugo u zatvoru držani, dok se pripravnimi neoćito-
vaše gore rećenu desetinu u zakup primiti.

Seljani uvidiv, da zadaći toj odgovoriti sa svojim imetkom ne-
mogu, sasjedoše u brda kostajnićka i pozvaše vladu t. j. kajmakama,
da s njima u dalnje dogovore stupi; da oni nikom zla nikakvog ućiniti
neće, već da svoje pravo jednako sa Turcima traže. Kajmakam odredi
od strane grada Kostajnice kao zastupnika vlade Mustafu Krupljanina,
Mustafu Koldjija, Hasan Vućeta (mohamedance) i mene kao povje-
renike, ter nas odasla, k ustašem.

Ustaše Kršćani uvjeriše nas kao povjerenike vlade da oni nasilja
pram nikomu ćiniti neće, da oni traže jednakost sa Turcima muhame-
danske vjere, i da se ucjenjena desetina silovitim načinom neutjeruje.
Oni naglasiše naroćito, da će desetinu, ako ju i Turci davaju, u naravi
ali ne u novcu, koji u razmjerju sa navarnimi proizvodi nestoji, rado
dati. Nama povjerenikom naložiše oni, da mi kajmakamu kao vladinom
zastupniku njihove želje izrazimo i ujedno ga umolimo, da u ime njih
u tom predmetu na samog cara piše i njima pomoć pribavi.

Ustali Kršćani rekoše, da se prije svojim kućam nevraćaju dok
odluka od samog sultana natrag nedodje.

Mi smo kajmakamu gore navedeno toćno izrućili, i on uvjeri
nas, da će se te stvari poprimiti, i od cara dalnje odluke potražiti;
nu jogunjasti i siloviti muhamedanski mladić turske Kostajnice na-
vališe na ustaše i tako se medju Turci i Kršćani zametnu boj.

Kad su jih tako Turci napali pobojali su se Kršćani za svoj
život, te obsjedoše okolicu kostajnićku, da time omoguće prelaz svojih
obiteljih i blaga preko Une u ove krajeve; a kad je to dovršeno bilo,
predjoše i oni samo ovamo, nehoteci so upustiti u nikakvi boj.

Mi Kršćani smo u svem Turkom muhamedancem zapostavljeni.
Kršćanin nesmiје kupiti niti imati zemljišta niti kuće; a i gibivo mu se
dobro po volji na silu oduzimlje, a Turke nezovu radi toga na odgo-
vornost. Kako imetak tako nam nije niti život siguran, te se ćesto
dogadja, da Kršćane Turci tuku, ubijaju, žene i dvojke sramote i
siluju. Tako povezaše i satrše Turci u Kostajnici Kršćanina Janka Arna-
uta, da se 14 dana niti ganuti nije mogao, pa ipak nepozvaše Turke
radi toga na odgovornost.

Ako je Turčin Kršćaninu što dužan, nesmiješ ga tužiti, pa ako on sam neplati s dobra, nikad nedobiješ svoje novce; a ako je Kršćanin Turčinu dužan, smije se Turčin bez posredovanja suda sam naplatiti i u ime duga blago odtjerati, koje on sam po volji procjenjuje. Jedan primjer mogu navesti, gdje sam sam polag bio, kako je Maksimu Stiaku iz Petrinje Turčin Ibro Kolašić iz Kozarca dva vola odtjerao bez svakog suda, a sve tužbe nisu Stiaku pomogle. A sjećam se i na jedno nasilje koje se je u novije vrieme sbilo, gdje je Turčin Podinović Mihajla Rušmira, jerbo je svoju tražbinu od 2 for. zahtjevao, tako iztukao, da je ovaj dugo vremena na tom bolovao. Rušmir a i ja sam glede tog nasilja tužbu vodio, nu ostala je bez uspješna.

U najnovije vrieme nasrnuti su Turci na Kršćane u Priedor iduć i to Petra Brdara i Nikolu Ostoića, prvi je teško ranjen, a drugi sasvim usmrćen. Kod posljednjeg tog slučaja bio sam ja sam prisutan.

Ja nemogu sve slučaje nabrojiti, gdje su Kršćani bez odgovornosti od Turaka poginuli, nu sjećam se, da su prije više godina podanici kostajnički Srdjan Amidžić, Ilija Stiak i Cvijo Plavšić iduć u Priedor na putu od Turaka ubiti, bez da je ikada radi toga krivac na odgovornost pozvan bio.

Da su kćeri Marka i Janka Marinkovića od Turaka otete i silovane, nije mi poznato, nu toliko znadem, da ova dvojica na ovu stranu prebjegli nisu, a kada sam služio kod kostajničkog magistrata prije 3—4 godine, dovedena je jedna kršćanska djevojka sva krvava, koju su Turci silovali, imena joj neznam, jerbo sam na to zaboravio.

U području kajmakamata kostajničkog bijahu sliedeći kršćanski poljodjelci kao knezovi (načelnici) namješteni i to: u Kalenderih: Sava Došen, u Podbrdjanih: Jovo Marin, u Petrinji: Sava Vlašić, s njim uapšeni bijahu radi poreza Mile Dijaković, Jovan Zec, Sava Stijak — u Čitluku: Stevan Marin, u Strigovu: Petar Gjukić i Mile Sadjak; u Dvorištu: Jovan Pavić, Mile Bjelajac, u Kuljanih: Trifun Marinković, — neznam jeli prebjego —, u Vodičevu: Jovan Vurunja, i u Slabinji: Mitar Keča; a u Babincu: Dragan Gačesa i Mića Vukmirović. —

Ja neimam više ništa kazati, već da je jedan glas medju bjegunci, da pod prijašnjimi okolnostmi nijedan bosanski bjegunac pod tursku vladu natrag neide, i da vole svi prije ovdje poginuti, negoli Turčina za gospodara svog imati.

Nakon pročitanja:

Potvrđujem od rieči do rieči mojim križom i navadjam na pitanje, da su dogovore među nama kao povjerenicima carskima vodili Marko Znadija i Marko Bajavica; ja mislim, da su i ti ovamo prebjegli, te će se valjda ovdje nalaziti.

Zaključeno i podpisano.

ZAPISNIK

SASTAVLJEN U PETRINJI DNE 1. RUJNA 1875.

Prisutni: C. k. tajnik okružne oblasti g. Makso Šojat, Gradski načelnik g. Ivan pl. Petrušić, C. k. sudb. viečnik g. Andrija Markovac, Perovodja Dragutin Gjuričić.

Predmet: Izvidjenje uzroka mnogobrojnomu izselivanju turskih podanika iz Bosne u područje c. k. austro-ugarske države uslied naloga c. k. glavnog vojnog zapovjedništva u Zagrebu kao krajiške zemaljske upravne oblasti od 29. kolovoza 1875. Pr. br. 1143.

Od nalazećih se u Petrinji bosanskih bjegunaca pozvan bje pred ovo povjerenstvo: Jovan Zec te nakon opomene na savjestno kazivanje istine, bje isti preslušan kako sliedi:

Zovem se J o v a n Z e c, rodom iz turske Petrinje, preko 60 godina star, grč. ist. vjere, oženit, 4 djece, poljodjelac, sada bjegunac.

1. Kažite nam uzroke, radi kojih ste vi sa ostalimi suseljani prebjegli iz Bosne ovamo?

1. Ja sam prebjego preko u subotu dne 21/8 t. g. radi prekomjernih tereta, koje smo mi Kršćani trpiti morali. Mi smo pred nekoliko godina plaćali u ime državne desetine 100 dukata od 30—40 kuća, koje se u Petrinje nalaze, a lanjske godine narasla je ta desetina već na 400 dukata; pa budući se za nju ove godine zakupnik našao nije, silile su nas turske oblasti, da moramo mi obćinari sami tu desetinu u zakup uzeti, pa kad mi to učiniti nemogosmo zatvoriše mene i još 12 drugih ljudi; a osim toga iz svake okolice ponjekoliko njih. Da se oslobodimo apsa, dali smo mi našu privolu, da ćemo ipak preuzeti u zakup tu desetinu. Nu kad smo iz apsa pušteni bili već smo našli sakupljene ljude čitave okolice, valjda su početkom nakanu imali nas osloboditi; a kašnje dogovoriše se, da Kostajnicu obsjednu, da kajmakama zamole, da u njihovo ime na samog se cara u pogledu tih velikih tereta obrati.

Turci navališe iznenada na ustaše, pa tako nasta medju njima boj. Kršćani sbiše Turke prama Kostajnici zasjedoše bregove ondašnje, ter tim pućanstvu mogućnost pribaviše, da laglje na ovu stranu prebjeći mogu.

O samomu ustanku ja ništa obširnijega kazati nemogu, jerbo sam star, te kod istoga sudjelovao nisam. Iz gore navedenog nama nametnutog tereta, dalje iz razloga, što niti nam je vlastništvo niti osoba od Turčina neželim se nikad više kući povratiti.

Rekoh, da vlastništvo u Turskoj nije sigurno i to iz uzroka, jer Turčin samovoljno s našim blagom razpolagati može; ako je dužan, nepita on sud ni sudca, već izabere si od blaga, što on hoće, te ga pod cieniu koju on sam naznačuje, odtjeruje.

Takav se je slučaj dogodio u najnovije vrijeme kod Makse Stiaka, Sime Samca i Teše Timarca, kojima je Tadić za dug samovoljno blago odtjerao.

Medju ostalimi, koji su turskom žrtvom postali, jesu Božo Radoj-
čić, Cviić Lako i Ivković Dmitar, koji su u bjegu na ovu stran od Turaka
sasječeni...

Zaključeno i podpisano.

№ 1204

11.

ZAPISNIK

SASTAVLJEN U PETRINJI DNE 1. RUJNA 1875.

Prisutni: C. k. tajnik okružne oblasti g. Makso Šojat, Gradski
načelnik g. Ivan pl. Petrušić, C. k. sudb. viečnik g. Andrija Markovac,
Perovodja Dragutin Gjuričić.

P r e d m e t: izvidjenje uzroka mnogobrojnomu izselivanja turskih
podanika iz Bosne u područje c. k. austro-ugarske države uslied naloga
c. k. glavnog vojnog zapovjedništva u Zagrebu kao krajiške zemaljske
upravne oblasti od 29. kolovoza 1875. Pr. br. 1143.

Od nalazećih se u Petrinji bosanskih bjegunaca pozvan bje pred
ovo povjerenstvo: Mile Dijaković te nakon opomene na savjestno ka-
zivanje istine, bje isti preslišan kako sledi:

Zovem se M i l e D i j a k o v i ć, iz t. Petrinje, do 70 godina star, grč.
izt. vjere, udovac, 2 sina, turski podanik i bjegunac.

1. Koji je razlog, da ste vi sa vašimi susedjani iz Bosne ovamo
prebjegli?

1. Ja sam prebjego sa ostalimi susedjani radi prevelikih tereta,
koje nam Turci nameću. Mi smo po turskom zakonu obvezani desetinu
državi, a trećinu spahiji dati, a osim toga hara nas svaki Turčin, kad
god u priliku dodje. Osim toga u svakoj struki čine nam Turci silu i
zulum tako, da nikad niti imetak, niti osoba naša sigurna nije.

U ostalom mi je napomenuti od sile, koju Turci kod nas prave,
da su nedavna pred ustanak Turci ulovili i silovali ženu i kćer Miće
Blagojevića. Ako on o tome nije ništa kazao, to se je morao stiditi, ali
to mogu i drugi Petrinjci posvjedočiti.

U našoj zemlji neima mjeseca, u kojem nebi nekoliko kršćana
kroz tursku ruku pali. Medju ostalima, koji prije ustanka svoju smrt
nadjoše, navadjam: osim Petra Brdara, Nikole ostojića, Sime Kondjića,
Srdjana Amidjića i Božu Radojevića, Laku Cviića i Dmitra Ivkovića, koji
posljednji tri su iz pušaka ubiti i noževi sasječeni; ja sam njihova trupla
sam vidio.

Ovakvih groznih slučajeva dogodi se i više kod nas, bez da smo
mi u stanju zaštiti oblasti i pravo naći.

O ustanku samom i uzroku, koji ga je potaknuo, imam kazati
slededeće: Desetina, koja državi pripada prodavala se je prvašnjih godina
na zakupnike, i za koju je zakupnik u ime desetine naše od 30—40 ko-
liba sastojeće se obćine njeko vrijeme samo 100 — kasnije 200—300 a na
posledku 400 dukata plaćao.

U razmjerju svote, koju je zakupnik za desetinu plaćao, gulio je
zakupnik od nas do polovicu svijuh proizvoda, i pokraj svega toga ne-

mogaše iz tih prihoda svoj račun naći. Iz tog uzroka nije se za ovu godinu zakupnik naći mogao; zašto nakani turska vlada nas obćinare prisiliti, da mi sami desetinu našu prekupimo i vladi ucjenjenu svotu od 400 dukata platimo.

Ta ucjenjenja svota desetine ne stoji u nikakvom razmjerju sa našim imetkom, jer kad bi i sve naše gibivo dobro prodali, nebi u stanju bili iskane svote naplatiti.

Našu nemoć videć opirali smo se mi tomu nalogu, i zato nas je vlada, da nas na privoljenje laglje prisili, uapsiti dala. A 15. kolovoza izpušten sam ja, kao i svi seljani Petrinjske okolice iz zatvora, te došav iz zatvora vidio sam, da su se naši svi mladi ljudi oboružali, i da su nakanili putem kajmakama Kostajničkog od samog cara pomoć tražiti. Turci nasrnuše na te ustaše i tako nastaje medju istimi boj.

Kršćanski ustaše susbiše Turke prema Kostajnici, te nam tako omogućije prelaz na ovu stranu, kud su zatim i oni nama sliedili.

Ja neimam više ništa primjetiti, jer kad bi svaki grozni i krvo- ločni čin Turaka, kao i sramoćenje naših žena i djece navadjao, imao bi nekoliko dana dosta toga pripovjedati.

Zaključeno i podpisano.

N° 1204

12.

ZAPISNIK

SASTAVLJEN U PETRINJI DNE 1. RUJNA 1875.

Prisutni: C. k. tajnik okružne oblasti g. Makso Šojat, Gradski načelnik g. Ivan pl. Petrušić, C. k. sudb. viećnik g. Andrija Markovac, Perovodja: Dragutin Gjuričić.

P r e d m e t : Izvidjenje uzroka mnogobrojnomu izselivanju turskih podanika iz Bosne u područje c. k. austro-ugarske države uslied naloga c. k. glavnog vojnog zapovjedništva u Zagrebu kao krajiške zemaljske upravne oblasti od 29. kolovoza 1875. Pr. br. 1143.

Od nalazećih se u Petrinji bosanskih bjegunaca pozvan bje pred ovo povjerenstvo: Sima recte Trifun Samac te nakon opomene na savjestno kazivanje istine, bje isti preslušan kako sliedi:

Zovem se Sima recte Trifun Samac, iz t. Petrinje, 30 god. star, grč. ist. vjere, oženit, 4 djece, poljodjelac, turski podajnik i bjegunac.

1. Kažite nam uzroke, radi kojih ste vi sa ostalimi suseljani prebjegli iz Bosne ovamo?

1. Dva tri li dana pred nedjelu 15/8 t. g. pozatvarali su Turci naše knezove i bolje obćinare, radi toga, što nehtjedoše nagonu Turaka, da desetinu u zakup prime, zadovoljiti, jer je svota od 400 dukata prevelika im bila.

Dne 16/8. t. g. obdržavan je veliki sajam u Kostajnici i tu se je sagnulo mnogo ljudstva sa svijuh strana na pazar, prigodom tom opazismo mi, da našem narodu Turci oružje oduzimlju i da bolji

posjednici kršćanski zaoto se u zatvor među, što desetine obćine za-
kupiti neće. Različite grožnje i sila koja je njekim osobam učinjena
prisiliše nas još isti dan na stranu austrijsku prebjeći.

Mi smo vidili, da se Turci oružaju i da su naše obitelji i blago
u pogibelji, zaoto se austrijskom stranom požurismo kući, prodjosmo
među Slabinjom i Kostajnicom na tursku stranu i vidiv da Turci pram
našim selom grne, oboruža se ciela okolica; sbismo Turke u Kostaj-
nicu, ter tim omogućismo, da naša čeljad (obitelj) sa blagom na ovu
stran predju.

Prije nego se sa Turcima sukobili ozbilno, pozvali smo najstra-
rije ljude iz Kostajnice, na dogovor, i naložismo njima da se službenim
putem na cara obrate, ter da nas od velikog tereta oslobodi i nas
jednakimi sa Turcima u svakoj struci napravi. Mi smo izrazili, da
tereta tolikoga, koliki se od nas išće podnositi nemožemo, i molisno
zato za pomoć.

Povjerenstvo Kostajničko uvjeri nas sva upotrebiti, da se naše
želje izpune, ali prije negoli mi odgovora dobismo, nasrnuše oružani
Turci na nas, i onda istom dodje do ozbilnog sukoba medju nama i
Turcima. Tom prigodom sbili smo mi, — nas bijaše oboružanih ma-
limi puškami 40—50, a neoboružanih množina — Turke u Kostajnicu
i pribavismo našim obiteljim mogućnost na ovu stranu prebjeći.

Kad smo naše obitelji i blago u sigurnosti znali, prešli smo i mi
na ovu stranu, te potražismo ovdje zaštitu.

Ta gore navedena okolnost, poduprta tim, da spahiji trećinu,
koja sa našim dohodkom u nikakvom razmjerju nestoji, davati mo-
ramo; da Turci samovlastno naše vlasništvo oduzeti mogu; i da nijedan
Kršćanin svog života u Turskoj siguran nije, sili nas iz Turske se
seliti i drugu domovinu tražiti.

Silu i okrutnost, koja u nas vlada, navesti ću samo primjerice:
Petar Brdar, uboden je pred svojom kućom, Simo Kordić, Nikola Os-
toić, Srdjan Amidjić, Ilija Stiak, Cvio Plavšić, Lazo Radojčić, Lako
Cviić i Dmtar Ivković poginuše bez svakog uzroka i bez da su ikada
krivci na odgovor pozvati.

Takovih i sličnih slučajeva događja se i više; prije 15 dana oteli
su Turci mladu ženu i kćer Miće Blagojevića, te jih silovaše i obez-
častiše. Otac bolje rekuć muž prviye neće da taj događaj pripovjeda,
da tim svoju kćer na zločest glas nedovode. Kako život i poštenje u
Turskoj sigurno nije, tako isto stoji sa imetkom. Turčin koji isto
posla u obćini ima razpolaže sa našim dobrom, njemu se mora dati,
što je najbolje; tu se janjci, kokoši i t. d. kolju i kad se Turčin
najede jošte je Turčin tako bezobrazan, da ženu i djevojku uzme i na
silu s njom u kršćanskoj kući prenoći; a radi toga nesmiješ se nikomu
potužiti.

Jedan slučaj, koji se je kod mene dogodio navadjam: Spaja Mejo
Tadić tvrdio je, bez da je meni što poznato, da ja njemu nešto du-
gujem, i bez svakoga suda oduzemi mojih najliepših 20 koza silomice;
što se je i kod Teše Timarca po istom spahiji dogodilo. Isti spahija
oteo je Savi Laziću kobilu, a Laki Cviiću, koji je posljednje vrijeme
poginuo, jednoga vola.

Sve tužbe u tom predmetu poduzete, ostale su bezuspješne.

Naše spahije postupaju s nama kao sa marvom, tuku, progone nas i vele, da imadu pravo to činiti bez da je ikomu za to odgovoran.

Usljed toga naše je živovanje preko u Turskoj nesnosnim, te smo ovamo prebjegli i odlučismo tvrdo, nevratiti se više natrag u našu domovinu, dok ondje turska vlada bude, jer nam oni sve moguće obećavaju, a nikada ne drže, te nam je milije makar od glada ovdje poginuti, negoli nadalje turski zulum preko podnositi...

Zaključeno i podpisano.

№ 1204

13.

ZAPISNIK

SASTAVLJEN U PETRINJI DNE 1. RUJNA 1875.

Prisutni: C. k. tajnik okružne oblasti g. Makso Šojat, Gradski načelnik g. Ivan pl. Petrušić, C. k. sudb. viećnik g. Andrija Markovac, Perovodja g. Dragutin Gjuričić.

Predmet: Izvidjenje uzroka mnogobrojnomu izselivanju turskih podanika iz Bosne u područje c. k. austro-ugarske države usljed naloga c. k. glavnog vojnog zapovjedništva u Zagrebu kao krajiške zemaljske upravne oblasti od 29. kolovoza 1875. Pr. br. 1143. —

Od nalazećih se u Petrinji bosanskih bjegunaca pozvan bje pred ovo povjerenstvo: Petar Borojević te nakon poduke i opomene na kazivanje istine, bje isti saslušan kako sliedi:

Zovem se Petar Borojević iz Čitluka, prav. vjere, oženit, 2 djece, poljodjelac, do 40 godina star, turski podanik, sada bjegunac.

1. Kažite nam razlog, radi čega ste vi sa ostalimi suseljani iz Bosne ovamo prebjegli? —

1. Turska sila nas je prinukala, da smo ovamo prebjegli. Ponajprije nam nametnuše tolike terete u ime državne desetine i spahijske trećine, da je više namirivati nemogosmo.

Naša občina, koja sastoji iz 40 koliba, i sada mora ista u ime desetine na godinu više od 500 dukata plaćati, i pošto to izmoći nemo-gosmo, zaključismo prije kuću i kućište ostaviti negoli to platiti.

Ta okolnost i dalnja, da nas spahije gule, da naš imetak a i sam život od Turčina siguran nije, prinuka nas našu domovinu sasvim ostaviti. —

Osim, da spahiji skoro polovinu našeg imetka u ime trećine, koja mu pripada davati moramo, oduzima samovlasno Turčin i onaj mali preostatak našega imetka, bez da se radi toga krivci na odgovornost pozivlju.

Tako isto okrutno postupaju Turčin i sa našom slobodom, gdje nas god uhvati progoni i tuče nas, i na posliedku vlastan je bez odgovornosti i sam život oduzeti. Skoro bi mogao reći, da neima tjedna u kojoj po koji kršćanin od turske ruke nepogine. Pojedine slučajeve navesti ne mogu, već spominjem samo one, koji su kod nas obće poznati, te, koji su pravi zdravi svoje glave izgubili i to: Simo Kondić, Nikola Ostoić, Lako Cviić, Božo Radojčić i mnogi drugi.

Medju ostalim oteše Turci takodjer silovitim načinom ženu i kćer Miće Blagojević, pa kad su se njih udovoljili, pustiše ih poslie 8 dana kući. Mićo Blagojević muči o tom, jerbo mu se neće sramotiti svoje kćeri.

U ponedjelak dne 16. kolovoza t. g. razglasa se kod nas, da Turci iz Kostajnice oboružani na nas idu, i da naše obitelji i imetak velikoj pogibelji stoji. Mi se iz bližnjih sela sakupismo, obsjedosmo brdine oko Kostajnice, da Turkom zapriječimo pristup do naše čeljadi i blaga, i da tako omogućimo našim prelaz.

Prije sukoba sa Turcima pozvasmo pouzdanike iz Kostajnice s molbom, da se putem oblasti kod cara za nas zauzmu, ter da nasilja i otimačine jednom već prestanu. Pouzdanici kostajnički obećaše nam sve moguće učiniti, da se naše želje izpune, ali prije nego mi glas od kajmakama natrag dobismo, nasrnuše oboružani Turci na nas, i tako nasta medju nami ozbiljan sukob, kod kog nas je sa obih strana nekoliko palo. —

Mi smo Turke prama Kostajnici sbili, zasjeli obližnja brda, i tim omogućismo prelaz naših obiteljih na ovu stranu, a zatim se povukosmo i mi na ovu stranu, nehoteci se upustiti u dalnji boj. —

Nakon pročitania: tvrdim tim, da su Turci zimus i mene tukli i to panduri, jerbo im nisam htio purana zaklati, kako su oni zahtjevali.

Zaključeno i podpisano.

№ 1204

14.

ZAPISNIK

SASTAVLJEN U PETRINJI DNE 2. RUJNA 1875.

Prisutni: C. k. tajnik okružne oblasti g. Makso Sojat, Gradski načelnik g. Ivan pl. Petrušić, C. k. sudb. viečnik g. Andrija Markovac, Perovodja Dragutin Gjuričić.

Predmet: Izvidjenje uzroka mnogobrojnomu izselivanju turskih podanika iz Bosne u područje c. k. austro-ugarske države uslied naloga c. k. glavnog vojnog zapovjedništva u Zagrebu kao krajiške zemaljske upravne oblasti od 29. kolovoza 1875. Pr. br. 1143.—

Od nalazećih se u Petrinji bosanskih bjegunaca pozvan bje pred ovo povjerenstvo: Mićo Grubešić te nakon opomene na savjestno kazivanje istine, preslušan bje kako sledi:

Zovem se Mićo Grubešić, iz Gumnjana grč. ist. vjere, 40 god. star, oženit, 3 djece, poljodjelac, turski podanik, a sada bjegunac.

1. Kažite razloge, iz kojih ste vi sa vašimi suseljani prebjegli ovamo iz Bosne?

Naš je položaj u Turskoj već od prije bio zato nesnosan, jer nikad Kršćanin znao nije što je njegovo; morali smo spahiji trećinu, osminu svih prihoda državi, a osim toga sve svoje vlasništvo pandurom i spahinskim činovnikom, koje se je njima svidilo i dopalo pod moraš davati. U najnovije vrijeme nametnuše našoj od 18 koliba sastojećoj občini takovi teret, da ga mi sa celim našim imetkom podmiriti ne-

mogosmo. U ime desetine samo tako zvane, a u istinu u osmini sastojćoj daći plaćali su zakupnici prvašnjih vremena 80 dukata; za ovu godinu pako, gdje se zakupnik našao nije, nametnuše obćini samoj, da ona spomenutu desetinu uz 360 dukata u zakup primiti mora. Taj nametnuti teret prisili nas našu domovinu ostaviti, ili bolje reći mi smo istom zaključili bili, da se izselimo.

Turci to dočuv nasrnuše na naš vilajet, i da jim ulaz medju nas zaprieće stavili su se Pounci oboružani Turkom na susret i tako bi nam omogućeno bez gubitka na ovu se stranu preseliti.

O samom ustanku meni nije ništa poznato, jerbo je naše selo u Brdima poldrugi sat od Une, te smo mi prebjegli, kad su i drugi bježali.

U našem je mjestu knez Jovan Marin i taj će znati najbolje ubaviesti, kako se kod nas postupa.

Pojedini slučaji okrutnosti turske meni sada na um pasti ne mogu, samo je obće poznato da nam ni imetak ni život siguran nije.

Iz mog sela prebjegli smo nas 7 obitelji, i mi posjedujemo ukupno oko 100 komada rogata marve...

Zaključeno i podpisano.

№ 1204

15.

ZAPISNIK

PRIMLJEN U PETRINJI DNE 2. RUJNA 1875.

Prisutni: C. k. tajnik okružne oblasti g. Makso Šojat, Gradski načelnik g. Ivan pl. Petrušić, C. k. sudb. viećnik g. Andrija Markovac, Perovodja: Dragutin Gjuričić.

P r e d m e t : Izvidjenje uzroka mnogobrojnomu izselivanju turskih podanika iz Bosne u područje c. k. austro-ugarske države uslied naloga c. k. glavnog vojnog zapovjedništva u Zagrebu kao krajiške zemaljske upravne oblasti od 29. kolovoza 1875. Pr. br. 1143.—

Od nalazećih se u Petrinji bosanskih bjegunaca pozvan bje pred ovo povjerenstvo: Mihajlo Rušmir te nakon opomene na savjestno ka-zivanje istine, bje preslušan kako sliedi:

Zovem se M i h a j l o R u š m i r, iz t. Kostajnice rodom, 37 godina star, grć. ist. vjere, oženit, otac 5 djece, kućevlasnik u Kostajnici, turski podanik, sada bjegunac.

1. Kažite uzroke, radi kojih ste vi sa vašimi suseljani prebjegli iz Bosne ovamo?

1. Ja sam prebjego sa ostalimi Kostajničkim Krščani ovamo radi toga, što su nam Turci, bojeći se nekakve umišljene bune, nami naše oružje — sastojeće se iz malih kubura — oduzimali, i na svaki način nam se grozili i nas zlostavljali. Uslied toga uvidismo, da nam naš život siguran više nije, te smo na ovu stranu prebjegli.

Ja kod samog ustanka sudjelovao nisam, jerbo sam prije toga ovamo prebjegao.

Naš položaj u Turskoj jest jako težak i nepovoljan, jer nesmi-
jemo imati vlastitog zemljišnog posjeda, te smo prisiljeni od spahijah
zemlje na obradjivanje preuzeti, od čega mu plaćamo trećinu, a
državi opet desetinu. Za samo mjesto na kom mi kuća u Kostajnici
stoji moram spahiji 10 dukata na godinu plaćati; a spahija me smije
kad hoće iz njega iztjerati. —

Te daće su posljednje vrijeme jako narasle, a još nas više tište
tim, što jih država daje u zakup, te nas zakupnici po volji guliti,
globiti smiju.

Mi smo Kršćani u svemu zapostavljeni Turkom, te nesmi-
jemo niti proti njima svjedočiti kod suda, pa tako se ne možemo na nikakove
nepravde i nasilja, koja nam Turci čine potužiti.

Za primjer takovih nepravdah navadjam slučaj, koji se je meni
ove godine oko našeg sv. Gjurgja dogodio, naime, da me je Turčin
Bešlija Podinović, kad sam od njega tražio 20 groša, što mi je dugovao,
maljem tako iztukao, da sam od toga bijenja 9 dana u krevetu ležati
morao. Sve tužbe, što sam radi toga ostadoše bez uspjeha.

Takovih slučajeva dogodi se nebrojeno tako, da jih ne mogu
sve pojedince ovdje navesti.

Usljed tih okolnosti morali smo mi ovamo bježjeći, te se ne
kanimo više natrag povratiti dok ondje Turci vladaju...

Zaključeno i podpisano.

№ 1204

16.

ZAPISNIK

PRIMLJEN U PETRINJI DNE 2. RUJNA 1875.

P r i s u t n i : C. k. tajnik okružne oblasti g. Makso Šojat, Gradski
načelnik g. Ivan pl. Petrušić, C. k. sudb. viećnik g. Andrija Markovac,
Perovodja: Dragutin Gjuričić.

P r e d m e t : Izvidjenje uzroka mnogobrojnomu izselivanju turskih
podanika iz Bosne u području c. k. austro-ugarske države usljed naloga
c. k. glavnog vojnog zapovjedništva u Zagrebu kao krajiške zemaljske
upravne oblasti od 29. kolovoza 1875. Pr. br. 1143.—

Od nalazećih se u Petrinji bosanskih bjegunaca pozvan bje pred
ovo povjerenstvo: David Cviić te nakon opomene na savjestno kazi-
vanje istine, preslušan bje kako sliedi.

Zovem se David Cviić, iz Kalendera, grč. ist. vjere, do 40
godina star, oženit, 6 djece, poljodjelac, turski podanik, a sada bje-
gunac, nepismen.

1. Kažite uzroke, radi kojih ste sa vašimi suseljani iz Bosne
ovamo prebjegli?

Dne 16. kolovoza t. g. puko je glas kod nas, da Turci oboružani
prama Kršćanom idu, a ja sam bio upravo u Kostajnici na vašaru, pa
kad sam vidio, što Turci kane, da oni naša sela zasjesti hoće, prebje-
gao sam odmah iz Kostajnice na ovu stranu, te sam malo niže kod
Petrinje opet natrag preko šume kući svojoj povratio, da si spasim

svoje šestero djece. Medjutim su ostali ustaše brdine oko Kostajnice obsednute držali, te sam ja sa drugimi seljani i sa svojom obitelji tako siguran na ovu stranu prebjeći mogao.

Što se odnošaja u našoj zemlji tiče, to su isti po nas Kršćane jako nesnosni. Mi moramo davati i spahiji i caru daću, a osim toga Turci postupaju s nami i našim imetkom po svojoj volji.

Oni bez ikakve kazne ubijaju naše ljude, otimaju i sramote naše žene i djevojke, osim toga sjeku nam djecu.

Primjerice navadjam, da su Turci u Priedoru više Kršćana pogubili bez ikakvog povoda i Petra Brdara ozliedili; dalje oteli su ženu i djevojku Miće Blagojevića, kao takodjer Janka Marinkovića djevojku...

Prigodom našega bježanja na ovu stranu vidili smo na obali dva sasječena djetetja trupa.

Sadašnji tako zvani ustanak prouzročen je tim, što je vlada nas prisiliti htjela, da mi umjesto desetine, tu daću u novcu plaćamo. Prvijih vremena uzimali su muhamedanci tu desetinu u zakup; i ako prem su oni više već osminu od nas utjerivali, nisu mogli svoj račun naći, i zato nijedan muhamedanac na zakup te desetine nije privoliti htio. Vlada videć, da mi njihovom nalogu odoljiti nemožemo poztvara naše knezove i imućnije posljedjelce; ter ovi da se apsa oslobode, očitovaše se tu desetinu uz znamenitu svotu od skoro do 300 dukata u zakup uzeti. Naša občina broji samo do 20 siromašnih koliba, tako da na mene, koji samo dva malena volića imadem već 15 dukata u ime desetine dolazi.

Pućanstvo to dočuv, zaključii, jer toj zadaći zadovoljiti u stanju nije, ostavivši svu ljetinu, na ovu stranu prebjeći i ovdje pomoć potražiti.

Turci, kojima je to naše izselenje doglašeno, započese nas progoniti, i da mi laglje na ovu stranu prebjeći možemo sakupili su se mladići naše okolice, stadoše nasilnicima turskima u susret, te omogućiše tim naš prelaz na ovu stranu.

Turci su nas njeke progonili i tom prigodom usmrtiliše Božu Radojčića i moga strica Laku Cvića, Nikolu Cvića zatim Dmitra Ivkovića i Božu Jovankovića, koji je već u sried Une bio, te je njegovo truplo voda odniela.

Napomenuti imadem, da je naš spahija Nasibeg Cerić iz Novog snami jako okrutno postupao, te nas je silio i na samu mladu nedjelu gladne njemu raditi, da je on naš bog, pa ako je komu tovar kukuruza posudio, uzeo za to 12 tovara. To se je dogodilo i Simi Periću i Simi Torbici, kojim je isti spahija silomice oteo po 12 tovara kukuruza, premda mu nisu ništa dužni bili. A radi svih tih nepogoda nesmiješ se nikomu potužiti...

Zaključeno i podpisano.

ZAPISNIK

SASTAVLJEN U PETRINJI DNE 2. RUJNA 1875.

Prisutni: C. k. tajnik okružne oblasti g. Makso Šojat, Gradski načelnik g. Ivan pl. Petrušić, C. k. sudb. viećnik g. Andrija Markovac, Perovodja: Dragutin Gjuričić.

Predmet: Izvidjenje uzroka mnogobrojnomu izselivanju turskih podanika iz Bosne u područje c. k. austro-ugarske države uslied naloga c. k. glavnog vojnog zapovjedništva u Zagrebu kao krajiške zemaljske upravne oblasti od 29. kolovoza 1875. Pr. br. 1143.

Od nalazećih se u Petrinji bosanskih bjegunaca pozvan bje pred ovo povjerenstvo: Aleksa Sanićanin te nakon opomene na savjestno kazivanje istine, preslušan bi kako sliedi:

Zovem se Aleksa Sanićanin, iz Pobrđana, grč. ist. vjere, 40 god. star, poljodjelac, turski podanik, sada bjegunac.

1. Kažite uzroke radi kojih ste vi sa ostalimi suseljani prebjegli iz Bosne ovamo?

1. Državne i spahijinske daće, zatim turska samovolja i svakojaka otimačina učini naš položaj u Turskoj nesnosnim. Osobito uzdrnala je naš ostanak tamo najnovija naredba vlade, da mi našu osminu od 18 kuća sa 380 dukata od države zakupiti moramo.

Ti navodi poduprti s okrutnim ponašanjem Turaka prama nam ponukaše nas, da se izselimo, jer nismo kadri bili zahtjeve Turaka izpuniti.

Kad je uapšenje našeg obć. načelnika Jovana Marina i drugih boljih poljodjelaca radi neprimljenog u zakup poreza sliedilo, odlučila obćina ostaviv svu lietinu i negibivo dobro na ovu stranu prebjeći.

Još prije nego smo mi dan našeg preselenja ustanovili, dočuli su Turci o našoj nakani, i da to preselenje zaprieće, krenuli su oružani iz Kostajnice na seljane. To dočuv naše pućanstvo, zakljući Turcima oboružanima dolazak u naš vilajet zapriećiti, i u tu svrhu oboružaše se njeiki od naših seljana, ter u društvu drugih obćinara zasjednuše brda oko Kostajnice, i tim zapriećišu ustanuće turske čete medju naše pućanstvo. Dok su naši ustaše držali Turke u škripcu, prodjosmo mi sa našimi obiteljji i blagom preko Une na ovu stranu, te smo se u Austrijskoj Kostajnici kao bjegunci prijavili.

Koliko nas je u onaj mah prešlo, ja nemogu znati, jer nas je bilo iz celog Kostajničkog kajmakamata. A kad smo mi u sigurnosti bili, prodjoše i naši oružani ustaše.

Ja dam doćuo, da Simo i Dako Borojević iz Čitluka, koji su za obranu njihovog negibivog dobra zaostali, više nežive da su ih Turci sasjekli.

Drugi slučajeva sličnih, koji bi se u našoj obćini zbili, neznam; u ostalom ja sam pastir i kao takov nisam u stanju sve znati, što se u okolici događja; samo to stoji stalno, da Turci otimaju i da su bišćanski panduri samovlastno meni jednu kravu oteli. Tužio ih radi toga nisam, jerbo sam znao, da prava dobiti neću...

Zaključeno i podpisano.

ZAPISNIK

SASTAVLJEN U PETRINJI DNE 2. RUJNA 1875.

Prisutni: C. k. tajnik okružne oblasti g. Makso Šojat, Gradski načelnik g. Ivan pl. Petrušić, C. k. sudb. viećnik g. Andrija Markovac, Perovodja: Dragutin Gjuričić.

Predmet: Izvidjenje uzroka mnogobrojnemu izselivanju turskih podanika iz Bosne u područje c. k. austro-ugarske države uslied naloga c. k. glavnog vojnog zapovjedništva u Zagrebu kao krajiške zemaljske upravne oblasti od 29. kolovoza 1875. Pr. br. 1143.

Od nalazećih se u Petrinji bosanskih bjegunaca pozvan bje pred ovo povjerenstvo: Petar Ilić te nakon opomene na savjestno kazivanje istine preslušan bje kako sliedi:

Zovem se Petar Ilić, iz Tavije rodom, grč. ist. vjere, 37 godina star, neoženit, poljodjelac, turski podanik, sada bjegunac.

1. Kažite razloge, iz kojih ste vi sa vašimi suseljani prebjegli iz Bosne ovamo?

1. Ja sam ovamo prebjegao radi prekomjernih tereta, što jih u Turskoj podnositi moram. Neimajući sam svog zemljišta, jer ga mi Kršćani posjedovati nesmijemo, dobivam od spahije, komad zemlje za obdjelavanje, pa moram od toga plaćati državi desetinu i spahiji trećinu, koji zajedno toliko iznašaju, da meni ništa nepreostaje, te sam prisiljen svoj život tim uzdržavati, da kod drugih ljudi na polju radim. A kraj toga nisam siguran niti za svoj ostali imetak niti za svoju osobu; jer Turci grabe i otimlju Kršćanom, gdje šta mogu. Oni ti dodju u kuću, pa ih moraš gospodski podvoriti, pa kad se je Turčin svega naužio, moraš mu jošte kćer, ženu ili sestru dovesti da on snjom u tvojoj vlastitoj kući prenoći.

Takovih slučajeva dogodilo se je već jako mnogo, nu ja ih nemogu pojedince navesti, jer nisam upamtio sva imena.

A da su Turci napram svakom okrutni, pokazuju mnogi čini, koje ću ovdje navesti smo njeke primjera radi.

Ja sam vozio spahiji Bešliji Podinoviću 100 komada dasaka, te smo se pogodili za 3 for., te mi je on u to ime dao 2 for. pa kad sam ga u Kostajnici turskoj molio, da mi i treću forintu plati, tako me je izbio, da sam na tomu mjesec dana bolovao. Sve tužbe ostadoše bez uspjeha. Isti spahija Podinović iztukao je na grozni način i Janka Arnauta, Mihajla Rusmira i Božu Bogdana, što sam ja svojima očima vidio.

U kratko nama ide tako zlo u Turskoj, da nam više ondje obstanka neima.

A da smo upravo u ovo vrijeme ovamo prebjegli, ponukalo nas je to, što su Turci na silu htjeli, da moramo mi Kršćani preuzeti u najam desetinu, te su radi toga ljude zatvarali. Doduše nije u Taviji nitko zatvoren, jerbo se drži sa Kostajnicom, nu drugud su posvuda ljude zatvarali. Uslied toga uzrujao se je puk, te je odlučio na ovaj kraj prebjeci.

Kad sam ja to vidio, da drugi ustaju, i da Turci na nje nava-
ljuju pobjegao sam sa svojom materom u šumu kraj Kostajnice, te
sam odanlie prebjego preko na ovaj kraj, ostaviv svu lietinu i živež
kod kuće.

Ja kod samog ustanka sudjelovao nisam, jerbo sam morao pratiti
svoju staru i nemoćnu majku i djece dvoje. Što se tiče napose našeg
odnošaja napram spahiji, to je isti već sam po sebi jako tegotan i
nesnosan, nu još nesnosniji postaje tim, što nas spahije skupa sa
zemljištem drugim Turkom prodavaju, koji nas još većma gule, negoli
i prviji spahija.

Prije nego je buna u Bosnoj pukla bježalo je pučanstvo hrpi-
mice na ovu stranu i pojedine od istih dočekaše Turci u zasjedi, te
jih pobiše kao pse. Tako su Turci dočekali bjegunce Božu Radojčića,
Laku Cvića i Dmitra Ivkovića te jih na obali Une poubijaše, možda
im još i danas trupla na obali leže, jer kada smo mi ovamo bježali
vidili smo jim trupla.

Još sam jedan slučaj čuo, da je obitelj Blagojevića Miće t. j.
kćeri i žena od Turaka zarobljena bila, te kroz 8 dana kod njih
pridržana i sramočena...

Zaključeno i podpisano.

№ 1204

19.

ZAPISNIK

SASTAVLJEN U PETRINJI DNE 2. RUJNA 1875.

Prisutni: C. k. tajnik okružne oblasti g. Makso Šojat. Gradski
načelnik g. Ivan pl. Petrušić, C. k. sudb. viečnik g. Andrija Markovac,
Perovodja: Dragutin Gjuričić.

P r e d m e t : Izvidjenje uzroka mnogobrojnomu izselivanju turskih
podanika iz Bosne u područje c. k. austro-ugarske države uslied naloga
c. k. glavnoga vojnoga zapovjedništva u Zagrebu kao krajiške zemaljske
upravne oblasti od 29. kolovoza 1875. Pr. br. 1143.

Od nalazećih se u Petrinji bosanskih bjegunaca pozvan bje pred
ovo povjerenstvo: Gjurağj Janus te nakon opomene na savjestno kazi-
vanje istine, bje preslušan kako sliedi:

Zovem se G j u r a g j J a n u s, iz Strigove, grč. ist. vjere, 30 go-
dina, oženit, 3 djece, poljodjelac, turski podanik, sada bjegunac.

1. Kažite razloge, iz kojih ste vi sa ostalimi suseljani prebjegli
iz Bosne u austrougarsku državu?

1. Ja sam na ovu stranu zato prebjego, jer se je čulo, da će
Turci na nas navaliti, te naše obitelji i imetak uništiti. Moji seljani
to dočuv stali su Turcima na susret i tim su omogućili, da mi sa obi-
teljima i blagom na ovu stranu prebjeći možemo. Ja kod ustanka su-
djelovao nisam, jer sam sam, a morao sam moje troje djece i nješta
blaga spasiti.

Odnosaji naši u Turskoj su nenasnosni i to zato, jer nam tam-
niti život niti imetak siguran. Turci otimaju samovoljno od nas naše

dobro, oni mogu bez kazne nas zlostavljati i ubiti, a osim toga imademo terete nositi, koji nestoje u nikakvom razmjerju sa našim imetkom. Mi moramo po prepisu caru desetinu, a spaji trećinu plaćati. Carstvo nije zadovoljno sa desetinom u naravi, već je nam sada nametnulo, da u ime iste desetine 450 dukata na godinu plaćati moramo, i pošto pod tima uvjetima zakupnik se našao nije nametnuše taj teret obćini i siliše kneza Stojana Mandića i druge bogatije seljake na preuzimanje zakupa. Oni ih držaše tako dugo u zatvoru, dok se neočitovaše pripravnimi preuzeti u najam tu daću.

Kao primjer turske okrutnosti i nečovječnosti navadjam, što se je kod moje obitelji dogodilo, naime: da su mog djeda Tešo Janusa prije pet godina Turci ubili, a mog otca Vasu prije jedno 10 godina. Turci koji su moje roditelje ubili zovu se Jašarić i Karabašić, a isti nisu na odgovornost pozvani, a i mi se nismo smjeli radi toga potužiti.

Isto tako su Turci naše žene i djevojke odvodili i silovali. U vrieme sadanjeg ustanka ubili su Turci Žekana Canadiju iz Citluka, a odveli su babu i strinu istog Canadije.

Ja neimam više ništa navesti, jerbo se nemogu na sve slučaje turske okrutnosti sjetiti...

Zaključeno i podpisano.

№ 1204

20.

ZAPISNIK

SASTAVLJEN U GORAH DNE 3. RUJNA 1875.

Prisutni: C. K. sudb. viećnik g. Andrija Markovac, C. k. kot. predstojnik g. Josip Ballay, Obćinski načelnik g. Josip Krnic, Perovodja Dragutin Gjuričić.

Predmet: Izvidjenje uzroka mnogobrojnomu izselenju turskih podanika iz Bosne u podruje c. k. austro-ugarske države uslied naloga c. k. glavnog vojnog zapovjedništva u Zagrebu kao krajiške zemaljske upravne oblasti od 29. kolovoza 1875 Pr. br. 1143.

Od nalazećih se u Gorah bosanskih bjegunaca pozvan bje pred ovo povjerenstvo: David Savić, te nakon opomene na savjestno kazivanje istine, preslušan bje isti kako sledi:

Zovem se David Savić, iz Poljanica do 50 god. star. grč. ist. vjere, oženit, 6 djece, turski podanik i poljodjelac, sada bjegunac.

I. Kažite uzroke vašemu mnogobrojnomu izselenju iz Bosne ovamo?

I. Samovolja i teret i razni, koje nam Turci nametnuše poslehdnje vrieme, učiniše naš položaj u Turskoj sasvim nesnosnim, stoga moradosmo ovamo prebjeći.

Mi smo u svem Turkom zapostavljeni, te nesmiemo se niti pred sudom potužiti radi raznih nepravdah koje nam oni čine, jer mi nesmiemo i nemožemo po zakonu proti Turkom svjedočiti. Uza to nas Turci po svuda globe i gule, ostimaju nam naše blago i ostalu imovinu, sramote nam žene i djecu, a mi se nesmiemo radi toga nikomu potužiti. Nadalje

nesmijemo mi posjedovati svog vlastitog negibivog imetka, već ga dobivamo od spahije samo na obradjivanje, a moramo od toga velike daće plaćati.

U posljednje vrijeme postadoše upravo te daće našim najvećim teretom; jer moradosmo ne samo državi desetinu i spahiji trećinu plaćati, nego država i spahije davali su te daće u zakup Muhamedancem, koji su nas na razne načine opet samovoljno gulili, i veće nam terete nametali, samo da svoje velike zakupnine, koje su morali državi izplatiti, utjeraju. Oni su prije davali državi u ime zakupa te desetine samo 70 dukata u našoj občini, a prošle godine naraste ta svota već na 400 dukata; te pošto se ove godine za desetinu državnu zakupnik naći mogao nije, to nas htjedoše prisiliti, da ju mi obćinari sami u zakup uzmemo, u koju svrhu su našeg kneza i još desetoricu obćinara naših uapsili. Stoga odlučismo ovamo prebjeći.

Nu prije negoli to učinismo razglasi po našoj občini, da Turci na nas Kršćane oko Kostajnice turske navaljuju, da jih robe i ubijaju, te smo radi toga što smo prije mogli, ovamo pobjegli sa nešto blaga. Prigodom tog prelaza preko Une sustigoše nas Turci, te nam pootoše blaga mnogo, a njeke od nas poubiše. Tako pade mrtav Marko Grahovac i Vasilj Gjurgjekanović.

Meni oteše Turci tom zgodom 8 komada krmaka, jednu kobilu i jednu ovcu u ukupnoj vrijednosti od 13 dukata.

Pojedine čine turske okrutnosti nemogu navesti naposeb, jerbo se na sve nesjećam; samo to spominjem, da su Turci silovali snahu i kćer našega kneza Stojana Kreće, nu on ih je jošte u zgodno vrijeme u tomu zapriečio.

Drugo neimam ništa spomenuti, doli to, da smo svi odlučili nevraćati se više u svoju domovinu, doklie njom Turci zapovjedaju, jer smo uvjereni, da oni nikada bolje s nami postupati neće, stoga molimo zaštitu vaše kršćanske vlasti.

Zaključeno i podpisano.

N° 1204

21.

ZAPISNIK

SASTAVLJEN U GORAH DNE 3. RUJNA 1875.

Prisutni: C. k. sudb. viećnik g. Andrija Markovac, C. k. kot. predstojnik g. Josip Ballay, Obć. načelnik g. Josip Kernic, Perovodja: Dragutin Gjuričić.

P r e d m e t : Izvidjenje uzroka mnogobrojnomu izselenju turskih podanika iz Bosne u područje c. k. austro-ugarske države uslied naloga c. k. gl. voj. zapovjedništva u Zagrebu kao Krajiške zemaljske upravne oblasti od 29. kolovoza 1875. Pr. br. 1143.—

Od nalazećih se u Gorah bosanskih bjegunaca pozvan bje pred pred ovo povjerenstvo Marko Grahovac, te nakon opomene na savjestno kazivanje istine, preslušan bje isti kako sliedi:

Zovem se Grahovac Marko, iz Cerovice, kajmakamluka i mudirata Kostajnice, a paša nam je u Bihaću, do 70 godina star, grč. ist. vjere, udovac, 4 djece, turski podanik, poljodjelac, sada bjegunac.

1. Kažite, iz kojih ste razloga sa vašimi suseljani prebjegli iz Bosne ovamo? —

1. Strah od Turaka, prisili nas, naše ognjište ostaviti. Taj strah zada nam i to temeljiti razšireni glas, da Turci oko Kostajnice i Doberlina Kršćane haraju, da im njihovo dobro oduzimaju i pojedine osobe mrcvare. U našoj okolici ne bijaše za ono vrijeme nikakvog nasilja.

Prigodom našeg bjega nasrnuše već na obali Unskoj kod Novog Turci na nas, i tko pobjeći ne mogaše toga uhvatiše, blago mu oteše, i ljudstvo mrcvariše. Tom zgodom navališe nekoliko turskih pandura na mog sinovca Marka Grahovca, i pošto je on volove, koje su mu oni oteli htjeli branio, usmratiše ga i odvedoše mu volove. Od drugih pako bjegunaca oteše svinja, ovaca, konja, koza i drugog blaga, koje bjegunci pobrinuti za svoj život spasiti ne mogoše.

Iz okolice one, gdje ja stanujem prešlo je nas onda kod Novog preko 600 ljudi na ovu stranu; jedan dio uputio se je prama Sunji, a drugi se nalazi ovdje.

Teret turski bio je od vavjek nesnosan, jer osim trećine spajnske i desetine državne imadosmo i drugih daća, koje nam skoro svagdanji kruh uskratiše. Mi smo osim tih zakonitih daća za proizvode zelene, za liepe konje, i za sve što je bolje bilo po spaji ucjenjene svote plaćati morali.

Ove godine naloži nam vlada novi teret, da mi občina — koja iz 13 koliba sastoji, ucjenjenu desetinu sa 140 dukata platiti moramo, dočim je prije u ime iste samo 40 dukata plaćano. Taj teret, koga mi podnositi ne možemo, bio bi uzrok, da mi iz naše domovine izselismo, nu ipak bi bili jošte izdurali, da nije ta buna nastala, gdje nismo bili više za naš život sigurni.

Glasa se kod nas, da Turčin samovoljno Kršćanina ubiti može kako hoće bez da zato na odgovor pozvan bude; nu kod nas nije se u najnovije vrijeme takav slučaj dogodio.

Da imovina naša kod Turčina sigurna nije poznata je stvar; jer Turčin ili pravo imao ili ne imao, napre u kuću kršćansku dade se počastiti i to on mu se dati mora, što on traži, jer bi drugčije sili njegovoj podleći morao.

Ja drugo neimam ništa kazati, već da volim, da me u vodu bacite nego onamo u Tursku natrag pošaljete...

Zaključeno i podpisano.

N° 1204

22.

ZAPISNIK

PRIMLJEN U GORAH DNE 3. RUJNA 1875.

Prisutni: C. k. sudb. viećnik g. Andrija Markovac, C. k. kot. predstojnik g. Josip Ballay, Obćinski načelnik g. Josip Kernic, Pero-vodja Dragutin Gjuričić.

P r e d m e t : Izvidjenje uzroka mnogobrojnomu izselenju turskih podanika iz Bosne u područje c. k. austro-ugarske države usljed naloga c. k. glavnog vojnog zapovjedništva u Zagrebu kao krajiške zemaljske upravne oblasti od 29. kolovoza 1875 Pr. br. 1143.

Od nalazećih se u Gorah bosanskih bjegunaca pozvan bje pred ovo povjerenstvo: Damjan Ilić, te nakon poduke i opomene na kazivanje istine preslušan bje isti kako sledi:

Zovem se D a m j a n I l i ć, iz Poljanice, 65 godina star, grč. ist. vjere, oženit, 8 djece, turski podanik poljodjelac, sada bjegunac.

1. Kažite uzroke, radi kojih ste vi sa vašimi suseljani iz Bosne prebjegli ovamo?

1. Nepravdu tursku nismo više podnositi mogli, i zato smo, kad je turska vlada silovitim načinom desetinu našu, koja državi pripada, nama u iznosu od 400 dukata u zakup narinuti htjela, odlučili, jer tu svotu s našim ciljem imetkom podmiriti u stanju nismo, ostaviv svu našu ličinu, ovamo prebjeći i ovdje zaštitu tražiti.

Prije jošte, negoli smo mi rok našem preselenju ustanovili, začusmo, da je oko Kostajnice nastala buna i da Turci Kršćane sjeku i ubijaju, i da i prema Novom dolaze, s toga smo se mi za naš život pobojali, te ugrabismo samo naše blago i htjedismo preko na ovaj kraj prebjeći.

Kad smo do unske obale došli salete na nas turski panduri, te nam oteše mnogim blaga, meni 10 komada koza u vrijednosti od 50 for; a Iliji Kreči 2 komada svinja i 34 komada koza, a Davidu Saviću 8 komada krmaka, 1 kobilu i 1 ovcu.

Istom prigodom ubiše Turci Marka Grahovca i Vasilja Gjurgje-kanovića, koji su svoje blago branili.

Nam je u obće živovanje u Turskoj dozlogrdilo, jer nas svi Turci gule, gdje koji može; otimlju nam na silu naše blago, tuku i ubijaju nas, sramote nam žene i djecu. Za primjer tomu navadjam, da su Turci htjeli silovati našega kneza Stojana Kreće snahu i kćer u njegovoj vlastitoj kući, što je on prepriečio.

U kratko smo mi u svemu Turkom zapostavljeni, te nam nehasne nikakove tužbe, jer kršćanin nemože po zakonu turskom svjedočiti proti Turčinu.

Iz tih navedenih razloga prebjegosmo mi ovamo, da tražimo u kršćanske vlade pomoći proti turskoj samovolji, te odlučismo nevraćati se više preko pod tursku vladu...

Zaključeno i podpisano.

№ 1204

23.

ZAPISNIK

SASTAVLJEN U GORAH DNE 3. RUJNA 1875.

Prisutni: C. k. sudb. viečnik g. Andrija Markovac, C. k. kot. predstojnik g. Josip Ballay, Obćinski načelnik g. Josip Krnic, Perovodja g. Dragutin Gjuričić,

P r e d m e t : Izvidjenje o uzrocih mnogobrojnog izselenja turskih podanika iz Bosne u područje c. k. austrougarske države uslied naloga c. k. gl. voj. zapovjedništva u Zagrebu kao kraj. zem. upravne oblasti od 29. kolovoza 1875 Pr. br. 1143. —

Od nalazećih se u Gorah bosanskih bjegunaca pozvan bje pred ovo povjerenstvo: Gjurašinović Luka, te nakon opomene na savjestno kazivanje istine preslušan bje kako sliedi:

Zovem se Gjurašinović Luka, iz Cerovice, Kostajničkog kaimakamata i Novskog mudirata, grč. ist. vjere, do 70 god. star, oženit, 3 djece, turski podanik, poljodjelac, sada bjegunac.

1. Kažite uzrok vašeg izselenja iz Bosne ovamo?

1. Ja sam nješto kasnije pobjego na ovaj kraj od ostalih seljana i to od straha pred Turci, koji su u noći jedne nedjele, kad su prije toga Turci u naše selo, njih do 15 oružanih Turaka, navallili. Kad sam ja sa svoja tri sina, 2 snahe i babom ovamo bježao, uhvatiše mi uzput Turci snahu i ženu i netjakinu sa 2 krave, te ih sobom odvedoše, dočim smo mi ovamo prebjegli. Moj sin Lazo, koji je sa mnom ovamo brebjego otišao je natrag, da čuje što je sa našom obitelji preko.

Mi imademo mnogo tereta podnositi, te plaćamo sada samo u ime desetine do 180 dukata, te je i moj sin Lazo bio zatvoren radi toga, što nehtjedismo preuzeti na se tu desetinu; te bi mi radi toga već ovamo se preselili bili, nu ova buna nas je još i prije na to potakla.

Nas je prešlo na ovu stranu koje iz mog, koje iz bližnjih sela preko 600 duša, koji se nješto ovdje, nješto u Sunji nalaze.

Nasilja turska ja pojedince ne mogu nabrojiti; ako je žena ili djevojka liepa, njegova je; ako imadeš liepog konja ili voła izmisli kakov dug, te ti ga na silu otme, i na taj način nije ništa kod nas sigurno, a i sam život naš jer ako se opireš Turčinu on je u stanju čovjeka sasjeci, bez da se radi toga pozove na odgovor.

Tako su višeput baš nasrnuli Turci na moje sinove, premda su često kod mene pogošteni bili, pa da nisu pobjegli, mogli bi jih bili sasjeci.

Drugo neimam ništa navesti, nego da su mi prigođom bjega i jednog uhranjenog krmka i krmaču sa 8 mladih Turci oteli, koje ukupno vriedi do 12 dukata.

Stoga i sličnog turskog zuluma ne želim se više onamo povratiti, i molim vaše vlade milostivu zaštitu...

Zaključeno i podpisano.

№ 1204

24.

ZAPISNIK

SASTAVLJEN U GORAH DNE 3. RUJNA 1875.

P r i s u t n i : C. k. sudb. viećnik g. Andrija Markovac, C. k. kot. predstojnik g. Josip Ballay, Obćinski načelnik g. Josip Krnic, Perovodja: Dragutin Gjuričić.

Predmet: Izvidjenje uzroka mnogobrojnomu izselenju turskih podanika iz Bosne u područje c. k. austro-ugarske države usljed naloga c. k. gl. voj. zapovjedništva u Zagrebu kao krajiške zemaljske upravne oblasti od 29. kolovoza 1875. Pr. br. 1143.

Od nalazećih se u Gorah bosanskih bjegunaca pozvan bje pred ovo povjerenstvo: Nikola Marin te nakon opomene na kazivanje istine preslušan bje kako sledi:

Zovem se Maričić Nikola, iz Vodičeva donjeg 45 god. star, prav. vjere, oženit, 5 djece, turski poljodjelac i podanik, sada bjegunac.

1. Kažite iz kojih uzroka ste vi sa vašimi suseljani iz Bosne ovamo prebjegli?

1. Jednog četvrtka vršio sam ja pšenicu sa mojim susjedom, kad su prolazili našim selom turski vojnici sa barjaci, bez da su na nas navaljivali; nu neki od poslednjih vojnika zapališe kuću mog suseljana Stevana Kovačevića bez ikakvog povoda; ja se na to povukoh u jedan jarak, da se pred Turci sakrijem, te vidih odanlie, kako su oni i moju kuću i sve uzgredne zgrade popalili, i moje kokoši, koje su kod kuće ostale pohvatali i podavili. K nami dobježe i Stevan Kovačević i Ostoja Andrijašević sa svojim obitelji, te smo nas tri obitelji kod Novog samo preko Une ovamo i tuj smo već na ovoj strani naše bližne obćinare našli i to iz Cerovice, Poljanice i t. d. s njimi se združili i tako ovamo došli.

Ja trpim veliku štetu tim što mi kuća sa svim drugim popaljena, koju cijenim na 100 dukata, neračunajuć ovamo ostavljenu kod kuće lietinu.

I nas tištile su jako daće koje moradosmo od naših zemljišta i naravnih proizvoda državi i spahijam davati. U ime desetine morali smo mi ove godine na silu obećati, da ju primamo u zakup sa 480 dukata, dočim je ista do nedavna samo 100 dukata iznosila. Radi toga zatvoren je naš knez Jovan Vuruna i drugi obćinari, te su tako morali dati očitovanje, da preuzimlju desetinu u zakup. To nas je već ponukalo, da mislimo na preselenje na ovaj kraj, nu ono nasilje tursko poskori naš bjeg ovamo.

Turci čine u nas sva moguća nasilja, sramote nam žene i djecu, zlostavljaju nas, a smiju nas i bez kazne ubiti, nu ja nemogu sada pojedine slučaje tomu navesti, jerbo takove sviet radi svoje sramote tajji.

Iz tih uzroka moradosmo mi ovamo prebjeci i ovdje utočišće tražiti...

Zaključeno i podpisano.

№ 1204

25.

ZAPISNIK

PRIMLJEN U GORAH DNE 3. RUJNA 1875.

Prisutni: C. k. sudb. viećnik g. Andrija Markovac. C. k. kot. predstojnik g. Josip Ballay, Obćinski načelnik g. Josip Krnic, Perovodja: Dragutin Gjuričić.

Premet: Izvidjenja o uzrocih mnogobrojnog izselenja turskih podanika iz Bosne u područje c. k. austro-ugarske države usljed naloga c. k. glavnog vojnog zapovjedništva u Zagrebu kao zemaljske upravne oblasti od 29. kolovoza 1875 Pr. br. 1143.

Od nalazećih se u Gorah bosanskih bjegunaca pozvan bje pred ovo povjerenstvo: Jovan Kreča, te nakon opomene na savjestno kazivanje istine bje isti preslušan kako sliedi:

Zovem se Jovan Kreča, iz Poljanica, do 35 god. star, oženit, grč. ist. vjere, otac od 4 djece, turski podanik, poljodjelac, sada bje-gunac.

1. Koji su vas razlozi potaknuli, da ste vi sa vašimi suseljani iz Bosne ovamo tako mnogobrojno prebjegli?

1. Prebjegao sam sa svojimi suseljani okoličani zato, što smo čuli, da Turci oko Kostajnice i Dobrlina sjeku i tuku Kršćane, da im otimaju njihovo dobro, haraju i pale kuće, i da se turske čete, koje haraju, i nama približavaju. Taj glas utjera nas u toliki strah, da smo morali ovamo prebjeci sa nešto našega blaga, koje smo jošte spasiti mogli.

Na obali uskoj kod Novija nasrnu na nas jedna turska četa od 7 ili 8 oboružanih momaka, ter ote prigodom tom od mene 11, od Petra Zorića 12, od Ilije Kreče 2, od Davida Savića 8 komada krmaka, a od Damjana Ilića čopor koza i ovaca; a i meni su tom prigodom 4 kože otete.

Marko Grabovac i Vasilj Gjurgjekanović, koji su svoje blago od Turaka branili, pogiboše od turske ruke.

Mi smo do ove godine svakovrstnimi tereti obtrpani bili, da smo jedva svaki dan koru hleba od našeg imetka jesti mogli. Za ovu godinu nenadje se nijedan muhamedanac, koji bi državnu desetinu u zakup uzeo, jer je iznos zakupnine, koji je od 70 na 400 dukata poskočio, takav, da ga zakupnik uz najveću samovolju i globljenje puka utjerati nemogaše, zaoto je vlada naložila da mi obćinari tu desetinu pod prijašnjimi uvjeti sami u zakup uzeti moramo.

Pošto ucjenjena desetina sa našim imetkom u nikakvom razmjeru nestoji, jer kad bi mi sav naš imetak prodali, nebi ipak mogli ucijenjenu svotu dobiti, prigovarismo mi tomu zahtjevu i izrazismo se naročito, da mi tu dužnost na se primiti nemožemo. Državni nas zastupnici na to priliti htjedoše, da damo svoje privoljenje, da primamo u zakup desetinu, te nam uapsiše kneza, mene i još drugih 9 otmenijih poljodjelaca, te su nas svakom mogućom grožnjom i djelotvornom silom nagonili, da se očitujemo desetinu uz ucijenjenu svotu od 400 dukata na se primiti.

Kostajnički kajmakam, koji je od nas privolenje to postignuti hotio, grozio se iz početka, a kasnije, kad je našeg kneza Stojana Kreču pljuscati započeo, privolismo mi od straha na to, da desetinu naše obćine u zakup uzmemo.

Ta okolnost ponukala nas je, da se mi izselimo, nu prije nego smo mi naše poduzeće izvesti nakanili, začu se glas o mrcvarenju Kršćana u okolici našoj, i zato pobjegosmo prije, negoli što smo nakanili bili.

Turci, koji se našima gospodarima smatraju, postupaju u obće s nami okrutno; oni nas zlostavljaju, tuku, ubijaju i naše obitelji sramote, i kad bi se pojedini od nas radi toga potužio, nebi od turske oblasti prava dobio, jer oni kažu, da po njihovom zakonu naše svjedočanstvo nevalja.

Kod našeg Kneza samog po imenu Stojana Kreće sbi se slučaj, da su dva Turčina, koje je on prijateljski u kuću svoju primio, snahu i kćer njegovu silovati htjeli, što je knez svojim pridošašćem zaprečio. Ja se na pojedine slučaje okrutnosti turske ne sjećam, samo toliko izrazito kažem, da ja u Tursku više nemogu, i molim za zaštitu od ove kršćanske vlade...

Zaključeno i podpisano.

№ 1204

26.

ZAPISNIK

SASTAVLJEN U GORAH DNE 3. RUJNA 1875.

Prisutni: C. k. sudbeni viečnik g. Andrija Markovac, C. k. kot. predstojnik g. Josip Ballay, Obćinski načelnik g. Josip Krnić, Perovodja: Dragutin Giuričić.

Predmet: Izvidjenje uzroka mnogobroinomu izselenju turskih podanika iz Bosne u područje c. k. austro-ugarske države uslied naloga c. k. glavnog vojnog znanovjedništva u Zagrebu kao krajiške zemaljske upravne oblasti od 29. kolovoza 1875. Pr. br. 1143.

Od nalazećih se u Gorah bosanskih bijegunaca pozvan bje pred ovo povjerenstvo: Pero Zorić — te nakon opomene na savjestno kazivanje istine, preslušan bje kako sliedi:

Zovem se Pero Zorić, iz Poljanice. Novskog mudirata, Kostajničkog kajmakamata, 35 god. star, grč. ist. vjere, oženit, otac 3 djece, turski podanik, poljodjelac, sada bjegunac.

1. Kažite uzroke radi kojih ste vi sa vašimi suseljani iz Bosne ovamo prebjegli?

1. Mi smo prebjegli ovamo, jerbo smo čuli, da je pukla oko Kostajnice buna, i da Turci kršćane sjeku i ubijaju, pa smo se i mi za naš život pobojali. Prigodom tom kad smo mi ovamo preko bježali, ustaviše nas Turci na Uni, njeke poubijaše, a drugim blago pootimaše. Meni oteše onda 12 krmaka u vriednosti od 30 dukata.

Blaga je oteto tom prigodom Jovanu i Iliji Kreći, Davidu Saviću, Damjanu Iliću i mnogim drugim kršćanom, koje sve napomenuti nemogu. Marko Grahovac i Vasilj Gjurgjekanović, koji su svoje dobro od Turaka branili, poginuše od turske ruke. Turski vojnici (panduri), njih do 8, koji su na obali bili, poćiniše tu silu.

Mi smo imali velike terete podnositi, jer smo osim desetine državi i trećine spahiji morali za proizvode zelenc u novcu ucjenjenu desetinu plaćati, a i što bi nam od našeg dobra preostalo, nije od samovolje turske sigurno bilo. Država davala je svoju desetinu pojedinim muhamedancem u zakup i ta zakupnina skoćila je u najnovije

vrieme na 400 dukata, koja je prije nekoliko godina samo 70 dukata iznosila. Usled toga nije se zakupnika sa pripadajućom mu desetinom zadovoljiti mogao, već je više od osmine od nas otimao i osim toga proizvode zelene u novcu ucjenjivao. Pokraj sve te nama više nametnute daće nije zakupnik kupovnu svotu utjerati mogao, te se zato ove godine nikakvi zakupnik za desetinu naći nije mogao. Vlada obtereti nas, da mi tu svotu od 400 dukata u zakup uzeti moramo; i jer mi tom zahtjevu odoljeti nemogismo zatvori kajmakam našeg kneza i još drugih 10 poljodjelaca, ter jih prisili kako čujem raznimi grožnjama i zlostavljanjem na očitovanje, da oni desetinu u zakup uzimlju.

Pošto ta ucienjena svota desetine s našim imetkom u nikakvom razmjerju nestoji, te ju mi ni čitavim našim imetkom pokriti nemožemo uključismo mi svi obćinari ovamo se preseliti. Kratko zatim buknu glas, da Turci od Kostajnice prema Novom haraju, naša sela pale, i ljude ubijaju, stoga smo se i mi za naš život pobojali, te smo kod Novog preko Une na ovaj kraj prebjegli.

Napomenuti mi je u obće, da Turci s nami okrutno postupaju; ako jedan ili drugi kršćanin njihovu volju neispuni oni ga zlostave, i naposljedku ga i ubiju; i da mi u obće jednaka prava sa Turci ne uživamo, jer mi niti se pred sudom s njimi jednaki nesmatramo, niti ikakvog negibivog imetka posjedovati smijemo.

Iz tih navedenih uzroka neima nam u Turskoj obstanka i zato molimo na ovdje nastaniti...

Zaključeno i podpisano.

№ 1204

27.

ZAPISNIK

SASTAVLJEN U GORAH DNE 3. RUJNA 1875.

Prisutni: C. k. sudb. viećnik g. Andrija Markovac, C. k. kot. predstojnik g. Josip Ballay, Obćinski načelnik g. Josip Krnic, Perovodja: Dragutin Gjuričić.

P r e d m e t : Izvidjenje uzroka mnogobrojnemu izselenju turskih podanika iz Bosne u područje c. k. austro-ugarske države usled naloga c. k. glavnog vojnog zapovjedništva u Zagrebu kao krajiške zemaljske upravne oblasti od 29. kolovoza 1875. Pr. br. 1143.

Od nalazećih se u Gorah bosanskih bjegunaca pozvan bje pred ovo povjerenstvo: Ilija Kreča te nakon opomene na savjestno kazivanje istine, preslušan bje isti kako sledi:

Zovem se Ilija Kreča, iz Poljanice, do 35 godina star, grć. ist. vjere, udovac, bez djece, turski podanik, poljodjelac, sada bje-gunac.

1. Mi nismo već mogli podnositi progonstva svakovrstna, kojima su nas mučili Turci, te smo bili prisiljeni na ovu stranu prebjeći i ovdje utočišće tražiti. Mi kršćani u svem smo zapostavljeni Turkom muhamedancem; mi nesmiijemo imati negibivog imetka, već dobivamo samo na obradjivanje zemljišta od muhamedanskih spahija, kojim smo pravi

robovi. Od tog zemljišta moramo plaćati državi tako zvanu desetinu, a spahiji opet trećinu, koje obojica u zakup muhamedancem davaju, koji zakupnici opet od nas te daće svakom mogućom samovoljom i okrutnošću utjeruju, te tako moramo u istinu mnogo više toga davati negoli te daće zbilja iznašaju.

Prošlih godina davalo je naše selo u ime desetine 70 dukata, a prošle godine iznajmljeno je zakupnikom desetine za 400 dukata; i pošto zakupnik kraj sveg silovanja i otimanja svoj račun naći nije mogao; nije se ove godine nitko na zakup ove desetine skloniti htio, te su državni činovnici naše obćinare uapšivanjem i grožnjama prisiliti htjeli, da preuzmu sami desetinu u zakup, što oni nikako nemogoše. Na posliedku dadoše oni ipak takovo očitovanje, da će uzeti sami u zakup desetinu; nu kad uvidiše, da oni toj dužnosti nikako zadovoljiti nemogu, odlučih ovamo prebjeći. Nu prije nego bi određen dan prelazu preko granice, dočuli su naši seljani, da Turci oko Kostajnice Kršćane progone sjeku i ubijaju, te se radi toga jako preplaših i za svoj život pobojaše, i stadoše hrpimice na ovaj kraj bjegati sa blagom, koje su baš spasiti mogli. Na Uni sustigoše nas turski panduri, njih do 8 moka te nam mnogim pooteše blaga, a dvojicu ubiše, naime Marka Grahovca i Vasilja Gjurgjekanovića. Meni oteše tom prigodom 2 krmka i 34 komada koza, Damjanu Iliću 10 komada koza, a Davidu Saviću koliko ja znadem do 8 krmaka.

Uslied tih okolnosti jest nam živovanje u Turskoj sasvim nesnosno, te se neželimo više onamo povratiti, doklie ondje Turci gospodare, te molimo zaštitu vaše kršćanske vlade.

Zaključeno i podpisano.

№ 1204

28.

ZAPISNIK

SASTAVLJEN U GORAH DNE 3. RUJNA 1875.

Prisutni: C. k. sudb. viečnik g. Andrija Markovac. C. k. kot. predstojnik g. Josip Ballay, Obćinski načelnik g. Josip Kernic. Perovodja: Dragutin Gjuričić.

P r e d m e t : Izvidjenje uzroka mnogobrojnemu izselenju turskih podanika iz Bosne u područje c. k. austro-ugarske države uslied naloga c. k. gl. voj. zapovjedništva u Zagrebu kao kraj. zem. upravne oblasti od 29. kolovoza 1875. Pr. br. 1143.

Od nalazećih se u Gorah bosanskih bjegunaca pozvan bje pred ovo povjerenstvo: Stojan Kreča te nakon opomenc na savjestno kazivanje istine, preslušan bje kako sliedi:

Zovem se S t o j a n K r e č a iz Poljanica Novskog Mudirata Kostajničkog Kajmakama do 50 god. star, grč. ist. vjere, oženit, 9 djece, poljodjelac i bivši knez t. obćine Poljanica, bjegunac.

1. Kažite iz kojih razloga ste vi sa vašimi suseljani iz Bosne ovamo prebjegli?

1. Dne 22. kolovoza t. g. puče kod nas u občini glas, da Turci oko Kostajnice i Dobrlina kršćane haraju, sieku i ubijaju, i da imetak kršćana od Turaka siguran nije. To začuv odvaži se ciela naša občina, sluteć da Turci i našu okolicu pogibelji staviti kane, na ovu stranu prebjeći. Bez svake prepreke seli smo mi od naše kuće preko Novija do Une. Prigodom našeg prevalenja preko Une, nasrnuše na nas Turci i prigodom tom ubiše oni iz puške Marka Grahovca i Vasilija Giurgie-kana iz Cerovice, prvi iz Poliane; Mi drugi nako prebjegosmo sretno na ovu stranu i to nas do 600 osoba. Tom prigodom haraše nas Turci gdje mogoše, otimaše naše blago, i u koliko ja sigurno znam, oteli su onda Turci od Petra Zorića 14, od Jovana Kreče 11, od Ilije Kreče 7, i od Davida Savića 8 komada krmaka, a Damianu Ilić oteše i ovce i koze. Dmitru Saviću iz Poljane, koga su u bjezgu uhvatili, otjeraše sve blago, što se je snjim dogodilo neznam. Mi na ovu stranu prebjegli kršćanski bosanci raztali smo se kod Kostajnice jedni odoše u Sunju drugi ovamo na gore preko Petrinje.

Naši odnošaji u Turskoj sasna su nesnosni. Turčin smatra svakog Kršćanina kao roba svoga; postupa uslied toga kao s marvom, raspolaže s njegovim imetkom po svojoj volji a osim toga nije niti sam naš život od turske sile siguran. Po u Turskoj obстоjećih zakonih ima turska raja državi desetinu, a snahiji trećinu naravnih proizvoda davati, osim toga smije snahija proizvode, koje u naravi primiti neće ucjeniti i onda smo dužni njemu u novcu tu daću naplatiti.

Desetinu daje država u zakup: i zakupnik, da kupovnu svotu utjera nije sa samom desetinom zadovoljan, već ucjenjuje naše naravne proizvode po svojoj volji tako, da smo mi višenut obvezani do polovine naših naravnih proizvoda u ime desetine namiriti. Prvašnih vremena davata je desetina naše občine uz svotu od 70 dukata u zakup novije vrieme pako, obстоji zakupnina za našu malo do 40 koliba brojeću občinu u svoti od 400 dukata. Akoprem su zakupnici više van pridajući im desetinu od nuka otimali, nisu oni mogli tu svotu, koju državi dati imadu utjerati, i tako je sada nastalo vrieme, da se za primanje zakupa desetine u naših občina zakupnik ponašao nije.

Vlada Turska naloži nam obćinarom, da mi našu desetinu u zakup od 400 dukata primiti moramo. Mi nemogosmo dati nam nalog izvršiti i desetinu na se primiti, jer zakupna svota, koja se državi platiti ima, u nikakvom razmieru sa našim imetkom nestoji. Turci htjedoše nas na taj zakup prisiliti i da sigurnije željenu svrhu postignu zatvoriše mene Todora Dalmaciju, Jovana Jovanovića i još druge mojih boljih suseljana, i tim da se apsa oslobodimo, moradosmo na predlog vlade pristati očitovanjem, da smo pripravnii desetinu uz 400 dukata u zakup uzeti.

Spomenuti mi je, da je prigodom tom kajmakam, kad sam ja nemogućnost tu daću u našoj občini namiri kazao, mene čusnuo i izrazio se, da mi to primiti moramo. Kako prvo rekoh, nestoji ta daća u razmjerju sa našim imetkom, i zato zaključismo već u zatvoru se nalazeći do 50 nas, ostaviti našu licinu i preseliti se ovamo i ovdje pomoć zatražiti.

U isto vrijeme kad sam ja u zatvoru bio bijahu takoojer množina obćinara celog kostajničkog kajmakamata uapšeni, i svi su iz straha od posliedica hurske sile privolili desetinu u zakup uzeti.

Turci otimaju od nas što hoće, ubijaju nas po volji, bez da krivac na odgovornost pozvan bude. Mi kršćani nemožemo proti Turčinu svjedočanstva položiti, zato obićno svaki Turčin nekriv ostane.

Slučaja slične okrutnosti nesjećam se sada. Jedan slučaj, koji se je kod mene u kući sbio, navadjam sliedećim.

Jednu večer navратиše se dva Turčina u moju kuću s molbom, da jih kod mene primim na konak. Iz čovječanstva dozvolim im ja to, i prigodom tom, htjedoše bezsramni Turci moju snahu i curu zavešti, i kad im to za rukom nepodje upotriebiše na njima silu. Krika i vika ženskih ponuka mene uzrok iste potraživat, i ja sam se osvje doćio, da su Turci moju ćeljad silovati htjeli. Pozvah ih na odgovor rekoše mi, da su samo šalu sbijali.

Ja neimam više ništa navesti, jedino molim, da se ovdje nastaniti smijemo, jer pod tursku vladu više nesmijemo...

Zaključeno i podpisano.

№ 1204

29.

ZAPISNIK

SASTAVLJEN U GORAH DNE 3. RUJNA 1875.

Prisutni: C. k. sudb. viećnik g. Andrija Markovac, C. k. kot. predstojnik g. Josip Ballay, Obćinski načelnik g. Josip Krnic, Perovodja: Dragutin Gjuričić.

Predmet: Izvidjenje uzroka mnogobrojnomu izselenju turskih podanika iz Bosne u područje c. k. austro-ugarske države uslied naloga c. k. gl. voj. zapovjedništva u Zagrebu kao kraj. zem. upravne oblasti od 29. kolovoza 1875. Pr. br. 1143.

Od nalazećih se u Gorah bosanskih bjegunaca pozvan bje pred ovo povjerenstvo Simo Latinović, te nakon opomene na savjestno kazivanje istine preslušan bje kako sliedi:

Zovem se Simo Latinović, iz Ravnice, mudirata novskog, kajmakamata kostajničkog, do 50 god. star, gr. ist. vjere, oženit 6 djece, turski podanik, poljodjelac, sada bjegunac.

1. Kažite, iz kojih ste uzroka vi sa vašimi suseljani iz Bosne ovamo prebjegli?

1. Ja sam sa svojim suseljani prebjego ovamo radi velikih nasilja, što su Turci na nami činili, jer se je proćulo, da oni sve pale, robe i naše Kršćane sjeku. I kad smo začuli, da su Turci Vodićevo zapalili, dadosmo se i mi Ravničani u bjeg, te nadjosmo već na Uni Cerovljane i ostale naše bliže obćinare. Na Uni sustigoše nas Turki, te nam mnogim oteše blaga, meni samom odagnao je 18 krmaka, 5 goveda, ukupno vriedno do 120 dukata. Meni je osobito teško bilo ovamo bježati, jerbo sam ja dosta imućan u mjestu, te sam ostavio kod kuće mnogo blaga i živeži.

Imućan sam radi toga, jer imadem dosta blaga, plodna je zemlja, a dobar je spahija.

Mi smo se dogovarali radi tereta, koji su nas tištili, i to radi novo nametnute desetine, koju moradosmo pod zakup uzeti. Kolika je desetina u našoj općini neznam, samo znadem, da sam ja lanjske godine morao platiti u ime desetine 12 dukata.

Naš knez Ilija Pašić prisiljen je apsom, da desetinu u ime općine u zakup uzme, te je to povod bio, da smo nakanili bez bune ovamo preko preseliti se...

Napomenuti mi je, da su Turci, čim smo se udaljili preko, naše kuće harati i paliti započeli, tako su zapalili kuću Srdjena Gjurašinovića.

Usljed toga odlučismo mi svi čvrsto nevrćati se više natrag, dok u Bosni turska vlada obstojala bude.

Zaključeno i podpisano.

№ 1204

30.

ZAPISNIK

SASTAVLJEN U PETRINJI DNE 4. RUJNA 1875.

Prisutni: C. k. tajnik okružne oblasti: Makso Šojat, Gradski načelnik: Ivan pl. Petrušić, C. k. sudb. viećnik: Andrija Markovac, Perovodja: Dragutin Gjuričić.

Predmet: Izvidjenje uzroka mnogobrojnomu izselenju turskih podanika iz Bosne u područje c. k. austro-ugarske države usljed naloga c. k. gl. voj. zapovjedništva u Zagrebu kao kraj. zem. upravne oblasti od 29. kolovoza 1875 Pr. br. 1143.

Od nalazećih se u Petrinji bosanskih bjegunaca pozvan bje pred ovo povjerenstvo: Simo Torbica, te nakon opomene na savjestno kazivanje istine, preslušan bje kako sledi:

Zovem se Simo Torbica, rodom iz Kalendera, do 25 godina star, grć. ist. vjere, oženit, 2 djece, turski podanik, poljodjelac, a sada bjegunac.

1. Naši svi suseljani zaključili su na ovu stranu prebjeći radi nepravdah, koje su nam Turci činili, koje više podnositi nemogasmo. Mi se mladji ljudi povukosmo sjekirami i malimi puškami oružani u brda oko Kostajnice, da osiguramo prelaz naših obitelji i blaga, što smo u seli ugrabiti mogli. Kad su naše obitelji i blago ovamo prešli, prodjosmo i mi ovamo.

Naš položaj je bio ponajviše radi toga u Turskoj već nesnosan, jerbo su turska vlada kao i spahije svoje daće t. j. desetinu i trećinu, pojedinim Turkom u zakup davali koji su nas opet po svojoj volji globiti smjeli, te su nam naše blago i živež po volji otimali i preko onoga iznosa, na koji su bile te daće ucjenjene, tako da smo mi u istinu mnogo više u ime tih daća davati morali, negoli bi zakupnici tražiti smjeli. Nu i osim toga smjeli su nam Turci i svaku drugu nepravdu bez kazne, činiti; oni nas tukoše i zlostavljaše bez ikakvog povoda, dapače mnoge i ubiše; oni nam sramotiše žene i djevojke;

pootimaše blago i živež; pa se nesmijemo radi toga nikomu potužiti, niti možemo ikada pravicu zadobiti, jer naše svjedočanstvo proti Turkom nigdje ništa nevriedi. Ako je koji Turčin kršćanin što dužan, ne smijemo ga tužiti, ako li je pako kršćanin Turčinu što dužan, on ti smije bez suda u ime toga otet, što god hoće i koliko hoće.

Tako je meni spahija Nasibeg Cerić, kojemu sam 5 for. dugovao, on u ime istoga 4 tovara t. j. 8 vagana kukuruza samovlastno oduzeo. Moja prošnja, kukuruz prodati moći da dug namirim, osta bezuspješno jer je spahija moj kukuruz koji je vriedan bio najmanje 12 for. na 5 for. ujedno i pod tu svotu na se primio. Tužbe u takovih slučajevih nepomažu ništa, te sam i ja zato mučati morao.

Drugo neimam više ništa kazati, nego da se pod tim uvjeti mi ovdje kući povratiti nemožemo i molimo našeg cesara, da se na nas smiluje i ovdje nas zadrži...

Zaključeno i podpisano.

№ 1204

31.

ZAPISNIK

SASTAVLJEN U PETRINJI DNE 4. RUJNA 1875.

Prisutni: C. k. tajnik okružne oblasti: g. Makso Šojat. Gradski načelnik: Ivan pl. Petrušić. C. k. viećnik: Andrija Markovac, Perovodja: Dragutin Gjuričić.

Predmet: Izvidjenje uzroka mnogobrojnomu izselenju turskih podanika iz Bosne u područje c. k. austro-ugarske države, uslied naloga c. k. gl. voj. zapovjedništva u Zagrebu kao kraj. zem. upravne oblasti od 29. kolovoza 1875. Pr. br. 1143.

Od nalazećih se u Petrinji bosanskih bjegunaca pozvan bje pred ovo povjerenstvo: Pero Kecman, te nakon opomene na savjestno kazivanje istine, preslušan bje kako sliedi:

Zovem se Pero Kecman, rodom iz Dalmacije, odkud se je kao malen dječarac sa roditelji uselio u Petrovce, kajmakamluka bivšeg Petrovačkog, a prije 11 godina preselili smo se u Tursku Kostajnicu, gdje sam trgovinu otvorio i novije vrijeme se zadržajem, a sada se nalazim u Petrinji kao bjegunac, 28 godina star, grč. ist. vjere, oženit, bez djece, turski podanik, trgovac sa mješovitom robom.

1. Kojim povodom ste vi iz Bosne ovamo se izselili ili bolje prebjegli?

1. Turci su navalili silom na raju, da mora preuzeti na se zakup desetinu, jerbo ju nitko drugi nije htio na se preuzeti. Ucjenjena svota desetine jest u cijeloj Bosnoj tako velika, da seljaci u stanju nisu kod ovih zločestih godina istu sa njihovim ako ciljnim gibivim imetkom podmiriti; i zato su seljaci već početkom kolovoza mjeseca uznemirivati se počimali, i sam sam od seljaka naročito izraziti se čuo, da vole kuću i kućište ostaviti i u Austriju pomoć tražiti, negoli taj veliki teret na se primiti.

Kasnije su turske oblasti obćinske knezove i otmenije seljake u tu svrhu zatvarali, i njih zlostavljali, da jih prisile, obćinarsku desetinu uz ucjenjenu svotu na se primiti. Tim okrutnim postupanjem postigoše Turci željenu svrhu, ali i tim prouzročiše, da Kršćani bosanski iz njihove domovine izbjegnu.

Ja sam o ustanku ništa obširnijega neznam, jer sam ja već 10. kolovoza u društvu trgovca Martina Miškića iz ovdašnje Kostajnice u ovdašnje toplice Lipik otišao, odkud sam se, čuvši glas o nastavšoj buni, 19/8. natrag povratio, bez da sam iz ove Kostajnice na onu stranu preći mogao, jer je u istoj noći medju Kršćani i Turci ozbiljna borba nastala bila. Drugi dan u jutro t. j. 20. kolovoza oko 6 sati več, zapališe Turci više kuća kostajničkih Kršćana, porobiše pravoslavnu crkvu i druge kršćanske kuće. Ikone iz crkve i druge kandile (kandelaber) crkvene pobacali su Turci po cesti, i gazili po njima nogama. Tu okolnost može ovdašnja ciela Kostajnica potvrditi, i sam trgovac Karlo Mornay iz Siska vidio je to bezčastiše i nudio je Turcima 5 for., da mu dadu te ikone ukloniti. Trgovci kostajnički Niko Stiak i Pajo Dragojlović mogu takodjer tu okolnost potvrditi, tim više, jer je i Niki Stiaku kuća, koju je upravo do crkve grč. istočne imao, izgorila.

Prigodom toga nastavšeg zuluma obili su Turci vrata od moja tri dućana, i odnieli su robe iz istih u vrijednosti od 25 hiljada forinti (25.000 for.). Kako sam dočuo bio je kod tog samovoljnog i silovitog čina Ase Gjiić trgovac iz Novog — kolovodja, a uz njeg bio je Amet-beg Cerić i Ibrahimbeg Jugović. Oni su uz posredovanje kadije kostajničkog svoju robu medju Turke dielili, a Ase Gjiić nudio je drugi dan kostajničkom trgovcu Niki Stiaku svoju oduzetu robu na prodaju, što ovaj primiti nehtjede rekuć, da on tudje robe netreba.

Mi trgovci u Bosnoj neimamo u razmjerju prema selacima (raji) velikih daća davati; mi plaćamo od glave i trgovine toliko, da na najboljeg trgovca u turskoj Kostajnici više od 100 for. na godinu nepadne.

U obće mi je napomenuti, da mi Kršćani s Turcima jednako pravo sa turcima neuživamo. Mi nesmiemo crkve i škole dizati i graditi, nesmiemo Turčina za naše najpravednije tražbine nigdje tužiti, jer ako bi to i učinili, svjedočanstvu se kršćanskom nevjeruje, te tako Turčin pravo zadobije. Nasuprot tomu smije Turčin svoju tražbinu, makar i izmislita bila, samovoljno tim se namiriti, da od Kršćanina oduzine u ime svoje tražbine, što mu se sviđi; u obće postupa Turčin snama tako okrutno, da mi pod takovima okolnostima tamo obstojati nemožemo.

Pojedine čine toj okrutnosti nemogu nabrojiti, jer ih je množina, što se kod nas čuju.

Ja neimam više ništa kazati doli to da se pod ovimi okolnostimi više onamo vratiti nemogu, i jer čujem da su Turci deset najbogatijih kršćanskih trgovaca u Priedoru pozatvarali...

Zaključeno i podpisano.

ZAPISNIK

SASTAVLJEN U ORIOVZU DNE 5 RUJNA 1875.

Prisutni: C. k. kotarski pristav Skender Kathrein, C. k. sudbeni pristav Lovro Gross, Povjerenik selski knez Mato Dasović, Pero-vodja Skender Vuković.

Predmet: Jest izvidjenje uzroka mnogobrojnomu izselivanju turskih podanika iz Bosne u područje c. k. aust. ugarske države usljed naloga c. k. glav. vojnog zapovjedništva u Zagrebu kao kr. zemaljske upravne oblasti od 29. kolovoza 1875. Pr. br. 1143.

Od nalazećih se ovde bosanski bjegunaza pozvan bje pred ovo povjerenstvo: Andria Novaković koji nakon opomene na izkaz istine bude preslušan kako slidi:

Zovem se Andria Novaković iz Vlaknice turski podanik iz Bosne, 45 godina star, gr. ist. vjere, oženjen, otaz 6 djece, nepismen bavio sam se od nejakih nogu sa težanjem polja. Bio sam prije 3 godine u Vlaknizi i Brusniku selski knez i to kroz godinu dana.

1. Recite posve istinito zašto se vi sa višjeh vaših suseljana i suplemenika iz Bosne u područje austro ugarske države prebjegli.

Na 1. Jedan dan pred naše serbsko preobraženje (17/8. 1875.) kosijo sam ja kod moga susjeda Gjorgja Stepanovića iz Vlaknice lievadu, kad najednoć oko pol dana prispje k-nama u livadu Gjorgje Stepanović te nam prepovedi da k njegovoj kući došao dječak Tomo Preradović iz Caoza, koji mu predoči da se je oko Vrbasa počam pa do Berbira buna digla to jest da turzi i srbi iznimize sela pale. Čim smo mi to dočuli povratismo se svaki sa livade svaki svojoj kući. Čim sam ja k svojoj kući došao rekнем svojoj babi (ženi) da rubine i od ostaloga pokućstva štoje moguće spremi. Čim je ona to učinila pobjegnem ja šnjom, i sa 6 djeće u planinu Motaizu zvanu.

Ja sam sa svojom obitelji pod večer u Motaizu stigao od kud sam čim se je smrklo opazio da sela na turskoj strani počam od Vrbasa pa prema Berbiru gore. Oko pol noći opazimo da karaula iz među Vlaknice i Caoza gori, a ujedno čujemo jedno 5 pušaka pući. Čim se je to dogodilo rekнем ja Jefti Umljenoviću iz Vlaknice koji je zajedno samnjom i njegovom obitelji u goru pobjegao, da dobra biti neće.

Čim je sljedeće jutro svanulo povratim se ja sa svojom obitelji s'Jeftom Umljenović i njegovom obitelji u ravnizu, te došav do Save preveze mene i moju obitelj Jefto Umljenović na aust. stranu.

Istom štosmo se mi na aust. stranu prevažali hrupi sav narod iz našega sela i okolize na obali Save, te se je na austrinsku prevažao,

Oko 2 ure po prilici prešao je skoro naš hrišćanski svit na austrinsku stranu, kad na jednoć banuše oružani turzi iz Kobaša te pogubiše svakoga koji do njihovoga došašća tursku obalu ostavio nije.

Medju turzi koji su Kršćane na obali Save na turskoj strani poubijali, bilisu, štojih ja poznajem bio je trgovaz Dedo Travljanin

*) Pod arhivskim brojem 1238 nalaze se dokumenti od 32. do 34.

i zakupnik desetine iz Kobaša, njegov sin Mojo Travljanin, za tim seljak turčin Osman Avić, njegov brat Hasan, Ibro Kasap, Feradbeg iz Kobaša, sin Ruste Alibegovića Zeir, i više drugih turaka.

Ovih došav na bajer Save i zatekav tude raju koja je samo na to smjerala (!) izsjekoše svu premdu jim se ista protivila nije, veće gledala da svoj život spasi. Tom prigodom posjekoše i poubijaše turzi od kršćanskih podanika našega sela što ja znadem i što sam na vlastite oči gledao, sledeće. Stanka Novakovića, Simu Versajkovića, Luku Stjepanovića, Jovu Lepira, Stevana Lepira, Simeuna Lepir, Stevana Vrhovza, drugog Stevana Vrhovza, Mihaila Šnjegutinja iz Brusnika i brata mu Alexu. Gavru Bjelića, Marka Guzvića naterаше turzi na vodu gde ga iz pušaka ubiše.

Primjetiti mi je dasmo čuli da u Hrcegovini njekakova kavga medju turzi i hrišćani postoji, a isto tako da postoji poviš turskog Gradiškoga u Orahovu.

Nu dok nije kod Vrbasa goriti i buniti se počelo, nismo se mi ništa bojali, isto tako nije medju nas nitko stranjski dolazio kojibi nas na odpor proti turkom potizao. Jedino mi je primjetiti da su Caočani pripovjedali, da su dne 16 kolovoza t. g. u turski Svinjar došla dva turska katane a isto tako dva u Caoze koji zapovjed donesoše, da iz turskog Svinjara imade osam prvih ljudi, iz Caoza osam, iz Vlaknize 6, a iz Brusnika tri u Berbir ići.

Nu pošto su istih katane podjedno pripovjedali da ti ljudi ako u Berbir odu kući svojoj povratiti se neće, to oni u Berbir išli nisu.

Što se daća tiče koje mi hrišćanski podanici turkom plaćat moramo, to imam primjetiti da je pobiranje daća uobće kod nas otimačina. Ne samo da spahia svoju daću bezobzirno rek bi otimačinom utjeruje, nego je isti podjedno i zakupnik daće, koju mi caru plaćati imamo, a toti je u glavnom tako zvana desetina. Tu desetinu ne utjeruje spahia po stanovitom sustavu nego upravo onako kao što njemu najbolje u prilog ide, tako dami i dvie trećine mjesto desetine oduzme, a još najgorje je pri tom, što se desetina od najmanje 15 godinah u gotovu novzu a ne u naravi utjeruje. Tako je naprimjer Dedo Travljanin lanjske godine zakupio desetinu u našem selu koje iz 12 kućni brojeva zastoji, teje od tih dvanajst brojeva samo na ime desetine utjerao najmanje 300 dukata, koje je državnoj blagajni predao, a koliko je za sebe prederžavo to se znati nemože, jerbo zakupnik u koliko je meni poznato nikomu računa polagati neima.

Tako sam ja naprimjer lanjske godine samo za desetinu dao 19 1/2 dukata. Usljed takova razvijena poreza doide na jednog od bolji gospodara da imade na godinu najmanje u ime cjelokupnog poreza do 100 dukata platiti, dočim srednjih gospodar imade najmanje 50—60 dukata platiti, a najsiromašniji čovjek koji niti vola neposjeduje mora najmanje 5 dukata platiti, pa bilo odkud mu drago.

Uz to neposjeduemo mi ni komadića vlastite zemlje nego obrađujemo spahijsku zemlju, pa još od iste toliki danak plaćati moramo.

Kako je glede odmjerivanja poreza tako je i sa otresenom šljivom tako da je meni prošle godine od 34 fertalj mjerova ostalo samo 14 fertalji, dočim sam ostalo desetaru i spahiji dati morao.

Osim tih nepogodnosti imamo još i gorje, jerbo nesmiemo niti odraslo žensko čeljad, niti golobrado muškarče u šumu samog poslati, pa ma samo po marvu, jerbo videli ga turzi toga bez razlike spola siluju.

Tako su turzi lanjske godine oko ovo doba silovali dječaka Gjuru Railić iz Vlaknice, dječaka od 12 godina, koji je iza toga za jedno ili tri mjeseca preminuo.

Tako su i ove godine pred našeg svetog Iliju uljegli turski vojski u kuću Antona Railića gdje su njegovu kćer Vidu našli i nju silovali.

Takovih primjera ima i višeh.

Isto tako ubijaju turzi hrišćane bez ikakvog razloga, a osobito kad se od rakije poopijaju onda pograbe kuburu pa na hrišćanina pucaju. Tako je mene na primjer Aga Smailagić iz turskog Berbira sreo jedan put, po prilici biti će sada 3 godine, kadsam s' Verbasa do Kobaša za turske vojnike hleb nosio, upravo na putu i na mene bez ikoga povoda, kuburu opalijo, tako da mi je komadić ljevoga uha s olovom odsjekao.

Takovi slučajevi događaju se prečesto.

Akoli se pako radi ovakih slučajeva hrišćanin kod turskoga kadije potuži onda on stvar zavlaci a na konznu nedobije hrišćanin nikakvoza prava.

Tako sam i ja Agu Smailagića u Berbiru i kod kadije i kod kajmakama tužio, štoje na mene pucao, te sam u tom poslu 13 danah u Berbiru probavio, a na konznu mi obojica rekoše. »Ajde kući, što je ako ti olovom uho prosječe?«, to nije ništa, jer bo nisi mrtav te ti kad u šumu pojdeš i grana uho raseći može, pa ipak nemaš nikoga tužiti.

Slični postupki od strane turaka, morali su po mojemu mnenju bjednu raju na odpor proti turkom potaći.

Dok god turzi u bosnoj sude nesmiemo se mi bjezunzi natrag povratiti, jerbo u turčina vjere neima, jerbo turčin rječ nederži. Mene je naprimjer Rusto Alibegović spahia i tergovac iz Kobaša pozvao, da na njegov grunt dojdjem, te mi je pod jedno obećao, daće mi na čitavu godinu hrane dati i mene u svemu podpomagati, a i isto to je i drugim bjezunzem obećao, nu nijedan nije se tomu pozivu odazvao.

Nakon pročitavanja. Ja potvrđujem svoj izkaz kao dobro obilježen, te neimam istomu ništa primjetiti...

Zaključeno i podpisano.

№ 1238

33.

ZAPISNIK

SASTAVLJEN U ORIOVCU DNE 5. RUJNA 1875.

Prisutni: C. k. kotarski pristav Skender Kathrein, C. k. sudbeni pristav Lovro Gross, Povjerenik selski knez Mato Dasović, Perovodja Škender Vuković.

P r e d m e t: izvidjenje uzroka mnogobrojnomu izselivanju turskih podanika iz Bosne u područje c. k. austro ugarske države uslied naloga

ckr. glavnog vojnog zapovjedništva u Zagrebu kao kr. zemaljske upravne oblasti od 29 kolovoza 1875 Pr. br. 1143.

Od nalazećih se ovde bosanskih bjegunaca prozvan bje pred ovo povjerenstvo: Nikola Ljuboević te pošto je isti na točno kazivanje istine opomenut, bude na sljedeći način preslušan.

Zovem se Nikola Ljuboević turski podanik iz Vlaknice iz Bosne kajmakamata berbirskega, 41 god. star, gr. ist. vjere, oženjen, otaz dvoje djece, nepismen, bavim se od malih nogu sa težanjem polja, bio sam prije 3 godine selski knez sela Vlakniza i Brusnika koja jedno nuz drugo leže.

1. Rečitemi koji je povod bijo, daste vi sa višeh vaših suseljana i drugih bosanskih podanika, iz Bosne u područje austro-rgarske države prebjegli.

Na 1. U utorak pred naše serbsko preobraženje tj. dne 17 kolovoza t. g. pod večer vraćao sam se ja sa koševine iz livade te opazim da prama našm selu Cauzi nješto gori, a ujedno čuvosam da prama istom selu puške pucaju, čim sam kući došao, spremijo sam svoju obitelj, nas petero ljudih, te sam šnjima u šumu Motavizu pobjegao, jerbo sam odmah slutijo, da ona vatra i puškaranje ništa dobra neznači, te sam odmah pomislijo, daće nekakove bune biti.

Primijetiti mi je da ja prije toga od nikoga čuo nisam da je buna oko Berbira ili u Hrčegovini pukla.

Drugi dan u jutru t. j. dne 18 kolovoza t. g. povratim se ja iz plaine sa svojom obitelji, te dojdem na bajer Save dočim sam obitelj u kukuruzi sakrijo. Na bajeru zateknem Jeltu Umljenovića koji je svoju obitelj na austrinsku stranu privlačao, te se i ja šnjim privezem.

Došav amo uzmem jednu ladju te se prevezem na tursku stranu od kud sam svoju obitelj na aust. stranu pribavijo.

Medju to je sav naš narod nagrnuo na aust. stranu bježat. Dok su se pojedine obitelji prevažali nadojdu oružani turzi iz Kobaša, te kolikogod su Kršćana na bajeru zatekli to sasjekoše ili iz pušaka pobubijaše. Medju inimi koje su turci tom prigodom pogubili, poznam ja Stevana Lepira, Stanka Novakovića koje sam upravo vidijo, kad su jih turzi upravo pogubili.

Čuvosam pako da su turzi i više drugih moji suseljana pogubili, nu ja to nisam vlastitima očima vidio.

Po mom mnenju biće neposredni povod bosanske bune jedini taj, što turzi na raju odveć veliku daću udaraju i njihova nasilja napram kršćanskim svojim podanikom. Razne daće koje mi ne samo caru nego i našim spahijam placati moramo, narasle su u toliko da čovek neznade od kud jih smoći, tako na primjer: jedan gospodar kojih u posve dobrih odnošajih imovinski stoji, što u ime desetine, koju državi plaćati mora, što u ime trećine, koju spahiji davati mora, što u ime drugi daća, ukupno po prilizi 100 i višeh dukata na godinu platiti mora.

Gospodar srednjih imovinski odnošaja plaća po prilici na godinu 60—65 dukata u ime cjelokupnog poreza, a gospodar živeći u loših odnošajih plaća po prilici 40 dukata u imie godišnjeg poreza. Što je najgorje pri davanju i odmirivanju poreza jest to što se desetina neuzima u naravi već ju, sad već imade 15 godinah u gotovom plaćati moramo.

Dodje naime zakupnik desetine koji je obično i spahia te onda poljske proizvode samo površno pregledje i rekne toliko i toliko imaš caru u ime desetine, a meni u ime trećine dati. Nu on mjesto desetine i trećine uzme i preko polovizu poljskoga priroda. Sjećam se da su se naši ljudi prituživali kod turski oblasti što su nam najme narinuli da desetinu u gotovom davati moramo. Nu to jim ništa nije pomoglo već su na suprot oni kojih su se prituživali zatvoreni bili, te se sjećam da je i Vid Grumić iz Brusnika radi takove pritužbe zatvoren bijo. Tako su naši odnošaji napram onih turskih podanika upravo nesnosni, te se kod nas Kršćani i nesmatraju za ljude. Kad jedan od nas Kršćana turčinu duguje, tuži ga turčin kod kajmakama a ovaj hajd s' Kerščanom u aps, pa ako potonji gotovi novaz neima, uzmemu turčinu ili vola ili što drugoga pa se sam namiri, nepitav nikoga dali vrednost vola nenadmašuje za dva ili tri puta njegovu tražbinu. Imali na suprot nas jedan prama turčinu kakovu tražbinu, to mu akoga i tuži sudaz rekne: čekaj platiće. I tako dok turčin drage volje neplati, nemore krščanin putem pravde do svoje tražbine doći. Osim toga čine turzi na Krščanima i razna nasilja i to bezkaznjeno. Uhvate li gdje god ili djevojku ili ženu krščanku gdje god na samu toju siluju, pa ako se onda oštećena ili kojih njezini rodjaka proti silovniku pritužbu učini to nikakove pravde nedobije; jerbo je dovoljno da turčin rekne: Ja ju silom nisam već je to iz drage volje bilo. Isto tako čine turzi na kerščanima razna ubojstva pa ako jih tko i prijavljuje tojim nebuđe ništa, pak se je naš svjet i odlučio radi takovih događaja ikakvu pritužbu podići.

Medju nama vlada mnenje da turčinu više na rieči vjerovati nije. te smo čvrsto odlučili da se na temelju puki obećanja natrag povratiti nećemo, a ako bi nas tko na to presjeliti hotio, to radje nek nas ovdje pogubi jerbo je sve jedno poginuo ovdje ili ondje, a na reč turčinovu povratiti se u Bosnu znači sigurnoj smrti na susret ići.

Zaključeno i podpisano.

№ 1238

34.

ZAPISNIK

SASTAVLJEN U ORIOVZU DNE 5 RUJNA 1875

Prisutni: Ck. kotarski pristav Skender Kathrein, Ck. sudbeni pristav Lovro Gross, Povjerenik selski knez Mato Dasović, Perovodja Šandor Vuković.

Predmet: Izvidjenje ukroka mnogobrojnoga iselivanja turskih podanika iz Bosne u područje ck. aust. države usljed naloga ck. verhovnog vojnog zapovjedništva u Zagrebu od 29. kolovoza t. g. Pr. br. 1143.

Od nalazećih se u području ovoga kotara bosanskih bjegunaca bude pred ovo povjerenstvo Jefto Umljenović pozvan te nakon opomene na savjestno kazivanje istine preslušan kako sliedi:

Zovem se J e f t o U m l j e n o v i ć iz Vlakinze u Bosni kajmakamata Berbirske, 60 godina star, gr. ist. vjere, oženjen, otaz jednoga

djeteta, bio sam kroz čitavo vreme moga života poljodolaz, te nisam u mojoj občini niti selu nikakovu javnu službu obavljao.

1. Kažite uzrok radi kojega ste vi sa vaši suseljani, iz Bosne u područje ck. austro-ugarske države prešli.

Na 1. Oko polovize p. m. opazili smo mi jedne večeri da kod turskoga sela Svinjara nešto gori, u isto vreme otišo sam ja na čardak gdje su turski vojnici stražili, tuma šačera Ombaša koji je zapovjednik iste straže bio, pripovjedi da je tursko selo Svinjar zapaljeno i da turzi naše starešine oko Berbira hvataju i u apst bazaju, pošto su se onde kako mi on prepovjedi serbi proti turzima podigli.

Ujedno primjeti daće još istu noć i naše selo izgoriti.

Istu večer pobjegnem ja u šumu Mataicu odkudsam vidio da u našem selu turski čardak gori.

Čim je zora pukla otidjem ja iz planine u selo te skupim ženu i djete si zatim susjeda Andriu Novakovića i njegovu obitelj te mi u jednom malom korabu prevezemo se na austrinsku stranu.

Drugi dan opazimo mi sa ove strane da i naše selo gori te je u tom i sav svet iz našega sela i okolišni sela počeo na ovu stranu bježati. Dok su naši ljudi na ovu stranu prevažali se, banu oružani turzi iz Kobaba te što god su na bajeru Save na turskoj strani zatekli, izsjekoše i po ubijaše. Među inimi posjekli su tude turzi Grumića Simeuna, Gavru Bjelića i Mihaila Segutinja (!) sve trojiza iz Brusnika. Ova trojica nesluteć ništa zla otišli su svoje kukuruze pregledati pak kadsu se iz kukuruza vraćali, sretnu je na putu turzi dovedošćih bajeru save, gdje ji sasjekoše.

To je gledao Mirko Ljuboević Andria Novaković i više drugih iz Vlaknize.

Isti dan gledao sam ja sa pol Save sa koraba kad su turzi pod bajerom neoboružane moje suseljane i to Stevana Lepira, Stanka Novakovića, Simu Versajkovića, Jovu Lepira dječaka od 15 godina, Luku Gužvića također dječaka od 15 godina, zatim Marka Gužvića koji je u Savu skočio bio, iz pušaka poubijali, prem se isti turkom nisu ništa suprot stajali, već su samo gledali da sebe i svoju sirotinju na austriskoj stranu pribave.

Isti dan opaziosam nadalje gdje su turzi Stevana i Jovu Vrhovza iz Vlaknize u Savu nagnali za njima puzali te obojicu u Savi bez traga ostaše.

Čuosam pako dasu isti dan turzi sasjekli Mihaila Snjegutinja njegovu trudnu ženu sasjekli te da je iz iste žene dvoje muške djece izpalo, nu taj događaj nisam ja sa svojim očima gledao.

Daće kojesmo mi kao turskih podanizi davati morali narasle su kroz zadnjih nekoliko godina na toliko da se više snositi nisu mogle. Mismo morali caru prije 10 do 15 godina davati desetinu i to u ljetini u naravi, nu sad imade jedno 15 godina od kad su nam odredili da ljetinu svako selo u gotovom davati mora, nu tomu su se naše starješine opirali te su radi toga i u aps bazani, jerbo mi nismo mogli desetinu u gotovom plaćati, pošto bo u odmjerivanju iste nije nikakvoga sustava bilo, nego nam je naprosto rećeno, ovo i ovo selo imade u ime desetine ivoliko i ovoliko dukata plaćati, tesmo mi ipak i nato pristati morali,

pa su samo u ime desetine u naravi kukuruze primali, dočim smo ostalo prodavati morali i desetinu u gotovom namjerivati.

Najgorje je pako prid davanju desetine to bilo, da je ista po jedinim zakupnikom koji su obično naše spahije bili, iznajmljivana te su isti bez ikakvog miloserdja mjesto desetine — osminu uzimali, pak onda istom kad ju odmjeri onda još polovizu preračuna tako da mi osimnu uvijek dvostruko plaćamo. Osim toga moralismo mi spahiji, kao spahinski arač trećinu od priroda tojest svaku treću vreću davati, nu kako su spahije tu trećinu pobirali more se iz sljedećeg premjeru uviditi:

Andria Novaković iz Vlaknize imao je lanjske godine živeža u obće 200 vreća, od kojih mu je samo 30 vreća na 10 dušah ostalo.

Ostalo je sve oduzejo naš spahija Dedo Travljanin iz Kobaša, koji je pojedno i zakupnik desetine, ili bolje rekuć osmine bijo, te je 170 vreća u ime desetine i svoje trećine od Novakovića oduzejo.

Ja sam imao sam 30 vreća kokuruza lanjske godine od kojih mi je isti Dedo Travljanin u ime 10tine i svoje 3tine 23 vreće oduzejo, a meni samo 7 vreća ostavijo. Tosmo mi morali dati pod moraš jerbo spahija rekne meni moje mora biti, a tebi kako bog dađe. Osim toga morala je svaka udata žena koja je lan sijala spahijih 60 novč. po prilizi harača plaćati, a od svake vrstih povrtalja po trećinu davati.

Izim toga udario je zakupnik desetine na bašču gdje se povrtalje sadi harač uprav kakav je hotijo, veleć za ovu bašču imaš toliko i toliko seksera platiti, pa to je moralo biti.

Osim pomenutih daća moralismo mi caru još slideće plaćati, od svake muške glave, bez razlike dobe i stališa po 1 f 50 nč, dočim, smo po prilizi prije 10 ili 15 godinah od muške glave i 1 f 20 nč plaćali, ali to istom počam od 7 godine, sada plaćamo caru od svake udate ženske glave 50 n dočim prije 10 ili 15 godina nismo od ženske glave ništa plaćali.

Od svakog govečeta koje je 1 godinu danah prešlo, plaćamo caru 1 f 50 n. Od svake koze, počam od godine 30 n. A isto toliko od svake ovze od svakog krmčeta bez razlike dobe i veličine plaćamo mi caru 40 xr.

To su porezi koje mi svake godine plaćati moramo, te su istih za sada ako se cjelokupno uzme na toliko naraslih da od bolje stojeći ljudih svaki po prilizi na godinu do 100 dukata poreza plaća, srednjih po prilizi 80 a lošo stojeći po prilizi po 40 dukata plaćati ima, ti se porezi sasma bez obzirno utjeruju te pobiratelji iz toga nepaze dali čovjek ima odkud dati ili ne, već pobiratelj ono što ima čovjek na silu otme i prodade.

Usljed toga su ti porezi na toliko naraslih da nije čudo akose je narod podigao, poštobo mu je stanje već nesnostno bilo.

Osim toga činili su turzi i to bez kažnjivo svakoverstne zulume, tako da se naše žene i devojke po sokazi pomoljiti nisu smjele samo da marvu kući doteraju, jerbo akojih pijani turzi gdjeod zateknu tojih turzi pograbe i javno siluju. Tako su po prilizi prije 3 ili 4 godine zatekli Mike Ljubojevića iz Vlaknize sestru kod goveda te ju tuđe silovali.

Isto tako ubijaju turzi kršćane bez kažnjivo i zato mogu višeh primjera navesti: starešina Ignjatia Čeperk iz Povelića nosio je lanjske godine u ljeti sa još jednim seljanom carsku daću u Berbir, te kad su

se od tud natrag vraćali, susatavejih turzi Rosinzi, te obojicu ubiju misleći valjda da pri sebi novaza imaju. Ove godine pred naše Petrovo dočekaše u šumi u busiji našega gr. ist. Popa Luka Davidović iz Caoza tega umoriše, dočim su lanjske godine ubili mu brata Gjuru. Sličnih slučajeva imade i višeh, te ako se mi kod turske oblasti radi takovi zločina i pritužimo, to naše pritužbe nenajdu nikakovog odziva, a krivzi ostanu nekažnjeni. Naše stanje jest sada tako žalosno da svih bjegunzi jednoglasno vele, da se natrag u Bosnu povratiti neće, dok nam turzi po ovakovim odnošajima gospodare. Primetiti mi je dalje da je i mene po prilizi prie tri godine jedan turski soldat koji je pian bio, na putu bez ikakvog povoda po lievom obrazu posjekao, tebi me i sasjekao bijo, da ne budem utekao. Radi toga događaja nisam ja nikakovu pritužbu učinio pošto neimam komu, jer ako se i pritužim nedobijam nikakove pravde. Po pročitanju...

Zaključeno i podpisano.

Nr 1241*)

35.

ZAPISNIK

ZAMETNUT POVJERENSTVENO U NOVSKOJ DNE 7 RUJNA 1875

Prisutni: Alfred Boić perovodja od gl. zapovjedništva. Tešo Pavlović mjestni povjerenik. Ivan Svabić c. kr. sudbeni pristav. Matias Sudić c. kr. accessista kao perovodja.

Predmet: Jest izvidjenje uzroka mnogobrojnomu izselivanju turski podanikah meseca kolovoza tek. god. iz Bosne u područje c. kr. austro-ugarske države usled naloga c. kr. glavnog vojnog zapovedništva u Zagrebu kao krajiško zemaljske upravne oblasti od 29 kolovoza 1875 Praes. broj 1143.

Od u Paklenici občine Novske nalazeći se bosanski bjegunacah bje pred ovo povjerenstvo pozvan pravoslavni paroh Risto Kovačević koji nakon opomene na savjestno kazivanje istine sljedeće izkazuje:

Zovem se Risto Kovačević iz Medjedje Kostainičke nahije i kaimakamata, 33 god. star, grč. izt. vjere, oženjen, otac od 5 dece, bio sam župnik u Medjedju 4 1/2 godine, pismen.

1. Kažite razloge radi kojih ste vi sa svojimi suseljami ovamo iz Bosne prebjegli?

Ad 1. Ja nemogu pravoga uzroka radi kojega sam sa mojim suseljami ovamo prebjego — navesti, nu 16 pr. mjes. videći, da moji suseljami preko Save na ovu stranu bježe podjem i ja istoga dana pred večer na ovu stranu u namjeri, da si život spasim, jer su Turci Kršćane zlostavljati i ubijati počeli. Sam vidio nisam nu kašnje prebjegli moji suseljami Ilija Bungar i Stanko Lukić pripovjediše mi kada sam se sa šnjimi ovde sastao, da su Turci koji imena nadati nemogu ubili Luku Krnjaića iz Medjedja.

*) Pod arhivskim brojem 1241 nalaz se dokumenti od 35. do 42.

Ja sam daklem prebjegao jedino iz straha, da mi Turci, kada sam iza moji suseljani još u Medjedju zaostao bio, štogod na žao učinili nebi, a to tim više, što su Turci i za vreme mira s nami nešto vječno i nepravedno postupali.

— Moji suseljani su mislim toga radi ovamo prebjegli, što su dočući, da će Turci k njimi doći, te na njimi nasilja izvršivati, našto su jedan glede drugoga na ovu stranu prebegli.

Naš narod je preko veoma po Turci tlačen bio, jer smo od prihoda, kojega smo na spainskom zemljištu godištem dobili, morao nepravedno i nerazmjerno veliku trećinu davati; tako na primjer ako smo imali 100 sepeta kukuruza, to smo morali spaiji dati 30 sepeta a zakupljenikom desetine 10 sepeta kukuruza a osim toga smo plaćali askerije 2 fr 70 nč od svake muške glave, za blago na komad po 85 nč, za ovce 20 nč, a za krmke 40 nč; pa kada ovo sve od našega i onako slabog godišnjeg prihoda odbijemo. to nam tako rekuć ništa za živež nepreostaje. Desetina je prošle godine na osminu natjerana, našto je seljakom dozlogrdilo, a oni su usled toga se proti spaijam i uzbunili u namjeri, da izposluju sa Turci ravnopravnost i da trećinu više podmerivati nemoraju.

Ja nisam od svoji župljana nikakovu redovitu plaću primao nego su mi davali svake godine od volovske glave po 10 okah kukuruza a izim toga plaćali su mi po mogućnosti pogreb, krstjenje i vjenčanje bez daję za ovo pristojba ustanovljena bila.

Zaključeno i podpisano.

№ 1241

36.

ZAPISNIK

ZAMETNUT POVJERENSTVENO U NOVSKOJ DNE 7. RUJNA 1875

Prisutni: Alfred Boić perovodja od glavnog zavedništva. Jozo Kujungjić mjestni povjerenik. Ivan Svabić c. kr. sudbeni pristav. Mat. Sudić c. kr. accesista kao perovodja.

Predme: Jest izvidjenje uzroka mnogobrojnomu izselivanju turski podanikah meseca kolovoza t. g. iz Bosne u područje c. kr. aust.-ugar. države, usled naloga c. kr. glavnog vojnog zapovedništva kao krajiško zemaljske upravne oblasti od 29 kolovoza 1875 Praes. broj 1143.

Od u Voćarici občine Novske nalazeći se bjegunaca bje pred ovo povjerenstvo pozvan Marko Batić, koji nakon opomene na savjestno kazivanje istine sledeće izkazuje:

Zovem se Marko Batić, rodom iz Jablanice nahije i kajmakamata Gradiškog 40 god. star, grč. izt. vjere, oženjen, otac od 2 dece težak bio sam 2 1/2 godine seoski knez.

Ad 1. Dne 20 kolovoza t. g. videći da Kerščani iz mogega sela iz Bosne u područje c. kr. austro-ugar. države bježe, predjem i ja za njimi.

Uzrok tomu je silno tlačenje od strane Turakah, te samovoljno pobiranje desetine i trećine te velika nasilja, koja Turci na nami Kršćani činu i kojih radi oni pod nikakvu kaznu potegnuti nebudu, akoprem se Kršćani kod oblasti turskih proti njim pritužuju.

Kao seoski knez morao sam više puta ići sa zakupnikom desetine procjenjivati godišnji prihod u mojemu selu i kada bi ovaj plod visoko cenio, a ja mu oto prigovorio, to bi mi se on svagda zagrozio, da će me ubiti, ako šutio nebudem.

Prošle jeseni prigodom pobiranja desetine zatvorio je Ašim Muinović iz turske Gradiške moje suseljana Milu Kotura, Jakoba Dabića i Peju Salkovića toga radi što su oni niemu desetinu u naravi a ne u novcu dati hoteli, te ih je pošto se oni na iznaltu desetine u novcu dobrovoljno sklonuti dali nisu, sve jedno po jednog iz košare tojest zatvora napolje vadio, te nemilo zlostavljao, meni nako, zapretio se je Muinović da će me smaknuti, ako ob ovom nečovićčnom niegovom postupanju kadiji prijavu podneo budem, koja niegova bezdjela sam pokrivati morao, jer sam tvrdo uvjeren bio, da bi on svoju prietnju sa uboistvom takodier i izveršio.

Znajući se ovako od Turakah tlačenimi, a nemogući sa snijimi ravnopravnosti postići, prisiljeni su se našli u Bosnoj nalazeći se Kršćani ovamo prebjeći, kamo se više pod ništo ni povratiti nećemo, ništo je sigurno, da bi nas tada Turci još većma zlostavljali, nego što su oni oto dosele činili.

Tverdim moj izkaz te primećuiem takovom, da je spajia Alija Canić iz Banjaluke u Vojskovoi u svojem čardaku Cviju Čadiju iz Vojskove udavio, što mi je odtud poznato jer je Jablanica od Vojskove samo 1/4 sata udaljena i jer se ovakovi nemili glasovi nadaleko raznose...

Zaključeno i podpisano.

№ 1241

37.

ZAPISNIK

ZAMETNUT POVJERENSTVENO U NOVSKOJ DNE 7. RUJNA 1875

Prisutni: Alfred Boić perovodja od glavnog zapovedništva. Tešo Pavlović mjestni povjerenik. Ivan Švabić c. kr. sudbeni pristav. Matia Sudić c. kr. accesista kao perovodja.

Predmet: Jest izvidjenje uzroka mnogobrojnomu izselivanju turski podanikah meseca kolovoza t. g. iz Bosne u područje c. kr. austro-ug. monarkije usled naloga c. kr. glavnog vojnog zapovedništva u Zagrebu kao krajiško zemaljske upravne oblasti od 29 kolovoza 1875 Praes. broj 1143.

Od u Paklenici, občine Novske nalazeći se bjegunacah bje pred ovo povjerenstvo pozvan Jovan Janković paroh, koji nakon opomene na savjestino kazivanje istine sljedeće iskazuje:

Zovem se Jovan Janković rodom iz Biekovca nahije i kaimakanata Gradiškog, 30 godina star, grč. izt. vjere, oženjen, otac 1 deteta paroh u Biekovcu, pismen.

Ad 1. Ja nemogu drugi uzrok bežanja iz Bosne ovamo navesti, nego da sam videći Keršćane da ovamo beže i ja za njimi pošao, oni su pako prebegli iz toga uzroka, što jim više nije moguće podnositi terete i nepravedne zahtjeve Turakah, jer nijednom Kerstjaninu od godišnjeg prihoda neostane ni toliko, da bi mogao samo pol godine bezbrižno živjeti, pošto Turci samovoljno od nas desetinu i trećinu uzimaju. Zakupnik desetine na primjer dodje kojemu Kerščaninu, te omjeriv njegov šljivik, proceni ga na primjer na 300 sepeta ili desetakah u istinu pako neima više nego do 200—250 desetakah, spaije pako, koji bi imali pravo uzeti trećinu, uzmu si polovinu i neobziruć se na prigovore dotičnoga kmeta, jer on kmetu tom prigodom izjavi »da je zemlja njegova i da on od iste uzeti si može što hoće«.

Mi smo od strane Turakah svestrano progonjeni jer oni nam činu nasilja gdje god mogu, ne štedeć nikoga, sramoteć naše žene, a za primjer navadjam da je moj spaija Sali beg Ibrahimović iz Banjaluke prošle jeseni u Biekovac došavši Staku ženu Stojana Bielića iz Rakovice kaimakanata Gradiškog na silu u svoj čardak odveo te tamo sa šnjome 3 dana i 3 noći puteno obćio. Pravi uzrok što smo mi ovamo prebjegli jest taj, da mi proti samovolji Turakah nikakovu zaštitu neimamo, nego Turci nam silom otimaju i ono malo, što nam nakon pobiranja desetine, trećine i sitnoga poreza još preostaje navodeć da oni na oto pravo imaju, pa kada čovjek za svoj imetak, život svoj, svoje žene i dece siguran nije, to mora pobjeći kano što smo mi učinili.

Što mi sada želimo i učiniti nameravamo to i sami neznamo, nu tim što smo ovamo prebegli hoteli smo si jedino život spasiti.

Primjećujem još da nami toga radi obstanaka među Turci nije, što nemamo sigurnosti u pomanjkanju vlastitoga zemljišta ni za svojim vlastitim novcem i trudom sagrađene kuće, pošto je paši beg Cerić iz turske Dubice svojega kmeta Milu Stojnića iz kuće iztjerao koji je kašnje drugom spaiji Ibrahim begu Kapetanoviću u Jablanicu otići morao a i od mene je moj spaija Salibeg — Ibrahimović oteo prije tri godine moga vlastitoga do 15 dukata vrednoga konja za kojega mi ništa platiti hotio nije, toga radi pako tužiti ga smio nisam, pošto sam se bojao, da me nebi protjerao.

Pri ovakovi okolnosti gde za nas Keršćane velika se nepravda od strane Turakah čini, a u zakonu nikakove zaštite ne nalazimo, morali smo ovamo prebjeći...

Zaključeno i podpisano.

Nr 1241

38.

ZAPISNIK

ZAMETNUT POVJERENSTVENO U NOVSKOJ DNE 7 RUJNA 1875

Prisutni: Alfred Boić perovodja od c. kr. glavnog zapovedničтва. Ivan Rastina mjestni povjerenik. Ivan Švabić c. kr. sudbeni pristav. Matia Sudić c. kr. accesista perovodja.

Predmet: Jest izvidjenje uzroka mnogobrojnomu izselivanju turski podanikah meseca kolovoza t. g. iz Bosne u područje c. kr. aust.-ugarske države usled naloga c. kr. glavnoga zapovedništva u Zagrebu kao krajiško zemaljske upravne oblasti od 29 kolovoza 1875 broj 1143 Praes.

Od u Starom Grabovcu občine Novske nalazeći se bjegunacah bje pred ovo povjerenstvo pozvan Simo Knežević seljak koji nakon opomene na savjestno kazivanje istine sljedeće iskazuje:

Zovem se Simo Knežević iz Biekovca nahije i kaimakamata Gradiškog, 30 godina star, grč. izt. vjere, oženjen, otac od 4 dece, težak.

Ad 1. Kako je do toga došlo, da smo mi Kršćani iz Bosne ovamo prošloga meseca skoro svi zajedno prebiegli, to iskazati nemogu. nu mislim da su moja ostala braća — kao što sam i ja činio — bježali ovamo, videći da drugi na ovu stranu beže. Glavni uzrok da smo mi prošloga meseca u područje c. kr. aust.-ugarske drž. prebegli jest taj, što već više zulum i nasilje Turaka podnositi nemoremo.

Mi bi zadovoljni bili kada bi zakupnici desetine takovu a i spaije trećinu od nas zakonito pobirali, kao što carsku miriju pravedno od nas pobiraju, ali zakupnik desetine neuzimlje od godišnjeg prihoda samo desetinu nego polovicu takovoga, drugu polovicu pako prihoda uzme si opet spaija u ime trećine, nami pako ništa neostaje; pa ako bi se ovoj dvojici kojigod od nas radi ove nečovječnosti i nepravednosti potužio, to bi nam oni svagda nemilosrdno odgovorili »ti si moj kmet, što uradiš to je moje i imam tu moć da te iz kuće iztjeram« akoprem sam ju ja teškom mukom i trudom sagradio. Zemljišta neimamo, kuće koje smo si sami sagradili proglašuju oni kao svoju vlastnost, oduzimaju nam u ime desetine i trećine čitav godišnji prihod, tuku nas bez da zaoto kažnjeni budu, ako se mi i pritužimo, oskvernjuju nam žene — a i što nam je najsvetije hram božji, pa pri ovi okolnosti nije moguće bilo nadalje turski zulum podnositi i stoga smo morali ovamo u zaštitu prebeći.

Da su ovi moji navodi istiniti, navodim nekoliko primjerah: Moi spaija Salibeg Ibrahimović, kada k meni u kuću dodje, zapoveda mi da mu piliće i janjce pečem i da ga napajam jer veli da mi je oto dužnost kmetska, pa kada se kod mene najede i napije 'puca mi u kućni krov i traži od mene žensku osobu nu pošto ja svoje žene njemu pripustiti voljan nisam tudji mu pako dobaviti nemogu, to me spaija ozlovolji, te me onda svojevolumnim uzimanjem trećine veoma ošteti — sili me daklem moralno da moram biti njegovim opačinama sklon i da mu budem uslužan pri njegovih bezdjelih pa makar bilo ikojim načinom. Isti ovaj moj spaija Salibeg Ibrahimović dao si je prvo dve godine dovesti ženu Stanu Bielića, Stojanovu, iz Rakovca u svoj čardak, te ju je zlorabio da i noć, koju okolnost bi Risto Didić i Vaso Šarac, kojise sada u Paklenici nalaze posvedočiti mogli.

Prije tri godine zlostavljao me je u Pogradcu nahije i kaimakamata Gradiškog Ibrahim Turoman iz Cezije u prisutnosti moga susedljanina Sime Laića te Gjure Tendjerića iz Pogradaca bez ikakovoga razloga navodeć da sam raz i da radim zemlju te da me je slobodno

zlostavljati našto sam ga Gradiškom kadiji tužio, nu kadija me je psujući mi mater na polje iztjerao.

Iz navedenoga izvidja se, da mi proti zulumom te samovolji Turakah nikakove zaštite kod tamošnjih oblasti imali nismo, što nas je sve prisililo dasmo morali odonud ovamo prebeći; što pako nadalje činiti nameravamo, to ni sami neznamo, nu u tursku se više podnipošto povratiti voljni nismo, pa makar nam Turci ravnopravnost i što mu drago obećavali, jer u Turčinu više nikakove vjere neimamo, pošto su nam oni dobro poznati...

Zaključeno i podpisano.

№ 1241

39.

ZAPISNIK

ZAMETNUT POVJERENSTVENO U NOVSKOJ DNE 7 RUJNA 1875

Prisutni: Alfred Boić perovodja od glavnog zapovedništva. Tešo Pavlović mjestni povjerenik. Ivan Švabić c. kr. sudbeni pristav. Matias Sudić c. kr. accesista kao perovodja.

Predmet: Jest izvidjenje uzroka mnogobrojnomu izselivanju turski podanikah meseca kolovoza t. g. iz Bosne u područje c. kr. austro-ugarske države usled naloga c. kr. glavnog vojnog zapovedništva u Zagrebu kao Krajiško zemaljske upravne oblasti od 29 kolovoza 1875, Praes. broj 1143.

Od u Paklenici, občine Novske nalazeći se bjegunacah bje pred ovo povjerenstvo pozvan Jovan Barać seljak, koji nakon opomene na savjestno kazivanje istine sledeće izkazuje:

Zovem se Jovan Barać, rodom iz Demerovca nahije Dubičke, kaimakamata kostajničkog, 39 god. star, grč. izt. vjere, oženjen, otac od 3 dece poljodolac iz Demerovca, bio sam tamo 5 godina knez, kojom prigodom sam carsku miriju u selu pobirao.

Ad 1. Uzrok da smo mi Kršćani iz Bosne ovamo u područje c. kr. austro-ugarske države prebjegli, jest taj, što nas zakupnici desetine te spaije prigodom pobiranja takovi nepravedno i samovoljno globe, jer je meni kao bivšem knezu poznato, kako su Turci nas globili. U proletje najme dodje mutezim tojest zakupnik desetine i spaija, da procenu prihod, kojega će kmet u godini dobiti moći, kojom prigodom mnogo više procenu nego što je dotični plod vredan, pa kada bi mu ja na oto rekao, da kmet onoga ploda dobiti moći neće, obsova bi mi dotičnik štogod i zaprietio mi, da će mi glavu razlupati, ako šutio nebi. Kada mudir za kakovim službenim poslom u selo naše dodje, to se on k meni kao knezu uvrati i tada ja njemu kao i njegovom čitavom društvu, koje obično i više osoba sastoji, moram janje peći i za svoje novce rakie kupiti, a kada se svi ponapiju, to mi mudir naloži, da mu moram tražiti devojkju ili ženu kršćanku da ju zlorabi, nu ja mu naravno toga nikada učiniti hotio nisam.

Kao knezu povjereno mi je bilo pobiranje carske mirije, koja je svake godine jednaka bila i u ime koje je svaka muška glava za

askeriju 26 groša (2 f 60 nč.) platiti morala; u ime pristojbe za rogato marvinče i konja plaćeno je 10 groša (1 f) za ovcu 4 groša (40 nč.) a za kermče 5 groša, (50 nč.). Osim toga je morao svaki kmet zakupniku desetine u ime takove od godišnjega prihoda stanovitu svotu plaćati morao, ali zakupnik je bezdušno i samovoljno godišnji prihod na veliku svotu ustanovio, pa i od ove svote nije si on uzeo samo desetinu, nego polovinu; na isti način je i spaija postupao, te tako njih dvojica naš godišnji prihod pripolove a kod nekolicine godišnji prihod tražbinu ove dvojice ni podmiriti ne može, jer po njima ustanovljena procenbena vrednost, pravu vrednost ploda nadmašuju.

Moj suseljanin Simo Danilović dobio je godine 1873 jedan voz sena, nu spaija procenio je da Danilović 5 vozova sena dobiti može, pa pošto mu Danilović iz onoga voza sena 5 vozova izmoći mogao nije, to mu je Ragibeg Gjinić naš spaija zapisao kao dug preostatak; prošle jeseni zatražio je on od Danilovića da mu ovaj dug izplati, nu pošto mu rad nestašice novacah Danilović takovi podmiriti mogao nije, toga je spaja Gjinić u svojem čardaku tako izbio, da je Danilović usled toga nakon kratkog vremena preminuo.

Osim toga čine Turci nam Kršćanom naprama svaku samovolju, dočim oni Kršćane, gdje im je volja izbiju, bez da su ikada toga radi kažnjeni bili, ako prem se Kršćani kod oblasti često pritužuju.

Bez svake zaštite su Kršćani od Turaka tlačeni, pa kada se koji Kršćanin kod oblasti radi toga prituži, to Turčina nikada ne kaznu, jer prošle godine bivši na sajmu u turskoj Dubici i sa takovog se kući vraćajući uzme mi od straga dete Alie Muičića štap iz ruke, te počme prama svojoj kući tučati našto sam ja za detetom pošao, da štap otmem i pošto mi je dete takovo do svoji vrati došavši bacilo, podjem ja opet svojim putem dalje, nu opazivši oto Alil Muičić, dotrče on zamnom te me bez ikakvog uzroka po glavi šakom nekoliko puta udari. Ja sam se radi ovoga nasilja na moju osobu kod mudira Dubičkoga pritužio, koi ga je predase u pisarnu pozvao, nu kazniti ga hotio nije, akoprem su moja tri svedoka — Kršćani — ovo nasilje posvedočili.

Pošto mi nikakve zaštite od Turakah neimamo a i pošto turske oblasti bezzakonja njihovi turski podanikah na nami počinjena nekažnjena ostavljaju, to je nami nemoguće više njiovimi podanici biti, pa stoga smo u područje c. kr. aust.-ugar. države i prebegli.

Kako je do toga došlo, da su Kršćani tako rekuć svi zajedno na ovu stranu bežati počeli, to ja ne znam jer da sam znao, da ćemo mi u ponedeljak dne 16 pr. mes. bježati, nebi ja u subotu dne 14 pr. m. kao knez sakupljenu carsku miriju u iznosu od 900 groša dotičnoj turskoj oblasti predao. Kao što su me mnogi ovamo prebegli Keršćani uverili, mi se više u tursku povrati nećemo dok tamo Turčin gospodari, a što dalje činiti nameravamo, to i sam ne znam...

Zaključeno i podpisano.

ZAPISNIK

ZAMETNUT POVJERENSTVENO U NOVSKOJ DNE 7. RUJNA 1875.

Prisutni: Alfred Boić perovodja od glavnog zapovedništva. Tešo Pavlović mjestni povjerenik. Ivan Svabić c. kr. sudbeni pristav. Matia Sudić c. kr. accesista kao perovodja.

Predmet: Jest izvidjenje uzroka mnogobrojnomu izselivanju turski podanikah meseca kolovoza t. g. iz Bosne u područje c. kr. austro-ugarske države, usled naloga c. kr. glavnog vojnog zapovedništva u Zagrebu kao krajiško zemaljske upravne oblasti od 29 kolovoza 1875 Praes. broj 1143.

Od u Paklenici občine Novske, nalazeći se bjegunaca bje pred ovo povjerenstvo pozvan Marko Pavković paroh koji nakon opomene na savjestno kazivanje istine sledeće izkazuje.

Zovem se Marko Pavković, iz Demerovca, nahije Dubičke, kajmakamata Kostajničkog, 37 godina star, grč. izt. vjere, oženjen, otac od 4 dece, bio sam paroh u Demerovcu 14 godina, pismen.

Ad 1. Meni nije pravo poznato čega radi je naš svet iz turske ovamo prebjegao, no biti će zaufano toga radi, što već ne može podnositi nasilje i zulum turski spaija, zakupnikah desetine kao i inih turakah. Da Turci s nami Keršćani preko u Turskoj nečovječno postupaju, navadjam nekoliko primjerah.

Prošle jeseni izbio je Ragi beg Gjinić iz Banjaluke u Demerovci mojeg župljana Simu Danilović iz Demerovacah koi je kratko vreme nakon toga usled uboja nanešeni mu preminuo.

Prošle jeseni nadošao je Seido aga n. iz turske Kostainice u gornjo seoce nahije Dubičke a kaimakamata Kostajničkog, k momemu stricu Peji Zlojutri u gornje seoce kao zakupnik desetine te je takovu od ovoga mojega strica zahtievao u većem iznosu nego što mu pripada, pa pošto ovaj moj stric u zahtjev zakupnikov pristali hotio nije, dozvao je Seido aga 12 turakah, spekao jim je jedno janje i kupio rakije, a kada su se ovi dobro napili, zapovedio jim je, da izbiu mojega strica Peju Zlojutru što su oni učinili, to sve učiniše u nazočnosti njegove brace Glige i Mile Zlojutre.

Početkom meseca, svibnja t. g. jest spaija Alija Čanić iz Vojskove nahije i kaimakamata Gradiškog poručio momemu ujaku Cviji Čadji iz Vojskove, da neka mu pošalje svojega konja, da se na njemu posluži, nu pošto je konj ovoga mojega ujaka kukuruze u mlin odneo, to je moj ujak spaiji odvratio, da njegovoj želji udovoljiti ne može, pošto konja kod kuće nema. Nakon toga pošalje Čanić k momemu ujaku Čadji svojega slugu i pozove ga preda se a kada je moj ujak pred njega došao, zapitao ga je on, da zašto moj ujak njemu konja poslao nije, našto mu je moj ujak gore rečeno odvratio, nu Alija Čanić u svojoj poznatoj krivoločnosti obori se na mojeg ujaka Cviju Čadju uhvati ga za vrat i udavi ga; prijava je doista u čumetu gradiškom kod kadije i kaimakama podnešena, Alija Čanić u zatvor doveden i do 20 ljudih preslušani nu pravica nije dosudjena, jer pored svih ovi svjedokah nije Čaniću ništa

učinjeno nego on bje nakon nekoliko dana na slobodu puštan i ostao je bez kazne. Svedoci ovoga groznog čina jesu izim mnogih ini Kosta Zlojutro i Jefto Reljanović, obojica iz Vojskove.

Opazivši žitelji kršćanski iz Vojskove da je se Alija Čanić radi ovoga zločina nekaznjen natrag povratio hotjeli su Čanića ubiti, nu pametniji ljudi iz sela odgovoriše ji od toga bojeći se kasnije osvete turakah.

Po mojem mnenju ne samo da su ovi grozni čini Turakah Kerščanoni povoda dali bežanju u c. kr. aust.-ugar. državu, nego i ino tlačenje i samovolja Turakah prisilila ji je na oto, jer Krščani u Turskoj nikakove zaštite neimaju, pa makar još toliko u pravu bili, dočim jim se od krvavo zasluženog godišnjeg prihoda u ime desetine i trećine oduzimlje samovoljno dvo i trostruko — a dapače i više, nego što upravo dotičnoga zakupnika desetine i spaiju ide. Kao što mi mnogi ovamo iz Turske prebegli Krščani pripovidiše pobjegli su oni ovamo kao i sam, zaštite radi, pa mi nitko pod prijašnjimi uvjeti natrag se povratiti ne ćemo, jer više Turkom povjerovati ne možemo, pa makar nam oni dapače i ravnopravnost obećavali, jer oni su nas prošle godine o njihovoj ravnopravnosti gorko uvjerali, dočim su naše knezove i ljude Kerščane u aps metali i silili, da desetinu u zakup uzmu, jer su Turci uvidili da zakupnici desetine nikakovu hasnu imati ne mogu — izim ako postupaju kao zakupnici desetine muhamedanske vjere, koji od nas Kerščana samovoljno u ime desetine ono uzimlju, što ji je volja.

Turkom verovati nadalje ne moremo toga radi, što oni svoju reč godine 1852 oderžali nisu, jer su sve one Kerščane koji su se na njihovu reč natrag u Bosnu povratili odpremili u zatvor u Vidin.

Tvrđim moj gornji izkaz i primetjujem takovom da su Turci Afis Čauš, Ago Čaušević, mudir (Bez. vorstd) Dubički kao i još mnogi drugi često u naše crkve prigodom obderžavanja službe božje zalazili te u takvoj pušili i nepristojno se ponašali što je svagda na preziranje naše vjere smjeralo ...

Zaključeno i podpisano.

№ 1241

41.

ZAPISNIK

ZAMETNUT POVJERENSTVENO U NOVSKOJ DNE 7. RUJNA 1875.

P r i s u t n i: Alfred Boić perovodja od glavnog zapovedništva. Tešo Pavlović mjestni povjerenik. Ivan Svabić c. kr. sudbeni pristav. Mtia Sudić c. kr. accesista perovodja.

P r e d m e t: Jest izvidjenje uzroka mnogobrojnomu izselivanju turski podanikah meseca kolovoza t. g. iz Bosne u područje c. kr. austro-ugarske države, usled naloga c. kr. glavnog zapovedništva u Zagrebu kao krajiško zemaljske upravne oblasti od 29 kolovoza 1875, broj 1143. Praes.

Od u Paklenici občine Novske nalazeći se bjegunacah bje pred ovo povjerenstvo pozvan Marko Janković koji nakon opomene na savjestno kazivanje istine sliedeće izkasuje.

Zovem se Marko Janković, rodom iz Demerovca nahije Dubičke, kaimakamata Kostajničkog, 45 god. star, grč. izt. vjere, oženjen, otac od 2 dece, težak.

Ad 1. Videći ja da prošloga meseca Kršćani iz Bosne u područje ces. kr. aust. — ugar. države beže, pobjegao sam takodjer i ja sa svojom obitelji, jer sam se bojao, da ne bi mene kada bi sam u selu iza braće ostao, turci ubili, jer su oni po našem odlasku robili i palili i ubijali — pa i mene zaufano oto mimoišlo ne bi.

Turci meni doduše ništa ukrali nisu, a nisu mi ni na žao ništa učinili, izim što bezdušno sav godišnji prihod u ime desetine te trećine uzimaju, tako da meni nikada ništa ostalo nije.

Što će sada iz mene biti, to ne znam, nu biti ću zadovoljan sa onim što i moja ostala ovamo prebegla braća učinila budu, u tursku pako više se povratiti voljan nisam...

Zaključeno i podpisano s time, da se od preslušenika nikakovo pobliže razjašnjenje odnošaja te događaja dobiti moglo nije, akoprem su mu svestrana pitanja stavljana.

№ 1241

42.

ZAPISNIK

ZAMETNUT POVJERENSTVENO U NOVSKOJ, DNE 7. RUJNA 1875.

Prisutni: Alfred Boić perovodja od glavnog zapovedništva. Tešo Pavlović mjestni povjerenik. Ivan Svabić c. kr. sudbeni pristav. Matias Sudić c. kr. accessista kao perovodja.

Predmet: Jest izvidjenje uzroka mnogobrojnomu izselivanju Turski podanikah meseca kolovoza t. g. iz Bosne u područje c. kr. aust. ugar. države usled naloga c. kr. glavnog vojnog zapovedništva u Zagrebu kao krajiško zemaljske upravne oblasti od 29 kolovoza 1875 Praesid. broj 1143.

Od u Paklenici, občine Novske nalazeći se bosanski bjegunacah bje pred ovo povjerenstvo pozvan Stevan Bjelajac koji nakon opomene na savjestno kazivanje istine sljedeće izkazuje:

Zovem se Stevan Bjelajac iz Medjedja, nahije Dubičke a kaimakamata Kostajničkog 45 god. star, grč. izt. vjere, oženjen, otac od 2 dece, posjednik kuće u Mededu a kmet Mamul bega iz Suvaja nahije Bišćanske, bio sam godinu dana seoski knez, nepismen.

Ad 1. Nemogaavši već duže teret, koji su nam Turci nerazmjerno naprama njima natrpali podnositi, to smo se mi seljaci celoga ovoga ljeta medjusobno dogovorali, da ustanemo proti našim spaijam i da ih prisilimo na ravnopravnost. U subotu dne 14 kolovoza t. g. odemo do 100 seljana iz Medjedja i Demerovca na Moštanicu u namjeri sa spaijami se ufatiti, nu pošto niti vodja a niti džebane imali nismo, toseje ovo naše društvo na brzo razteple, jersmo dočuli, da se Turci knami prebližuju, dotično u subotu poslie podne došli su Turci — spaije i Turci kmetovi — gde smo se sa šnjimi pobili, kojom prigodom je od naših dvojica palo, Turakah pako padši broj naznačiti nemogu. Kada su moji suseljami kao

i seljani iz obližnji sela dočuli, dasmo se mi seljaci sa Turcima na Moštanci pobili, pobojaše se Turakah, te počеше na ovu stranu bežati. Dokaz da nam već nije moguće bilo terete i namete turske podnositi navadjam, da sam ja prošle godine u ime desetine zakupnikom 7 dukata za razno žito od 80 sepeta kukuruza — dotično ja se popravljam dasam prošle godine u ime desetine dao 7 dukatah za razno žito, 6 dukatah za baščarinu za askeriju od muške glave 2 fr 70 nč tojest za 2 glave 5 fr 4 nč, za rogatu marvu i konje od komada po 75 nč tojest za 11 komada 8 fr 25 nč, za ovcu 20 nč, za kermq 40 nč tojest 4 fr, dočim bi ove godine pošto je od lanjske malo bolja u ime desetine 9 dukata platiti imao, u ime baščarine 8 dukata, a osim toga u ime askerije i blaga kao i u prošloj godini.

K tomu platio sam prošle godine spaiji u ime trećine od dobivši 80 šepeta kukuruza, 23 sepeta, u ime baščarine 8 dukata, od dobivši 21 tovar (52 1/2 vag) zobi, dao sam 6 tovara (15 vag) zobi; od dobivši 10 tovara (25 vag) ječma, dao sam spaiji 3 tovara (7 1/2 vag.) ječma, dočim bi ove godine spaiji u ime trećine za kukuruze koji bi imao do 300 sepeta, dao do 100 sepeta; u ime baščarine morao bi mu dati do 8 dukata; u ime zobi koje bi do 20 tovara (50 vag.) imao, morao bi mu dati 6 tovara (15 vag.); za ječam kojega bi ove godine 2 tovara imao (5 vag.) morao bi mu dati 1 1/2 vag.

Akose dakle savrni štosam prošle godine u ime desetine, trećine — te sitnog poreza platio sa onim što bi ove godine platiti morao, to se izpostavlja, dabi ove godine više nego prošle godine platiti imao, nu to samo desetine, ostalo pako platio bi više iz toga uzroka štoje i moj prihod ovogodišnji od prošlogodišnjeg veći. Akoprem je već i ovo za nas previše, to nam Turci veliku nepravednost činu prigodom procenivanja našeg godišnjeg prihoda, jer prošle godine na primjer procenili su oni, da ja dobiti mogu 360 desetakah šljive (1/4 vag.), dočim sam ja u istinu samo 199 desetakah dobio; od ovih po njimi ustanovljeni 360 desetakah uzeo si je spaija 108 desetakah, meni je pako ostalo 91 desetak nu od ovih 91 desetak uzeo je zakupnik desetine u ime takove od 360 desetakah sebi 36 desetakah te tako je meni samo ostalo 55 desetakah šljiva. Primjećujem, da desetine zakupnici i spaije na ovaj način s'nami i pri pobiranju baščarine postupaju. Ovaj postupak Turakah nami naprama prisilio nas je da smo kao štosam gore naveo, proti spaijam ustati morali, a videći da bi od Turakah poginuti morali — prebjegli smo na ovu stranu.

Pridodajem ovomu mojemu izkazu da Turci i inače snami nečovječno postupaju, jer oni se njih nekolicina slože, te po naših kućah hodaju i zahtevaju, da im moramo dati ovacah, janjacah, tukah i što izvole, našto jim mi kao slabiji uvijek dragovoljno njihovom zahtevu zadovoljiti moramo, jer ako jim ono što zahtevaju nedademo, to nas oni zlostavljaju, pa ako se koji Krstjanin pred oblasti i potuži, nikakve pomoći i pravice nedobije, kao što to Zaiko sin Osman age Pezića iz Turske Dubice uvijek čini bez dase ova po njem nam nanešena nepravda ikada kazni, a to toga radi štoje on službenik u konaku u Kostajnici turskoj. Ovaj sada nevedeni Pezić oteoje od popa Riste Kovačevića iz Medjena na putu iz Medjedja u Dcmerovce 2 dukata, kabanicu i knjige, koje dve stvari je on doduše njemu kašnje povratio a dukate si je za-

držao, a od Davida Maršića iz Medjedja oteo je u njegovoj kući 1 dukat, zaklao njegovu ovcu i izpekao, pa za ova nasilja ni kažnjen bio nije. Osim toga je prošle godine nedaleko od Prievora u Medjuvodjih jedna Krstjanska djevojka silovana od nekog Turčina, što sam po govoru dočuo. Dasma mi samovolji Turakah izverženi i da nami medju njimi po ovimi okolnostimi obstanaka nema jest ta obće poznata okolnost da mi Kerščani nikakovog zemljišta neposjedujemo a i kuće koje su po nami velikim trudom sagrađene nemožemo za našu vlastnost smatrati, pošto je prošle godine spaija Smail Grozdanić iz Priedora svoje kmetove Jovu Reljana i Matiju Bungura iz Medjedja protjerao, koī su ostaviv svoju kuću, k — spaiji Muinoviću u tursku Gradišku kao kmetovi otići morali. Iz toga svega proizlazi, da mi Turkom u ničem ravnopravni nismo, a i pošto smo dovoljno o krvoločnosti Turakah obsvedočeni, to se mi k našim kućam u Bosnu više vraćati nećemo, što ćemo pako ovdje — to i sami ne znamo.

Zaključeno i podpisano

№ 1242*)

43.

ZAPISNIK

**ZAMETNUT POVJERENSTVENO U RAICIH DNE 8 RUJNA
1875, USLIED NALOGA C. KR. GLAVNOG VOJNOG ZAPOVEDNICTVA
U ZAGREBU KAO KRAJISKE ZEMALJSKE UPRAVNE OBLASTI OD
29 KOLOVOZA 1875 PRAES. BROJ 1143.**

P r i s u t n i: Alfred Boić perovodja od c. kr. glavnoga zapovedništva, Stevan Landup mjestni povjerenik, Gjure Milošković mjestni povjerenik, Ivan Svabić c. kr. sudbeni pristav. Mat. Sudić, c. kr. accesista kao perovodja.

P r e d m e t: Jest izvidjenje uzroka mnogobrojnemu izselivanju turskih podanikah u mesecu kolovozu t. g. iz Bosne u područje c. kr. austro-ugarske države.

Od u Raićih, občine Raičke, nalazeći se bosanskih bjegunacah bje pred ovo povjerenstvo pozvana Marija Babić koja nakon opomene na savjestno kazivanje istine, sledeće u zapisnik daje.

Zovem se M a r i j a B a b i ć iz Orahove, udovica za Petrom Babićem 45 godina stara, grčko izt. vjere, mati 3 muške dece.

Ad 1. Prije 4 godine, prvi dan božića, došli su dvojica turakah Avdić, Muje Avdića sin i Muje Selčić, k našim komšijam, te su tamo jeli i pili. Pred večer došli sita dva turčina k našoj kući, te su moga pokojnog čovjeka iz kuće zvali da im vatre donese. Moj čovjek je izašao a ja sam rakiju pripravljala, misleći, da će k nama na piće doiti, kad na jednom čujem 2 puške opaliti, izletim na polje te nadjem moga čovjeka i turčina Avdića ubijena. Istu noć došlo je sila turakah u moju kuću, te su mene i moju decu nemilo izmrcvarili i iztukli i porobili a nas u Gradišku na posljedku otjerali, gdje su nas dva tri dana u zatvoru

*) Pod arhivskim brojem 1242 nalaze se dokumenti od 43. do 53.

držali, te onda na zagovor tamošnjih keršćanskih trgovacah iz zatvora pustili.

Moj čovjek, koliko je meni poznato, živio je sa turci dobro u sporazumljenju, te je bijo valjda od tih pijanih turakah iz objesti ubijen, a vidivši smertnu pogibelj, branio se je sa u pojasu nalazećim malom puškom, te je tako turčina ubio.

Primjećujem, da su moj ubijeni čovjek i turčin jedan od drugog ubijeni, samo kroz prtinu sniega dieljeni bili, te daje Jovo Suvak zbilja samo zbog toga 2 godine i više uapšen bio, štoje od jednog turčina zemlju za gotove novce kupio, izkrčio, a potlam njim istu bez odštete vratiti hotio nije, a to mi je iz razloga toga poznato, što je isti moj prvi komšija...

Zaključeno i podpisano

№ 1242

44.

ZAPISNIK

**ZAMETNUT POVJERENSTVENO U BOROVCIH DNE 8
RUJNA 1875, USLED NALOGA C. KR. GLAVNOG VOJNOG ZAPOVJED-
NIČTVA U ZAGREBU OD 29 KOLOVOZA 1875, PRAES. BROJ 1143**

Prisutni: Alfred Boić perovodja od c. kr. gl. zapovedništva. Luka Vidaković, mjestni povjerenik. Ivan Švabić c. kr. sudbeni pristav. Matia Sudić c. kr. accesista perovodja.

P r e d m e t : Jest izvidjenje uzroka mnogobrojnomu izselivanju turski podanikah u mesecu kolovozu t. g. iz Bosne u područje austro-ugarske države.

Od u Borovcih, občine Raičke, nalazeći se bosanski bjegunacah bje pred ovo povjerenstvo pozvan Simo Smitran, koji nakon opomene na savjestno kazivanje istine, sledeće u japisnik stavlja:

Zovem se S i m o S m i t r a n, rodom iz Turjaka, banjalučke nahije i kaimakamata, 63 godina star, grč. izt. vjere, oženjen, otac 6 dece, težak iz Sovjaka, nahije i kaimakamata Gradiškog, nepismen.

Ad 1. Opazivši dne 15 pr. mj. iz mogega sela, da Turci sela naprama Banjaluki pale i da Keršćane proganjaju, a poznavajući turska nasilja i zulume, pobojavao sam se za svoj život, našto sam u ponediljak dne 16 pr. mj. sa svojom obitelji iz 9 osobah sastojećom u društvu mojih suseljanah i seljanah iz obližnji mjesta na ovu stranu prebjegao. Uzrok ovomu bješanju jest taj što nas Keršćane Turci proganjaju i što nam je već nemoguće nadalje više podnositi gulenje naših zakupnikah desetine i spajia i što nam se nedopadaju njihove bezzakonitosti i njihova bezdjeljah na Kršćani.

Zakupnici desetine uzimaju od nas Kršćana ne desetinu, kao što je propisano, nego osminu a i ovu osminu od nas uzimajuć krivo nam oni činu, jer obično uvijek naš godišnji prihod procjenu na više nego što je takovi vriedan, pa time dopadne njih nepravedno po njihovom računu polovina našeg godišnjega prihoda, drugu polovinu pako uzme si spajia u ime trećine i on isto onako naš godišnji prihod više procjeni nego što imade takovi pravu vriednost; osm toga moramo mi u ime

sitnoga poreza plaćati carsku miriju što nam je veoma teško, jer zakupnici desetine i spaije sav naš godišnji prihod uzmu a nami ništa neostavljaju.

Pored svega toga što nas zakupnici desetine i spaije toliko gule — ako prem nam je i to veoma krivo — mi bi bili ipak zadovoljni samo da smo inače za svoj život te za svoju obitelj te poštenje takove kao i za svoju vjeru sigurni i Turkom ravnopravni. U dokaz da nam Turci u ovom pogledu veoma krivo činu navadjam nekoliko slučajevah: Početkom ove godine zatražio je moj spaija Hadži Usrep Gjinić od mene sena, nu pošto ja takovoga imao i stoga mu dati mogao nisam, to me je on tako nemilo iztući dao, da i sada još u krsta veliku bol osjećam. Proti Turkom naše žene sigurne nisu jer kada se Turčinu koja žena omili, to on takovu od Kršćana nasilu uzme te ju zlorabi kao što je i ove godine o kopanju kukuruza sa mojom snahom Spasenijom učinio.

Kada ovaj moj rečeni spaija u moju kuću radi pobiranja trećine dodje, to mu je sve štoje najbolje dati moram, samo da ga dobro počastim a kada trećinu zatraži i ja mu takovu u zahtjevanom iznosu dati mogao nebi, jer godišnji moj prihod odviše procjeni, to me on u svinjac zatvori i naloži pod svinjac vatru, te me sa dimom kao jazavca davi.

Turci naš vjerozakon ni najmanje neštuiju jer čim se crkva otvori i služba božja počme, odmah dodju Turci oružani u crkvu te po njoj hodaju, usljed česa naš sveštenik dalje izveršivanje službe božje obustaviti mora; a događja se da Turci Kršćane ako bi im ovi štogod radi uznemiravanja službe božje štogod rekli, njih u crkvi povežu i u zatvor tjeraju kao što su sa Lukom Savalenom (?) iz Miloševog brda učinili, kojega su u Gradišku u zatvor odtjerali, gde je 3 mjeseca probavio.

Kada Kršćani putuju, za osobu svoju nikakove sigurnosti proti napadajem od strane Turakah neimaju jer im Turci otimaju sve što kod njih nadju a osim toga nemilo izbiju bez da radi toga kaznjeni budu, kao što su da bivšim knezom Božom Babićem u Staroj Gradiški učinili kojega su iz čista mira Turci tamo tako nemilo izbili da sam ja i njegov brat Pavao po njega na koli ić morali; on se sada nalazi u Pakracu.

Ovo guljenje o zakupnici desetine i po spaijam postalo je Kršćanin preko u Bosni sasma nesnošljivo te stoga smo ovamo prebjeći morali, te se više pod ovim okolnostima natrag vraćati nećemo...

Zaključeno i podpisano.

N° 1242

45.

ZAPISNIK

**ZAMETNUT POVJERENSTVENO U RAČIH DNE 8 RUJNA
1875, USLED NALOGA C. KR. GLAVNOG VOJNOG ZAPOVEDNIŠTVA U
ZAGREBU OD 29 KOLOVOZA 1875, PRAES. BROJ 1143**

Prisutni: Alfred Boić perovodja od c. kr. glavnog zapovjedništva, Luka Vidaković mjestni povjerenik. Ivan Švabić c. kr. sudbeni pristav. Matia Sudić c. kr. accessista kao perovodja.

P r e d m e t : Jest izvidjenje uzroka mnogobrojnomu izselivanju turskih podanika u mesecu kolovozu t. g. iz Bosne u područje c. kr. austro-ugarske države

Od u Borovcih občine Raičke, nalazeći se bosanskih bjegunaca bje pred ovo povjerenstvo pozvan Petar Danilović koji nakon opomene na savjestno kazivanje istine sledeće u zapisnik daje:

Zovem se P e t a r D a n i l o v i ć, rođen u Miloševu brdu, nahije i kaimakamata Gradiškog, 50 god. star, grč. izt. vjere, oženjen, otac 4 dece, težak zadnje vreme u Gašćici, nepismen.

Ad 1. U nedilju dne 15 pr. mi. počeli su turci u Miloševu brdu nahije i kaimakamata Gradiškog Kršćane u istom selu vezati, tući i ubijati, a kada smo mi u našem selu u nonediliak dne 16 pr. mj. doznali, podijemo sa svoiimi obitelji istoga dana u šumu. misleći da to haš do velike bune doći neće, ali pošto smo se i tečajem dana dne 17 pr. mi. uvjerali, da turci od Miloševa brda i nadalje na Kršćani po ostalimi seli nami bliže ležećimi slična hezdjela činu, to smo naše žene i decu u utorak dne 17 pr. mj. na večer na ovu stranu snasili, a mi smo nas do 20 osobih iz našega sela povratili se natrag u šumu nedaleko od sela našega ležeću u namjeri da spasimo našu sirotinju ako bi na takovu malo turakah nanalo, nu pošto je pretežnija sila turakah proti našem selu pošla a i pošto nikakova oružja imali nismo. to smo i mi za našimi ženami i decom poslie 5—6 danah ovamo prebjegli.

Meni je veoma teško opisati uzrok pravi, s'kojega smo mi na ovu stranu prebjegli, a opet s druge strane mi je opet oto veoma lahko. ier mi Kršćani prieko sa turci ni najmanie ravnopravni niesmo, zemlišta posiedovati nesmiijemo, pri pobiranju desetine i trećine gule nas nakun-nici prvašnje i spaije, ovi nas svakojako tlače, ini turci od nas bezkaž-njeno otimaju, što jim prije rukuh dopadne, žene naše, kćeri oskvrnjuju i preziru naš vjerezakon, dočim nas u naše najveće blagdane dapače i na božić pritjeruju, da im raditi moramo.

Od godišnjeg prihoda uzimaju zakupnici osmine više nego što ih ide, — a spaije u ime trećine takodjer više te tako nami obično od godišnjeg prihoda čisto ništa nepreostaie, a ono malo što preostane toli je neznatno, da jedva do Božića sa tim dovoljno imati možemo.

U ime carske mirije plaćamo razmierno prama našim dohodcima veoma mnogo, jer u ime askerije plaćam ja naprimjer od 2 muške glave 4 fr 20 nč. od konja i vola po 1 fr. od ovce 25 nč, a od krmeta po 60 nč, koji porez ja iz blaga podmirivati moram.

Turkom je dozvoljeno nas Kršćane po volji proganjati i od nas otimati, jer oni običaju po nekoliko ih u kuću doći, na što ih pogostiti moramo, a kada smo ovo učinili, onda nas iztjeraju napolje i zlorabe naše žene i kćeri; takoje na primjer moj spaija Ibrahimbeg Gjinić iz Banjeluke prošle a i ove godine u moju kuću došao, najeo se i napio, na polje me iztjerao i moju snahu Stoju zlorabio.

Petra Babića iz Orahovice ubili su turci iz Orahovice na sam naš Božić pa kada je njegova žena toga radi tužbu kod kađije i kajmakama podigla, ostala joj je pritužba bezuspešna, jer turčin na turčina neće — »vrana vrani oči neizkapa«. Naš vjerezakon ni najmanje neštujue dodju turci prigodom izveršivanja službe božje u cerkvu našu, zapale čibuke

i pušćć hodaju po ccrkvi tako, daje naš sveštenik Marko Vukota više putih prisiljen bio, obderžavanje službe božje obustaviti.

Iz svega se daklem vidi da nami nije moguće više samovolju, bezzakonje i zulum turakah podnositi, pa zato smo prisiljeni bili ovamo prebjeći a natrag se u Tursku, dok tamo njihovo gospodstvo vlada, povratiti nećemo.

Zaključeno i podpisano.

№ 1242

46.

ZAPISNIK

ZAMETNUT POVJERENSTVENO U BOROVCIH DNE 8 RUJNA 1875, USLIED NALOGA C. KR. GLAVNOG VOJNOG ZAPOVJED- NICTVA U ZAGREBU KAO KRAJIŠKO ZEMALJSKE UPRAVNE OBLASTI OD 29 KOLOVOZA 1875 PRAES. BROJ 1143

Prisutni: Alfred Boić perovodja od c. kr. glavnog zapovedničtva. Luka Vidaković mjestni povjerenik. Ivan Švabić c. kr. sudbeni pristav. Matia Sudić c. kr. accesista kao perovodja.

Predmet: Jest izvidjenje uzroka mnogobrojnomu izselivanju turskih podanikah iz Bosne u c. kr. austro-ugarske države područje.

Od nalazećih se u Borovcih. občine Raićke, bosanskih bjegunacah bje ovo povjerenstvo pozvan Stjepan Kukavica, te nakon opomene na savjestno kazivanje istine, izkazuje isti sledeće:

Zovem se Stjepan Kukavica. rodom iz Gaštice, nahiie i ka-
imakamata Gradiškog, 60 god. star, grć. izt. vjere, oženjen, otac 3 dece,
težak, nepismen.

Ad 1. Dne 15 pr. mjeseca razneo se ponašemu selu kao i susjedni seli glas, da su turski panduri u Miloševo brdo oružani došli, te da su tamo Krščane, vezati, tući i ubijati počeli. našto se Krščani u našem selu te obližnji seli za svoj te svojih bližnjih život poboiaše, te se u ponedjeljak dne 16 pr. mi. svi podigoše i na ovu stranu prebjegoše.

Mi smo od strane Turakah svakakim nečoviečnostim, nepravednostim i zulumom izverženi, jer se proti njim i njihovim nezakonitostim kod turskih oblasti Krščanom nikakova zaštita nepruža.

Krščani zapostavljeni su Turkom u svemu, jer nesmiju imati zemljišta, pokretni imetak koiega posieduiu nije od Turakah ni najmanje siguran, dočim ie svakom Turćinu dozvolieno, da može protuzakonito od Krščana oteti, kad mu je što volja: pa kada bi se koji Krščanin radi ovakovoga otkimanja pred turskom oblasti i pritužio, nesamo da nije u zaštitu uzet bio, nego su Krščane i nesaslušane napolje tjerali.

Zakupnici osmine i spaiie uzimlju samovoljno sav naš godišnji prihod, a ako bi u riedki slučajevih komu Krščaninu štogod i ostavili, to je toli malo, da se sa onim jedva do Božića prehraniti može. Isto je tako dozvoljeno svakomu Turćinu da nas, kada mu je volja, izbíti smije, barem ga radi toga tužiti nesmijemo, jer su tužbom uslišani nebudemo.

Osobito nas je gulio i proganjao naš zakupnik desetine Daut Arnaut iz Gradiške, koji je osim nepravedno u ime desetine polovinu našeg godišnjeg prihoda uzevši i radi sitnoga nas poreza, kojega je u novcu

zahtievao medju svinje i konje zatvarao i tući dao dok mu nebi po njemu samovoljno odviše zahtievani novac izplatili.

U našem selu ubiše naši suseljani muhamedanske vjere na naš Božić suseljana Kršćanina Petra Babića u njegovoj vlastitoj kući i odnesoše sobom sve što su našli, kojega je žena ovaj zločin gradskom kadiji i kaimakamu prijavila, nu toga radi nitko kažnjen bio nije.

Isto tako nečovječno postupao je s nama Kršćani i naš spaija Ibrahimbeg Gjinić iz Banjaluke, jer je u ime trećine uzimao uvijek polovinu našeg godišnjeg prihoda, zlorabio je naše žene, tukao je Kršćane uvijek a i mene je najmanje dvadeset putih zlostavljao kada bi u selo došao, toga radi što mu izmoći mogao nebi onoliko, — koliko je on zahtievao; daje on pravedno od nas ono zahtievao što ga ide, to bi mu svaki oto podmiriti mogao, ali kada neizmjereno od nas zahtieva, toje sasna naravno, da njegovom zahtievu udovoljiti nemožemo.

U korist zakupnikah desetine i spaija radimo kao robovi i više nego što nam tjelesne sile dopuštaju, pa bi nam sve pravo bilo, samo da nas nisu prikornjerno gulili i da su s nami čovječnije postupali, ali pošto oto činili nisu, to smo jednom od njihovoga nasilja uteći morali.

Tvrdim s tim dodatkom, da sa Turci nikakove ravnopravnosti ne uživamo, da oni našu vjeroispovjet preziru i u najmanje neštuju, dočim nas Kršćane u naše najveće blagdane pritjeruju, da im raditi ići moramo, i da natrag se povratiti voljni nismo, jer nikakove ravnopravnosti sa Turcima nemamo, te da bi se natrag samo pod tim uvjetom povratili ako bi drugu vladao sa Bosnom vladao.

Zaključeno i podpisano.

№ 1242

47.

ZAPISNIK

**ZAMETNUT POVJERENSTVENO U RAICIH DNE 8 RUJNA
1875, USLED NALOGA C. KR. GLAVNOG ZAPOVEDNICTVA U
ZAGREBU OD 29 KOLOVOZA 1875, PRAES. BROJ 1143**

P r i s u t n i : Alfred Boić perovodja od c. kr. glavnog zapovedništva, Luka Vidaković, mjestni povjerenik. Ivan Švabić c. kr. sudbeni pristav. Matias Sudić c. kr. accessista kao perovodja.

P r e d m e t : Jest izvidjenje uzroka mnogobrojnomu izselivanju turskih podanika u mesecu kolovozu t. g. iz Bosne u područje c. kr. austro-ugarske države.

Od u Borovcih občine Raičke nalazeći se bosanskih bjegunacah bje pred ovo povjerenstvo pozvan Mile Timarac koji nakon opomene na savjestno kazivanje istine, sledeće u zapisnik daje:

Zovem se **M i l e T i m a r a c**, rodod iz Timara banjalučke nahije i Kaimakamata, 55 god. star, grč. izt. vjere, oženjen, otac 5 dece težak poslednje vreme u Sovjaku nahije i Kaimakamata Gradiškog, nepismen.

Ad 1. Dne 23 pr. mj. opazivši, da turci kršćanske kuće u susjednom selu Pogradci i Grbavci palu i na svijetu nasilje činu, uplašili smo se mi u našem selu, te smo sa našimi ženami i decom na ovu stranu

bježali; ja sam svoju obitelj na ovu stranu odbavio, a sam sam tamo prieko ostao, da zaostalo blago ovamo pretjeram, što mi je teško nu ipak za rukom pošlo. Kršćani u Bosni nalazeći se izverženi su neuživajući nikakove ravnopravnosti sa Turci svakojakim nečovječnostim i nepravednostim od strane Turakah, kojim je dozvoljeno s'nami postupati kako im je volja, jer Keršćanin kod Turčina nikakovu zaštitu u nijednom pogledu neuživa.

Keršćani prieko u Bosni nesmiju imati ni kupiti nepokretnosti otimaju Turci od Kerščana koliko im je volja, bez da zaoto ikada kaznjeni budu, ako bi se koji Kerščanin i pred turskom oblasti i pritužio.

Najviše nas gule zakupnici osmine i spaije, jer oni od celogodišnjeg našeg prihoda skoro sve međjusobno podjele dočim nami ništa neostave; pa ako šta i ostane, to je toli neznatno, da se nemože ni uzeti, da mi je štogod i ostavio, jer sam ja na primjer prošle godine imao 300 sepeta kukuruza od kojih sam spaiji 250 sepeta dati morao, imao sam 18 3/4 vag. ječma od kojih sam spaiji 6 dao, imao sam 66 vagana zobi od kojih sam spaiji 18 vag. dao, u mesto šljiva pako kojih imao nisam, dao sam jedan dukat, a što je u bašči krumpira, repe i rotkve te luka bilo, to sam pokupio te sve spaiji odneo.

Poslie toga nadošao je opet zakupnik desetine te je uzeo 2 1/2 vag. ječma, i 9 vag. zobi u naravi u ime kukuruza pako uzeo je od 300 sepeta 10 dukata a u ime šljiva platio sam mu 3 dukata.

Moja obitelj sastoji iz 8 osobah; pa kada sam ja gore navedeno zakupniku desetine te spaiji izplatiti morao, to je lasno razabrati, da meni i mojoj obitelji ništa za živež ostalo nije, tim manje što sam osim ovoga još i u ime carske mirije 20 for. 65 nč platio.

Ovo malo sirotinje, što mi Turci nakon pobiranja osmine i trećine ostave, nije sigurno, jer koji god Turčin u moju kuću dodje, te od mene štogod zatraži, moram mu dobrovoljno dati, pošto se bojim, da me nebi kao što oni oto učiniti običaju — u svinjac zatvorio i zlostavljao.

Turci nadalje oskvrnjuju naše crkve, vjerozakon, žene a dapače i muškarce, kao što je prije dva mjeseca neki mujo iz Banjaluke k našem subaši Adži Ibrahimu tojest pisaru iz turske Dubice došao Stojkana Prpoša iz Sovjaka zlorabio koji malo da nije usljed toga preminuo.

Moj spaija Hadži Usref Gjinić isto tako grdna bezdjela izvadja, dočim u moju kuću dodje, mene pošto sam ga nahranio i napojio u svinjac zatvori, a zatim sa mojim ženskim osobama čini ono što se svaki lahko pomisliti može daje on učinio.

Pri ovakovi okolnosti daklem, gdje za svoj život, imetak i sve što mi je najmilije siguran nisam, morao sam sa svojom obitelji prebjeći, te se podnipošto tamo više povratiti neću, doklem u Bosni kadgod bolji dan svanio nebude...

Zaključeno i podpisano

ZAPISNIK

SASTAVLJEN POVJERENSTVENO USLIED NALOGA C. KR. GLAVNOG VOJNOG ZAPOVJEDNICTVA U ZAGREBU KAO KRAJISKO ZEMALJSKE UPRAVNE OBLASTI OD 29 KOLOVOZA 1875 PRAES. BROJ 1143 U BOROVCIH DNE 8 RUJNA. 1875.

Prisutni: Alfred Boić, perovodja od c. kr. zapovedništva. Luka Vidaković mjestni povjerenik. Ivan Švabić c. kr. sudbeni pristav. Matia Sudić c. kr. accesista kao perovodja.

Predmet: Jest izvidenje uzroka mnogobrojnomu izselivanju turskih podanikah iz Bosne u područje c. kr. austro ugarske države.

Od nalazećih se u Borovcih občine Raičke, bosanskih bjedunaca pozvan bje pred ovo povjerenstvo Jovo Šuvak težak, te nakon opomene na savjestno kazivanje istine, bje isti preslušan kako sliedi:

Zovem se Jovo Šuvak, rodom iz Orahove, nahije i kajmakamata gradiškog, 35 god. star, grč. izt. vjere, oženjen, otac 2 dece, težak iz Gaštice, nepismen.

Ad 1. Prošloga meseca počеше turci, kada je se naš sviet u Bosnoj pobunio, na konjih i oboružanih od sela do sela ići, te sviet ubijati, našto sam prisiljen bio, sa svojom obitelji ovamo prebjeći. Oto nije bio pravi uzrok, da sam ja kao i ostali kršćani iz Bosne ovamo prebjegao, nego je pravi uzrok tomu, što nam keršćanom već više nije moguće podnositi nasilja turakah, te globenje po zakupnici osmine i spajjama, koja dvojica naš čitav godišnji prihod međjusobno podiele, dočim nami za živež ništa neostavljaju. Ja sam imao prošle godine 600 sepeta kukuruzah od kojih bi zakupnike osmine takovu a spaiji trećinu dragovoljno pormirio i još bi meni za živež ostalo, nu ova dvojica nepravredno procjeniše da sam ja imao 1200 sepeta kukuruzah od kojih je spaija polovinu sebi, a zakupnik desetine polovinu sebi uzeo, tako da meni ništa preostalo nije. Zobi sam imao 100 vagana, ječma 80 vagana a pošenice 50 vagana, od česa doduše sve neuzmu, nu uzimaju više nego što ih u ime osmine i trećine ide. Osim ovoga moramo plaćati u ime sitnoga poreza carsku miriju koju obično kao što je propisana i podmirujemo.

Turkom je dozvoljeno, nam kršćanom naprama, svakojaka nasilja i bezzakonitosti činit, bez da za takova kažnjeni budu, a i pritužbe naše proti njim ostaju uvijek nesaslušane.

Isti ovaj nečovječni čin izveršivao je rečeni naš spaija, izim ostalih, također i kod mojih suseljana Stjepana Kukavice i Peje Danilovića, nu tužiti ga smjeli nismo, a i kada se toga radi kod kadije pritužimo, izčera nas on nesaslušane napolje. Pošto turske oblasti zulum i bezzakonitosti turkom odobravaju; pošto smo od zakupnika osmine te spaija globljeni; pošto uvidjamo, da sa turci nikakove ravnopravnosti nemamo i pošto nas turci nedrže kao ostale ljude nego nas niemoj životinji prispodabljaју, koja samo njim na korist raditi ima i koja u svačem njim podložna i pokorna biti mora, to nam je ovo globenje te nečovječnost dozlogrdila i mismo u zdvojnosti kao i za svoj vlastiti

život zabrinuti, ovamo prebjeći morali; pa stoga se podnipošto u Bosnu više natrag povratiti neću, makar Turci neznam što obećavali, jer u njima više nikakove vjere neimam, pošto bi nas oni pri povratku isto onako gulili i tlačili, kao što su oto od prije činili.

Tverdim moj gornji izkaz sa dometkom, da zakupnik desetine takodjer od žene u ime desetine 60 nč, a spaija 1 fr uzimlje, što sam i ja uvijek za svoju ženu njim dvojici plaćao...

Zaključeno i podpisano.

Nº 1242

49.

ZAPISNIK

**ZAMETNUT POVJERENSTVENO U RAIČIH DNE 8 RUJNA 1875,
USLED NALOGA C. KR. GLAVNOG VOJNOG ZAPOVEDNIČTVA U
ZAGREBU OD 29 KOLOVOZA 1875, PRAES. BROJ 1143.**

Prisutni: Alfred Boić perovodja od c. kr. gl. zapovedništva, Stevan Landup miestni povierenik, Gjuro Milošković mjestni povierenik, Ivan Svabić c. kr. sudbeni pristav, Matia Sudić c. kr. accesista kao perovodja.

Predmet: Jest izvidjenje uzroka mnogobrojnomu izselivanju turskih podanikah u mesecu kolovozu t. g. iz Bosne u područje c. kr. austro-ugarske države. Od u Raićih občine Raičke, nalazeći se bosanskih bjegunacah, bje pred ovo povjerenstvo pozvan Jovo Šuvak, koji nakon opomene na savjestno kazivanje istine sledeće.

Zovem se Jovo Šuvak, rodom iz Orahove, nahije gradiške, 37 godine star, grčko iztočne vjere, oženit, otac 6 dece, težak, nepismen.

Ad 1. Dne 13 kolovoza 1875, išao sam ja od kuće u Orahovicu, da uz njekoje druge poslove jednom trgovcu imenom Vaso Šuvak vratim 5 dukata, koje sam mu dužan bio. Istoga sam tražio, te nudio mu u ime tih 5 dukata svotu od 50 fr, aus. u bankami, koje on u ime toga duga primiti hotio nije. Zatim sam se do večeri bavio u Orahovici te se vratih zalazkom sunca — kući. Na putu izvan Orahove stigme me turčin Jakob Dodak iz Orahove te poče vikati da idem šnjime natrag, ja to nisam hotio, te našto me je on nakanio svezati, što mu samom za rukom pošlo nije. Kada je vidio da do sverhe, meni novac oteti, sam doći ne može, poviče u okolicu, našto se do 10 turskih čobanah, momčad do 18 godina — oko mene sakupe, te me mercvariti i tući uzeše, ujedno taj Jakob Dodak sa nekim Asanom Sepićem, kojije sa otimi čobani došao, oteše meni tih 50 fr, te bi me bili i namjestu ubili, da nisu u blizini moji seljaci: Milovan Komadina i Stojan Bataić bili, tako pako turci se zadovoljiše, da su me izprebiali i da su mi novac oteli, te puste me s grožnjom, da netužim, jer će me inače ubiti, što sam jim ja u mojem strahu i obećao.

To je kako sam rekao 13 pr. mj. tojst 3 dana prije nego je buna kod nas počela i negosmo mi ovamo k vami bježati počeli.

Jasam glede te stvari tomu zlostavljanju sljedeću nedelju odmah se pritužio kod kadije u Gradiškoj, turčin koji me je porobio, nekao

je, a keršćane koji su pri tom prisustvovali, izpričavali su se meni, da nemogu svjedočiti, dočim se boje, da bi se im turčin osvetio. Tako je došlo da je mene kadija u aps metnuti hotio, što sam turčina tužic i jer je njemu više vjerovao nego meni akoprem sam mu moje ozliede na tielu i prosiečenu kapu pokazivao. I ja bi bio uapšen da nije za mene poznati trgovac kršćanin Lazar Mostić dobar stajao, te me tako kući puste. Sutra dan u ponedjeljak tjerao sam ja nekoliko krmakah prama Jasenovcu na prodaju, pa na putu tamo susretnem vraćajući se liude. koji su mi kazivali, daje buna pukla i da turci kršćane sijeku, na što se i ja kući povrati, moju prtljagu sakupi i u područje c. kr. aust. ugarske države prebjegnem, znajući, da me turski zulum ovamo sljediti nemože.

Meni nije inače o početku bune noznato, a možda su turci o tomu prije što znali nego su i kršćani biežati naumili, jer su tako smjelo i otvoreno na nas udarali. Dalje mi je poznato, da su keršćani iz mogej sela, dotično Medjediah u ponedjeljak na vašu stranu bježati počeli.

Uzrok zašto raja iz turske biežati mora. zastoji u velikom zulumu, kojim turci kršćane u svakom obziru proganiaju. spaije uzimaju miesto trećine mnogo više, a i desetari gule nas tako, da smo mi našu ljetinu pri ovogodišnjoj dobroj žetvi njima rada ostaviti, ierbo smo znali, da bi im istu i onako što za desetinu. što za trećinu dati morali, a njihovog zuluma i onako dulje podnositi nismo mogli.

Da opišem pravdu koju mi u turskoj zemlji uživamo evo navesti ću vam šta se je meni dogodilo. godine 1866. kupio sam ja od turčina Arifa Merdianića iz Gradiške jedan komad kerčevine, na kojem su samo panjevi bili, za 40 fr; tu zemlju sam ia sa trudom i mukom izkrčio, zagradio i u red stavio i samo sam bio 3 godine u uživanju te zemlje, kad najedanput stigne kmeni turčin began Avdić iz Gradiške te mi kaže »ja sam tu zemlju kupio, te sam od kajmakama pravo dobio, da od tebe trećinu tražim ako mi je drage volje da ti nećeš to ću ja ove sve tri zadnje godine od tebe trećinu utjerati«. Ja sam utekao od turčina iz moje avlije, pošto se on meni groziti počeo, isti je bio po svom Muji Arabadžija suzdržan, da me dalje pragonio nije, te je u nazočnosti toga Muje i njegova kmeta moga komšije Petra Babića kukuruz, koji je koncem mjeseca kolovoza kada se je to zbilo sakupljen bio, popisao i od moje se kuće odaljio. Odmah zatim bio jesam pozvan kajmakamu u Gradišku te pošto ja očitovati hotio nisam, — da ću trećinu plaćati, budem uapšten, i sedio sam u zatvoru 18 danah. Medjutim došli su moji seljani Vaso Suvak iz Gašnice i Stojan Petrov Babića na molbu kojih me je kajmakam iz zatvora izpustio naloživ mi podjednno, da u Banjaluku sa jednim komšijom otići imam da mi on odsudu izrekne. Ja sam se isti dan uputio u Banjaluku, gdje sam od paše sledeću odluku dobio: da mi ili zemlju ili moje novce dosuditi imadu. Ovu odluku sam ja pismeno kajmakamu u Gradišku doneo, našto me je kajmakam kući pustio i buduć dase sa tužitelji nagoditi nisam mogao, kazao mi je kajmakam, da će poslati cjenitelje (mežliće) k meni da prosude, koji trošak sam ja pri izkrčenju ote zemlje imao. Ti cjenitelji došli su za mjesec dana poslie u naše selo i podplaćeni po turčinu Dediću bez da su komšije kako su bili morali i bez da su mene pozvali iznašli su, da ja nikakova troška na tu zemlju učinio nisam, premda to iz toga razloga već presuditi nisu mogli, jer je ista ta zemlja pod vodom bila. Poslie

kada sam iza toga kajmakamu došao, nagovarali su me keršćani, koji su se pri sudu tamo nalazili, da ja u traženu trećinu dadem, našto se ja u mom pravu nalazeći se obavezati hotio nisam. To je bilo uzrokom, da me je kajmakam uapsiti dao, gdje sam 2 1/2 godine stranom u Gradiški, stranom u Banjaluki u zatvoru sjedio, što i moje komšije Obrad Raca, Stojan Babić i Jovan Šuvak i svi drugi moji seljaci znadu. Za ciele to vreme bio sam svakoga Božića na 8 danah kući pušten pa i godine 1870, u koje vreme je moj komšija Petar Babić za mene kaimakama moliti došao. Istoga Babića jesu turci radi toga: što je on za mene govorio, na božić u njegovu kuću ubili i porobili. Po tom događaju sjedio sam ja godinu dana još u zatvoru, te mi bijaše za to vreme ta zemlja oteta, uslied česa sam ja morao, kada sam se kući vratio, k mome bratu kod koga je moja žena za vreme moga zatvora stajala, preći, tužiti nisam mogao ni smio dalje, jerbo su mi prietili turci, da ako se maknem, ili ce mene ili ženu ili moju djecu poubijati.

Iz toga je uvidjeti, kakva pravica za nas keršćane u turskoj obстоји, jer tako mi Boga, ja nisam ništa drugoga učinio niti se krivim nalazim, već što sam tu zemlju kupivši za svoje novce i velikim trudom i mukom okerčivšu i u stanje metnuvšu, takovu posjedovati hotio. Nadalje sam poznavao osobno nekoga našega popa Stojana Ugrenovića, koji je u Catrnji stanovao, te koji je njeko pravo da kršćane od zuluma turskog brani, od vali paše iz Sarajeva radi toga, što je prijašnje bune narod od ovud natrag u tursku povratio, — imao. On je to po mogućnosti i činio, i narod štitió, te mi je poznato iz njegoviu ustiu, da je godine 1870, keršćana 120 osobah u onoj okolini poubijano bilo, bez da je i jedan ili drugi turčin za oto na odgovornost pozvat bio, premda je taj parah te događaje turskim oblastim do znanja stavio.

Isto tako je moj susjed Petar Babić od turakah poginuo, pa krivac toga radi je bezkaznjen ostao. On je bio kako pop veli 121. Pop Ugrenović bio je radi svakog priateljstva prama keršćani od turakah progonjen, te jednom prie božića 1870 u jeseni, rani ga turčin Suljo Mujinović iz puške, te bude taj turčin prem da ga je popo vidio i tužio, od turskih oblasti, pošto je neko 6 nedeljah u iztražnom zatvoru sjedio, — na slobodu bez ikakove kazne puštan. Popo pako taj omrazio se je kod turskih oblasti tako, da su ga kratko vreme zatim u aps metnuti, gde su ga godinu danah držali u Banjaluki, a zatim su ga u Vidin ili nekuda protjerali tako, da dan danas nema ni traga ni glasa od njega. Te glade toga popa naznačene okolnosti, — može svaki seljanin ili iz okolice čovjek potvrditi.

Kako turci s našim poštenjem postupaju, viditi je iz sledećeg što je istina, ništa ja vidio nisam, nego što seljani Catrnjani potvrditi mogu.

Prošle godine o kukuruznom oranju, silili su više turakah soldatah, koji su na karauli na pošti na Jablanici, jednu do 13 godina staru djevojku, kći Peje Radmanovića uvukavši ju silom u karaulu — jedan za drugim obezčastili i onda ju pol mertvu iz čardaka izbacili te njezinoj materi udovici Peje Radmanovića zagrozili, da nesmije pod smrtnom osvetom o toj stvari, nikomu kazati česa radi ota stvar turskoj oblasti prijavila nije, što bi i onako bez uspeha bilo, jerbo se takove stvari često događaju i na ženi i na snaji, bez da se radi toga tuži, dočim to po turskom koranu turkom se i onako nebi u greh upisalo.

Ta djevojka bila je dulje vremena bolestna, a njezina mati udala se za Antu Trmošljanina.

Potvrđujem i pripravan sam na moju izjavu se zakleti.

Zaključeno i podpisano.

№ 1242

50.

ZAPISNIK

**ZAMETNUT POVJERENSTVENO U RAICIH, DNE 8
RUJNA 1875., USLED NALOGA C. KR. GLAVNOG VOJNOG
ZAPOVEDNICTVA U ZAGREBU OD 29 KOLOVOZA 1875
PRAES. BROJ 1143.**

P r i s u t n i: Alfred Boić perovodja od c. k. glavnog zapovjedništva Luka Vidaković, mjestni povjerenik, Ivan Svabić c. kr. sudbeni pristav Matia Sudić c. kr. accesista kao perovodja.

P r e d m e t: Jest izvidjenje uzroka mnogobrojnomu izselivanju turskih podanika u mesecu kolovozu t. g. iz Bosne u područje c. kr. austro-ugarske države.

Od u Borovcih občine Raičke, nalazeći se bosanskih bjegunacah bje pred ovo povjereništvo pozvan Pavo Lazendić koji nakon opomene na savjestno kazivanje istine sledeće u zapisnik stavlja.

Zovem se P a v o L a z e n d i ć, rodom iz Biekovca, nahija i kaimakamata Banjalučkog, 40 god. star, grč. izt. vjere, oženjen, otac 4 dece, težak, nepismen.

Ad 1. U ponedjeljak dne 15 pr. mj. raznese se po našem selu glas, da Turci po naši obližnji seli kuće Krščana pale i da Krščane vežu, tuku i ubijaju, na što smo se nas nekoliko iz sela ponešto i oružani oko sela po šumi bavili, da Turke zapriećimo, ako ih je malo, da na naše selo neudare i da našu sirotinju obranimo, nu kada je nakon nekoliko danah sa sviu stranah množina Turakah na nas navalila, to smo mi na ovu stranu prebjegli.

Nam Krščanom Turci veoma krivo činu, jer zakupnik desetine i spaija uzmu čitav godišnji prihod sebi dočim nama ništa neostane. Meni od Turakah nije u ničem drugom krivo učinjeno, osim što me zakupnik desetine i spaija gule, ali Turkom nije u mojoj kući ni moguće bilo tako lahko nasilja činiti, jer nas je bilo 4 odrasla mužkarca, pa su se ipak nas dosta i bojali a i znali smo se inače svakom Turčinu ulagati; nu u obće su Kerščani od Turakah veoma tlačeni i nanašaju se Kerščanom svakojake nepravdnosti, — kreščanske žene od Turakah sigurne nisu a naš vjerozakon preziru; jednom riečju mi Kerščani sa Turci u nijednom pogledu ravnopravni nismo, dočim nam nedopuštaju, da posjedujemo zemljišta i kuću nego moramo kao kmeti, sve njimi u korist pri-radživati.

Poznat mi je slučaj gdje je prošle godine Ibro Karsubaša Salibega Ibrahimovića iz Banjaluke oko pol dne jednoga dana koga se nesiećam, silovao ženu Ivana Romića iz Biekovca, koji je ovo Salibegu Ibrahimoviću našem spaiji prijavio, našto je on subašu Ibru Kara iz službe od-

pustio, poglavarstvenu prijavu učinio nije jer je znao, da bi takva bezuspešna ostala, pošto Turčin — Turčinu ništa učiniti neće.

U Tursku se više natrag povratiti voljan nisam, pošto mi Keršćani tamo za naš i onako mali imetak kao i život sigurni nismo, što će pako nadalje samnom biti to neznam...

Zaključeno i podpisano.

№ 1242

51.

ZAPISNIK

**ZAMETNUT POVJERENSTVENO U RAICIH DNE 8
RUJNA 1875., USLED NALOGA C. KR. GLAVNOG VOJNOG
ZAPOVEDNICTVA U ZAGREBU OD 29 KOLOVOZA 1875
PRAES. BROJ 1143.**

Prisutni: Alfred Boić perovodja od c. kr. glavnog zapovedništva. Gjurilo Milošković, mjestni povjerenik, Ivan Svabić c. kr. sudbeni pristav. Matia Sudić c. kr. accesista kao perovodja.

Predmet: Jest izvidjenje uzroka mnogobrojnomu izselivanju turskih podanikah u mesecu kolovozu t. g. iz Bosne u c. kr. austro-ugarske države područje.

Od u D. Raićih, občine Raičke, nalazeći se bosanskih bjegunacah bje pred ovo povjerenstvo pozvan Petar Vidović, koji nakon opomene na savjestno kazivanje istine sledeće u zapisnik daje:

Zovem se Petar Vidović, rodod iz Gunjevac, nahije Dubičke i kaimakamata Kostainičkog, 40 god. star, grč. izt. vjere, oženjen, otac 4 dece, težak i bivši knez u Gunjevci za vreme od 9 godinah.

Ad 1. Dne 22 pr. mj. nosio sam kao bivši seoski knez u tursku Kostainicu nešto malo u selu sabravše carsko mirije po povrativ se natrag kući, dočujem od žitelja koji su u seli naprama Banjaluki stanovali i ovamo bliže naprama medji ces. kr. aust. ugarske države bežali, da Turci po seli nedaleko od Banjaluke ležeći Keršćane tuku i ubijaju i njihove kuće pale, na što sam dva vola u kola zapregao, te se pokretnosti manje vrednosti i sa obitelji ovamo prebjegao.

Postanak ustanka mi ni najmanje poznat nije, uzrok pako takovoga jest taj, što zakupnici osmine te spaije pri pobiranju desetine i trećine Kršćane veoma globe, jer uzimaju njih dvojica od našega godišnjega prihoda svaki polovinu tako, da nami ništa nepreostane. Što je Keršćanom nesnosnim postalo, tako da su pobjeći morali, toje jedini uzrok ustanku, jer smo mi sa carskom mirijom zadovoljni bili.

Turci su na nami Keršćani bezkaznjenio silna nasilja činili, nu ja nemogu po imence takova navesti. Natrag se povratiti volje više nemamo...

Zaključeno i podpisano.

ZAPISNIK

**ZAMETNUT POVJERENSTVENO U BOROVCIH, DNE 8
RUJNA 1875., USLED NALOGA C. KR. GLAVNOG VOJNOG
ZAPOVEDNICTVA U ZAGREBU OD 29 KOLOVOZA 1875
PRAES. BROJ 1143.**

Prisutni: Alfred Boić perovodja od c. kr. glavnog zapovedništva Luka Vidaković, mjestni povjerenik. Ivan Svabić c. kr. sudbeni pristav. Matia Sudić c. kr. accesista kao perovodja.

Predmet: Jest izvidjenje uzroka mnogobrojnomu izselivanju turskih podanikah u mesecu kolovozu t. g. iz Bosne u područje c. kr. austro-ugarske države.

Od u Borovcih, občine Raičke, nalazeći se bosanski bjegunacah bje pred ovo povjerenstvo pozvan Stojan Mandić, koji nakon opomene na savjestno kazivanje istine sledeće u zapisnik daje.

Zovem se S t o j a n M a n d i ć, rodom iz Biekovca, nahije i kaimakamata Gradiškog, 75 god. star, grč. izt. vjere, udovac, otac 1 deteta, težak, poslednje vreme u Gaštici, nepismen.

Ad 1. Opazivši, moji suseljani, da Turci u Miloševom brdu naše Kršćane vezati i tući počese, to se mi pobjojimo, da nam Turci život oduzeli nebi, te pobjegosmo ovamo u područje c. kr. austro-ugarske države.

Gulenje Kršćanah po zakupnici desetine te spaijami, kao i velike nepravdnosti, koje nam Turci bez kažnjeno nanašaju, toli su silni, da ih ja ni nabrojati nemogu nu mene su za mojega tamošnjega boravljenja do 4—5 putih prava zdrava izbili; osobito je u tom pogledu odlikovao se zloglasni Sali bulim Bimbaša koji je Kršćane hvatao i vezao te od njih novac uzimao, akoje koji na slobodu pušten biti želio; navlastito sam ja rečenom Bimbaši platio za oslobodjenje jednom 5, a drugi put 2 dukata.

Medju Turci nam Keršćanom je mučno živjeti, jer od godišnjega prihoda, kojega na turskom zemljištu dobijemo, neostane nami čisto ništa, pošto zakupnik desetine u ime takove tobož osminu ali ova iznaša obćeno polovinu prihoda, uzima, dočim opet drugu polovinu spaija pod nečovječnim izlikom sebi uzme, a navlastito nas time pri uzimanju desetine i trećine oštetu, što naš godišnji prihod više procjenu, nego što mu je prava vrednost; u kratko uzimlju nesamo zakupnici desetine i spaije od nas što ih je volja, nego i ostali Turci otmu od nas na silu što god, pa ako bi se mi pred turskom oblasti i pritužili, toje naša pritužba uvijek bez uspeha. Turčinu nije ni naš vjerozakon a niti obitelj sveta jer ugrabi i zlorabi ženu Kršćanku na naš očigled bezkažnjeno; isto tako je Ibrahimbeg Gjinić iz Banjaluke ove godine snahu Stjepana Kukavice silom u svojem čardaku zlorabio, na toga radi se on ni pritužiti smio nije, kao što se mi nijedan radi ovakovih zlorabah naši obiteljski prava nepritužujemo, jer nikakovu zadovoljštinu nenadjemo, dapače budemo od poglavarstva odtjerani opsovani i izbijeni.

Usled gore navedenoga mislim da nije ni najmanje čudnovato, što smo ovdamo prebjegli, jer sam tvrdo uvjeren, da bi nas Turci, kao što su kod Miloševabrda počeli, sve povezali, pozatvorali i poubijali i tako volje neimam više se natrag povratiti...

Zaključeno i podpisano.

№ 1242

53.

ZAPISNIK

**ZAMETNUT POVJERENSTVENO U RAIČIH DNE 8 RUJNA 1875,
USLED NALOGA C. KR. GLAVNOG VOJNOG ZAPOVEDNIČTVA U
ZAGREBU KAO KRAJISKE ZEMALJSKE UPRAVNE OBLASTI OD 29
KOLOVOZA 1875. PRAES. BROJ 1143.**

Prisutni: Alfred Boić perovodja od c. kr. gl. zapovedništva. Luka Vidaković, mjestni povjerenik, Ivan Svabić c. kr. sudbeni pristav Matia Sudić c. kr. accessista kao perovodja.

Predmet: Jest izvidjenje uzroka mnogobrojnomo izselenju turskih podanikah u mesecu kolovozu t. g. iz Bosne u područje c. kr. austro-ugarske države.

Od u Borovcih, občine Raičke, nalazeći se bosanski bjegunacah bje pred ovo povjerenstveno pozvan Gjuro Papić, koji nakon opomene na savjestno kazivanje istine sledeće u zapisnik daje:

Zovem se Gjuro Papić, rodom iz Rakovice, nahije i kaimakamata Gradiškog, 22 god. star, grč. izt. vjere, neoženjen, težak, poslednje vreme bio sam u Biekovcu, nahije i kaimakamata Gradiškog, nepismen.

Ad 1. Dne 16 pr. mj. kada sam šljive tresao, došli su k meni Glišo Gjukić, Risto i Simo Babić iz Biekovca te su me pozvali, da idemo proti Turci vojevati, rekavši mi tom prigodom, da su se Turci sakupili u selu Miloševom berdu, Keršćane vežu, tuku i ubijaju, našto sam odmah uzeo 2 kubure, te sa šnjimi u Miloševoberdo pošao. U Miloševombrdu sakupili smo se nas do 1000 Kršćanah na što su tamo prisutni bivši Turci razbegli se nas opazivši; utorak ponamještali smo po svih mostovi u okolici preko kojih Turci prelaze, a nas do 1000 Kršćana uputimo se naprama Gradiški pod vodstvom nekog Ostoje Kormanosa bivšeg trgovca — nu u kojem mestu to neznam — u namjeri da u Gradiški nalazećim se Turkom prepriećimo izlazak iz Gradiške, dokleć nam od kud pomoć nestigne i u daljoj namjeri, da se nesnosnog nam turskog gospodstva oslobodimo, ali pošto nam od nikuda nikakova pomoć stigla nije i a pošto svi oružja i džebane imali nismo, to su nas Turci sva malo po malo izpod Gradiške razpršili. Kod Gradiške smo više putih Turke, koji su proti nami dolazili, suzbijali, ali smo konačno njihovoj pritežnijoj sili uzmaknuti morali, jer nam je džebane manjkalo. Videći da sami bez oružja i bez džebane kod Gradiške ništa učiniti nemožemo a i u brizi za našu porodicu i obitelj povratimo se veći dio k svojim kućama te žene i djecu prebavimo na ovu stranu a zatim se opet u Grbavci nahije i kaimakamata Gradiškog do 1000 Keršćana sakupimo, gdje smo po drugi put sa Turci u sukob došli, nu pošto nam našeg vodje Ostoje Kormanosa

tada u Grbavci bilo nije, to smo se razpršili, našto sam ja na ovu stranu prebjegao, što je i veći dio samnom bivši Kršćana učinio. Kod Gradiške je poginuo jedan Kršćanin a jedan je teško ranjen dočim je Turakah do 20 palo a u Grbavci je poginulo do 30 Keršćana, a 60 Turakah.

Mi smo na oružje ustali iz toga uzroka, što nam je već nemoguće bilo podnositi zulum i nasilja Turakah jer Keršćanin nikakovu ravnopravnost sa Turci neuzivajuć neposjeduje ni zemljišta ni kuće, a ono što kao kmet kervavo zasluži, uzima zakupnik desetine i spaija nepravedno, dočim njih dvojica sav naš godišnji prihod medjuse podiele, tako, da nama ništa neostane; ja sam na primjer imao prošle godine 300 setetah kukuruza, od kojih je spaija sebi 150 seteta uzeo; imao sam 5 vagana ječma od koje spaija uzeo 4 vagana; imao sam 12 1/2 vagana zobi, od koje je spaija uzeo 5 vagana; zatim si je spaija uzeo polovinu sena a u ime sitnica iz bašče od svačesa polovinu a dapače i više — jer on na primjer u bašcu dodje te navede, da mogu imati do 10 okah, do tično on mi zapovjedi da mu stanoviti broj okah donesem, a meni što ostane — ali meni redovito ništa neostane.

Kada sam tako skoro sa čitavim godišnjim prihodom spaiju podmirio, sada istom dodje zakupnik desetine, te me ucjeni da mu imam stanovitu svotu novacah doneti, kao što sam prošle godine njemu nemogavši ga iz godišnjeg prihoda podmiriti, jer je spaija sve odneo, morao u ime desetine platiti 11 dukatah.

Moja obitelj sastoji iz 13 osobah, pa kada zakupniku desetine i spaiji sav godišnji prihod dati moram, to je sasna naravno, da meni i mojoj obitelji za živež ništa nepriostaje.

Turci nas Keršćane gule i globe kako im je volja, bez da se mi igdje radi ovi nepravednosti potužiti možemo niti smijemo. Turci nas Keršćane bez svakoga uzroka tuku, oskvernuju nam žene i preziru očito naš vjerezakon, a turska poglavarstva neuzimaju nas radi ovih nasilja u zaštitu.

To nas je daklem prisililo da smo se u očajanosti oružja latili, a kada smo vidili, da uspjeti nemožemo, prebjegli smo u područje c. kr. austro-ugarske države, i više se nijedan podnipošto u Tursku povratiti nećemo.

Zaključeno i podpisano.

№ 1249*)

54.

ZAPISNIK

SASTAVLJEN U PETRINJI DNE 5. RUJNA 1875.

Prisutni: C. k. tajnik okružne oblasti: Makso Šojat, Gradski načelnik: Ivan pl. Petrušić, C. k. sudb. viečnik: Andrija Markovac, Perovodja: Dragutin Gjuričić.

P r e d m e t: Izvidjenje uzroka mnogobrojnomu izselenju turskih podanika iz Bosne u područje c. k. austro-ugarske države uslied naloga

*) Pod arhijskim brojem 1249 nalaze se dokumenti od 54. do 78.

c. k. gl. voj. zapovedništva u Zagrebu kao kraj. zem. upravne oblasti od 29. kolovoza 1875. Pr. br. 1143.

Od nalazećih se u Petrinji bosanskih bjegunaca pozvan bje pred ovo povjerenstvo: Luka Svetlica, te nakon opomene na savjestno kazivanje istine preslušan bje kako sledi:

Zovem se Luka Svetlica, iz Ivanjske, krupskog kaimakamata, do 37 godina star, grč. ist. vjere, oženit, otac 3 djece, poljodjelac, turski podanik, a sada bjegunac, bivši starješina selski.

1. Ja sam sa svojom obitelji i blagom prebjego ovamo na ovaj kraj bojeći se turske sile, jerbo su turske čete vraćajući se sa kostajničkog pokolja uz put sve Kršćane harali i robili, blago im otimali, ljude zlostavljali i ubijali, kuće im palili, pa se je radi toga i naše selo preplašilo, da su počeli sve svoje blago i stvari na ovaj kraj preko granice prenašati. Ja sam bio jedan od prvih koji smo iz Ivanjske ovamo prebjegli, jerbo sam bio od ostalih nješto imućniji i starješina, te bi bili Turci na me ponajprije navalili. Ja sam ovamo prešao po suhom prema Dobretini, jerbo teče Una iza našega sela dalje u nutra u Bosni. Dali su kasnije i moji suseljani ovamo prebjegli ja to neznam, za onda su samo svoje stvari preko granice preniali bili, pa su se po blago povraćali.

Naš položaj u Turskoj je jako težak, jer imademo mnogo svakovrstnih daća plaćati, koje se više neprimaju u naravi već se traže od nas u gotovu novcu. Tako plaća naše selo, sastojeće se od blizu 80 koliba, u ime desetine 670 dukata, koja je pred nekoliko godina samo 250 dukata iznosila, u ime poreza od blaga 300 for, u ime askerije t. j. oprosta od vojničva 300 for, zatim od svake ovce i koze po 4 groša, od svakog krmka 6 do 8 groša, a osim toga moramo još i spahiji za užitak zemljišta plaćati trećinu svih naravnih proizvoda.

Ove daće same po sebi veli utjeruju se od nas po zakupnicih na najnasilniji način, jer nam smiju samovoljno i po vlastitom procjenjivanju otimati naše blago i žitak kako sami hoće. Nu kraj svega toga nije se za ovu godinu našao zakupnik, koji bi htio preuzeti na se desetinu, te nas htjedoše turski činovnici prisiliti, da mi sami tu desetinu državnu uz ucjenjenu svotu od 670 dukata preuzmемо, što mi nikako nemogосmo, jer u ova lošoj godini, kako je ova, nismo mi kadri, da sav naš gibivi imetak, blago i lietinu prodamo, toliku svotu iznieti, stoga nehtjedосmo na zakup desetine privoliti. Napokon nas na to uapšivanjem nagnaše; nu mi odučismo radje na ovu stranu se preseliti, negoli taj teret na se preuzeti. Nastala oko Kostajnice buna, i progonstvo od strane Turskih oružanih čopora, prisili nas, da smo još i prije ovamo prebjeći morali, negoli naumismo.

Kako naš imetak, tako nam nije niti život od Turaka siguran, te se događaju često slučajevi, da Turci Kršćana zlostavljaju i ubiju. Tako ubiše turski kordunaši — stražari na medji — bez ikakvog povoda pred jedno tri nedjele Kršćanina Marka Jarkovića iz Banjana. Ta turska straža bila je takodjer iz Banjana.

Takovih nasilja događja se i više, ali se nesmije radi toga nitko potužiti, jer nas odmah zatvaraju, ako se radi kakove nepravde tužimo. Tako zatvoriše turske oblasti Stojana Lukaća, koji se je htio potužiti na desetara Usu Komića, što je uzimao u ime desetine ne po propisu

samo po jednu već po dvie osmine. Tim načinom neusudjuje se narod više radi nikakvih nepravdah, već je morao iz zdvojenja ovamo se preseliti, te se nećemo više natrag povraćati, dok u Bosni Turci vladaju, te molimo vašu kršćansku vladu, da nas u zaštitu svoju uzme, te nas ovuda naseli.

Zaključeno i podpisano.

№ 1249

55.

ZAPISNIK

SASTAVLJEN U PETRINJI DNE 5. RUJNA 1875.

Prisutni: C. k. tajnik okružne oblasti Makso Šojat, Gradski načelnik Ivan pl. Petrušić, C. k. sudb. vjećnik Andrija Markovac, Perovodja Matia Barusić.

P r e d m e t: Izvidjenje uzroka mnogobrojnomu izselenju turskih podanika iz Bosne u područje c. k. austro-ugarske države uslied naloga c. k. glavnog zapovedništva u Zagrebu kao kraj. zem. upravne oblasti od 29. kolovoza 1875. Pr. broj. 1143.

Od nalazećih se u Petrinji bosanskih bjegunacah pozvan, bje pred ovo povjerenstvo: Todor Dungjer te nakon opomene na savjestno kazivanje istine preslušan bje kako sliedi:

Zovem se Todor Dungjer, iz Stermice Kininskog kotara iz Dalmacije rođen, 55 god. grč. ist. vjeroispovjedanja, oženjen, otac jednoga djeteta, naseljen sam već 40 godina u Turskoj, stanovao poslie 12 godina u Turskoj Kostajnici, gdje sam kao posjednik jedne kućice većim talom od nadnica živio, turski bjegunac.

1. Kojim ste povodom Vi sa Vašimi sugradjani iz Bosne na ovu stran prebjegli?

Na 1. Ja sam posljednje vrijeme tako bolestan bio, tako da iz postelje a niti iz kuće napolje izići mogao nisam. — Oko preobraženja puće buna u Kostajničkoj občini i okolici; puckaranje nasto prvo vrijeme oko Kostajnice, kašnje podpališe Turci kršćanske kuće tako, da ih je 9 ovdašnjih kućah sasvim izgorjelo. — Dan po preobraženju mislim 19. ove godine započeoše Turci kršćanske kuće i dućane harati, samu crkvu grč. istočnu neostaviše u miru.

Iste noći probiše dućanska vrata Petra Kecmana i Sime Marjanovića, ter prisvojiše si iz tih dućanah robe i vredne stvari. Osobe naznačiti u stanju nisam, koje su na tom zulumu sudjelovale, nu toliko znam, da su begovi iz Novoga kolovodje kod nasilja bile; taj isti dan kad je taj okrutni čin poduzet bili su begovi Cerić, Jugović i drugi u Kostajnici prisutni i ja mislim da bez njihovoga sporazumlenja takovo nasilje i takova otimačina nastala i nebi.

Napomenuti mi je, da su Kostajnički Turci Brahın Kalendjia i Bešlija Podinović sporazumno sa turskima begovima sve zlo koje se je dogodilo — počinili. Od crkveni ikona i drugi sveti sprava niesam ja akoprem su iz crkve raznešene, po Kostajnici nigdje vidio, van sam čuo da je jedan Turčin si jedan dio tih crkveni stvari prisvojio i da je iste u Novi prenieti nakanio.

Jovan Kapetanović iz Mrakodola opazio je, da taj Turčin sa pri-svojitimi se stvari bezčasno postupa i sotim pokazuje, da našu crkvu i sve što knjoj pripada — prezire — kaže se da je toga Turčina usmrtio i te crkvene stvari oslobodio.

Isti taj Jovan Kapetanović zadržaje se sada kao bjegunac u Ku-kuruzari.

Mi Kršćani u Turakoj nemožemo negibivog imetka steći — i ako država ili spajia pojedinim dopusti, da si kuću sagradi on ipak nije gospodar iste, jer ga vlastnih zemljišta istog uvijek lišiti može. Pokraj svega toga moramo mi od zemljišta koje mi obradjujemo kako od no-jedinog dimnjaka i od glave velike daće plaćati, mi ne uživamo ondje jednako pravo sa Turcima, jer mi proti Turčinu nikakovo svjedočanstvo davati nemožemo, a i pred sudom jednako pravo sa Turcima neimamo.

Mi nemožemo ako kakove tražbine na Turke staviti imamo, ist: od njih nikada utjerati, dočim Turčin svoju tražbinu samovlastno tim nodniriti može, da naše blago oduzme, sam ga ucieni i tako svoju traž-binu namiri.

Kako naše vlastništvo tako i sam naš život nije od Turaka sigu-ran: oni mogu nas pograbiti zlostaviti i napokon nas i ubiti, bez da bi radi toga pred zakonom odgovarati morali.

Ja se siećam slučaj koji se ie u Kostajnici zbio, gdje ie Bešlia Podinović Janka Arnauta i Mihaila Rušmira bez svakoga uzroka zlostavio, bez da je isti krivac ikada radi toga svoga nasilja odgovarati se imao.

U okolici pako čuje se svaki čas, da je pojedini seljak po Turcima umoren...

Zaključeno i podpisano.

№ 1249

56.

ZAPISNIK

SASTAVLJEN U PETRINJI DNE 5. RUJNA 1875.

Prisutni: C. K. tajnik okružne oblasti: Makso Šojat, Gradski načelnik: Ivan pl. Petrušić. C. K. sudb. vječnik: Andrija Markovac, pe-rovođja: Dragutin Djuričić.

Predmet: Izviđenje uzroka mnogobroinomu izseleniu turskih podanika iz Bosne u područje c. k. austro-ugarske države uslied naloga c. k. g. voj. zapovedništva u Zagrebu kao Kraj. zem. upravne oblasti od 29. kolovoza 1875. Pr. br. 1143.

Od nalazećih se u Petrinji bosanskih begunaca pozvan bje pred ovo povjerenstvo: Mile Škorić, te nakon opomene na savjestno kaziva-nje istine, preslušan bje kako sledi:

Zovem se M i l e Š k o r i ć, iz Adrapovaca, do 40 godina star grč. ist. vjere, oženit, 1 dijete; turski podanik, poljodjelac, bjegunac.

Kad je oko Kostajnice buna puknula, prolazila je kroz naše selo turska oružana četa sastojeća se iz turskih seljaka, a ne regularna voj-ska, prema Kostajnici, da utišaju bunu. Tom prigodom nisu nam ništa

zla uradili, te smo i mi mirno ostali kod kuće; no kad se taj čopor iz Kostajnice natrag vraćao, tjerali su oni sboom više marve svakojake, negoli je njih samih bilo, a tu marvu pootimali su oni našim kršćanoni koji su preko Une bježali u ovaj kraj. Oni su uz put posvuda harali i palili, te smo se stoga i mi, koji sasvim u Uni ležimo pobojali i u naše šume bližje pobjegli, dok je prvi čopor kroz naše selo prošao. Ti turski tako zvani Krajišnici otimaše i mojim suseljanom blago, koje su god ugrabiti mogli.

Tako oteše meni 2 krave do 12 dukata vredne, a momu komšiji Staniću 1 kravu, što sam sam vidio na svoje oči; a i mnogim drugim pootimaše blaga, ali ja točno neznam koliko.

Kada je ovaj prvi čopor prošao, nepopaliv ništa u našem selu, znali smo mi, da još i drugi takovi čopori dolaze, te smo zato zabrinuti za svoj život i imetak sa našim blagom kod vašeg sela Vrletine, 1 sat više Podova, ovamo prebjegli.

Nas guliše i prije i Turci i spahije, nu mi bi to sve pregorili bili, samo da nam život i ostali imetak u miru puste. Ove godine navalise na nas tolike terete, da jih nismo kadri bili više podnositi. Pošto se nije zakupnik za desetinu državnu naći nije mogao, htjedose nas općinare prisiliti, da mi sami desetinu uz ucjenjenu svotu od 500 dukata na se preuzmemo, dočim je ista desetina pred nekoliko godina samo 60 dukata iznašala. Kad mi na zakup te desetine privoliti ne htjedosmo, pozatvaraše nam kneza Nikolu Zdelara i druge obćinare, te ih prisiliše na očitovanje, da će preuzeti u zakup desetinu državnu uz ucjenjenu svotu od 500 dukata. Mi bi bili rado plaćali desetinu u naravi, ali novaca nemamo, a oni su od nas novce iziskivali; stoga odlučismo već onda, da ćemo radje na ovu stranu se preseliti, negoli desetinu u novcu na se preuzeti.

Nu ta buna oko Kostajnice i nasilja svakojaka prolazećih kroz naše selo oružanih turskih čopora pospješi naše preseljenje.

Iz našeg sela pobjegosmo na ovu stranu samo 3 obitelji, jer ho nas saletiše turske straže, te nepustiše više ostale na ovu stranu, i na nas su pucali, kad smo preko Une prelazili, te bi nas možda i poubijali i sasjekli bili da nas nisu vaši financijalni stražari spasili, koji su Turkom branili, da nas u Unu dalje neprogone.

Usljed tih i sličnih tomu nepravdah i nasiljah, koje mi od Turaka trpiti moramo nam je živovanje u Turskoj nesnosno, te odlučismo više se kući nepovratiti, te molimo vašega cara, da nam ovdje utočišće pruži.

Zaključeno i podpisano.

№ 1249

57.

ZAPISNIK

SASTAVLJEN U SUNJI DNE 6. RUJNA 1875.

Prisutni: C. k. tajnik okružne oblasti: Makso Šojat, C. k. sudbeni viećnik: Andrija Markovac, Obćinski načelnik: Josip Hajduković, Perovodja: Dragutin Gjuričić.

Predmet: Izvidenie uzroka mnogobroinomu izseleniu turskih podanika iz Bosne u područie c. k. austro-ugarske države uslied naloga c. k. glavnog vojnog zanovedništva u Zagrebu kao krajiške upravne oblasti od 29. kolovoza 1875. Pr. br. 1143.

Od nalazećih se u Sunji bosanskih begunaca nozvan bje pred ovo povjerenstvo: Gjurađi Savić, te nakon opomene na kazivanje istine, preslušan bje isti kako sledi:

Zovem se **G i r a đ i S a v i ć**, iz Taviie, 30 god. star, grč. ist. vjere, oženit, 4 djece, poljodjelac, turski rođanik, sada begunac.

1. Naznačite uzrok, zašto ste iz Bosne ovamo prebjegli?

1. Turski jaram bio je nam je već godine 7 godine nesnosan, ier su oni od nas ne samo zakonito već i ono iskali što mi podmiriti u stanju nismo; oni su umjesto desetine državne više nego osminu od nas otimali i još k tomu sve proizvode zelenine kao kukus, grah, šliive i jabuke i t. d. po njihovoi volii cijenili i u gotovini izmišljeni desetinu tražili; spahili u ime trećine nismo nikad dosta nadavati mogli, ier se i on sa trećinom u naravi zadovolio nije, već je u novcu ucjenjene svoje tražio.

U najnovije vrijeme prisiliše nas, da mi našu desetinu u zakup primimo ter da u ime iste od dimniaka do 40 dukata platiti moramo.

Paša bihački, koji je svojim prisuđem na to nas prisiliti htio, nutovao je u cijeloj obćini, okružen panduri; ovi su razna nasilja po selima činili, različito se obćinarom grozili tako da je na sve strane u jedan glas zaključkom postalo, da se na ovu stranu iz Bosne preselimo. Isti panduri vratili se iz Kostainice natrag, prijavili dočuli glas, i zato su turske čete naš prielaz zapriečiti htiele, i navališe u naše područie. Znaćić da turske čete nas i naš imetak uništiti žele, skoči nućanstvo, hrabrije i mladje što je bilo, iz naše okolice na noge, ter stavivši se toj turskoj četi na susret, sbiše ih u Kostainicu i držaše ih tako dugo u škrinju, dok smo mi u ovu stran prešli. Ja o samom ustanku ništa поблиže neznam, jer istom prisustvovao nisam.

Ja neznam poimence nikog navesti, koji je od Turaka ubit, zlostavljen ili poharan; posljednie dvie okolnosti sbile su se više manje skoro kod svakog pojedinog od nas...

Zaključeno i podpisano.

№ 1249

58.

ZAPISNIK

SASTAVLJEN U SUNJI DNE 6. RUJNA 1875.

Prisutni: C. k. tajnik okružne oblasti: Makso Šojat. C. k. sudb. viećnik: Andrija Markovac. Obćinski načelnik: Josip Hajduković. Pero-vođa: Dragutin Gjuričić.

Predmet: Izvidenie uzroka mnogobroinomu izseleniu turskih podanika iz Bosne u područie c. k. austro-ugarske države uslied naloga c. k. gl. zanovedništva u Zagrebu kao kraj. zem. upravne oblasti od 29. kolovoza 1875. Pr. br. 1143.

Od nalazećih se u Sunji bosanskih bjegunaca, pozvan bje pred ovo povjerenstvo: Pero Vujašim, te nakon opomene na savjestno kazivanje istine preslušan bje kako sledi:

Zovem se P e r o V u j a š i m, iz t. Petrinie, do 37 god. star. grč. ist. vjere, oženit, otac 5 djece, poljodjelac, turski podanik, sada bjegunac.

1. Ja sam prebiego na ovu stranu zato, jer turski teret više pod-nositi nisam mogao, i jer sam i za moj život pobrinut bio.

Tereti, koje mi nositi imamo, nestoje u razmjeru sa našim imet-
kom: mi smo izim tako zvane državne desetine i snahijske trećine de-
setarima više od 1/8 naših proizvoda davati morali; osim toga ucjenji-
van je desetar kao i snahija pojedine naše stvari od kojih smo u gotovini
desetari i snahiji plaćati morali. Te okolnosti čine naš daljni obstanak
u turskoj nesnosnim, tim više, što jednakosti sa Turcima tamo neuži-
vamo, što ni gdje kršćanin mraka dočekati nesmiče, bez da bi u pogibelji
bio, da svoj život izgubi. Turci nas u obće more, haraju i zlostavljaju, i
pod takovimi okolnostmi neima sam tamo obstanaka.

Prigodom prve bune nije moja obitelj na ovu stran prebjegla, jerho
su ih Turci uvierili, da za nie pogibelji neima, uzorkos tomu umoriše
mi onda dva brata Mile i Vasu, a raniše Iosu i Milu moje stričeve. Moja
sreća da sam ja tom prigodom u šumi bio kod blaga, inače bi i ja po-
ginuo bio.

Novo nametnuti teret, da mi u ime desetine od naše obćine 400
dukata platiti moramo, stavio je pućanstvo u nemir, i proćulo se je, da
nakana naša iz Turske ovamo preseliti se, Turcima priiavita bi; uslied
toga nasrnuše Turci na našu okolicu, da nakanieno izselenje preprieće,
nas mrcvare, i naše dobro od nas oduzmu. Strah koga nam Turci uvijek
zadaju, ponuka nas na obranu, tako se pućanstvo od Slabinje prema
Kostajnici sgrnulo, susbilo Turke u Kostajnicu i držalo ih u škripcu
tako dugo, dok smo mi na ovu stranu prebjegli.

Koliko sam razabрати mogao sudjelovali su kod tog ustanka se-
lijani iz Babinca, Baćvanca, Petrinie, Tavijs, Slabinje, Dužinci, Kalenderi
i Pobrdjani, i to mladi i kriepkiji ljudi, koji nisu samci bili.

Tko je povod i glava ustanka tog bio, to ja neznam.

Kako sam doćuo, bio je Marko Gjanadjija, koji je onda turski pan-
dur bio, u vrijeme ustanka među ustaši, nu neznam s koje je strane
k njim doćao, dali iz Slabinje ili Kostajnice, mislim, da je u Slabinju
od svojih gospodara poslan bio, te kad je ustanak buknuo, pridružio se
je i on ustašima, te je snjimi zajedno branio naše obitelji i blago kod
prelaza.

Ja drugo ništa neželim, van da mi je dok sam živ dopućteno da
pod zaćtitom ovoga carstva ostanem.

Poslie proćitanja: tvrdim tim, da u novije vrijeme u našem selu
umorstva i drugog nasilja nije bilo...

Zaključeno i podpisano.

ZAPISNIK

SASTAVLJEN U SUNJI 6. RUJNA 1875.

P r i s u t n i : C. k. tajnik okružne oblasti: Makso Šojat, C. k. sudb. viećnik: Andrija Markovac, Obćinski načelnik: Josim Hajduković, Pero-vodja: Dragutin Gjuričić.

P r e d m e t : Izvidjenje uzroka mnogobrojnomu izselenju turskih podanika u područje c. k. austro-ugarske države uslied naloga c. k. glav-nog vojnog zapovjedništva u Zagrebu kao krajiške zemaljske oblasti od 29. kolovoza 1875 Pr. br. 1143.

Od nalazećih se u Sunji bosanskih bjegunaca pozvan bje pred ovo povjerenstvo: Jovan Marin, te nakon opomene na savjestno kaziva-nje istine, preslušan bje kako sliedi:

Zovem se J o v a n M a r i n, iz Pobrđjana, kostajničkog kajmaka-inata, 20 godina star, grč. ist. vjere, oženit, 3 djece, obč. knez u Pobrđja-nima, polodjelac, turski podanik, sada bjegunac.

1. Kažite uzroke, koji su vas prisilili ovamo se preseliti iz Bosne?

1. Mi Kršćani moradosmo u Turskoj svakovrstnih tereta podno-siti, od kojih je bio jedan od najvećih taj, što smo morali državnu de-setinu kao i spahijsku trećinu ne u naravi već u novcu plaćati i to po samovoljnoj procjeni naših naravnih proizvoda od strane desetarah i zakupnikah ovih daća, koji nam na taj način mnogo veće daće namet-nuše, negoli što su bile zakonite. Izim toga grabili su nam Turci i oti-mali po volji i ono malo blaga što nam je iza ovih daća preostajalo; oni bi nas na svašto nagonili, prietili nam se, tukli zatvarali i napokon ubi-jali nas; a radi svih tih nepravdah nesmjedosmo se niti potužiti, niti bi u čemu proti Turku pred turskimi oblastmi pravicu dobiti mogli.

Mi bi bili radili i davali sve što je pravo radostno, i radili i davali smo dok smo mogli, nu sada nam je već sve prevršilo, jer su nam na pr. samo u ime tako nazvane desetine, a u istinu i više od osmine od našeg malenog i siromašnog sela od 18 koliba tražili 380 dukata, dočim se je pred nekoliko godina u istu svrhu samo po 80 dukata plaćati imalo.

Pošto taj iznos našem imetku nikako neodgovara, nemogossmo mi toliku svotu plaćati, niti ju htjedossmo sami obćinari na se primiti, kad se i zakupnik istoj naći nije mogao. Radi toga došao je u naše selo kao i u ostala sela sam bihački paša, te nas stade naganjati, da uzmemo desetinu u zakup sami; on nas dade zatvoriti u aps, t. j. mene i još njeko-licu boljih seljaka, te smo tako uslied velikih i raznolikih grožnja i silenja od strane Turaka napokon morali pristati na to da preuzmemo na se desetinu; oni nam naše pečate (murove) sami pootimaše i za oči-tovanje takove pritisnuše, čemu se mi opirati nesmjedosmo. Kad smo mi iz zatvora kući došli, priobćissmo to sve ostalim našim suseljanoni naime, da smo morali pristati na zakup desetine. Sviet veli, mi nismo kadri toliku desetinu naplatiti, te da voli ovamo se preseliti negoli to-liki teret podnositi. Na to počee nas prolazeći kroz naše selo turski čopori plieniti i paliti, blago nam otimati, a iz obližnjih sela dobissmo

glas, da i tamo tako rade i Kršćanom kojekakova nasilja prave, uslied čega se narod za svoj život i imetak poboja, te poče ovamo prebjegavati.

Turci su nas htjeli u tom prepriečiti, te poslaše iz Kostajnice proti nam oružanu četu, radi čega se naši svi mladji i hrabriji ljudi proti njim upute, prema Kostajnici, i tako omogućiče naš prelaz preko Une u ove krajeve. Nas je bilo tamo do 10 knežijah; nu ja nisam sa oružjem polag bio, već samo moj brat.

Što se tiče pojedinih turskih okrutnostih nepravdah i nasilja, koje nam Kršćanom oni čine, to jih je nebrojeno, te samo spominjem od starijih takovih čina, da su Turci ubili Tešu i Vasu Janusa, a od novijih Luku Cviića, Božu Radojčića i druge. Da su Turci odveli i silovali kćeri Marka i Janka Marinovića nije mi baš poblize poznato, ali se tako kod nas pogovara.

Prigodom našega prelaza preko Une ubiše Turci kako narod veli Simu Kolundjića i Jovana Gligića, te i ja mislim, da je to istinito, jer jih nigdje među bjeguncima neima.

Mi kod ustanka nikakovih vodja imali nismo, već smo se svi zajedno braniti počeli. Gjanadija Marko nije bio naš kolovodja. On je došao slučajno u ono vrieme svojoj sestri u Slabinju u posjete; tu ga zahvati ustanak, te mu se je onda i on pridružiti morao, da zajedno branimo svoj život i imetak; daklie on naš kolovodja nije bio.

Ja neznam za nikakova dogovaranja među ustaši i turskimi po-uzdaniči iz Kostajnice, niti sam ja kod istih bio, jer kako reko, ja nisam bio među onimi ustaši, koji su naš prelaz branili.

Drugo neimam ništa spomenuti, već samo molim vašega premistolostivoga glavaru, da nas kršćane u svoju zaštitu uzme, jer se preko u Tursku povratiti nemožemo i nećemo, dok ondje Turci vladaju; molimo da se ovdje nastaniti smijemo...

Zaključeno i podpisano.

№ 1249

60.

ZAPISNIK

SASTAVLJEN U SUNJI DNE 6. RUJNA 1875.

Prisutni: C. k. tajnik okružne oblasti: Makso Šojat. C. k. sudb. viećnik: Andrija Markovac, Obćinski načelnik: Josip Hajduković. Perovodja: Dragutin Gjurčić.

P r e d m e t: Izvidjenja o uzrocih mnogobrojnoga izselenja turskih podanika iz Bosne u područje c. k. austro-ugarske države uslied naloga c. k. gl. voj. zapovjedništva u Zagrebu kao krajiške zemaljske upravne oblasti od 29. kolovoza 1875 Pr. br. 1143.

Od nalazećih se u Sunji bosanskih bjegunaca pozvan bje pred ovo povjerenstvo: Simo Grubešić, te nakon opomene na savjestno kazivanje istine preslušan bje kako sliedi:

Zovem se S i m o G r u b e š i ć, iz Čitluka, do 50 god. star, prav. vjere oženit, 3 djece, bio sam pred 8 godin knez u Čitluku poljodjelac, turski podanik, bjegunac.

1. Mi Citlučani kao i ostali suseljani bili smo već od prije tako opterećeni daćami, da jih podmiriti nismo mogli; u najnovije vrijeme naložiše nam oblasti, da obćinsku desetinu mi uz 520 dukata mi u zakup primiti moramo, čemu nas tim prisiliše, da su nam kneza i druge obćinare kao opornike ih smatrajuć zatvorili.

Pošto naša ciela lietina, a skoro i sam imetak u stanju nije za desetinu ucjenjenu svotu podmiriti, a oblasti nam se zagroziše, da to pod svaki način biti mora, prestrašismo se mi pobrinuti za naš život i imetak, ter odlučismo ovamo pobjeći. Turci, to začuv, i opaziv, htjedose to tim zapriečiti, da nam naše blago oduzmu, i prisile na to, da tamo ostanemo.

Kriepkiji mladići ciele okolice, kad su uvidili, da je naš život i naše blago u pogibelji, povukoše se ubriegove pram Kostajnici, sbiše turske pandure u grad, ter držahu ih tako dugo u škripcu, dok su naši ljudi sa blagom ovamo prebjegli. Kako naši tako su i susjedni seljaci Turkom na susret otišli, bez da ja mogu navesti, koji je prvi povod tomu bio, a i ja sam bio sam u krugu tih branitelja naše obitelji i imovine.

Ja sam se naskoro, i to kad sam vidio, da je blago mojih susedljana spašeno, natrag povukao, ter ne bijah polag, kad su naši ustaše s Kostajničani dogovore vodili. Ja zato i neznam da li su Marko Gjanadija i Bajalica tamo prisutni bili, jer ja sasvim blizu Kostajnice bio nisam, u ostalom je ciela ona okolica obkoljena bila, a svako selo je svoj komad obkolilo.

Što se je sa Dakom Boroevićem, i babom i strinom Leke Gjanadije dogodilo, oni su iza nas na onoj strani u šumi sakriti ostali.

Turci su snama uvijek okrutno postupali; oni su naš imetak po volji uzimali, nas zlostavljali, i u ledene kule zatvarali.

Iz knežije naše nije u novije vrijeme nitko umoren, nu glasa se da osobito novije vrijeme kršćanin sam nigdje nikud ići ne smije, bez da svoj život opasnosti izvrzne i zato ne običavamo mi nikad pojedini kamo ići.

U takvih okolnostih ne želimo se mi natrag u Tursku povratiti i molimo zaštitu vašega milostivoga cara.

Zaključeno i podpisano.

№ 1249

61.

ZAPISNIK

SASTAVLJEN U SUNJI DNE 6. RUJNA 1875.

Prisutni: C. k. tajnik okružne oblasti: Makso Šojat. C. k. suđb. viećnik: Andrija Markovac. Obćinski načelnik: Josip Hajduković. Perovodja: Dragutin Gjurčić.

Predmet: Izvidjenje uzroka mnogobrojnomu izselenju turskih podanika iz Bosne u područje c. k. austro-ugarske države uslied naloga c. k. gl. voj. zapovjedništva u Zagrebu kao krajiške zemaljske upravne oblasti od 29. kolovoza 1875 Pr. br. 1143.

Od nalazećih se u Sunji bosanskih bjegunaca, pozvan bje pred ovo povjerenstvo: Srdjan Gjurašinić, te nakon opomene na savjestno kazivanje istine preslušan bje kako sledi:

Zovem se G j u r a š i n o v i ć S r d j a n, iz Cerovice, Kostajničkog kajmakamluka, do 50 godina star, grč. ist. vjere, oženit, otac 5 djece, poljodjelac, turski podanik, sada bjegunac.

Naše mjesto Cerovica bilo je kraj svih tereta mirno, te se nije u nikakovu bunu umješalo, nu pošto je ova buna oko Kostajnice buknula, prolazile su kroz naše selo turske oružane čete, te su posvuda harali i pali!i, kršćane zlostavljali i otimali nam blago, zašto pobojasmo se mi za naš imetak i život, te pošto su svi Kršćani oko nas preko bježali moradosmo se i mi u bjeg upustiti i ovdje zaštitu tražiti proti turskoj samovolji, što ugrabismo našeg imetka, to sobom povezosmo.

Tom prigodom kad smo dne 22/8 u noći na ovaj kraj bjegli, nije nam se nitko od Turaka suprotstavio, već istom drugi dan u jutro onim, koji su po dani htjeli preko preči; tom zgodom ubiše Turci Marka Grahovca, koji je svoje blago branio, te mu otcše sve blago, a isto tako ugrabiše ženu Laze Gjurašinića i odvedoše ju sa njezinimi krmci i govedom u Novi, gdje se valjda i sada nalaze u turskih šaka.

Mi smo morali svakovrstne terete podnositi, koji su nas jako tištili; tako moradosmo državi davati desetinu i spahiji opet trećinu uz daću od blaga i za oprost od vojničtva, a osobito prve dvie daće bile su nam jako tegobne, jer jih jesu država i spahije iznajmljivali zakupnikom, koji su iste ucjenjivali i od nas preko zakonite mjere po samovoljnoj procieni utjerivali. Tako moradosmo naše maleno selo od 16 koliba plaćati u ime desetine 400 dukata, docim je pređ nekoliko godina iznosila samo 90 dukata. Ta ucjenjena svota sastoji u nikakvom razmjerju sa našim čitavim gibivim imetkom, te ju mi nismo mogući uplaćivati; a ove nas godine jošte siliše, da moramo tu desetinu uz svotu od 400 dukata mi obćinari sami preuzeti, te su nam radi toga kneza i bolje seljake zatvarali, te mislim da su oni dali obećanje, da će uzeti u zakup desetinu. Ja nisam polag bio, pa to ne mogu točno znati.

Samo mi je toliko znano, da mi toliku desetinu platiti ne možemo, ali nismo radi toga na nikakovu bunu niti na izselenje u ovaj kraj mislili.

Kod nas glasa se o raznih okrutnih činih Turaka, koje poćiniše Kršćanom, nu meni nije po imenu nijedan slučaj poznat, jer se u našoj najbližoj okolini nije nijedan takav slučaj dogodio.

Drugo neimam ništa napomenuti, nego molim da nas vaš milostivi car u svoju zaštitu uzme i ovdje nas ustani, jer se u Tursku pod nikakav način ne želim povratiti...

Zaključeno i podpisano.

ZAPISNIK

SASTAVLJEN U SUNJI DNE 6. RUJNA 1875.

Prisutni: C. k. tajnik okružne oblasti: Makso Šojat. C. k. sudb. viećnik: Andrija Markovac. Obćinski načelnik: Josip Hajduković. Perovodja: Dragutin Gjuričić.

Predmet: Izvidjenje uzroka mnogobrojnemu izselenju turskih podanika iz Bosne u područje c. k. austro-ugarske države uslied naloga c. k. gl. voj. zapovjedništva u Zagrebu kao krajiške zemaljske upravne oblasti od 29. kolovoza 1875 Pr. br. 1143.

Od nalazećih se u Sunji bosanskih bjegunaca pozvan bje pred ovo povjerenstvo: Spasenija Stiak, te nakon opomene na savjestno kazivanje istine, preslušan bje kako sliedi:

Zovem se S p a s e n i j a S t i a k, iz Taviye, blizu Kostajnice, do 50 god. star. grč. ist. vjere, oženit, 2 (?) djece, poljodjelac, turski podanik, sada bjegunac.

1. Mi Kršćani moradosmo od Turaka sva moguća progonstva trpiti, oni nam po volji imetak otimaše, nas zlostavljaše, žene i djevojke nam sramotiše, a uzato nas tolikimi daćami obtrpaše, da jih više, nismo kadri bili podnositi.

U najnovije vrieme htjedoše nas Turci još i na to prisiliti, da desetinu državnu uz prekomjerno ucjenjenu svotu mi obćinari sami na se uzeti moramo, kad se za istu zakupnik nije naći mogao. Mi se tomu protivismo, jer nismo kadri ni čitavim našim imetkom toliku svotu iznieti. Stoga dodje sam paša Bihački okružen panduri u naše obćine, te stade narod grožnjami i nasiljem svojih pandura zastrašivati i na to privoljenje siliti. Knezove i bolje obćinare dade nam on u Kostajnici pozatvarati, dok god ne dadoše očitovanje, da preuzmu desetinu u zakup uz ucjenjenu svotu. Nu mi nemogosmo toliko novaca čitavim našim imetkom nabaviti, jer je bila loša godina, pa se najednom po svih obćina raznese zajednički glas, da je bolje preseliti se preko Une, negoli tolike terete i nepravdičnosti podnositi.

Kad su to Turci saznali poslaše proti nam oružane čete, da našu nakanu osujete, stoga se složiše naši mladji i kriepkiji ljudi od više obćina, podjoše proti ovoj turskoj četi, te ju suzbiše prama Kostajnici, te nam ostalim tako omogućiče prelaz sa obitelji i blagom preko Une.

Sto su oni sve radili, to ja nemogu znati, jer nisam medju njimi bio; samo toliko znadem, da nisu imali nikakovih vodja.

Sto se tiče pojedinih okrutnih čina, koje nam Kršćanom Turci nanieše, spominjem samo, da su Turci bez ikakvog povoda ubili; Srdjena Amidjića, Iliju Stiaka, Ćiru Plavšića, Tešu i Vasu Janusa; a prigodom našega prelaza preko Une ubiše oni Božu Radojčića, Ćaku (!) Cviića i Dimitra Ivkovića.

Takovih i sličnih okrutnih čina pripovjeda se kod nas i mnogo više, te nemogu sve ovdje poimence spominjati, te nam nije uslied toga niti život niti imetak siguran.

Radi toga odlučismo nevrćati se više u našu domovinu, gdje ostavimo svu našu lietinu, doklie njom Turci vladaju, te molimo vašu kr-

šćansku i pravednu vladu da nas u svoju zaštitu uzme i ovdje gdje nastani, da se uzmognemo našim radom i nadalje prehranjivati, a mi ćemo u svem pokorni biti vašim oblastim ...

Zaključeno i podpisano.

№ 1249

63.

ZAPISNIK

SASTAVLJEN U SUNJI DNE 6. RUJNA 1875.

Prisutni: C. k. tajnik okružne oblasti: Makso Šojat. C. k. suđb. viećnik: Andrija Markovac. Obćinski načelnik: Josip Hajduković. Perovodja: Dragutin Gjuričić.

Predmet: Izvidjenje razloga mnogobrojnomu izselenju turskih podanika iz Bosne u područje c. k. austro-ugarske države uslied naloga c. k. gl. voj. zapovjedništva u Zagrebu kao kraj. zem. upravne oblasti od 29. kolovoza 1875 Pr. br. 1143.

Od nalazećih se u Sunji bosanskih bjegunaca pozvan bje pred ovo povjerenstvo: Gjuragj Beran, te nakon opomene na savjestno kazivanje istine preslušan bje kako sliede:

Zovem se Gjuragj Beran, iz Vodičeva, kostajničkog kajmakamluka, 40 god. star, grč. ist. vjere, oženit, 2 djece, poljodjelac, turski podanik, bjegunac.

1. Naše selo bilo je čitavo posljednje vrijeme mirno, te je na polju radilo; najednom počese subotom 21 (?) kolovoza t. g. turske čete našim selom prolaziti. Prva četa oružanih Turaka prodje mirno kroz selo, nu već druga poče sve nam otimati, naše kuće harati, i naročito se zaprietiše, kad se povrate, da nijedan vlah živ ostati neće.

Ta počinjena nam sila, i izrazita grožnja prisiliše nas, iz naše domovine izseliti i ovdje zaštitu tražiti. Prvo neg smo prebjegli bili izgorjelo je u našem selu nekoliko kuća, i ta: kuće turskih podanika Kovačevića, i Andrijaševića, i u koliko se sjećam i sve dobro Nikole Maričića. Drugi dan po našem prelazu mislim da je oko 22. kolovoza bilo izgorilo je cijelo naše selo.

Ta okolnost i daljnja, da su silovito nama naše dobro otimali, naime da su meni i mojoj ženi svu rubeninu oteili, prisili menę na izselenje.

Turci su naš prelaz prićili, te su tom zgodom ubili Jakova Gjuričića, što mogu posvjedočiti i ostali komšije, naročito Gjuragj Tomić, koji je truplo na ovu stranu prenio i ovdje pokopati dao.

Uzrok našeg preseljenja naveo sam i mi ukoliko je meni poznato danas ovdje ne bi bili, da nas Turci robiti i paliti započeli nisu.

O ustanku samom mi ništa ne znamo, jer je isti oko Kostajnice buknuo.

Tereti, koje su nam nametnuti, bili su nesnosni; najnovije vrijeme pogorša se naš položaj tim, što je vlada nas prisiliti htjela da mi u ime desetine, koju smo državi davali, za jednu godinu 425 dukata platimo, tj. vlada je nas silila, da mi našu desetinu u zakup uzmemo. Akoprem

taj novi teret s našim gibivim imetkom pokriti u stanju nismo, i ta okolnost neki nemir kod nas prouzročila jest, to ipak iz tog uzroka nebi do bune došlo, jer bi se mi uvijek ufali, da nam u toj struci pripomoć se dati mora.

Naš knez Jovan Vuruna, bio je u zatvor stavljen radi toga, da prisiljen bude desetinu u zakup uzeti.

Napomenuti mi je još, da je naš parok Milan Tadić, uvidiv da buna u našoj okolici nastaje, tri dana prije neg smo mi prebjegli, na ovu uteći nakanio. Turci su ga na obali Divuškoj uhvatili svezali i skupa sa njegova dva konja u Novski zatvor odveli. Kod nas se glasa, da je isti pop tom prigodom ozliedjen.

Zaključeno i podpisano.

№ 1249

64.

ZAPISNIK

SASTAVLJEN U SUNJI DNE 6. RUJNA 1875.

Prisutni: C. k. tajnik okružne oblasti: Makso Šojat. C. k. sudb. viećnik: Andrija Markovac. Obćinski načelnik: Josip Hajduković. Perovodja: Dragutin Gjuričić.

P r e d m e t: Izvidjenje uzroka mnogobrojnomu izselenju turskih podanika iz Bosne u područje c. k. austro-ugarske države uslied naloga c. k. gl. voj. zapovjedništva u Zagrebu kao kraj. zem. upravne oblasti od 29. kolovoza 1875 Pr. br. 1143.

Od nalazećih se u Sunji bosanskih bjegunaca pozvan bje pred ovo povjerenstvo: Golub Marinković, te nakon opomene na savjestno kazivanje istine preslušan bje kako sliedi:

Zovem se G o l u b M a r i n k o v i ć, iz Kuljana, preko 50 god. star, grč. ist. vjere, oženit, 3 djece, poljodjelac, turski podanik, sada bjegunac.

1. Tereti, koje nam Turci nametnuše, jesu istina bog jako veliki, da jih jedva sa našim čitavim gibivim imetkom naplatiti možemo; ipak nismo mi pokraj svega toga proti vladi ustali, niti smo našu domovinu ostaviti htjeli, jedino smo se tomu opirali, da nas nesile, da moramo preuzeti na se zakup državne desetine, koju bi uslied toga u novcu platiti morali, dočim se je ista desetina prijašnjih godina u naravi uzimala, makar i preko zakonite mjere, jer smo u istinu preko osmine plaćati morali.

Kako dakle rekoh mi se nebi bili radi toga pobunili bili, nu Turci nas na izselenje sami prisiliše tim, što su prolazeći u Kostajnicu radi njekakove pobune — turske čete naša obližnja sela harati i paliti započeli, a tko nebi htio zatraženo blago ili hranu s dobra dati, toga bi oni iztukli i zlostavljali, pa zatim mu željeno oduzeli. Radi toga pobjasmo se i mi za naše dobro i život, to pobjegosmo što prije mogosmo, sa onim što smo u naglosti ugrabili preko granice.

Kad to Turci opaziše podjoše za nami u potjeru, te nas na samoj medji uhvatiše, njeke od nas poubijaše, a drugim blago pootimaše. Tom zgodom ubiše Turci Jakova Gjurića, i Jovana Gligića iz Kuljana, zatim

Simu Kolundjića iz Vodičeva, te jim blago pootimaše, i meni oteše ondje 12 krmaka u vrijednosti od 35 dukata.

Prije nas još te htjede naš parok Tadić preko granice prebjeći, nu Turci ga posjeku ulove i svezanog u zatvor u Novi odvedu, i dva konja mu tom zgodom oteše.

Turski zulum neda se sav izbrojiti, kog su oni na Kršćanih posljednjih godina činili, nu ja spominjem samo najnoviji događaj, da su Turci Marku i Janku Marinoviću oteli dvie kćeri, koje se još te i sada negdje u turskih šaka nalaze.

Te bezbrojne nepravde, nasilja i progonstva, što smo jih mi u Bosni od Turaka, trpiti morali, učini nam naš položaj ondje nesnosnim, te smo radi toga ovamo prebjegli, i ne želimo se više natrag pod silničku tursku vlast povratiti, već molimo vašega milostivoga cara, da nas u svoju zaštitu uzme, i ovdje nastani, jer ćemo pod njegovim pravednim zakriljem radošću s našemu prijašnjem zvanju kao poljodjelci povratiti...

Zaključeno i podpisano.

№ 1249

65.

ZAPISNIK

SASTAVLJEN U SUNJI DNE 6. RUJNA 1875.

Prisutni: C. k. tajnik okružne oblasti: Makso Šojat. C. k. sudb. viečnik: Andrija Markovac. Obćinski načelnik: Josip Hajduković. Perovodja: Dragutin Gjuričić.

P r e d m e t: izvidjenje uzroka mnogobrojnemu izselenju turskih podanika iz Bosne u područje c. k. austro-ugarske države uslied naloga c. k. gl. voj. zapovjedništva u Zagrebu kao kraj. zem. upravne oblasti od 29. kolovoza 1875 Pr. br. 1143.

Od nalazećih se u Sunji bosanskih bjegunaca pozvan bje pred ovo povjerenstvo: Jovan Kukavica, te nakon opomene na savjestno kazivanje istine preslušan bje kako sliedi:

Zovem se J o v a n K u k a v i c a, iz Cerovice, 40 god. star, grč. ist. vjere, oženit, 1 djeteta, poljodjelac, turski podanik, bjegunac.

1. Mi Kršćani u Turskoj u svemu smo zapostavljeni Turkom, te smo izvrgnuti svakovrstnim nasiljem i nepravdama sa njihove strane, proti kojim se nikomu potužiti ne smijemo, te nam je radi toga već u Turskoj dotežčalo, a naš nam je položaj sasvim nesnosan postao.

U najnovije vrijeme htjedeše nam još te i novi teret nametnuti tim, da nas siliše grožnjama i uapšivanjem, da preuzmemo na se u zakup državnu desetinu, jerbo se za to nikakvi zakupnik za ovu godinu našao nije, te bi se tako morali bili obvezati, da platimo za godinu od naših 16 koliba 400 dukata, dočim se je prije u to ime samo po 90 dukata plaćalo. Prem, da je ta svota tako velika, da bi ju jedva našim imetkom namiriti mogli, jer imademo osim toga i drugih nameta i daća namirivati, ipak bi radi toga bili mirni ostali, te se ne bi bunili, niti bi na kakovo preselenje mislili bili, da nisu oko 22. kolovoza našim selom

turske čete prolazile, koje su nam sve blago otimati započele, kuće harale, nas zlostavljale, i svakojako nam se grozile. Usled toga pobojasmo se mi za naš život, kao i imetak, te se moradosmo sa blagom i čeljadi na ovaj kraj uteći.

Turci nam se suprotstaviše, te nas nehtjedoše preko pustiti, radi čega nam blago naše otimahu, na nas pucahu. Tom zgodom mnogim su blago oteli, a Marka Grahovca, koji je svoje blago branio ubiše, a ženu i snahu Laze Gjurašinovića zarobiše ujedno sa njezinim blagom, te jih odvedoše u Novi u zatvor, a bog znađe kako jim je sada.

Usled takovih nepravdah i nasiljah od strane Turaka, kao i radi drugih turskih okrutnosti i ubojstvih, o kojih se u naših obćinah mnogo govori, moradosmo mi našu domovinu ostaviti i ovamo se preseliti.

U našoj najbližoj okolini nije se doduše ni jedan takvi grozni slučaj dogodio, nu iz drugih krajeva se mnogi pripovjedaju, ali jih ja po imenu ne znam.

Radi tih turskih zuluma, ne ćemo se više onamo povratiti, dok Bosnom turske oblasti vladaju, te molimo zaštitu i podporu vaše kršćanske vlade...

Zaključeno i podpisano.

№ 1249

66.

ZAPISNIK

SASTAVLJEN U SUNJI DNE 6. RUJNA 1875.

Prisutni: C. k. tajnik okružne oblasti: Makso Šojat. C. k. sudb. viećnik: Andrija Markovac. Obćinski načelnik: Josip Hajduković. Perovodja: Dragutin Gjuričić.

Predmet: Izvidjenje uzroka mnogobrojnomu izselenju turskih podanika iz Bosne u područje c. k. austro-ugarske države usled naloga c. k. gl. voj. zapovjedništva u Zagrebu kao kraj. zem. upravne oblasti od 29. kolovoza 1875 Pr. br. 1143.

Od nalazećih se u Sunji bosanskih bjegunaca pozvan bje pred ovo povjerenstvo: Damjan Gligić, te nakon opomene na savjestno kazivanje istine preslušan bje kako sliedi:

Zovem se Damjan Gligić, iz Kuljana rodod, kostajničkog kajmakamata, 40 god. star, oženit, otac 3 djece, turski poljodjelac i podanik sada bjegunac.

Akoprem su tereti, nepravde nasilja i ubojstva koja se u Turskoj svakog dana nam Kršćanom događaju, nesnosni, mi nebi možebit ipak našu domovinu ostavili, da nije oko Kostajnice buna pukla, i da nam imetak i život u pogibelji nebijaše.

Koliko mi znamo, taj ustanak prouzročili su sami Turci, jer su oni od nas nemoguće stvari iziskivali: u najnovije vrijeme siliše nas oblasi, da mi desetinu obćinsku u zakup uzmemo i pošto svota ucjenjena, koja meni poznata nije, u nikakvom razmjerju sa našim imetkom nestoji, to se je pućanstvo branilo taj novi teret na se primiti; a i mi smo u slučaju ako vlada kod te naredbe ostane, zaključili ovamo pre-

bjeći, i ovdje zaštitu tražiti. To je bio povod pravi ustanku, o kom ja i moji suseljeni ništa neznamo. Mi smo Kuljančani, kad smo saznali, da Turci okolicu haraju i pale i Kršćane ubijaju, ovamo prebjegli.

Turci su nas bjegunce progonili naše vlastništvo otimali i tom prigodom usmratiše mog brata Jovana Gligića, oduzev mu 2 vola, 10 goveda, 1 konja i 16 krmaka, najmanje vrijedno do 100 dukata; Simu Kolundjića iz Vodičeva, komu su takodjer blago oduzeli. Takovih slučajeva dogodilo se je i više nu ja ih neznam sada sve nabrojiti.

Meni znano nije, da su kćeri Marka i Janka Marinkovića po Turcih odvedene.

Koliko i čije kuće su u Vodičevu po Turcih popaljene, to ja neznam, nu potvrdjujem, da jih je nekoliko popaljeno.

Naknadno primjećujem, da je prigodom onom kad je moj brat po ginuo, umoren i Jakov Gjurić, i da je naš parok Tadić po Turcih uhvaćen svezan i u aps odveden. Čujem, da su ga po ledjih posjekli i bradu mu izčupali...

Zaključeno i podpisano.

№ 1249

67.

ZAPISNIK

SASTAVLJEN U SUNJI DNE 6. RUJNA 1875.

Prisutni: C. k. tajnik okružne oblasti: Makso Šojat. C. k. sudb. viećnik: Andrija Markovac. Obćinski načelnik: Josip Hajduković. Perovodja: Dragutin Gjuričić.

Predmet: izvidjenje uzroka mnogobrojnomu izselenju turskih podanika iz Bosne u područje c. k. austro-ugarske države uslied naloga c. k. gl. voj. zapovjedništva kao kraj. zem. upravne oblasti u Zagrebu od 29. kolovoza 1875 Pr. br. 1143.

Od nalazećih se u Sunji bosanskih bjegunaca pozvan bje pred ovo povjerenstvo: Nikola Marinković, te nakon opomene na savjestno kazivanje istine, preslušan bje kako sliedi:

Zovem se Nikola Marinković, iz sela Kuljana, kostajničkog kajmakamata, do 60 god. star, grč. ist. vjere, turski podanik, poljodjelac, sada bjegunac, oženit, 4 djece.

1. Mi smo kršćani u Kuljanih kao i susjednih obćinah imali raznolike i teške terete od Turaka podnositi, kojim smo jedva jedvice već odoljeti mogli. Naročito nam se nije nikako dopasti mogao način, kojim bi se imala od ove godine državna desetina u zakup davati, t. j. da nas obćinare grožnjama i uapšivanjem siliše, da moramo tu desetinu za ucjenjenu svotu u zakup uzeti, koja svota nije nipošto odgovarala našim imovinskim odnošajem. Ipak se mi kraj svih tih tereta bunili nismo, niti smo mislili na kakvo izselenje ili prebjeganje preko granice u Austriju, da naš nisu na to sami turci prisilili tim, što su počeli prolazeće u Kostajnicu turske čete u obližnjih selih naše ljude zlostavljati, blago, odielo i živež im otimali, kuće im paliti, te smo se radi toga i mi

za naš život i imetak preplašili, te smo sa našom obitelji i blagom na ovoj strani utočište potražili.

Kad to Turci opaziše, da mi na ovaj kraj bježimo, htjedoše oni našu nakanu zapriečiti i nas preko susdržati, te poslaše na nas pandure, koji su nas na granici dočekali, blago naš otimali, i nas pucali, ali nas nemoškoše ipak preko zaustaviti.

Tom zgodom pootimaše Turci mnogim od naših ljudih blago, haljine; i meni oteše haljine i rubeninu, što sam ju u naglosti sa sobom ponesao bio; oni ubiše i sasjekoše tom zgodom Jakova Gjukića, Jovana Giligića, Simu Kolundjića, kojim svim blago pootimaše.

A i našega paroka Tadića uhvatiše i posjekoše Turci, kad je htio preko granice prebjeći, te ga odvedoše u Novi u zatvor, otevu mu također 2 konja.

Nadalje imadem napomenuti da su Turci njeko vrijeme pred tim našim izselenjem na silu oteli i odveli kćeri Janka i Marka Marinkovića, nu neznam, gdje se iste sada nalaze.

Kad smo mi preko granice prešli, popalili su Turci njeke kuće u našem selu, nu ja ih neznam napomenuti točno, jer sam već bio na ovoj strani.

Uslied tih okolnosti neželimo se mi već natrag povratiti u našu domovinu, te molimo da nas vaša vlada pusti, ovdje se nastaniti, i da nas primi u svoju zaštitu. . .

Zaključeno i podpisano.

№ 1249

68.

ZAPISNIK

SASTAVLJEN U SUNJI DNE 6. RUJNA 1875.

Prisutni: C. k. tajnik okružne oblasti: Makso Šojat. C. k. sudb. viećnik: Andrija Markovac. Obćinski načelnik: Josip Hajduković. Perovodja: Dragutin Gjuričić.

Predmet: Izvidjenje uzroka mnogobrojnomu izselenju turskih podanika iz Bosne u područje c. k. austro-ugarske države uslied naloga c. k. gl. voj. zapovjedništva u Zagrebu kao kraj. zem. upravne oblasti od 29. kolovoza 1875 Pr. br. 1143.

Od nalazećih se u Sunji bosanskih bjegunaca pozvan bje pred ovo povjerenstvo: Gjura Tomić te nakon opomene na savjestno kazivanje istine, preslušan bje kako sledi:

Zovem se Gjura Gj. Tomić, iz Vodičeva, do 66 godina star, grč. izt. vjere., udovac, 7 djece, poljodjelac, turski podanik, bjegunac.

1. Mi Kršćani iz Vodičeva bili smo zadnje vrijeme kao i donle uvijek i neprestance našim poljskim radom obavljani, te nismo mislili niti na kakav ustanak niti na selitbu ili bjegstvo ovamo preko, makar su nas kao i ostale Kršćane tereti, koje su nam Turci u sve većoj mjeri nametali, jako tištali. Nu oko 22. kolovoza t. g. počeoše našim selom oružane turske čete i čopori prostih oružanih Turaka prolaziti, koji su nam blago i živež na silu otimali, nas zlostavljali, kuće nam palili, te smo

radi toga zabrinuti za naš život i imetak pred njimi bježati, tm više, što su nam se prietili, da neće nijedan srb t. j. Kršćanin na životu ostati, kad se iz Kostajnice povrate.

Usled toga nasilja i tih grožnja pobjegosmo najprije sa blagom našim u obližnje šume, a zatim počesmo preko granice bježati, u čemu su nas oružani Turci pričili, pucajuć iz pušaka na nas i otimajuć nam naše blago i odjelo. Tom zgodom ubiše Turci našeg suseljana Jakova Gjurića, kog sam ja preko vode prenesao i ovdje pokopao.

Mi smo imali mnoge turske nepravde podnositi, a u najnovije vrieme stadoše nas Turci uapšivanjem siliti i na to, da preuzmemo sami obćinari na se zakup državne desetine, koju procjeniše na 425 dukata, što u nikakvom razmjerju sa našim imetkom nestoji; nu buduć smo mi znali, da nam u tom turske oblasti i na posledku popustiti moraju, jer bi nas inače sasvim gospodarstveno uništili, to se ne bi bili radi toga nikada bunili niti na preselenje mislili, da nas nisu sami Turci na gore navedeni način na to prisili bili; a bogme gorko je bilo nam svim ostaviti ličinu, te se ovamo izseliti; a uvjereni smo, da su nam Turci kod kuće sve poharali i popalili, tako da ondje neimademo više ništa našega.

Stoga odlučismo nevrataći se više natrag u našu domovinu, jerbo bi Turci još i gorje s nami postupali, i molimo vašeg milostivog i pravednog vladara, da nam ovdje zemljišta podjeli, da se nastaniti možemo kao poljodjci, i da nas u svoju zaštitu uzme.

Nakon pročitanja: tvrdim bez opazkom, da su Turci našeg paroka jošte prije negoli smo mi ovamo prebjeći htjeli, na obali Unskoj, kad je on bojeći se za svoj život, ovamo pobjeći htio, ulovili, svezali i u zatvor ga u Novi odveli, otevši mu dva konja. Nevaram li se Turci ga tom zgodom i posjekoše po vratu...

Zaključeno i podpisano.

№ 1249

69.

ZAPISNIK

SASTAVLJEN U SUNJI DNE 6. RUJNA 1875.

Prisutni: C. k. tajnik okružne oblasti: Makso Šojat. C. k. sudb. viećnik: Andrija Markovac. Obćinski načelnik: Josip Hajduković. Perovodja: Dragutin Gjuričić.

Predmet: Izvidjenje uzroka mnogobrojnomu izselenju turskih podanika iz Bosne u područje c. k. austro-ugarske države usled naloga c. k. gl. voj. zapovjedništva u Zagrebu kao krajiške zemaljske upravne oblasti od 29. kolovoza 1875 Pr. br. 1143.

Od nalazećih se u Sunji bosanskih bjegunaca pozvan bje pred ovo povjerenstvo: Vaso Mijatović, te nakon opomene na savjestno kazivanje istine, preslušan bje kako sliedi:

Zovem se Vaso (Stojaković) recte Mijatović, iz Citluka, 38 god. star, grč. ist. vjere, oženit, 4 djece, poljodjelac, turski podanik, sada bjegunac.

1. Turski nameti i raznovrstna progonstva, koja nam kršćanom bezbrojno činiše, ozlogrdila su nam kršćanom već odavno živovanje u Bosni, nu još gorje nastade ove godine tim, što su nas turske oblasti siliti počele na to, da moramo sami našu desetinu u zakup uzeti uz ucjenjenu svotu od 520 dukata, što nikako ne odgovara našim imovinskim odnosajim, jer da naš čitavi gibivi imetak, t. j. blago i ličinu prodamo, jedva bi kadri bili ucjenjenu svotu namiriti; s toga odlučismo radje iz seliti se, negoli taj novi teret na se primiti. Da nas na to ipak Turci prisile, pozatvaraše, našeg kneza i druge bolje seljake, te ovi moradoše usljed svakovrsnih grožnja i silovanja napokon na preuzimanje tog zakupa desetine privoljeti; nu mi seljani ostali, kad smo to čuli, ne mogosmo na to očitovanje pristati, te odlučismo ovamo preko se preseliti.

Kad su to Turci začuli poslaše u naša sela oružane pandure, koji su nas imali strahovanjem, silovanjem i otimanjem blaga odvratiti od naše nakane; nu tim upravo pospješaše naše preseljenje, jer sada nije više bio siguran od njihove pakostne ruke niti naš imetak niti osoba; oni nam otimahu blago, pališe kuće, nas zlostavljaše, stoga moradosmo mi da naše obitelji i blago spasimo, proti njima ustati, te jih naši mladji ljudi prama Kostajnici susbiše, te dotlie u škripcu držahu, dok smo mi ostali sa čeljadi i blagom preko Une prebjegli.

Ja nisam bio medju timi ustaši jerbo sam morao svoje 4 djece i ženu preko Une preseliti, te ne znam dali jih je tko predvodio, i dali su se sa Turci u kakove dogovore upuštali. O samom početku ustanka samo toliko znadem, da su naši ljudi svi pobjegli u šume, kad su od Novoga došli turski barjaci, te je naših mladjih suseljana 20—30 otišlo dalje prama Kostajnici, koji su obsjeli klanjac, da njim ne prodru turske čete do nas ostalih, koji smo sa obitelji i blagom prelazili.

Kod nas se pogovara, da su Turci kod tog našeg prelaza zarobili ženu i babu Stevana Gjanadije, nu ja ne znam koliko je na tom istine; a isto tako ostadoše preko u turskih šaka Simo i Dako Boroević, što je s njimi ja ne mogu znati.

Usljed tolikih progona i nepravda i svakojakih nasilja Turaka koje pojedince nabrojiti ne mogu, naš položaj je u Bosni sasvim nesnosan, jer nismo nikad sigurni niti za naš život niti imetak, a za kršćana nigdje pravice neima, te ne smije niti Turke tužiti, niti može proti njim kod suda svjedočiti. Radi toga moradosmo, kad nam je već tursko nasilje dogrdilo i prevršilo, našu kuću i kućište sa svom ličinom ostaviti, i ovamo se preseliti i molimo da nas vaš premilostivi car u svoju zaštitu uzme, te smo spremni pod njegovim zakriljem i nadalje ovdje naš rad nastaviti, samo da nam se dade zemlje.

Zaključeno i podpisano.

№ 1249

70.

ZAPISNIK

SASTAVLJEN U SUNJI DNE 6. RUJNA 1875.

Prisutni: C. k. tajnik okružne oblasti: Makso Šojat. C. k. sudb. viećnik: Andrija Markovac. Obćinski načelnik: Josip Hajduković. Perovodja: Dragutin Gjuričić.

P r e d m e t: Izvidjenje uzroka mnogobrojnomu izselenju turskih podanika iz Bosne u područje c. k. austro-ugarske države usljed naloga c. k. gl. voj. zapovjedništva u Zagrebu kao kraj. zem. upravne oblasti od 29. kolovoza 1875 Pr. br. 1143.

Od nalazećih se u Sunji bosanskih bjegunaca pozvan bje pred ovo povjerenstvo: Vaso Bielić, te nakon opomene na savjestno kazivanje istine preslušan bje kako sliedi:

Zovem se V a s o B i e l i ć, iz Petrinje, kostajničkog kajmakama, do 50 godina star, grč. izt. vjere, oženit, 7 djece turski podanik, poljodjelac, bjegunac, obč. knez kroz 5 godina.

1. Teret turski, koji je ne u samoj desetini i trećini naših proizvoda obstojao, učini naš položaj u Bosnoj nesnosnim. Mi smo državi ne samo desetinu, koja joj pripada, već osminu naših proizvoda davati morali; mi smo u ime tako zvane desetine zakupniku iste za proizvode zelene toliko u gotovom novcu plaćati morali, da je izvoz iste skoro veći bio, negoli samo desetina. Pućanstvo nemogaše u ovih posljednjih zločestih godina zakupnike nikako gotovinu novcem podmiriti i usljed toga bijahu na prijavu zakupnika naši ljudi smatrani kao opornici, uapšeni, grđjeni i zlostavljani.

Ovog prolića već prije negoli je poljski posao započeo odlučio mnoštvo mojih seljana polja svoja neobdjelavati, i nakaniše već onda zaoto izseliti ovamo, jer terete njim naložene s njihovi proizvodi pokriti u stanju nisu. Iz mog sela izseliše se onda više obiteljih; ja kao knez bi iz početka kajmakamu a kasnije samom bihaćkom paši Mutesarifu pozvat, da uzrok tog selenja njima razjasnim. Ja sam očito stvar svu toj gospodi razložio i osobito naglasio, da zakupnici desetine, od ljudih osminu oduzimaju, a osim toga zelene proizvode po svojoj volji ucjenjane svote utjerivaju.

Molbu pućanstva, da jim se stari dug, kog onda namiriti nemo-gahu ili oprosti ili do boljih godina sa izplatom počekaju podnio sam kajmakamu i samom paši, uvjeriv jih, da tako nametnute terete pućanstvo u stanju nositi nije.

Vlada naša uvaži za onda te navode, ter obeća da desetinar u buduće ništa više van desetinu svih proizvoda a spahija 1/3 istih pobirat smje. Usljed toga obećanja odusta naše pućanstvo od svoje nakane, započe polja obdjelavati, i od onda nije desetar ništa drugo, već što mu pripada od nas sakupljivao.

Naša oblast zauzela se je te stvari onda tako ozbilno, da na svaku pritužbu pojedinog poljodjelca desetar na odgovornost pozvan bijaše. Kako za prijašnje vrijeme tako i za buduće vrijeme obeća paša, da pućanstvo samo po zakonu propisano plaćati bolje rekuć u naravi će davati imati.

To bijaše za nas utjeha, te se mi onda najsretnijimi scienismo. Naš paša neodrža pako svoju rieč, već je došao početkom kolovoza t. g. putujući po svom pašaluku u samu našu obćinu, ter pozva nas, da mi za ovu godinu desetinu u novcu platimo, t. j. da mi obćinsku desetinu sami u zakup primimo i u ime iste državi 400 dukata platimo. Ja kao knez i 10 najboljih poljodjelaca naše obćine — osvjedočeni da taj teret naša obćina celim svojim imetkom pokriti nemože — izjavismo, da mi pod takovimi uvjeti i okolnostmi desetinu u zakup uzeti nemožemo, moleć

pašu, da svoje obećanje održi i da se sa desetinom u naravi zadovolji.

Naše prošnje ostadoše bez uspjeha, te nas paša odmah zatvoriti i u Kostajnici u apsu pridržati dade. Kajmakam je nas na podpis toga ugovora, kojeg mi na se primamo u ime desetine tim prisilio, da je nama naše pečate (mure) oduzeo i na ugovor pritisnuo.

Kad sam ja kući došao i seljakom priobćio to sve, da moramo desetinu u novcu gotovom naplatiti, izjaviše se oni, da oni na to nikako pristati nemogu, već da vole svoje kuće i lietinu ostaviti i ovamo se preko preseliti.

Ja sam drugi dan t. j. 16/8 po želji pućanstva njihovu nakanu kajmakamu u Kostajnici priobćio, i vrativ se kući natrag začu se glas, da će turski panduri našu okolicu obsjesti i nakanu pućanstva prepričiti.

To bijaše povod, da je pućanstvo okolice naše ustalo, kostajničku občinu zasjelo i obkolilo, da prepriče ulaz Turaka u našu stran i tim omoguće, da naš svijet sa blagom na ovu stran prebjeći može. Turske čete nasrnuše na naše ljude, koji su u zasjedi bili i naš prelaz štitili, i tom prigodom došlo je medju istimi do sukoba, da je s obe strane više ljudih mrtvih ostalo.

Naši ustaše držali su tako dugo Turke u škripcu dok je naš narod preko granice prošao, a zatim su oni ovamo preko prošli, nehotjev se upustiti u daljnji boj.

Medju timi ustaši nalazilo se je: Petrinjaca zatim Žitelja iz Čitluka, Kalendera, Mrakodola, Strigova, Tavije, Slabinje. Ja znam, da je pućanstvo tih sela tom prigodom sudjelovalo, jer je iz tih sela, dok mi svi prebjegli nismo, ljudih k nama po hranu dolazilo.

Gdje je ustanak započeo, i tko mu je povod dao, neznam, jer kad sam bez službe, uvijek sam kod kuće, te nemogu tako ništa o tom navesti.

Turska nasilja nisam u stanju sva nabrojati, zato navadjam samo umorstva, koja su u posljednjih 5—6 godina se sbila: i to po Turcima, bez da su isti na odgovornost pozvani bili. Akoprem već podavno navadjam ipak, da je ubit Nikola Ostoić, Srdjan Amidžić, Ilija Stiak, Cvijo Plavšić, Tešo i Vaso Januš, jer su slični slučaj i opetovani, i to u najnovije vrijeme poginuo je od turske ruke Lako Cviić, Dmtar Ivković, i Bože Radojčić. Takovih slučajeva događa se kod nas često, a slučaj i zlostavljanja kršćana jesu nebrojeni.

Akoprem Čitluk od mog mjesta dalek nije, to mi ipak znano nije da je Dako Borojević, koji je za nama kod kuće ostao, umoren, i da su Zeke Zanadije baba i strina po Turcima odvedene.

Napomenuti mi je samo jošte da su desetari i spahije naš najveći teret, ove opet podupiru oblasti, te su nas tako po volji guliti smjeli. Spahije ucjenjivali su pod raznim izlikami naše zelenine, te su u ime desetine mnogoput ucjenjene svote tražili.

Moja i moje ciele knežije molba je ta, da nas premilostivi vaš cesar zaštititi, i pod svojom zaštitom gdje god nastani. Pod krilom austrijskog cesara svigde ćemo pokorni biti, jer smo osvjedočeni, da ovdje svagdje pravica vlada; za to molim, da se te naše želje i prošnje vašem vladaru dojave.

Zaključeno i podpisano.

ZAPISNIK

SASTAVLJEN DNE 6. RUJNA 1875. U SUNJI

Prisutni: C. k. tajnik okružne oblasti: Makso Šojat. C. k. sudb. viečnik: Andrija Markovac. Obćinski načelnik: Josip Hajduković. Perovodja: Dragutin Gjuričić.

Predmet: Izvidjenje uzroka mnogobrojnemu izselenju turskih podanika iz Bosne u područje c. k. austro-ugarske države usljed naloga c. k. gl. voj. zapovjedništva u Zagrebu kao kraj. zem. upravne oblasti od 29. kolovoza 1875 Pr. br. 1143.

Od nalazećih se u Sunji bosanskih bjegunaca pozvan bje pred ovo povjerenstvo: Mile Lazarević te nakon opomene na savjestno kazivanje istine preslušan bje kako sledi:

Zovem se Mile Lazarević, iz Priedora, posebni kajmakamat, 26 god. star, grč. ist. vjere, neoženit, opančar od zanata, turski podanik, žitelj Priedorski.

1. Ja sam iz Priedora zato ovamo preselio, jer moj majstor nije imao više posla, da me njim zabavi. U samom Priedoru, ne bijaše za vrijeme mog boravišta tamo nikakvom ustanka, jedino započeli su seljaci na ovu stranu prebjegavati usljed čega je grad zatvoren, a turske čete alarmirane. Iduć iz Priedora putem u Jasenovac pridružio sam se jednoj kršćanskoj obitelji, te sam ovamo bez zaprieke prošao.

2. Vi ste se dulje vremena u Priedoru zadržavali, vi ćete moći najbolje kazati znati, kako su Turci ondje sa Kršćani postupali, i jeli je za vrijeme vašeg tamo boravljenja kakvi grozni čin na Kršćanin počinjen?

2. U tom obziru ja nemogu nikakovo razjašnjenje dati, jer kao kalfa nisam mogao mnogo okolo hodati, a i nisam mnogo drugovao sa ljudmi. Jedino sam čuo, da je Nikola Ostoić umoren, a Petar Brdar nožem po Turcih uboden.

Ja neimam više ništa o toj pobuni kazati.

Zaključeno i podpisano.

ZAPISNIK

SASTAVLJEN U SUNJI DNE 7. RUJNA 1875.

Prisutni: C. k. tajnik okružne oblasti: Makso Šojat, C. k. sudb. viečnik: Andrija Markovac, Obćinski načelnik: Josip Hajduković, Pero-Perovodja: Dragutin Gjuričić.

Predmet: Izvidjenje uzroka mnogobrojnemu izselenju turskih podanika iz Bosne u područje c. k. austro-ugarske države usljed naloga c. k. glavnog vojnog zapovjedništva u Zagrebu kao kraj. zem. upravne oblasti od 29. kolovoza 1875 Pr. br. 1143.

Od nalazećih se u Sunji bosanskih bjegunaca pozvan bje pred ovo povjerenstvo: Pero Soldat, te nakon opomene na savjestno kazivanje istine, preslušan bje isti kako sledi:

Zovem se Pero Soldat, iz Kalendara, 35 god. star, grč. ist. vjere, oženit, 2 djece, turski podanik, poljodjelac, sada bjegunac, ja sam bio viečnik (nazor) obćinski u Kalendarih.

1. Nama su dodijali već spahije i desetari, tražeći od nas, što mi davati nismo mogli, što su nam grabili i otimali naše blago po volji. U najnovije vrijeme davali su država i spahije naše daće u zakup, pa buduć se ove godine nije nikakav zakupnik naći mogao, siliše nas turske oblasti, da mi sami državnu desetinu uz ucjenjenu svotu od 240 dukata u zakup uzeti moramo. Kad mi to nehtjedosmo, jer tolika svota neodgovara nikako našem godišnjemu prihodu, pozatvaraše nam kneza Savu Došena i nekoliko odlučnijih obćinara, među njima i mene, te smo skoro 8 dana u zatvoru biti, te nas grožnjama i zlostavljanjem napokon prisiliše, da dađemo svoje podpise (murove) na očitovanje, kojim izjavljujemo, da primamo desetinu u zakup. Kad mi kući dodjosmo, te ostalim seljanom pripovjedismo, da smo preuzeli desetinu na se, ovi nikako na to pristati nehtjedoš, kao što smo i mi samo od sile dali naše privolenje, te se iziaviše da će radje na ovaj kraj se preseliti, negoli tolike terete podnositi.

Kad to Turci proćuše, odposlaše u naše obćine četu pandurah, koji bi nas prožnjami i strahovanjem imali odvratiti od naše nakane. Ovi nam počecē blago otimati, nas zlostavljati, u kratko svaki zulum po naših obćinah praviti, radi toga pobjegosmo svi koji mogasmo sa blagom i čeliadi u šume, bojeći se za svoj život i imetak. Nas njekolicima mlađih i odvažnijih, koji smo bili svakojako oružani, podje do 30 nas na broju prema Kostajnici, da ih zapriećimo, da nemogu od klanjca navaliti na naše obitelji i blago, koji su niže dolje preko Une prolazili. Pa kad su ovi preko Une prošli i s ove strane u sigurnosti bili, prodjosmo i mi ostali na ovu stranu.

Kad smo mi zauzeli klanjac kostajnički navalili na nas oružana turska četa, te dodje među nami do sukoba krvavog s obiju se strana calo, te neznam koliko je Turaka palo, doćim su sa naše strane pali trojica, t. j. Božo Radojčić, Lako Cviić i Dmtar Ivakovuć, što sam i ja sam vidio, doletiv iz šume na viku na, da Turci na nje navaljuju.

Ja se u boj upustio nisam, jerbo ni sam niti imao puške niti drugog oružja kod sebe.

Ja neimam drugo ništa navesti samo molim zaštitu vaše kršćanske vlade...

Zaključeno i podpisano.

N° 1249

73.

ZAPISNIK

SASTAVLJEN U SUNJI DNE 7. RUJNA 1875.

P r i s u t n i: C. k. tajnik okružne oblasti: Makso Šojat, C. k. sudb. viečnik: Andrija Markovac, Obćinski načelnik: Josip Hajduković, Pero-vodja: Dragutin Gjuričić.

P r e d m e t: Izvidjenje uzroka mnogobrojnomu izselenju turskih podanika iz Bosne u područje c. k. austro-ugarske države, uslied naloga

c. k. gl. voj. zapovjedništva u Zagrebu kao kraj. zem. upravne oblasti od 29. kolovoza 1875 Pr. br. 1143.

Od nalazećih se u Sunji bosanskih bjegunaca pozvana bje pred ovo povjerenstvo Marija Jelosavac, te nakon opomene na kazivanje prave istine, preslušana bje kako sledi:

Zovem se Marija Jelosavac. iz Vodičeva, kostajničkog kajmakamata, 25 god. stara, g. izt. vjere, udata, majka 4 djece, seljanka, turska podanica, sada bjegunica.

1. Turske čete vraćajuć se iz Kostainice, nasrnuše na naše selo plieniše i otimaše gdje što zatekoše, te napokon zanališe više kuća u mjestu Vodičevu: među njimi kuću Maričićevu. Andrijaševiću i Kovačeviću; oni uljekoše i k meni u kuću, oteše od mene 3 gunja, pušku, dvie torbe, i troje opanke, a moju jetrvu prisiliše, da svoje opanke s noguh izuje, i oni ih onda odnesoše.

Tom prigodom navalilo je na nas do 30 Turaka, te pošto su oni grožnjama na nas navalili, morasmo im mi od straha sve dati, što su god od nas tražili.

Usljed ovoga nasilja, što su nam oni činili. pobojasmo se mi za naš život i imetak, te prebjegosmo preko na ovaj kraj, u čemu su nas Turci priečili bili pucajuć na nas iz pušaka i otimajuć nam blago. Tom prigodom ubiše Turci nekoliko Kršćana kao Jakova Gjurića, Jovana Gligića i Simu Kolundića, kojim pootimaše sve blago.

Drugih tereta i nasilja turskih bilo je takodjer kroz posljednje vrieme jako mnogo, osoboto kod samovlastnog utjerivanja poreza, gdje su nas desetari po svojoj volji gulili, oduzimlauć preko zakonom određene mjere državnu desetinu.

U kratko neima zuluma, kog nam Turci počinili nebi, pa nam je život preko tako dozlogrdio, da se ne želimo onamo više natrag povratiti, dok Bosnom Turci vladaju, te molimo stoga zaštitu ove pravedne kršćanske vlade...

Zaključeno i podpisano.

№ 1249

74.

ZAPISNIK

SASTAVLJEN U SUNJI DNE 7. RUJNA 1875.

Prisutni: C. k. tajnik okružne oblasti: Makso Šoiat, C. k. sudb. viećnik: Andrija Markovac, Obćinski načelnik: Josip Hajduković, Perovodja: Dragutin Gjuričić.

Predmet: Izvidjenje uzroka mnogobrojnomu izselenju turskih podanika iz Bosne u područje c. k. austro-ugarske države usljed naloga c. k. glavnog vojnog zapovjedništva u Zagrebu kao krajiške zemaljske upravne oblasti od 29. kolovoza 1875. Pr. br. 1143.

Od nalazećih se u Sunji bosanskih bjegunaca pozvana bje pred ovo povjerenstvo Stana Jelisavac, te nakon opomene na savjestno kazivanje istine preslušana bje kako sledi:

Zovem se **Stana Jelisavac**, iz t. Petrinje rodom, 25 godina stara, grč. ist. vjere, udata za **Zahariju Jelisavac**, majka 1 djeteta, seljanka, turska podanica i bjegunka.

1. Moj muž **Zaharija** bio je obćinski knez u Petrinji turskoj, te je bio kao takav prisutan, kad su desetari sakupljivali državnu desetinu. Uvidiv jednom, da desetari ljude prekomjerno globe, njih mrcvare, i zelene im jošte plodine prekomjerno ucjenjuju, ter jim mnogo više oduzimaju, nego li desetaru po zakonu pripada, prijavi on taj slučaj oblasti, koja njega zaoto kao opornika već prije dvie godine u zatvor stavi i u Bihać odvede, gdje se jošte i danas u zatvoru nalazi.

Usljed te počinjene momu mužu po Turcih nepravde, ja sam sasvim unesrećena; te pošto mom mužu jošte niti danas nije sud puko, molim vašu pravednu vladu, da bi ovaj slučaj izpitati dala, i da se za mog nekrivog muža zauzme, jerbo on nikakovo zlo počinio nije; molim također vaše oblasti, da bi mi svojim uplivom pripomogla, da saznadem šta je sa mojim mužem...

Zaključeno i podpisano.

№ 1249

75.

ZAPISNIK

SASTAVLJEN U SUNJI DNE 7. RUJNA 1875.

Prisutni: C. k. tajnik okružne oblasti: **Makso Šojat**, C. k. sudbeni viećnik: **Andrija Markovac**, Obćinski načelnik: **Josip Hajduković**, Perovodja: **Dragutin Gjuričić**.

Predmet: Izvidjenje uzroka mnogobrojnemu izselenju turskih podanika iz Bosne u područje c. k. austro-ugarske države usljed naloga c. k. glav. voj. zapovjedništva u Zagrebu kao kraj. zem. upravne oblasti od 29. kolovoza 1875 Pr. br. 1143.

Od nalazećih se u Sunji bosanskih bjegunaca pozvan bje pred ovo povjerenstvo: **Marko Gjanadija**, te nakon opomene na savjestno kazivanje istine, preslušan bje kako sliedi:

Zovem se **Marko Gjanadija**, iz t. Čitluka rodom, 27 god. star, gr. izt. vjere, neoženit, bez zanimanja, poljodjelac, turski podanik, stupio sam pred 2 godine u t. službu kao zaptija (pandur) te sam kao takav služio kod kajmakamata u Kostajnici.

1. Iz kojih uzroka i kada ste vi ostavili svoju domovinu, te pošto ste vi kao pandur kod kajmakamata u t. Kostajnici služio, možete čete ponajbolje odnošaj muhamedanaca napram kršćanom u Bosni poznavati; razvijte nam stoga obširno svoje odnošaje?

1. Ja sam imao prilike kao pandur upoznati se sa odnošajima između Turaka (muhamedanaca) i kršćana te sam si prisvoio osvjedočenje, da se nepostupa sa kršćani pred oblastmi jednako kao sa Turci, jerbo tuži li Turčina kršćan, to ga niti neslušaju, u protivnom pako slučaju mora kršćanin uvijek izgubiti, te riedko prodje, da ga nezatvore.

Kao pandur pridieljen sam bio često zakupniku desetine kao stržar, te sam se osvjedočio, da zakupnik po svojoj volji desetinu pobire;

on pobire obično osminu naravnih proizvoda, i za zelenila, jabuke, kruške, povrtašje itd. svote u gotovu novcu, pošto je prije toga iste po volji svojoj procenio. Često dodje između zakupnika i podanika seljaka do priepora radi toga, što su prviji svoje tražbine prećerivali, te skoro polovinu njihove movine oduzimali. Kod takovih zgoda penje se i zlostavlja siromašna raja. Tužbe radi toga bile su uvijek bezuspješne. Zakupnici desetine, kojim je zakupnina jako narasla, nemogahu ipak uzprkos otimačini i guljenju raje svojim računom izaći, te nehtjedoše radi toga više nadalje desetinu u zakup uzeti.

Bihački paša, koji je radi zakupa te daće u kajmakamat Kostajnički došao, nastojao je obćine na prihvrat tog zakupa prinukati, pa kad mu to nije za rukom pošlo, pozvao je on sve obćinske načelnike i viećnike svih obćina u Kostajnicu, da jih na prihvrat tog zakupa prisili. Pošto mu to nije ništa prudilo, te se ljudi protivije uzeti desetinu pod lanjskimi uvjeti u zakup bjehu uapšeni svi obćinski načelnici i bolje si stojeći seljaci, te im se je prietilo, da ih neće prije iz zatvora pustiti, dok ne privole na zakup. Na posliedku otme kajmakam obć. načelnikom mureve (pečatnjake) na silu, te jih otisne na ugovore, izrazujuć se: »vidite, sada ste uzeli desetinu u zakup«, a svaki prigovor kojega seljaka popraćen je zaušnicom, te zatim su svi pušteni. To se je sve dogodilo u prisutnosti bihačkoga paše. To okrutno postupanje bosanskih činovnika, zatim globljenje prisili narod na izselenje.

2. Što vam je poznato o zatim sliedivšem ustanku?

2. Kako sam već spomenuo, bio sam ja u Kostajnici kao Pandur sa samimi Turci namješten, te izašalje Bihački paša, nješto iza izpusta zatvorenih opć. načelnikah okolice, i pošto su isti na zakup desetine prisiljeni bili, valjda bojeći se kakove pobune — 12 pandura iz Bihaća, u naš kajmakamat, koji su umjesto da uzdrže ondje mir i poredak, ljude plienili, robili i zlostavljali.

To bi imalo bilo nakanjeno izselenje pospješiti i bunu prouzročiti. Kad je o tomu glas po Kostajnici razprostranio, te su i meni Turci se grozili, držeći me takodjer za jednomišljenika raje, otišao sam ja iz Kostajnice ostavivši svoje oružje, te pobjegoh kući svojoj. Uzput navratih se kod sestre moje u Slabinji, te kad sam onamo došao, već je ondje buna buknila bila, te su se ljudi već počeli preko seliti. Turci napadoše kršćane sa svih strana, te htjedoše medju nje provaliti. Slabinjanci, Petrinci, Bačvanci, Strigovci, Čitlučani i Dvorišćani kostajničkog kajmakamata suprotstaviše se napadajućim Turkom, dočim se je Priedorska raja suprotstavila iz Priedora dolazećim, a Dubičanci iz Dubice dolazećim Turkom u namjeri, da preprieće provalu Turaka medju naš narod i da omoguće nakanjeno preselenje na ovu stranu.

Ja sam bio kod one čete od po prilici iz 40 ljudih sastojeće koja je kod Kostajnice bila, te sam sa ostalimi zasjedavo klanjce, da Turci k nama provaliti ne mogu, kod koje zgode dođe do sukoba.

Od naših padoše 3 momka, a trojica su raniti; medju padšimi bili su Lako Cvić, Božo Radojčić i Dimitar Ivković. Da li je i koliko Turaka onda palo, ja ne znam.

Obsjednućem klanjaca postignuli smo mi željenu svrhu jerbo su tako naše obitelji ovamo prebjegli mogle. Prebjegavanje trajalo je skoro

8 dana, te sam ja kroz to vrieme stajao na svom mjestu, te se povukoh zatim i ja ovamo.

O dogovaranju, koje je medju ustaši i Kostajničani bilo, ne znam ja ništa, jerbo sam ja kao i Bajalica istog dana sa preseljenjem naših obitelji ovamo zabavljen bio. To sam ja čuo, kad sam se onamo povratio od ljudi, pa ako Lazo Višnić tvrdi, da sam ja s njim i još sa 3 Turka te razprave ili dogovore vodio, to on laže.

Pošto sam se simo utekao, išao sam ja u Kostajnicu, da si opanke kupim, nu kajmakam me tamo opazi, te me ovaj daje po jednom Kostajničkom činovniku, koji se imade koliko čujem Kernic zvati, zatvoriti, odakle sam ja, neznajući tomu razloga, ovamo doveden, te se nalazim pod pazkom, te moram noći u zatvoru probaviti.

Ja molim, da me jednom ovog zatvora riješite, pošto ja i onako ovdje živjeti ne mogu, jer si ništa ovdje zaslužiti ne mogu, a i moja obitelj nije takodjer ovdje, da bi me potpomagati mogla...

Zaključeno i podpisano.

N: 1249

76.

ZAPISNIK

SASTAVLJEN U SUNJI DNE 7. RUJNA 1875.

P r i s u t n i : C. k. tajnik okružne oblasti: Makso Šojat, C. k. sudb. viećnik: Andrija Markovac. Obćinski načelnik: Josip Hajduković, Perovodja: Dragutin Gjuričić.

P r e d m e t : Izvidjenje uzroka mnogobrojnomu izselenju turskih podanika iz Bosne u područje c. k. austro-ugarske države usljed naloga c. k. gl. vojnog zapovjedništva u Zagrebu kao kraj. zem. upravne oblasti od 29. kolovoza 1875 Pr. br. 1143.

Od nalazećih se u Sunji bosanskih bjegunaca pozvan bje pred ovo Povjerenstvo: Mile Sadjak, te nakon opomene na savjestno kazivanje istine preslušan bje isti kako slijedi:

Zovem se **M i l e S a d j a k**, iz Strigove rodom 28 godina star, grč. izt. vjere, oženjen, otac 2 djece, poljodjelac, turski podanik bjegunac.

1. Turske oblasti prisiliše naše obćine, da moraju državnu desetinu uz procjenjenu svotu same u zakup uzeti, a ta svota nije odgovarala niti najmanje našim godišnjim prihodom, stoga odlučismo našu domovinu ostaviti, te ovamo se preseliti, jerbo je naš obstanak tamo u Bosni sasvim nemoguć postao. Našu nakanu dočue Turci, ter njihovi panduri hotješe nas u našem preduzeću zapriečiti; oni haraše nas, groziše nam se dapače smrću, zlostavljahu nas, i otimahu nam blago i odjelo, te tim poskoriše naše poduzeće.

Tad Turci opaziše, da mi u istinu preko granice prebjeći hoćemo, navališe na nas, da našu nakanu preprieče. Mi jih odtisnusmo do Kostajnice, te držasmo nas 30—40 momaka Klanje oko Kostajnice tako dugo obsjednute, dok su naše obitelji sa blagom preko granice prošli; a zatim povukosmo se i sami preko, nehoteci se upustiti u dalji boj.

Kad smo mi Kostajnička brda i Klanjce obsjeli, nastade iz medju nas i Turaka ozbilni sukob, u kom se je s obih strana pucalo, te tako pade s obiju strana mrtvih glava.

Koliko je ljudi sa turske strane palo, to ja neznam, kod nas pala su samo trojica, a trojica su samo ranjeni; pali su preko: Božo Radojčić, Lako Cvić i Dimitar Ivković.

Okrutnosti i nasilništva turska nemogu sva spomenuti, jer bi toga bilo mnogo za pripovjediti, samo to spominjem, da proti istim neima u Turskoj Kršćanin zaštite i pravice, čim se Turci na takove još i više obodruju, te nas jošte i gorje gnjetu i siluju.

Uslied takovih.odnošaja nemogomo mi više turske terete i okrutnosti podnositi, te smo radje ovdje utočište potražili, i molimo da nas vaš car pod svoje zakrilje primi...

Zaključeno i podpisano.

Nakon toga, pozvan bje Ostoja Stojnić, rodom iz Strigova, 27 godina star, grč. ist. vjere, oženiti, otac 2 djece, turski podanik i poljodjelac, sada bjegunac, te pošto mu bje isti na kazivanje istine opomenut, preslušan bje i on prema gornjemu zapisniku, te buduć mu je izkazivanje sasvim sukladno sa gornjimi iskazivanja Mile Sadjak, bje mu ovaj zapisnik pročitao, te ga on potvrdjuje doslovce bez opazke...

Zaključeno i podpisano.

№ 1249

77.

ZAPISNIK

SASTAVLJEN U SUNJI DNE 7. RUJNA 1875.

Prisutni: C. k. tajnik okružne oblasti: Makso Sojat, C. k. sudbeni viećnik: Andrija Markovac, Obćinski načelnik: Josip Hajduković. Perovodja: Dragutin Gjuričić.

Predmet: Izvidjenje uzroka mnogobrojnomu izselenju turskih podanika iz Bosne u područje c. k. austro-ugarske države uslied naloga c. k. glavnog vojnog zapovjedništva kao krajiške zemaljske upravne oblasti od 29. kolovoza 1875. Pr. br. 1143.

Od nalazećih se u Sunji bosanskih bjegunaca pozvan bje pred ovo povjerenstvo: Ostoja Ceran, te nakon opomene na savjestno kazivanje istine preslušan bje isti kako sledi:

Zovem se O s t o j a C e r a n iz Poljanice rodom, do 50 godina star, grč. ist. vjere, otac 1 djeteta, turski podanik, poljodjelac, bjegunac.

1. Mi Kršćani iz Poljanice nismo o ustanku ništa znali, već smo mirno radili, dok najednoč nepočeše naši turski krajišnici (Kordunaši) prema Kostajnici ići. Ti krajišnici — oružana neregularna četa — poče po našem selu harati i otimati sve, što im je godj do rukuh došlo, i mi se uplašismo i začesmo ovamo preko bježati.

Premda nas je naš spahija tješio, da se ništa nebojimo, počeše nas ipak Turci proganjati i zlostavljati, oteše nam mnogim marvu i drugu robu od pojedinih Poljaničana tako, da su mnogi sada ostali bez blaga i odjeće, te jim je sve blago samo ono, što imaju na sebi.

Tom zgodom oteše Turci n. p. mom komšiji Luki Vukotiću 5 krmaka.

Turci su nas kod prelaza preko granice napadali i zaustavljali, blago nam otimali i na nas pucali, nu na svu sreću nepogodiše od nas nikoga, samo su jednoga vola ubili, dočim od nas nitko poginuo nije.

Mi smo uvijek mnoge terete podnositi morali u Turskoj, nu mi smo ipak sve davali i radili što smo godj mogli; što bi god uradili to bi sve desetar i spahiji u ime raznih daća podavali, ipak se te daće sve većma pomnožahu, da jih danas više plaćati nemožemo, jer nadilaze sav naš godišnji prihod.

Ove godine moradosmo jošte k tomu pod silu u zakup uzeti državnu desetinu uz ucjenjenu svotu, koju su do sada zakupnici davali bili, i to zaoto, jerbo se za ovu godinu nikakvi zakupnik nije naći mogao. Nu mi smo kraj svjega toga mirni ostali i nebi se bili ovamo preselili, jer nas je naš spahija uvijek tješio, da neće tako ostati, da će i naš položaj na bolje krenuti, te mu mi podpuno povjerasmo; nu navala i progonestva onih turskih kordunaša prisili nas, da se iz naše domovine selimo, ostavivši svu ovogodišnju ličinu kod kuće.

Takva nasilja i otimačine događaju se često u Turskoj, te se radi toga neželimo više onamo povratiti i molimo zaštitu vaše vlasti ...

Zaključeno i podpisano.

Nakon toga pozvan bje pred ovo povjerenstvo Luka Vukota, također iz Poljane, uo 20 godina star, grč. ist. vjere, udovac, bez diece, poljodjelac, turski podanik i bjegunac, te nakon opomene na kazivanje istine, izjavi se on sukladno sa Ostojom Čeranom, stoga mu bje gornji zapisnik pročitao, te ga on od rieči do rieči potvrđuje naročito spominjuć, da su mu turski krajišnici na silu oteali 5 krmaka ...

Zaključeno i podpisano.

Nr 1249

78.

ZAPISNIK

SASTAVLJEN U SUNJI DNE 7. RUJNA 1875.

Prisutni: C. k. tajnik okružne oblasti: Makso Šojat, C. k. sudbeni viećnik: Andrija Markovac, Obćinski načelnik: Josip Hajduković, Perovodja: Dragutin Gjuričić.

P r e d m e t: Izvidjenje uzroka mnogobrojnomu izselenju turskih podanika iz Bosne u područje c. k. austro-ugarske države uslied naloga c. k. glavnog vojnog zapovjedništva u Zagrebu kao krajiške zemaljske upravne oblasti od 29. kolovoza 1875. Pr. br. 1143.

Od nalazećih se u Sunji bosanskih bjegunaca pozvan bje pred ovo povjerenstvo: Jovan Jakovljević, te nakon opomene na savjestno kazivanje istine, preslušan bje kako sledi:

Zovem se J o v a n J a k o v l j e v i ć, iz Ravnice rodnom, kostajničkog kajmakamata, do 40 god. star, grč. ist. vjere, oženjen, otac od 2 djeteta, poljodjelac, turski podanik, sada bjegunac.

1. Istina bog naši tereti u Bosni bili su jako veliki, jer smo osim desetine i trećine u naravi, još i daćah u novcu davati morali, a spahije i desetari oduzimali su više od nas, negoli bi bili smjeli. Ove godine pako nestade naš obstanak u Bosni sasvim nesnosan tim, što nas je vlada grožnjama i uapšivanjem prisilila, da moramo mi obćinari sami državnu desetinu u zakup uzeti uz ucjenjenu svotu, koju bi morali državi u gotovu novcu izplatiti.

Pokraj svega toga nismo se mi buniti, niti izseliti htjeli, jer nas je naš spahija uvijek tješio, da će nam bolje biti, i da će nam se ta desetina prema prijašnjemu običaju u naravi pobirati; zato smo mi ostali mirni i radili smo kao i do sada naš rad na polju.

Najednoć puče buna oko Kostajnice, i mi začusmo, da pućanstvo kršćansko na ovu stranu bježi. Naš spahija tješio nas je i opet te smo ga mi poslušali i kod kuće ostali; nu najednoć, kad su se turski krajišnici (kordunaši) iz Kostajnice natrag vraćali, počeo nas nemilice plieniti i robiti, blago nam i ostali imetak otimati, nas zlostavljati, a po nekih mjestih i kuće paliti, stoga se mi jako preplašismo za naš život i imetak, te koji je što ugrabiti mogao, s tim je preko granice prebjegao.

Turci nas doduše u tom našem poduzeću priečiše, navaljujuć na nas, i otimajući nam blago, ali se mi zaplašiti ničim nedadosmo, već prodjosmo svi ovamo u ove krajeve, i neželimo se više natrag u Bosnu povratiti doklie ondje Turci vladaju i gospodare, te molimo, da nas vaš premilostivi vladar, u svoje zakrilje uzme, i ovuda nastani, te ćemo mi uvijek vični i pokorni podanici mu biti.

Zaključeno i podpisano.

Nakon toga pozvan bje pred ovo povjerenstvo Stojan Milinović iz Ravnice, 54 godine star, grć. izt. vjere, oženjen, otac 5 djece, poljodjelac, turski podanik, i bjegunac, — te pošto je njegovo izpovjedaње i kazivanja sasvim sukladno sa kazivanjem Jovana Jakovljevića — pročitao bi mu gornji zapisnik, koga on doslovce kao istinitog patvrđuje.

Zaključeno i podpisano.

№ 1255*)

79.

ZAPISNIK

**ZAMETNUT POVJERENSTVENO U RAICIH, DNE 9. RUJNA
1875, USLIED NALOGA C. KR. GLAVNOG VOJNOG ZAPOVEDNICTVA
KAO KRAJSKE ZEMALJSKE UPRAVNE OBLASTI OD 29 KOLOVOZA
1875, PRAES. BROJ 1143.**

P r i s u t n i: Aflred Boić perovodja od c. kr. glavnog zapovedništva. Luka Knežević, mjestni povjerenik. Ivan Švabić c. kr. sudbeni pristav. Matija Sudić c. kr. accesista kao perovodja.

P r e d m e: Jest izvidjenje uzroka mnogobrojnomu izselivanju turskih podanikah u mesecu kolovozu t. g. iz Bosne u područje c. kr. austro-ugarske države.

*) Pod arhivskim brojem 1255 nalaze se dokumenti od 79. do 96.

Od u Jazavici, občine Raičke, nalazeći se bosanskih bjegunaca bje pred ovo povjerenstvo pozvan Ostoja Španić, koji nakon opomene na savjestno kazivanje istine, sledeće u zapisnik stavlja:

Zovem se Ostoja Španić, rodom iz Jablanice, nahije i kaimakamata Gradiškog, 45 god. star, grč. izt. vjere, oženjen, otac 4 djece, težak, nepismen.

Ad 1. Kako je buna poknula, to mi poznato nije, nu dne 15 pr. mjeseca raznese se nemio glas po našem selu, daje buknuła buna po našoj okolini i da Turci Keršćane ubijaju i njihove kuće pale našto sam se pobojavao da i mene ubili nebi te sam pobjegao u šumu na jednu stranu dočim je opet moja obitelj na drugu stranu pobjegla, a kada smo se nakon nekoliko danah ja i moja obitelj u šumi Kozari našli to smo u područje c. kr. austro-ugarske države zajedno ovamo prebjegli ostavivši svu sirotinju u Jablanici odkud ju sobom iz toga uzroka ponieti mogli nismo jesu Turci na naše selo navalili i zapalili ga.

Ja sam imao prošle godine 103 sepeta kukuruza, od kojih sam desetaru dao do 13 a spaiji 35 sepeta, tako da je meni ostalo do 55 sepeta, imao sam 10 1/4 vag. ječma, od kojeg sam desetaru 2 a spaiji 2 3/4 vagana dao, dočim je meni 5 1/2 vag. ostalo; zobi sam imao 8 vag. od kojih sam desetaru i spaiji po 2 1/2 vagana dao, dočim je meni 3 ostalo; šljiva nije bilo više od 50 okah koje sam sve spaiji dao, dočim sam desetaru svotu od 1 for. 20 nč., platiti morao; pšenice sam imao 8 vagana, od koje sam 1 1/2 vag. desetaru a 3 1/4 vag. spoiiji dao, dočim je meni 3 1/4 vagana ostalo; proje sam imao 3 3/4 vag. od kojih sam 1/2 vag. desetaru a 1 3/4 vag. spaiji dao, dočim je meni 1 1/2 vag. ostao.

U ime sitnoga poreza dao sam desetaru za keten 40 nč a spaiji 1 for. 60 nč, od graha dao sam desetaru 12 okah, a spaiji 1 vag. dočim je meni do 15 okah ostalo; za luk sam dao desetaru 1 for, a spaiji sam dao 15 okah u naravi, dočim je meni do 25 okah ostalo; za pčele sam dao desetaru 80 nč a spaiji ništa; za voće i sve proizvode u bašči dao sam desetaru 6 for. 50 nč, dočim spaija ništa zahtjevaio nije, jer je vidio da ništa i nemam.

U ime carske mirije dao sam ukupno 15 for 10 nč, i to za askeriju 4 for, za 13 k. govedah 7 for 15 nč, za ovce 45 nč, za 7 komadah krmakah 3 for 50 nč. Moja obitelj je prošle godine sastojala iz 7 osobah, pa ako se uvaži da sam ja zakupnikom desetine i spaiji tako rekuć sve što sam prošle godine zaradio, dati morao to je sasma naravno, da mi je gulenje zakupnika desetine i spaije otežčalo, nu ja porad svega toga nebi bio ovamo prebjegao, da nije ova buna buknuła i da nisu Turci Keršćane ubijati i njihove kuće paliti počeli. Turci Keršćanom svakakvi zulum i nasilja bezkaznjeno činu, pošto turske oblasti njih nekaznu akoprem ih mi radi nanešeni nam nepravdi i bezdjelah tuživamo. Mene je ljetos subaša mojega spaije Husein bega Krupića iz Krupe toga radi zlostavljao, što nisam u zoru na begluk na posao došao a osim toga je ovaj isti subaša ljetos o kopanju kukuruza mojega bratića Petra Španića sa sjekirom po ramenu toga radi posjekao što on nije hotio na oto pristati, da spaija Husein-beg Krupić sa mojom kćerju Jokom koja je također onda na begluku na kopanju bila puteno obći.

Radi ova dva bezzakonita čina pritužili smo se mi kod kadije i kaimakama u Gradiški, nu on nas ni primiti hotio nije. Ovaj isti moj

spaija hotio je jednom 15 godišnju djevojku Gjurgjiu Bjelovuk sa kompanja u kralinu sa sobom odvesti na ona za njegovu namjeru saznajući sakrije se u šumu gdje je 3 nedelje ostala.

Keršćani nemaju zemljišta ni kuća, izvrženi su samovolji Turakah, nisu im u ničem ravnopravni, spaije i zakupnici desetine silno globe, obezčastjuju njihove žene, zlostavljaju i ubijaju Keršćane bez da zaoto ikada kaznjeni budu; u obće oni su nas smatrali tako, kao da smo mi Keršćani tamo u Bosni samo zaoto, da im radimo i da njihovoj samovolji podlagati se moramo što je i nama dozlogrditi moralo našto se je valjda buna i podigla akoprem ja za oto neznam. Neizkazano nam je teško medju Turci bilo, pa stoga se tamo više pod nipošto povratiti neću, dok tamo tkogod vladao nebude koji će snami kao sa ljudma postupati, a prije bi u vodu skočio nego što bi me tko god prisilio da se tamo pod otimi poznatimi okolnostmi povratim...

Zaključeno i podpisano.

№ 1255

80.

ZAPISNIK

**ZAMETNUT POVJERENSTVENO U RAICIH, DNE 9 RUJNA 1875,
USLIED NALOGA C. KR. GLAVNOG VOJNOG ZAPOVEDNICTVA KAO
KRAJISKE ZEMALJSKE UPRAVNE OBLASTI OD 29 KOLOVOZA 1875,
PRAES, BROJ 1143.**

P r i s u t n i: Alfred Boić, perovodja od c. kr. gl. zapovedništva, Stojan Cosić i Luka Knežević mjestni povjereniki. Ivan Svabić c. kr. sudbeni pristav. Matia Sudić c. kr. accesista kao perovođa.

P r e d m e t: Jest izvidjenje uzroka mnogobrojnemu izselivanju turskih podanikah u mjesecu kolovozu t. g. iz Bosne, u područje c. kr. austro-ugrske države.

Od u Jazavici obćine Raičke nalazeći se bosanskih bjegunacah bje pred ovo povjerenstvo pozvan Petar Španić, koji nakon opomene na savjestno kazivanje istine, sledeće u zapisnik daje.

Zovem se **P e t a r Š p a n i ć**, rodod iz Jablanice, nahije i kaimakamata Gradiškog, 55 godina star, grč. izt. vjere, oženjen, otac 2 dece, težak, nepismen.

Ad 1. U nedilju dne 22 pr. mj. ustanu moji seljani, dočuvši da Turci u obližnji seli Keršćane tuku i ubijaju, te i mene pozvaše da u šume podjemo nebi li nam kakogod pošlo za rukom Turke od našega sela odbiti i raztjerati, dočim su naše žene i djeca u selu ostali.

Pošto mi pretežnijoj sili Turakah, jer nas je razpršeno po 10, 20 bez oružja na jednom mjestu bilo — odoljeti mogli nismo, to su naše žene i deca i ono nekoliko ljudih što je sa šnjimi u selu ostalo u područje c. kr. austro-ugarske države prebjeglo, jer su se Turci paleć i zulumec k našem selu približavali.

Ja sam ostao sa nekolicinom mojih suseljana gladan i žedan do 10 danah u šumi, dok nam nije prije 8 dana za rukom pošlo, takodjer ovamo prebjeci.

Da li su ovu bunu podigli Keršćani ili Turci, — to ja neznam, ali akosu istu Keršćani i podigli, to su nemilosrdnim tlačenjem i gulenjem od strane Turakah na oto prisiljeni bili. Mi Keršćani u Turskoj nikakove pravice neuzivamo, Turkom smo u svemu zapostavljeni, oni nas nemilo a povolji gule i globe, čitavu godinu na njihovom zemljištu radimo, a oni čitav godišnji prihod uzmu; žene i djevojke nam oskvrnjaju i naš vjer zakon preziru, dočim nas u naše blagdane, kada sebi neradimo, tjeraju u begluk da njima raditi moramo.

Zakupnik desetine uzme od godišnjega prihoda svakoverstnoga sebi više u ime osmine, nego što ga ide, a isto tako i spaija u ime trećine više nego što ga ide, te tako nami malo a često i ništa od godišnjega prihoda nepreostaje. Turci na Keršćani bez kažnjeno svaka nasilja izvršuju, kao što je moj spaija Huseinbeg Krupić iz Krupe kaimakamata u Bihaću, k meni prošle zime došao, te pošto sam ga po njegovoj volji nahranio i napojio, zahtjevao je, da mu zlorabljenje moje snahe i neudate kćeri dozvolim pa pošto sam se ja izrazio, da mu to dozvoliti neću, dok je na meni žive glave, to me je njegov subaša Ahmet Višić iz Banjaluke sa sjekirom po desnom ramenu posjekao, tako da se evo i sada točno živac vidi, našto sam moga spaiju Husein bega Krupića u Gradiškoj kod kadije i kaimakama tužio, nu ovi su mene i moji 20 svjedokah napolje iztjerali s dodatkom da sam onu ozledu i zaslužio. Keršćani u Turskoj neposjedujuć zemljišta i kuća a i svakmi opaćinam i nasilju turskom izvrženi, morali su nješto sada učiniti — ako su oni najme bunu podigli — što ja neznam — prisiljeni su bili od nečovječni Turakah, te tako smo i mi morali ovamo prebjeći jer smo tvrdo uvjereni bili, da bi nas Turci sve poubijali, tim više što su oni i za vreme mira svaka nasilja na Keršćani činili.

U kratko rečeno, mi smo Keršćani od zuluma turskoga pobjeći morali, a u čem se ovaj izim gore navedenoga sastoji, to ja točno navesti nemogu, jer me je tako rekuć već pamet ostavila, pođnoseći tako dugo vrieme bezdjela Turakah i znajući da nikakove pomoći proti istim dobiti mogao nisam.

Tverdim moj izkaz sa dodatkom, dase više tamo povratiti voljan nisam...

Zaključeno i podpisano.

№ 1255

81.

ZAPISNIK

**ZAMETNUT POVJERENSTVENO U RAČIH DNE
9 RUJNA 1875, USLIED NALOGA CES. KR. GLAVNOG ZAPOVEDNIČ-
TVA U ZAGREBU KAO KRAJISKE UPRAVNE OBLASTI OD 29. KO-
LOVOZA 1875, PRAES. BROJ 1143.**

Prisutni: Alfred Boić perovodja od c. kr. glavnog zapovednič-
tva. Gjuro Milošković, mjestni povjerenik. Ivan Švabić c. kr. sudbeni
pristav. Mat. Sudić c. kr. accesista kao perovodja.

P r e d m e t: Jest izvidjenje uzroka mnogobrojnomu izselenju tur-
skih podanikah u mjesecu kolovozu t. g. iz Bosne u područje ces. kr.

austro-ugar. države, od u G. Raićih obćine Raičke, nalazećih se bosanskih bjegunacah, bje pred ovo povjerenstvo pozvan Radovan Lukač, koji nakon opomene na savjestno kazivanje istine, sledeće u zapisnik daje:

Zovem se Radovan Lukač, iz Medjedja, nahije Dubičke a kaimakamata Kostajničkog, 40 godina star, grčko izt. vjere, ženit, otac 3 dece, težak, nepismen.

Ad 1. Kako je buna postala, nije mi poznato, jer sam u ponedjeljak 16 pr. mj. od mojih komšija čuo, da su turci na Kerščane udarili, da se treba bježati, tko hoće glavu spasiti, te sam sa mojim drugimi seljani, k vama prebjegao. Turci Kerščane koji za vrijeme nisu prebjegli, počeli su ubijati, a to je dokaz daje moj seljanin Luka Kernjaić na bježu — kada je sa natovarenim konjem blizu Save došao, od Turakah stignut i ubijen, tako isto je Nikola Zmijanjac iz Medjedja na bježu k vama, od turakah sasječen. Obadvojica ova nisu se kanili turskoj sili suprot staviti, nego su od iste k nami u zaštitu bježali, pa na bježu itak od turakah ubijeni, a stoga možete viditi, da smo bježati morali, jer praznih rukuh braniti se nebi mogli, te bi bili, kano i ova dvojica uništeni. O zulumu turskom neću mnogo nego samo to pripovjedati, da je mene na primjer Saliaga Pezić zimus prisilio u kući Luke Kernjaića 6 dukata u zlatu njemu dati, bez da sam mu išta dužan ili kriv bio, samo se njegovoj sili pokoravajući. Isto tako mi je paši beg Dubički 5 k. govedah, — jer se ja sa trgovanjem marve bavim, oteo, koje sam od njegova kmeta Ignjatije Došlića iz Rakovice kupio. Radi ti volova prebjego je isti Došlić sa svojim bratom amo i nalazi se u Pakracu, jer se je bojao osvete pašebega Dubičkog, a taj beg dao je mene apsiti, te sam stranom u Gradiškoj a stranom u Dubici 2 nedije danah zatvoren bio, te me jedva pustiše.

Kada je moj selski knez i dotični svjedoci dokaz, da sam ja te volove na pravedni način od Došlića kupio, i da su ti volovi zbilja pravi imetak Došlića bili, oteo je isti pašabeg Dubički na silu bez ikakovog prava. To se zbilo ovoga proletja i može to Sava Zmijanjac i knez Stevan Bjelajac iz Medjedja potverdit; pri tomu zulumu štetovao sam još 50 fr.

Kmetovi turskih aga obvezani su po zimi i ljeti i najveći svetaz na poziv bilo koju mu drago radnju činiti, u zimi na primjer moradu seno voziti, trećinu prinieti ili budi što mu drago raditi, u ljetu moradu im polja obdjelavati i to bez obzira, dali je zapovedni svetac, blagdan ili radni dan.

Meni nisu turci radi toga zlostavljati jerbo sam im se utvarao, činio štoje moguće i nemoguće bilo, nego mi je poznato bilo, da su Petra Babića iz Orahove prije nekoliko godina na dan božića ubili...

Zaključeno i podpisano.

ZAPISNIK

**ZAMETNUT POVJERENSTVENO U RAICIH DNE 9
RUJNA 1875. USLIED NALOGA C. KR. GLAVNOG ZAPOVJEDNIČTVA
U ZAGREBU, KAO KRAJISKE UPRAVNE OBLASTI, OD 29 KOLO-
VOZA 1875, PRAES. BROJ 1143.**

Prisutni: Alfred Boić perovodja od c. kr. gl. zapovjedništva.
Gjuro Milošković, mjestni povjerenik. Ivan Švabić c. kr. sudbeni pri-
Matia Sudić c. kr. accesista kao perovodja.

Predmet: jest izviđenje uzroka mnogobrojnomu izselivanju
turskih podanikah u mjesecu kolovozu tek. god. iz Bosne u područje
c. kr. austro-ugarske države.

Od u G. Raićih, občine Raičke, nalazeći se bosanskih bjegunacah,
bje pred ovo povjerenstvo pozvan Vid Babić, koji nakon opomene na
savjestno kazivanje istine, sledeće u zapisnik daje.

Zovem se V i d B a b i ć, iz Biekovca, nahije i kaimakamata Banja-
lučkog pravo Gradiške, 70 godina star, grč. ist. vjere, udovac, otac 2
dece, težak, nepismen.

Ad 1. U nedilju 15. pr. mj. na jednom vidjeh ja da je čardak begov
u našem selu, koji je na hitaz jedne puške od moje kuće odaljen, u
plamenu i da raja bježi u obližnju šumu Prosaru, pa i ja sam se tamo
uputio, 3—4 dana u istoj bio i' ostao bi i nadalje, da nisam vidio, kako
selo Pogradci gori, te kad to vidje i kad sam čuo, da se vojska turska
sakuplja, počeo bježati, te sa moji seljani prebjego u vašu zemlju, dočim
su naša djeca već prije toga vremena prebjegla bila.

Najveći zulum i uzrok buni u Bosnoj, jesu turske spaije, i za-
kupnici desetine, jerbo u svakoj struci narodu krivo čine. Da se isti
pak zakona i reda drže mi bi, prem teškom mukom, itak živjeti mogli,
ali kod takovih okolnostih gdje se spaija, i desetar natežu, tko će više
od nas odguliti, postao je život nemogućan, te sam ja još prije, nego
je o buni išta se znalo, sa mojom čeljadi u dogovoru bio, da u najskrajnje
vrieme sa kućišta pobjegnemo. Tečajem moga života bio sam do 10 pu-
ta od turakah dotično od moga bega izbijen, bez da sam što drugoga
skrivio nego da niasam mogo njegove zahtjeve glede danku zadovoljiti,
zadnji put je bilo to pred 6 mjeseci gdje me je Salimbeg u svomu čar-
daku radi toga tuko, što mu niasam bio u stanju, zahtjevanu miriju
dati. Tverdim sa primjetkom, da se ja u tursku više povratiti neću,
jerbo sam doista tamo patio se, a ništa steći mogao niasam prem ako
se celo ljetu patim to niasam se toliko privriditi mogao, da si opanke
kupim...

Zaključeno i podpisano.

ZAPISNIK

**ZAMETNUT POVJERENSTVENO U RAICIH DNE 9
RUJNA 1875. USLIED NALOGA C. KR. GLAVNOG VOJNOG ZAPOVJED-
NICTVA U ZAGREBU KAO KRAJISKE ZEMALJSKE UPRAVNE OBLA-
STI OD 29 KOLOVOZA 1875. PRAES. BROJ 1143.**

Prisutni: Alfred Boić perovodja od c. kr. gl. zapovjedništva. Gjurjo Milošković, mjestni povjerenik. Ivan Švabić c. kr. sudbeni pristav. Matia Sudić c. kr. accesista kao perovodja.

Predmet: Jest izvidjenje uzroka mnogobrojnemu izselivanju turskih podanikah u mesecu kolovozu t. g. iz Bosne u područje c. kr. austr.-ugar, države.

Od u D. Raićih obćine Raičke, nalazeći se bosanskih bjegunacah, bje pred ovo povjerenstvo pozvan Jovan Šuvak, koji nakon opomene na savjestno kazivanje istine, sledeće u zapisnik daje:

Zovem se J o v a n Š u v a k, Medjedja, nahije Dubičke, a kaimakamata Kostainičkog, 40 godina star, grč. izt. vjere, oženit, otac 5 dece, težak, nepismen.

Ad 1. U nedilju 16 pr. mj. pobjego sa od turske sile, videći kako drugi ljudi bježe, koji pripovedaše, da su turci počeli peršćansku djecu sjeći i da je ustanak buknuo. Zulum koji turci u svakoj struci čine, uzrok je da smo mi na prvu viest da je buna puknula, bježati počeli, znajući iz dosadašnji događaja da je turčin u stanju kerščaninu svako zlo nanieti. Ima tomu 6 godina, od kada, turci kerščane neobično tlače, a zulum je taj ove zadnje 3 godine tako grozan postao, da kerščani su bili, od svoga doma bježati, jerbo nisu u stanju bili, zahtjevanju turskom više zadovoljiti. Zahtjevi što spaija i mutezimi traže nesnosljivi su, prvi kao i drugi traži mnogo više nego po zakonu ide. tako sam ja na primjer prošle jeseni 100 sepeta kukuruza imao i u istinu vam kažem, da mi je po namirenju spaije i mutezima ne podpuno 20 sepeta ostalo.

Osim daće, koje veličinu iz navedenoga primjera viditi možete, prave turci kerščanom svakojaki zulum, tako su kmeta Petra Babića ubili a njegovu udovicu Mariju izmercvarili, okrali i obezčastili. Zimus na božić sjedio sam ja smojom obitelji kod stola da proslavim blagdan, na jednom rupi Omer Ora, Jakup Dudak, Mujo Zlibanović i još drugi, ja morado s mojom obitelji od stola odstupiti a mjesto njimi ustupiti zasjednuvši za stol baciše krmsko meso na stran a drugo što je za blagdan pripravljeno bili potrošiše i piće popiše, a zatim se pošto su sve potrošili, udaljiše. Isto tako došli su na gjurjevdan kojeg slavim kano kućnog svetca, 2 turčina: Ibro Dudak i Ibrišimović Medo u moju kuću, te nazočnoga popa Ristu Kovačevića koih je krstno ime kod mene svetio, za bradu uhvatiše iztjeraše ga i nazočne moje komšije Tešu Banjca, Tešu Burudžiu i druge koih su moih uzvanici bili napolje iz kuće, zasjedoše za stol te su se častili, kad već više nisu mogli trošiti, opsovali su mi krstno ime, te su otišli.

Tverdim sa dodatkom, da pod tursku vladu natrag vratiti se neću a najvruća želja bi mi bila, da koje drugo carstvo oslobodi Bosnu od turskoga jarma, gde bi se od srca rado pod njegovom zaštitom vratio.

Zaključeno i zapisano.

№ 1255

84.

ZAPISNIK

ZAMETNUT POVJERENSTVENO U RAIČIH DNE 9 RUJNA 1875. USLIED NALOGA C. KR. GLAVNOG VOJNOG ZAPOVJED- NIČTVA KAO KRAJISKE ZEMALJSKE UPRAVNE OBLASTI OD 29 KOLOVOZA 1875. PRAES. BROJ 1143.

Prisutni: Alfred Boić perovodja od c. kr. gl. zapovjedništva. Stojan Čosić mjestni povjerenik. Ivan Švabić c. kr. sudbeni pristav. Matia Sudić c. kr. accesista kao perovodja.

Predmet: Jest izvidjenje uzroka mnogobrojnomu izselivanju turskih podanikah u mjesecu kolovozu t. g. iz Bosne u područje c. kr. austro-ugarske države.

Od u D. Raićih obćine Raičke, nalazeći se bosanskih bjegunacah bje pred ovo povjerenstvo pozvan Tanasia Trivić, koji nakon opomene na savjestno kazivanje istine, sledeće u zapisnik daje:

Zovem se Tanasia Trivić, rodom iz Medjedja, nahije Dubičke a kaimakamata Kostainičkog, 55 godina star. grč. izt. vjere, oženjen, otac 1 deteta, težak, nepismen.

Ad 1. U nedilju dne 15 pr. mj. začujem u selu da je za šumami Prosarom i Kozarom u selih naprama Banjaluki ležećimi buna buknila, da turci kršćane tuku i ubijaju a njihove kuće da pale što ja sprva vjerovati hotio nisam, ali kada je se istoga dana moja sinovka Jovanka iz Dubice se gde je stvari za kuću potrebnih kupovala, povratila, te mi saobćila da je nju naš spahija Osman beg Pezić sa ostalimi u turskoj Dubici bivšimi našimi suseljani kući povratio pošto se buna diže to sam povjerovao da je u istinu buna puknila, našto sam sa svojom obitelji i svojom sirotinjom u područje c. kr. aust.-ugar. države prebjegao; pa nije dugo vremena prošlo vidili smo sa savskog bajera naše kuće u plamenu.

Turci nam kršćanom koji sa njimi u nijednom pogledu ravnopravno nismo velike nepravde nanašaju gdje god mogu. Keršćani ne smiju imati zemljišta ni kuće, nego kao kmetovi obdjelavamo spajinsku zemlju, a kada godišnji prihod saberemo, dodje spaija i uzme si polovinu da pače i više od godišnjega prihoda; a kada kašnje opet zakupnik desetine, takovu pobirati dodje, uzme si on ostalu polovinu godišnjega prihoda, tako — da nami ništa neprcostane, a da pače se često dogadja, da zakupniku desetine takovu iz godišnjega prihoda izmoći ne možemo, našto smo primorani u svrhu podmirenja desetine i blago prodavati.

Keršćani medju turcim nikakova prava neuzivaju, niti su za svoju osobu i svoj imetak sigurni jer turci u kuće kršćana zalaze i na silu

od nas otimaju što im je volja, navodeć da oni na oto pravo imadu; pa kada bi se koji kerščanin proti ovakovim nasilju turskom pritužio kod oblasti tó ove tužbe redovito bezuspješne ostanu, nu kerščani se rietko proti ovim nasilju i prituživaše jer se bojahu kašnje osvete turakah.

Tako isto turci na kerščanskim ženam i djevojkam nasilja činu i preziru naš vjerzakon dolazeć prigodom izvršivanja službe božje u našu crkvu i čineći tamo svakakovi zulum; stanoviti čina nikakovi navesti nemogu, izim što su mene prije 10 godinah prava zdrava jedanput iztukli.

Pod ovakovimi uvjeti daklem, gdje nikakove ravnopravnosti sa turci neuzivajuć gdje nam život i onako mali imutak od turakah siguran nije, nije daklem čudo, što su se kerščani pobunili dotično što su na ovu stranu prebjegli i što se više natrag povratiti nitko neće, dotle — dok Bosnom drugi vladaoc — vladao nebude...

Zaključeno i podpisano.

№ 1255

85.

ZAPISNIK

ZAMETNUT POVJERENSTVENO U RAICIH DNE 9 RUJNA 1875, USLIED C. KR. GLAVNOG ZAPOVJEDNICTVA U ZAGREBU KAO KRAJSKE ZEMALJSKE UPRAVNE OBLASTI OD 29 KOLOVOZA 1875, PRAES. BROJ 1143.

Prisutni: Alfred Boić perovodja od c. kr. gl. zapovjedništva. Carla Idžaković, mjestni povjerenik. Ivan Švabić c. kr. sudbeni pristav. Matia Sudić c. kr. accesista kao perovodja.

Predmet: Jest izvidjenje uzroka mnogobrojnomu izselivanju turskih podanikah u mjesecu kolovozu t. g. iz Bosne u područje c. kr. austro-ugar. deržave.

Od u Roždeniku, občine Raičke, nalazeći se bosanski bjegunacah, bje pred ovo povjerenstvo pozvan David Maričić koji nakon opomene na savjestno kazivanje istine, sledeće u zapisnik daje.

Zovem se David Maričić, rodod iz Medjedia, nahije Dubičke i kaimakamata Kostainičkog, 70 god. star, grč. izt. vjere, oženjen, bez dece, težak, nepismen.

Ad 1. Nekako oko polovine prošloga mjeseca, došao je iz Biograda nadničar Gavro Bjelovuk, rodod iz Demerovca nahije i kaimakamata Dubičkog odnosno Kostainičkog te je u svojem selu podgovaro ljude, da se pobune i da proti turkom udare. Ovaj Gavro Bjelovuk je nakon dvatri dana, pošto je u Demerovac prispio, pošao prama Dubici, da ubije subašu Sali bega Gjinića, nu ovaj je njega nedaleko od turske Dubice na jednom kerstoputju ubio. Nu tko mi je ovo pripovjedać, to sada pravo neznam. Dva dana poslie toga, tako oko priobraženja našega tj. na 18 pr. mj. dodjoše do 20 seljana iz Demerovca u naše selo pred moju kuću izmedju koji Tilip Petrović i Vaso Trubarac mojim seljanom priobčiše, da se namjeravaju sa turci, koji se od turske Dubice

napram našim selima, Dubici obližnja sela paleć i kerščanske ubijajuć, približuju, gdje god pobiju, našto se je u mojem selu 60 seljakah podiglo, nu od ovih 80 seljakah iz moga sela te iz Demerovca neimadoše isti više van nekoliko veliki pušaka, dočim su ostali bili oružani sa malimi puškami kremenjačami. Ovih 80 seljana razdielu se na dvoje, od kojih je jedan dio na Moštanicu nedaleko od turske Dubice ležeću pošao, dočim je drugi dio k Orahovu otišao u namjeri, da se tamo sa drugim seljaci sastanu i sa turci pobiju. Ja sam ove seljake od ovoga poduzetja doduše odgovarao, jer sam uvidio, da oni bez oružja i bez džebane ništa izposlovati nemogu, nu oni su me izsmjevali, ali je ipak onako se dogodilo, kano što sam ja predviđao, jer su ih turci nakon sukoba kod Moštаницe razpršili. Isti ovaj dan pobjegli su svi kerščani iz mogega sela u područje aust. ugar. države.

Uzrok ovoj pobuni jest taj, što su Kerščani od turakah odviše tlačeni i što već nemogu odviše turkom nadavati niti njihovoga nasilja podnositi.

Kerščani u turskoj nikakova prava neimadu, a u ime desetine i trećine te carske mirije skoro čitav godišnji prihod dati moraju tako, da im ništa nepreostaje, osim toga su kerščani svakojakom nasilju od strane turakah izverženi, jer njih turci zlostavljaju, žene im oskvernjaju, otimaju gdje god što nadju i nepravedno u aps bacaju. Kerščani daklem videći da im akoprem čitave godine kano robovi raditi moraju, ipak ništa usled turske samovolje za živež preostalo nije i da tako rekuć od gladi skapavati moraju, naumili su bili, izvojevat i si ravnopravnost sa turci, misleći da im je bolje poginuti, nego nadalje pod turskim gospodstvom ovako nemilosrdno i grozno živjeti. . .

Zaključeno i podpisano.

Nr 1255

86.

ZAPISNIK

ZAMETNUT POVJERENSTVENO U RAIĆAH DNE 9.

RUJNA 1875, USLIED NALOGA C. KR. GLAVNOG ZAPOVEDNICTVA U ZAGREBU KAO KRAJISKE UPRAVNE OBLASTI OD 29 KOLOVO-
ZA 1875 PRAES. BROJ 1143.

Prisutni: Alfred Boić perovodja od c. kr. gl. zapovjedništva. Gjuro Milošković, mjestni povjerenik. Ivan Svabić c. kr. sudbeni pristav. Mat. Sudić c. kr. accesista kao perovodja.

Predmet: Jest izvidjenje uzroka mnogobrojnomu izselivanju turskih podanikah u mjesecu kolovozu t. g. z Bosne u područje c. kr. austro-ugarske države.

Od u Raićih, občine Raićke nalazeći se bosanskih bjegunacah, bje pred ovo povjerenstvo pozvan Božo Janković, koji nakon opomene na savjestno kazivanje istine, sledeće u zapisnik daje:

Zovem se Božo Janković, rodom iz Biekovca, nahije i kaimakamata Gradiškog, 60 godina star, grč. izt. vjere, udovac, otac 4-vero dece, težak, nepismen.

Ad 1. Meni nije poznato, kako je buna začela, nu toliko znam, da su Turci svakojaki zulum pravili, i u svakoj struci nam krivo činili, bez da ja mogu pojedine slučajeve pripovjedati.

Što se mene tiče, znam samo toliko, da je danak što se spaiji i što se carstvu daje nesnosljiv...

Zaključeno i potpisano.

Nr 1255

87.

ZAPISNIK

**ZAMETNUT POVJERENSTVENO U RAICIH DNE 9
RUJNA 1875, USLIED NALOGA C. KR. GLAVNOG VOJNOG ZAPOVED-
NICTVA KAO KRAISKE UPRAVNE OBLASTI OD 29 KOLOVOZA 1875
PRAES. BROJ 1143.**

Prisutni: Alfred Boić perovodja od c. kr. gl. zapovjedništva. Luka Knežević, mjestni povjerenik. Ivan Švabić c. kr. sudbeni pristav. Matia Sudić c. kr. accesista kao perovodja.

Predmet: Jest izvidjenje uzroka mnogobrojnomu izselivanju turskih podanikah u mesecu kolovozu t. g. iz Bosne u područje c. kr. austro-ugarske države.

Od u Jazavici, občine Raičke, nalazeći se bosanskih bjegunacah, bje pred ovo povjerenstvo pozvan Nikola Gubić, koji nakon opomene na savjestno kazivanje istine, sledeće u zapisnik daje:

Zovem se N i k o l a G u b i ć, rodod iz Draksenića, nahije Dubičke a kaimakamata Kostainičkog, 48 godina star, grčko iztočne vjere, oženjen, otac 4 dece, težak, nepismen.

Ad 1. Meni nije poznato kako je buna u Bosni buknila, nu 23 pr. mj. vidio sam, da svijet iz gornjih selah u područje c. kr. aust-ugarske države bježi navodeć, da je buna nastala i da Turci Keršćane ubijaju i njihove kuće pale, našto sam i ja sa svojom obitelji te većim dielom imutka ovamo prebjegao, bojeći se, da mene Turci ubili nebi.

Iz kojega uzroka je buna u Bosni nastala, to mi poznato nije.

Mi Keršćani ne posjedujemo zemljišta ni kuća, nego moramo kao kmetovi raditi, a kada godišnji prihod saberemo, dodje zakupnik desetine i spaija, našto prvašnji u ime desetine, a poslednji u ime trećine više uzmu, dočim nama samo toliko ostane, da se jedva do božića prehraniti možemo.

Turci se s nami Keršćani veoma nečovječno postupaju i svakaka nasilja na nami činu, radi kojih se mi pako pred turskim oblastimi pritužiti nesmjemo, stranom što se bojimo kasnije osvete Turakah, a stranom što nas turski činovnici sa našimi tužbami i neprimaju. Nam Keršćanom je, koji sa Turcima u nijednom pravcu ravnopravni nismo tako došećalo, da smo — akoprem mnogi doduše usled sada nastale bune — ovamo prebjeći morali, pošto mi Keršćani daklem od Turakah nikakovu zaštitu neuzivamo a i pošto nas za turskoga gospodstva ništa boljega dočekalo nebi, nego prijašnje gulenje, tlačenje i tursko nasilje,

kao i bojazan za svoj život, to ja neimam ni najmanje volje ikada se više u Bosnu povratiti. Osobiti i stanoviti čina ja nikakovi navesti nemogu. . .

Zaključeno i potpisano.

№ 1255

88.

ZAPISNIK

**ZAMETNUT POVJERENSTVENO U RAICIH DNE 9 RUJNA
1875, USLJED NALOGA C. KR. GLAVNOG VOJNOG ZAPOVEDNICTVA
KAO KRAJISKE ZEMALJSKE UPRAVNE OBLASTI OD 29 KOLOVOZA
1875, PRAES. BROJ 1143.**

Prisutni: Alfred Boić perovodja od c. kr. gl. zapovedništva. Stojan Čosić, mjestni povjerenik. Ivan Švabić c. kr. sudbeni pristav. Matia Sudić c. kr. accesista kao perovodja.

Predmet: Jest izvidjenje uzroka mnogobrojnomu izselivanju turskih podanikah u mjesecu kolovozu t. g. iz Bosne, u područje c. kr. austro-ugarske države.

Od u G. Raićih, občine Raičke, nalazeći se bosanskih bjegunacah bje pred ovo povjerenstvo pozvan Ćiro Šarkan, koji nakon opomene na savjestno kazivanje istine, sledeće u zapisnik daje.

Zovem se Ć i r o Š a r k a n, rodod iz Gunjevacah, nahije Dubičke a kaimakamata Kostajničkog, 49 godina star, grč. izt. vjere, oženjen, bez dece, težak, nepismen.

Ad 1. U nedelju dne 22 pr. mj. pukne glas po našem selu, da je u Bosni buna buknila, nešto sutra dan sa našom sirotinjom svi ovamo prebjegli smo bojeći se, da nas Turci poubijali nebi.

Ja pravo navesti nemogu zuluma, kojih Turci naprama Kerščanom činu, nu to znam, da nam je Kerščanom tamo veoma teško bilo i da smo ovamo prebjegli morali, jer osim toga što zakupnici desetine u ime takove i spaije u ime trećine bezdušno sav naš godišnji prihod uzmu, to moramo i inače svakoga Turčina — kada u našu kuću dodje, dobro pogostiti, jer se bojimo da nas ubio nebi.

Mi Kerščani nikakove zaštite neimamo, a nasilja turska su nam već dodijala, te tako smo ovamo prebjegli morali; natrag se pako pod obstojećimi okolnostmi, podnipošto povratiti nećemo. . .

Zaključeno i potpisano.

№ 1255

89.

ZAPISNIK

**ZAMETNUT POVJERENSTVENO U RAICIH DNE 9 RUJNA
1875, USLJED NALOGA C. KR. GLAVNOG VOJNOG ZAPOVEDNICTVA
U ZAGREBU KAO KRAJISKE ZEMALJSKE OBLASTI, OD 29
KOLOVOZA 1875, PRAES. BROJ 1143.**

Prisutni: Alfred Boić perovodja od c. kr. gl. zapovedništva. Luka Knežević, mjestni povjerenik. Ivan Švabić c. kr. sudbeni pristav. Matia Sudić c. kr. accesista kao perovodja.

P r e d m e t: Jest izvidjenje uzroka mnogobrojnomu izselivanju turskih podanikah u mjesecu kolovozu 1875 iz Bosne, u područje c. kr. austro-ugarske države.

Od u Jazavici, obćne Raićke, nalazećih se bosanskih bjegunacah bje pred ovo povjerenstvo pozvan Vukadin Korica, koji nakon opomene na savjestno kazivanje istine sledeće u zapisnik stavlja.

Zovem se V u k a d i n K o r i c a, rodod iz Gradine, nahije Dubiće, a kaimakamata Kostajničkog, 46 god. star, grč. izt. vjere, oženjen, otac 5 dece, težak, nepismen.

Ad 1. Kada i kako se je buna kod nas prieko porodila bila, te iz koga je uzroka oto učinjeno bilo, to meni poznato nije, nego ja sam ovamo prebjegao jedino iz toga uzroka što sam vidio da i drugi Kerščani iz Bosne na ovu stranu bježe. Meni Turci nisu nikada krivo učinili niti su me ikada zlostavljali, jer sam ja njimi se svagda dobrom riečju umisliti znao, samo mi je veoma žao na zakupnika desetine i spaiju, jer oni u ime desetine i trećine od mene nešto malo više uzima u nego što ih ide.

Pošto moja ostala braća natrag se povratiti volje neimaju to se i ja više natrag u Bosnu povratiti neću, nego ću se — ako mi dozvoljeno bude, ovdje po mogućnosti radeći uzdržavati...

Zaključeno i potpisano.

№ 1255

90.

ZAPISNIK

**ZAMETNUT POVJERENSTVENO U RAIĆIH DNE 9 RUJNA
1875, USLIED NALOGA C. KR. GLAVNOG VOJNOG ZAPOVEDNIČTVA
U ZAGREBU KAO KRAJISKE ZEMALJSKE OBLASTI OD 29
KOLOVOZA 1875, PRAES. BROJ 1143.**

P r i s u t n i: Alfred Boić perovodja od c. kr. gl. zapovedništva, Luka Knežević, mjestni povjerenik. Ivan Svabić c. kr. sudbeni pristav. Mat. Sudić c. kr. accesista kao perovodja.

P r e d m e t: Jest izvidjenje uzroka mnogobrojnomu izselivanju turskih podanikah u mesecu kolovozu t. g. iz Bosne u područje c. kr. austro-ugarske države.

Od u Jazavici, obćine Raićke, nalazeći se bosanski bjegunacah bje pred ovo povjerenstvo pozvan Sava Babić, koji nakon opomene na savjestno kazivanje istine, sledeće u zapisnik daje.

Zovem se S a v a B a b i ć, rodod iz Medjedje, nahije Dubičko a kaimakamata Kostajničkog, 55. god. star, grč. izt. vjere, oženjen, otac 3 dece, težak, nepismen.

Ad 1. Kako je prošloga mjeseca u Bosni buna buknula, to ja neznam, nu u ponediljak dne 16 pr. mj. podjem na poziv našega starešine Stevana Bjelajca sa moji suseljani, te nekoliko seljana iz obližnji selah na Moštanicu nedaleko od turske Dubice ležeću, a došavši nas Kerščana do 70 — 80 tamo i čekali smo na Turke, koji su iz turske Dubice dola-

zili, da im zapriečimo, da neidu u naša sela, — dočim je moja obitelj u područje austro-ugarske države prebjegla.

Došav kako reko nas 70 — 80 seljana djelomice oboružani na moštanicu, potučemo se sa Turci koih broj naznačiti nemogu, jer bogme me je od onoga vremena već pamet ostavila — nu pošto su oni u pretežnijoj sili i većini bili a i pošto smo naše kubure izpucali, to smo se svuda razpršili, a ja sam zatim za mojom obitelji ovamo prebjegao. Mnogo govoriti neznam, ali guljenje i globenje Kerščana po Turci već više podnositi mogli niesmo, jer oni od nas Kerščana baš upravo čitav godišnji prihod oduzmu, te tako mi u jesen baš ništa ne posjedujemo, kao da čitavoga ljeta ni radili nismo; ja bi se stoga volio odmah u Savi utopiti, nego se za turskoga gospodstva natrag u Medjedje povratiti.

Zaključeno i podpisano.

№ 1255

91.

ZAPISNIK

**ZAMETNUT POVJERENSTVENO U KUKUNJEVCU DNE 10
RUJNA 1875, USLIED NALOGA CES. KR. GLAVNOG ZAPOVEDNICTVA
U ZAGREBU OD 29 KOLOVOZA 1875, PRAES, BROJ 1143.**

Prisutni: Alfred Boić, perovodja od c. kr. gl. zapovedništva. Glišo Kljaić, mjestni povjerenik. Ivan Svabić c. kr. sudbeni pristav. Mat. Sudić c. kr. accessita kao perovodja.

Predmet: Jest izvidjenje uzroka mnogobrojnomu izselivanju bosanskih obitelji u mesecu kolovozu t. g. u područje c. kr. austro-ugarske države.

Od u Jagmi, občine Čagličke, nalazeći se bosanskih bjegunacah, bje pred ovo povjerenstvo pozvan Petar Kukić, koji nakon opomene na savjestno kazivanje istine sledeće u zapisnik stavlja.

Zovem se Petar Kukić, rodom iz Jelovca kadina, Dubičke nahije, a kaimakamata Kostajnice, 50 god. star, grč. izt. vjere, oženjen, otac 4 dece, težak, nepismen.

Ad 1. Meni nije poznato kako je buna prošloga meseca u Bosni buknila. Dne 15 pr. mj. išao sam u tursku Dubicu kupovati soli, a kada sam se kući povratio, saznao sam, daje buna buknila i da Turci Kerščane ubijaju našto sam za svoj se život pobojavši i poznavajući kervoločnost Turakah sa dvoje dece bez ičega ovamo prebjegao, dočim moja žena dvoje dece, tri snahe i dva brata tamo ostalo u namjeri da ono malo sirotinje ovamo prinesu ali medjutim nadodjoše oružani Turci na bajer unski te prepriečiše njim prelaz u područje c. kr. austro-ugarske države te tako i danas za njih ništa neznam. Kada sam ja istoga dana sa još tako 50 seljana prelazio preko Une deržeći na svakoj ruki po jedno dete, pucali su Turci za nama.

Ja nemogu pravo naznačiti uzrok bune nu sigurno je taj, što već Kerščani tursko robstvo više podnositi nemogu, pošto Turci Kerščane pri pobiranju desetine i trećine te sitnijeg poreza tako globe, da Kerščanom od godišnjega prihoda veoma malo, a ponajviše ništa za živeti

neostave. Keršćani nisu sa Turci u ničem ravnopravni jer neposjedujuć zemljišta i kuće iz kojih spaija uvijek iztjerati mogu, kad im je volja nisu Keršćani kada sav godišnji prihod zakupnikom desetine spaiji dade, ni za svoj život sigurni. Turci bezkaznjeno zlostavljati ih te im takodjer svagda otimati smiu, žene i decu im oskvernjuju. Tako naprimjer imao sam ja prošle godine 300 sepeta kukuruza, od koih zakupnik desetine u ime takove 47 sepeta uzeo a spaija uzeo je u ime trećine 86 sepeta tako daje meni ostalo 167 sepeta, ali od ovoga meni ipak baš ništa ostalo nije, jer sam ovaj sav kukuruz prodati morao, te sam podmirio sa dobitim novcem desetinu i trećinu od tako zvanog malog poreza koji se plaća za sieno te za sve plodove u Bašči jer zakupnik desetine i spaija neuzimlju ovih sitnarija u naravi koju bi mi njima dragovoljno dali, nego nas ucjenu sa trostrukim do deseterostrukim prave vrednosti plda u bašči.

Moj spaija Ahmet Čaušević iz Dubice, došav prošle godine 3 dana prvo božića u moju kuću, zahtjevao od mene pošto sam ga naravno prije pogostio, u ime sitnoga poreza novacah, nu pošto mu ja takovih dati mogao nisam, iztukao me je i zatvorio u svinjar, a u proleću ove godine iztukli su me opet bez svakog uzroka Dubički Turci, pa kada sam radi ovoga nasilja moje tlačitelje kod kostainičkog mudira tužiti hotio, ote-
rao me je on nakon trodnevnog čekanja nesaslušana kući.

Iz ovih navedenih okolnosti može se izviditi da nam Keršćanom više obstanka u Bosni pod turskim gospodstvom i onom upravom biti moglo nije jer nas njihovi zakoni u ničem neštitu pa stoga smo morali, ovamo prebjeći, kamo se više povratiti podnipošto neću, jer bi volio u vodu skočiti nego Turčina za gospodara imati...

Zaključeno i potpisano.

№ 1255

92.

ZAPISNIK

ZAMETNUT POVJERENSTVENO U KUKUNJEVCU DNE 10 RUJNA 1875, USLIED NALOGA C. KR. GLAVNOG ZAPOVEDNIČTVA U ZAGREBU OD 29 KOLOVOZA 1875, PRAES. BROJ 1143

Prisutni: Alfred Boić perovodja od c. kr. glavnoga zapovedni-
čtva. Simo Zvečevac, mjestni povjerenik. Ivan Švabić c. kr. sudbeni pri-
stav. Matias Sudić c. kr. accesist kao perovodja.

Predmet: Jest izviđenje uzroka mnogobrojnomu izselivanju
bosanski turskih podanikah u mjesecu kolovozu t. g. u područje c. kr.
austro-ugarske države.

Od u Kukunjevcu občine Čaglicke, nalazeći se bosanski bjeguna-
cah bje pred ovo povjerenstvo pozvan Mile Kernjaić, koji nakon opo-
mene na savjestno kazivanje istine sledeće u zapisnik daje.

Zovem se Mile Kernjaić, iz Kostajnice, nahije i kaimaka-
mata Kostainičkog, 53 godine star, grč. izt. vjere, udovac, otac 1 deteta,
bavio sam se tergovinom, nepismen.

Ad 1. Dne 15 kolovoza t. g. bio sam prije podne u našoj pravoslavnoj crkvi pri službi božjoj, koju je obavljao naš paroh Spasoje N. Poslije podne istoga dana ode ovaj naš paroh u svoju župu u mjesto Slabinju, da krsti novorodjenče, a kada se je oko 9 sati na večer kući povratio, dočekaju ga Turci na Kostainičkom mostu Taviji uz prvu kuću keršansku ležećemu, te na nemilo iztuku što su mislili, da je on u sela išao, seljake buniti.

Istoga dana poslije podne, reznese se po Kostainici glas, da su Keršćani iz sela na Knezpolju ležećih pobunili se i na Balju planini sakupili se. Kada su ovo Keršćani u Kostainici nalazeći se za ovo doznali, prešli su svi skoro u područje c. kr. austro-uagrske države, dočim smo nas deseterica a to: ja, Lazo Višnić, Jovo Bjelić, Božo Zec, Gjorgjia Zec, Stojan Jović naš knez, Mile Dužar, Teodor Miljatović, sluga Sime Marjanovića, neznanoga mi imena i Teodor Radišić tamo još ostali; sutradan tojest 16 kolovoza pozove Kostainički kaimakam nas sve k — sebi, te nas je pitao, da li nam je poznato zašto se je buna digla a na oto smo mu mi odgovorili, da su Keršćani se pobunili toga radi, što nam nije već moguće turskoga zuluma podnositi.

Akoprem turski nerazumijem, razumio sam da je kaimakam, sa kadijom razgovarajuć se njemu rekao da bi nam trebvalo olakšati naše stanje, te nas je utješio da idemo k svojim kućama i da se moćno ponašamo jer da nam se ništa dogoditi ne će. Mi smo ostali u turskoj Kostainici u sredi u četvrtak, pa kada smo vidili, da su turski krajišnici u tursku Kostainicu, dne 19 kolovoza poslije podne došli, našto smo o sutonju (Abenddämmerung) u ovostranu Kostainicu prebjegli pa istom što sam prešao bio, začujem pucanje pušakah, opazim da keršćanske kuće medju kojima se je i moja nalazila, — gore.

Meni nije poznato, kako se je buna porodila, nu uzrok je istoj taj, što su Turci Keršćane nemilo sa desetinom i trećinom globili; jer kada nas je u ponedjeljak dne 16 pr. mjes. kaimakam na Balj planinu k ustašem poslao, da ih zapitamo što oni želu i kada smo k njimi prispili, odvratije nam oni da im je već dozlogrdilo, gulenje zakupnikah desetine i spaija, koji pri pobiranju prvašnje trećine te sitnoga poreza od njih sav godišnji prihod uzimaju i što već nasilja Turakah kojih zlostavljahu i njihove žene oskvernjuju, podnositi nemogu i da su voljni primiriti se samo onda, ako im Turci ravnopravnost zajamče, što smo pri povratku kaimakamu priobićili, nu on nam na oto nikakova odgovora dao nije.

Keršćani u turskoj neposjeduju zemljišta ni kućah, moraju spaijam i zakupnikom desetine davati sav godišnji prihod. Poštenje njihovi žena i sestara a djevojakah Turci oskvernjuju, tuku ih i prave zulum po njihovim kućama a za oto od oblasti nikada kaznjeni nebudu; ne uživaju nikakovog prava kao što Turci uživaju, pa to ih je prisililo, da su morali ustati, tim više što su se Keršćani uvijek nadali da će im bolje biti, ali u suprot tomu da im je sve gorje bivalo.

Stanoviti primjera o kakovom turskom naslju ja navesti nemogu, jer sam ja u varošu stanovao i sa svojom tergovinom se bavio ali takovih se je množina na selu dogadjalo.

Nam u Varoši živućim Keršćanom — po duši kazati moram — nije ništa krivo učinjeno, a to odtud dolazi, što smo mi u blizini oblasti bili.

Primjećujem, da je po mojem nemjerodavnom mnjenju, ovom ustanku kriv najviše bihački paša, ko ih je meseca srpnja t. g. u Kostanicu došao a prizivajući selske starešine i prve ljude njih silio, da desetinu kupe, što oni primiti hoteli nisu, jer su znali, da u onome iznosu u kojem su takovu od vlade kupili, od seljakah utjerati nemogu izim ako sa šnjimi postupaju, kao što zakupnici muhamedanske vjere, uzimajući više desetine nego ide, — postupaju; našto je bihački paša starešine i prve ljude u zatvor stavljao te ih u istom dotle držao dok se nisu pripravnimi izrazili, da će desetinu u zakup primiti; ukratko Keršćani desetinu zaoto u zakup primiti hotili nisu, jer bi morali ili kao muhamedanci Keršćane guliti ili pako iz vlastitoga imutka naplaćivati. Tom prigodom zatvorio je Bihački paša, do 15 knezova od koji samo po imenu kneza Dmitra Keču iz turske Slabinje nadati znadem.

Kao što mi ovamo prebjegli Keršćani saobćiše, ne će se oni više natrag povratiti, dok Turčin prieko gospoduje, jer i onako tamo ništa neposjeduju a ono što si krvavim znojom zaslužu njim Turci otimaju. . .

Zaključeno i potpisano.

№ 1255

93.

ZAPISNIK

**NAMETNUT POVJERENSTVENO U KUKUNJEVCU
DNE 10 RUJNA 1875. USLED NALOGA C. KR. GLAVNOGA ZAPOVED-
NICTVA U ZAGREBU OD 29 KOLOVOZA 1875. PRAES. BROJ 1143.**

Prisutni: Alfred Boić perovodja od c. kr. gl. zapovedništva, Glišo Kljaić, mjestni povjerenik. Ivan Švabić c. kr. sudbeni pristav. Mat. Sudić c. kr. accesista kao perovodja.

Predmet: Jest izvidjenje uzroka mnogobrojnomu izselivanju bosanskih bjegunacah u c. kr. austro-ugarsku državu.

Od u Jagmi, občine Čagličke, nalazeći se bosanski bjegunacah, bje pred ovo povjerenstvo pozvan Spasoja Filipović, koji nakon opomene na savjestno kazivanje istine sledeće u zapisnik daje.

Zovem se Spasoja Filipović, iz Slabinje, nahije Dubičke, kaimakamata Kostainičkog, 39 god. star, grč. izt. vjere, oženjen, otac 4 dece težak, nepismen.

Ad 1. Kako se je buna prošloga mjesea u Bosni podigla to ja neznam nu kada su iz gornjih selah naprama Slabinji bježeći Keršćani meni sabćiti, da je buna buknula da Turci Kršćane ubijaju, pobjegao sam sa svojom obitelji i nešto malo sirotinje ovamo, jer sam se bojao, da i mene Turci ubili nebi.

Nam Keršćanom je veoma bilo teško živjeti, jer neposjedujuć zemljišta ni kuća pošto nas iz takovih spaija iztjerati može kada mu je volja, gule nas odviše zakupnici desetine i spaija uzimajuć u ime pervašnje te trećine kao i sitnoga poreza više nego što ih ide od godišnjega prihoda a dapače i više, tako da nami od takovoga ništa nepreostaje. Osim toga moramo prilično mnogo i u ime carske mirije plaćati nu

ista nam nebi toliko škodila a dapače ni trećina ni desetina ne, kada bi ju pravedno podmirivali.

Keršćani prieko nisu Turkom u ničem ravnopravni jer neuživaju kod turskih oblasti proti njihovom nasilju nikakove zaštite, pošto Turci napram Krešćanom bezkaznjeno, nečovječno postupati smiju, smiju Keršćane bezkaznjeno tući od njih otimati što im se dopadne i njihove žene te vjerozakon oskverljivati; — barem toga radi na tužbe Keršćana, Turci nikada bezkaznjeni nebudu. Pri ovih dakle okolnostih sasvim je naravno, da su se Keršćani pobrinuti morali, za da ili ravnopravnost sa Turci zadobiju, ili pako da se od njihovoga nasilja bjegom spase, inače meni ništa više poznato nije...

Zaključeno i podpisano.

№ 1255

94.

ZAPISNIK

**NAMETNUT POVJERENSTVENO U KUKUNJEVCU
DNE 10 RUJNA 1875, USLIED NALOGA C. KR. GLAVNOG ZAPOVED-
NICTVA U ZAGREBU KAO KRAJIŠKE ZEMALJSKE UPRAVNE OB-
LASTI OD 29 KOLOVOZA 1875, PRAES, BROJ 1143.**

Prisutni: Alfred Boić perovodja od c. kr. gl. zapovedništva, Zvečevac, mjestni povjerenik. Ivan Švabić c. kr. sudbeni pristav. Mato Sudić c. kr. accesista kao perovodja.

Predmet: Jest izvidjenje uzroka mnogobrojnomu izselivanju turskih podanikah u mjesecu kolovozu t. o. u područje c. kr. austro-ugarske države.

Od u Lovskoj, občine Čaglicke, nalazeći se bosanskih bjegunacah bje pred ovo povjerenstvo pozvan Toma Sliepac, koji nakon opomene na savjestno kazivanje istine, sledeće u zapisnik daje:

Zovem se T o m o S l i e p a c, rodod iz Čitluka, nahije i kaimakamata Kostainičkog, 70 god. star, grč, izt. vjere, udovac, otac 5 dece, težak, nepismen.

Ad 1. Keršćani prieko u Bosni nikakove ravnopravnosti sa Turci neuživaju i neimajući nikakove zaštite proti samovolji i nasilju Turkah na život poštenje žena te vjerozakon Keršćana kao i gulenju i globe-nju po zakupnici desetine i trećine dogovarali su se kako bi kudgod komu kralju ili caru pobešli gdje bi im zajamčena bila sigurnost svega što im je najmilije, nu u nadi da će im njihovo nesnosno stanje Turci poboljšati uztražavali su ali umesto boljega, svakim danom po njih gore. Kada je ovoga ljeta paša Bihački starešine i uglednije seljane silio da desetine u zakup primu, to je kod Keršćana ogorčenost na njihovom nesretnu sudbinu mah preotela, videći da paša njih na oto sili zatvorom kao i inim zlostavljanjem, našto se Keršćani uzbuniše te svi u šume pobje-goše u namjeri, da si gdje god u drugoj državi život spase ili pako u šumami poginu pa pošto je Keršćanom prilaz u područje c. kr. austr.-ugar. države dozvoljen bio, to smo svi ovamo prebjegli. Da puno ne pripovjedam navadjam ukratko, da zakupnici desetine i spaije naš čitav

godišnji prihod od nas Kerščana oduzimlju i da osim toga carsku miriju podmirivati moramo, tako da nami ništa za živež nepriostaje; pa kada čovjek čitavu godinu truditi i raditi mora, a pod jesen ništa mu za zimu za živež nepreostaje, to je sasna naravno, da smo mi Kerščani prieko sdvojiti a u tom sdvojenju ovamo prebjeći morali. Ja kao što su mi moji suseljani saobćili, neće se ni oni više natrag u Bosnu povratiti, dok Turčin zapovjedao bude i pripravní smo sa svakim vladaoцем proti Turkom u boj ići...

Zaključeno i potpisano.

№ 1255

95.

ZAPISNIK

**ZAMETNUT POVJERENSTVENO U KUKUNJEVCU
DNE 10 RUJNA 1875, USLED NALOGA C. KR. GLAVNOG ZAPOVED-
NICTVA KAO KRAJIŠKE UPRAVNE OBLASTI OD 29 KOLOVOZA 1875,
PRAES. BROJ 1143.**

Prisutni: Alfred Boić perovodja od c. kr. gl. zapovedništva, Mihaelo Vuić, mjestni povjerenik. Ivan Švabić, c. kr. sudbeni pristav. Mat. Sudić c. kr. accesista kao perovodja.

Predmet: Jest izvidjenje uzroka mnogobrojnemu izselivanju turskih podanikah u mjesecu kolovozu t. g. iz Bosne u područje c. kr. austro-ugarske države.

Od u Koritih, občine Čaglicke, nalazeći se bosanski bjegunacah, bje pred ovo povjerenstvo pozvan Simo Ćirić, koji nakon opomene na savjestno kazivanje istine sledeće u zapisnik daje:

Zovem se Simo Ćirić, rodom iz Mletčanice nahije i kaimakamata Priedorskog, 50 god. star, grč. izt. vjere, oženjen, otac 4 dece, težak i biosam seoski knez do 10 godina, nepismen.

Ad 1. Buna je prošloga mjeseca u Bosni buknula usled toga, što je paša Bihaćki mutezimom desetinu prodavši, Kerščane veoma tlačio i što su spaije te zakupnici desetine takovu od Kerščana nepravedno u višem iznosu nego što ih ide uzimali; pa kada su ova dvojica desetinu i trećinu kupeć narod kerščanski prieko radi toga tući počeli što im ovaj desetinu i trećinu izmoći mogao nije to su tada Kerščani u šume pobjegli.

Opazivši u nedilju dne 15 pr. mjeseca da svijet bježi i da ih Turci gone paleć sela i ubijajuć pobojavao sam se, našto sam sa svojom obitelji i ja u šumu pobjegao, a kada sam nakon 4 — 5 dana vidio obalu Unsku praznu prebjegao sam nadaleko od Dubice na ovu stranu; Kerščani su od Turakah veoma tlačeni i neimajuć zemljišta ni kuća a ni zaštite proti nasilju i zulumu turskom, plaćajuć zakupnikom desetinu i spaijam i skoro sav godišnji prihod, morali su ovamo prebjeći. Turci bezkazneno Kerščane zlostavljaju oskvernjuju žene Kerščana i preziru naš vjerozakon kao što je desetar Alibeg Averić iz Priedora ženu Trivuna Milanovića na silu zlorabio, pa za sve ovo Turci nekaзнjeni ostaju akobi se Kerščani pred njihovim vlastimi pritužili. Meni Turci baš toliko ne-

Zakupniku desetine nisam prošle godine u naravi ništa dao, nego sam mu morao dati 25 dukata.

Ja sam prošle godine za svoju iz 19 osobah sastojeću družinu osim onih 130 sepeta kukuruza što mi je iza spaije preostalo, morao kupiti još 75 vagana; pa kada se ovo sve uvaži, to je jasno, da je nami veoma teško tamo živjeti bilo. Osim toga Kerščani nikakovu zaštitu prieko neuzivaju, jer Turci na Kerščane bezkaznjeno svaka nasilja izveršuju. Tako je mene moj desetar Averić iz Priedora prošle godine u moju kuću došavši, svezao te pod konje bacio, toga radi što mu u ime desetine 25 dukatah smoći mogao nisam. Turski panduri su me barem 5 putih iztkli iz toga uzroka, što im nisam mogao večere spraviti nu ja nisam radi ovih nasilja tužiti ni hotio ni smio, jer nas Kerščane kadija ni neprima, dapače nas u aps baca, ako koga Turčina tužimo.

Naše žene i djevojke oskvernjuju Turci i spaije kada se po opijaju kao što je spaija Smail Hadži Pašić iz Priedora došav u Poberdjane ženu Vida Tomaša na silu zlorabio, što sam i od žitelja iz Pobrdjana saznao. Ja se više natrag podnipošto povratiti neću — s vašom pomoćju išao bi se i sa Turci tući — jer mi Kerščani sa Turcima nikakove ravnopravnosti nemamo, jer nikakove zaštite proti našim tlačiteljem nemamo...

Zaključeno i podpisano.

№ 1261*)

97.

ZAPISNIK

SASTAVIT DNEE 6. RUJNA 1875. U NOVOJKAPELI

Prisutni: C. kr. sudbeni pristav Lovro Gross; C. kr. kotarski pristav Skender Kathrein; povjerenik Ferdinand Rožanz; perovodja Stevan Jakotić.

Predmet: Jest izvidjenje uzroka mnogobrojnoga presilivanja turskih podajnika iz Bosne, u područje c. kr. austro-ugarske države i to uslied naloga c. kr. vrhovnog vojnoga zapovjedništva u Zagrebu kao vrhovne krajiške zemaljske upravne oblasti od 29 kolovoza 1875. Pr. broj 1143.

Od nalazećih se bosanski bjegunaca u Novojkapei bude pred ovo povjerenstvo pozvan Teodor Petković iz Kaoca, te pošto je isti na točno kazivanje istine opomenut, bude preslušan na sliedeći način:

Zovem se T e o d o r P e t k o v i ć parok sljedbenikah grčko iztočne vjere iz Kaoca nahije i kajmakamata Berbirskog u Bosni 32 godine star, oženjen, otac dvoje djece, pismen, neporočan. Ja sam u Kaoci parok počem od godine 1871.

1. Recite mi sasma istinito iz koga ste Vi uzroka sa više Vaših suseljana i drugih turskih podajnika iz Bosne u područje austro-ugarske države prebjegli.

*) Pod arhivskim brojem 1261 nalaze se dokumenti od 97. do 101.

Na 1. Dne 17. kolovoza t. g. dodjoše u naše selo dva zaptije (četnici) iz Berbira, te htjedoše mene i više starješina vezati no pošto mi niesmo znali zašto oni to čine, nedadosmo se vezati, a čim smo to izustili, obrani jedan zaptija Stanka Bogosavca s'nožem dočim drugi obrani Blagoju Dragosavljevića iz puške, na što su njih dvojica oba zaptije iz pušaka ubili. Čim je naš sviet to začuo, počeo je u planinu Motaicu bježati, bojeć se daljnjeg nasilja turskog, a to tim više, što smo prije toga čuli, da se je hristjanski sviet u Hercegovini i oko Gradiškoga proti Turkom pobunio. To je bio neposredni uzrok našega izselivanja na austrijsku stranu. Primjetiti mi je da k'nama nikakav strani čovjek dolazio nije, koji bi nas na odpor proti Turkom poticao. Stanko Bogosavac i Blagoja Dragosavljević nalaze se za sada u bolnici u Novogradiški. Na večer 17. kolovoza, dok smo mi s'našima obitelji u planini bili, opazismo mi da karaula u Kaoci gori, a isto tako da dva turska čardaka gore. Iz toga svega slutili smo mi da po nas dobra biti neće, pa pošto oružja pri sebi imali niesmo, odlučismo; da na austrijsku stranu prebjegnemo.

Sljedeći dan naime na naše srbsko Preobraženje dne 18. kolovoza t. g. navre sviet hristjanski iz našeg sela i obližnjeg sela Vlaknice na bajer Save, te se poče na austrijsku stranu prevažati. Dok se je sviet prevažao banu 18. kolovoza oko 8 sati jutrom oboružani Turci iz Kobaša, te koliko goder raje na bosanskoj strani zatekoše, bilo djece bilo odraslih, to izsjekoše. Ja nemogu imenovati naše ljude koje Turci izsjekoše, jerbo sam ja medju to na austrijsku stranu prebjegao bio, te niesam vidio, koga su Turci izsjekli i poubijali.

Nami je prieko u Bosnoj najviše dotežčalo nasilno utjerivanje pora, a najgore je, što od 20—25 godina moramo caru desetinu u gotovu izplaćivati. To pobiranje desetine zakupe spahije ili drugi trgovci, pak onda dodju u selo i reknu ne odmjeriv godišnjega poljskoga prihoda, već jednostavno reknu: »biva, toliko i toliko moraš u ime desetine platiti«. Uslied takovi događaja poberu desetari, mjesto desetine osminu. Osim tog dodje spahija koji je obično i desetar pa pobire svoju trećinu. Kad je desetina i trećina pobrana onda ostane meni od 100 vagana žitka 20 vagana, a Turčin se nebrine imam li ja toliko žitka ili ne, da svoju obitelj izhraniti mogu, jerbo on jednostavno rekne, mora biti pa bilo od kud mu drago, a ako nebi žitka dostalo, toga moramo bilo ma na koji način kupiti.

Osim toga moraju Hristjani za svaku mužku glavu u ime tako zvane askerije (odkupa od vojne službe) po prilici 2 f. a. v. svake godine plaćati, i to se pobire od muškarca bez razlike doba bio starac od 80 godina ili djetu u kolievci.

Od ženski glava nemoramo državi u koliko je meni poznato ništa plaćati, nego moramo svešteničkoj oblasti našoj, od svake udate ženske glave na godinu po 50 novč. po prilici plaćati. Nadalje plaćamo mi od svakog goveščeta i konja bez razlike dobe caru po 1 f. a. v. svake godine, od ovce i koze bez razlike dobe plaćamo mi na godinu po prilici 30 novč. a. v. Od svakog krmčeta bez razlike dobe, bilo veliko, oli malo, plaćamo mi na godinu caru po prilici 45 novč. a. v.

Ako dodje desetar prije da desetinu kupi, to on žitak nemjeri, već pogleda površno hrpu žitka, rekne: toliko i toliko vagana imade, te po tom desetinu odmjeruje. Dođe li iza njega pako spahija da svoju trećinu

kupi, to i on ništa ne mjeri, već si jednostavno trećinu uzme od one kolikoće, koju je desetar pronašao, neobaziruć se na to da je desetar već polovicu mogega žitka po prilici oduzeo.

Osim toga naračuna si bio spahija bio desetar počam od 20. kolovoza, do Lučinja, t. j. 30 listopada svake godine tako zvanu »žvakarinu«, t. j. on od svake duše koja se u kući nalazi, zahtjeva po prilici 2 vagana kukuruza, veleć, to si ili ti izjeo, ili si krmači bacio, pa bi me mogao u moji zahtjevi uzkratiti.

Ako dotičnik kod kojega se porez pobire para ili žitka neima, to mu pobiratelj pokupi sve, što kod njega nadje, pa bogatom turskom trgovcu prodade bud pod što, i tako sebe namiri, nebrineć se zato, dali će sirota prositi ići.

Osim tih poreza koji su tobož po zakonu ustanovljeni, plaćamo mi još i porez koji se ovdje u austrijskoj državi neizravni porez zove: Dodjeli ti naime bulju baša ili ma koji drugi Turčin u kuću, to mu na njegov zahtjev moraš najbolje janje zaklati, a ako rakijske nemaš, moraš mu ju kupiti, pak onda s'medom sirom i sa svim drugim, što on zahtjeva služiti, a ako toga svega neimaš moraš kupiti, ili ćeš inače vezan i bijen biti.

Takovih gostiju dodje k'nama Hrišćanom nemalo svaki dan, pak ono što pojesti nemogu, to svojima psima pobacaju, samo da nama ništa nepreostane.

Usljed takovih daća mora po prilici u posve dobri odnošaji stojeći Srbin na godinu do preko 100 dukata godišnjeg celokupnog poreza platiti; srednji gospodar mora najmanje 50 dukata platiti, a najlošiji 10 do 50 dukata. Trebaju li Turci pako novaca to njih nekoliko, jednostavno uljegu u kuću kojeg boljeg gospodara, te mu reknu, ti moraš ovoliko i ovoliko dukata platiti, jerbo za hajduke znaš i nje uzdržaješ, za to si kriv i platiti moraš, prem o hajduci ni spomena nema.

Ubijeli pako Turčin Srbina pak se obitelj prituži, dodje Turčin najdulje na 1 mjesec dana u prosti aps; ranili pako Srbin, Turčina, ma najmanje, onda ga odsude, da u Vidin na robiju ići mora i to na 10—16 godina. Dugujeli pako Turčin štogoder Srbinu, to ako ga potoniji tuži, zavlaci ga sud od dana do dana, a na koncu si Turčin uzme kakvoga Agu za zastupnika, pak kad Srbin sa ovim radi iste tražbine pred sud dodje, rekne mu Effendija (sudac) sikter Vlaše kako bi tebi Ago dužan bio, i s'tim je parnica gotova; a medjuto je Srbin više potrošio, nego što je od Turčina zahtievati imao. Tuži li pako Turčin Srbina radi kakove tražbine, to mu ju sudac bez ikakvog osviedočenja dosudi, pa ako Srbin novaca neima, onda ga dotlem u aps zatvore, dok Turčin namiren ne bude, a medju to Turčin ode k'Serbinovoj kući te si uzme što ga volja, bilo konja bilo vola, pak ga, ni neprocieniv prodade bilo pod što, po to.

Osim tih poteškoća koje od Turaka trpiti moramo, čine nam Turci još i veće nepravde, silujući naše žene i djevojke. Begenišeli naime Turčin koju djevojku ili ženu, to na nju pazi, kada ista bud na vodu bud u polje pođe, onda se za njom uputi, pa ako ju uhvati, to ju naprosto siluje. Tako je zimus Turčin Asim Muinović iz Berbira uhvatio ženu Mihaila Snjegutina iz Brusnika imenom Tomu kod vode, te ju pritisnuo da siluje, dok nije na njezinu viku Mihailova mati dotrčala pa ju sa

sje kirom odbranila. Radi toga slučaja sam ja sam tužio, nu na Turčina dosvjedočiti nemože se; i tako je Ašim Muinović bezkažnjen ostao, a osim toga je na kuću Mihaila Snjegutinca, što svoju svrhu postigao nije, veću desetinu udario; takovih silovanja dogodi se i više. Koliko ubojstva Turci na Krštjani poćine i to bezkažnjeno? nemože se ni prebrojiti.

Meni je takovih više poznato, te ću samo njekoje navesti. Godine 1873. u ljetu bio je Ignjatia Čeprić iz Povelica na sajmu u Banjojlu ki, pa kada se je kući vraćao, doćekaše ga Turci Rovinci te ga na putu ubiše.

Godine 1871. objesiše Turci u Banja jlu ki neđužna popa Gjuru Davidovića iz Kaoca. Isti se slučajno god. 1867. u Kobašu bavio u svomu poslu, te slučajno vratio se kući svojoj, kraj kuće Ale Alibegovića iz Kobaša.

Istoga Ale sestra kurvarila se je sa turskimi soldati, koji su ondje na karauli na straži bili, a kad je to Ale začuo, zabranio je to svojoj sestri. To je sestra turskim soldatom dokazala, nu isti uzprkos tomu dodjoše istoga dna na večer kad se je pop Gjuro svojoj kući vraćao, kući Alibegovićevoj, koji kad je za nje osjetio izidje napolje nu vojnici opališe na njega 4 puščana hitca i ubišega.

Sestra Alina nije smjela ili nije htjela, na turske vojnike svjedočiti, već obori krivnju radi umorstva brata si na nevina popa Gruju. Na temelju njezina izkaza sjedio je pop Gjuro skorom 4 godine u zatvoru, dok ga Turci jedne noći na izmaku 4-te godine potajno u Banjojlu ki neobjesiše. Nadalje sam ćuo, da su u ovoj buni uhvatili Turci popa Tomu Školnika iz Nožićkoga, istoga po turskom Svinjaru na svaki mogući način mućili, dok ga na koncu niesu na kolac nabili. Takovo je stanje hristjanskih turskih podajnika u Bosni te nije ćudo da je raja proti svojim krvnikom ustala. U koliko je meni poznato, odlućiše bjegunci ćvrsto u Bosnu se nepovratiti, dok im pod ovakovim oduošaji, Turci gospodari budu. Vratiti se sada u Bosnu, znaćilo bi, sigurnoj smrti na susret ići.

Rjećjim i obećanjem Turaka nemožemo više vjerovati, jerbo su nam i do sada razne pogodnosti obećavali, nu svojih obećanja održali nisu, već su nas kao i od postanka jarmom i nasiljem mućili i globili.

Zaključeno i podpisano.

№ 1261

98.

ZAPISNIK

SASTAVLJEN U NOVOJ KAPELI DNE 6 RUJNA 1875

Prisutni: C. k. sudbeni pristav Lovro Gross, C. k. kotarski pristav Skender Kathrein, povjerenik Ferdinand Rožanz, obć. bljžk Stevan Jakotić kao perovodja.

Predmet: Jest izvidjenje uzroka mnogobrojnoga preselivanja turskih podajnika iz Bosne, u područje c. kr. austrougarske države i to uslied naloga c. kr. vrhovnog vojnog zapoviedništva u Zagrebu kao vrhovne zemaljske upravne oblasti od 29 kolovoza 1875. Pr. broj 1143.

Od nalazećih se bosanskih bjegunaca u Novojkapeli bude pred ovo povjerenstvo pozvan Nikola Koić iz Lepenice, te pošto je isti na točno kazivanje istine opomenut, bude preslušan na sljedeći način:

Zovem se Nikola Koić iz Lepenice, selo koje neposredno uz Kaoce leži, nahije i kajmakamata Berbirskog, 26 godina star grčko iztočne vjere, oženjen otac jednog djeteta, pismen, neporočan, bio sam počam od godine 1871. pak do Petrova dana 1873. učitelj u Lepenici, a od Petrova dana iste godine bio sam učitelj u turskom Pernjavoru do našega srbskog Petrovadana ove godine, a onda sam se opet od toga dana u Lepenicu povratio.

1. Izkažite sasma istinito što Vas je sama, sa više Vaših suseljana i više turskih podajnika iz Bosne, nagnalo, da ste na austrijsku stranu prebjegli?

Na 1. U utorak pred naše srbsko Preobraženje t. j. dne 17 kolovoza t. g. dodjoše u naše selo 2 zaptije iz Berbira te htiedoše naše starješine i stariešine iz Kaoča iz obližnjih selah u Gradiško (Berbier) tjerati, pošto stariešine neznadoše, zašto da ih svezane tjeraju, opirali su se turskim zaptijam i to Smailu Arnautu, koji je Stanka Bogosavca novcem po glavi ozledio, dočim je drugi zaptija stariešinu Blagoju Dragošavljević iz puške ranio, čim je to naš svijet opazio, skupi se, te se rekbi proti zaptijam pobuni.

Stanko Bogosavac ubije zaptiju koji ga je s'nožem ozledio, iz puške, nu nemogu reći kojije drugog zaptiju ubio, samo to znam, daje i drugi zaptija na mjestu mrtav ostao.

Naši ljudi dočuli su da je u Hercegovini i u Bosnoj a osobito oko Gradiškoga buna proti Turkom, pa čim se je 17 kolovoza pomenuti slučaj sa zaptijama zbilo, pobjegoše Srbi u planinu. Ja sam niesam u planinu pobjegao, već sam u selu pobjegao, te u utorak na večer izidjem do crkvišta i odtud opazim, da prama turskom Svinjaru dim suklja. Na naše preobraženje t. j. dne 18 kolovoza t. g. počeoše naši ljudi iz planine vraćati se, i preko Save na austrijsku stranu bježati. Istom što sam ja na austrijsku stranu prevezao se nadodju Turci iz turskoga Kobaša, te što god na turskom bajeru zatekoše, izsjekoše, nu nemogu reći, koga su posjekli i ubili, jerbo sam ja za onda već na austrijskoj strani bio, meni nije poznato, da bi kakav strani čovjek k'nama dolazio, i raju proti Turkom na odpor poticao. Uzroci s'kojih je raja na austrijsku stranu bježala jesu poglaviti tih, da Turci raju gnjetu i globe.

Porez koji hristjanski podajnici, budi Caru spahijam, plaćati moraju, jest prevelik, prem ja kao učitelj toliko poreza plaćati nemoram, prem dobro znam, da raja suviše poreza plaća; nu koliko ga plaća to ja iz vlastita izkustva reći nemogu.

Hristjanski podajnici neimaju savnijih sa Turci skoro nikakova prava; tužili Turčin Srbina to Turčin uvijek pravo dobije bio Srbini kriv ili ne; tužili pako Srbini Turčina, e onda Turčin uvijek pravo dobije. Osim toga što hristjanski podajnici neizmjernu daću davati moraju, čine Turci još sva moguća nasilja i ubojstva, a ipak uzprkos svakoj pritužbi od strane Hristjana nebudu na odgovornost pozvani; buduli pako na odgovornost pozvani, to ih turski sud nekaštiguje, jerbo pred turskim sudom je Muhamedanac uvijek nekriv. Od nasilja i zuluma koje Turci na Hristjani počinije, navesti ću samo koji su meni poznati.

Tako je Ramadan buljubaša jašeć na konju kroz selo Kukolje, pijan, na putu zatekao Lazu Vidovića iz istoga sela, istoga za perčin uhvatio tako, da je isti uz njegova konja kašati morao. Tako je aga Adži Ibrahim Gušić od mogega oca Gliše Koića, koji mu je nješto dugovao, 5 ovnova na sljedeći način oduzeo: moj otac bio mu je nekoliko dukata dužan, te ga je kad je vrieme došlo posvema namirio samo mu nije mogao po prilici 50 novč. dati, jerbo u sitnu imao nije. Isti Aga rekne mojemu ocu, ti mi ništa dužan nisi, kad najednoč za jedno 3 mjeseca dodje u naše selo i otjera atcu za ono 50 novč. 5 ovnova. Nesamo da Turci naše žene siluju, već su oni toliko vlasti sebi prisvojili, da su srbskim podajnikom naložili, da čim se koji od njih oženi mora svaki dobrovoljno svoju ženu k'Agī za prileg dovesti. Neučinili to Srbin onda se može nadati, da će umoren biti; nu o takvoj nepokornosti neima kod nas ni govora jerbo svaki znade, da kad mu Aga zapovedi, da svoju dužnost činiti mora. Tako je jedno prije 8 godina naložio otac Adže Ibrahima Gušića nekomu majstoru Jovi iz Kukolja, da mu mora njegovu snahu na prileg dovesti, što je on i učinio.

Takovi odnošaji postoje u Turskoj od vjkada te se nikada promienili niesu, niti nevjerujem da će se promienuti jerbo su Turci mnogo koje šta obećavali, a nijedno obećanje održali niesu. Stoga nijedan od naših bjegunaca neima povjerenja u Turčinu, te dvojim da bi se ijedan na puko tursko obećanje prieko u Bosnu povratio.

Nakon pročitjenja ...

Zaključeno i podpisano.

N: 1261

99.

ZAPISNIK

SASTAVLJEN U NOVOJ KAPELI DNE 6. RUJNA 1875.

Prisutni: C. kr. sudbeni pristav Lovro Gross; C. kr. kotarski pristav Skender Kathrein; povjerenik Ferdinand Rožanz; Obć. bljšk. Stevan Jaketić kao perovodja.

Predmet: Jest izvidjenje uzroka mnogobrojnoga preselivanja turskih podajnika iz Bosne u područje c. kr. austro-ugarske države i to uslied naloga c. kr. vrhovnog vojnoga zapovedništva u Zagrebu kao vrhovne krajiške zemaljske upravne oblasti od 29 kolovoza Pr. broj 1143.

Od nalazećih se bosanskih bjegunaca u Novojkapeli bude pred ovo povjerenstvo pozvan Mikan Mikić iz Kaoca te pošto je isti na točno kazivanje istine opomenut, bude preslušan na slideći način:

Zovem se Mikan Mikić iz Kaoca turski podajnik iz Bosne kajmakamata i nahije Gradiške (Berbir) 35 godina star grčko istočne vjere, udovac, otac dvoje djece, te sam od početka ove godine bio selski knez, sve do moga prebjegnuća, a inače sam neporočan.

1. Izkažite sasma istinito, što Vas je sama sa više Vaših suseljana i više turskih podajnika iz Bosne nagnalo, da ste na austrijsku stranu prebjegli?

Na 1. Jedan dan pred naše Preobraženje t. j. 17. kolovoza t. g. dodjoše u selo Kaoce, gdje sam ja kao selski knez bio, 2 turska zaptije iz Gradiškog (Berbira) te rekoše da imaju nalog da mene i više otmjenijih suseljana, svezane u Gradiško tjerati moraju. Mi smo svi bili pripravnici u Gradiško ići, ali ne svezani, zaptije htjedohše nas silom vezati, a mi se nedadosmo, te rieč po rieč zavadihmo se s' turcima tako da su zaptije Stanka Bogosavca nožem posjekli, a Blagoju Dragosavljevića iz puške ranili. Stanko i Blagoja pobiše ondje na mjestu oba zaptije. Od toga časa vrebao je Turčin na Srbina nasuprot, pak, koji je gdje koga dočekao, tu ga je i ubio. Usled tih okršaja pobjegli smo mi isti dan na večer u planinu Motajicu, od kad smo opazili, da karaula u Kaoci gori.

Sljedeće jutro počeo sviet hristjanski iz naše okolice na bajer Save bježati, a od tud se na austrijsku stranu prevažati. Ja sam isti dan bio u predielu Kamen na bosanskoj strani, te sam od tuda po prilici u daljini od najviše 200 koračaja gledao, kako su naši bjegunci na austrijsku stranu prevažali se.

Na Kamenu gdje se podjedno Klanjac nalazi, bio sam ja, — Kuzman Bogosavac, Male Blažčanin, Simo Sančanin, Trifun Bjelović svi iz Kaoce, te smo tude pazili, da Turci naše familije neizsijeku. Od tuda mi opazimo, da Turci Vlakničane sjeku, pak usled toga prebegnemo i mi na austrijsku stranu. Oko 9 sati naime dodjoše oboružani Turci iz Kobaba na bajer Save kod Vlaknice gdje su sve hristjane koje su zatekli, pogubili. Ja sam sa Kamena gledao, kad su tom prigodom Turci na bajeru posjekli: Simu Versajković, Marka Gužvića, Stanka Novakovića, Luku Dragosavca iz Vlaknice zatim Aleksu Filipovića, Mihaila Snjegutinca i njegova brata Teodora, Simenuna Grumića, Gavru Bjelića iz Brsnika; čuo sam da ih je i više poginulo, nu ja ih neznam.

Porezi koje mi Turkom davati moramo jesu tako veliki, da ih plaćati nemogomo, prem su se Turci što se poreza tiče, namirivali, pak makar nama i kožu zgulili. Dobro stojeći gospodar grčko iztočne vjere mora kao turski podajnik u ime celokupnog godišnjeg poreza najmanje 100 i više dukata platiti, ja sam sam kao srednji gospodar platio lanjske godine najmanje do 60 dukata celokupnog poreza, a najsiromašniji gospodar koji ni kokoši u kući nema, mora najmanje 6—8 dukata na godinu platiti.

Osim toga dodju k'nama Turci skoro svaki dan u goste, pak mu onda moram dati što god zahtieva. Tu se janjci i tuke kolju a rakija pije, pa makar ju i kupiti morao. Ako Turčinu nedađem što zahtieva, onda me on izbije. Osim toga siluju Turci naše djevojke i žene bez ikakve odgovornosti, a ubijaju bezkažnjeno svakoga, koji im se sviđi. Tako su preklani u Bnjojuci objesili nevina našega popa Gruju Davidovića a lanjske godine dodjoše stricu Gjuriću Gaji Davidoviću te zahtievaše od istoga da im rekne gdje se nalazi stari proto Luka Davidović koji je kao proto u svojoj službi bio, a kad im Gajo nije mogao reći, gdje se Luka nalazi, pogubiše i njega Turci. Medjuto se je stari Luka samnom desio u Gradiškom, pak kad je za smrt Gajinu saznao, povratio se je sa jednim buljubašom u Kaoce gdje mu je brat poginuo. Proljetos pako vraćao se je proto Luka Davidović kroz šumu k'svojoj kući iz sela Srdjevića gdje je svoju svećeničku dužnost obavljao, nu isti dan uhvatiše ga Turci u planini Motajici sa njegovim netjakom, gdje su ga čitav dan svezana

držali, a na večer kući u Kaoce dotjerali, gdje im je morao 100 dukata dati. Turci su od njega još 200 dukata iskali, pak kad im je on izjavio, da toga neima, odvedošega odmah više kuće u šumu gdje su ga upravo zaklali. Sličnih događaja dogodi se kod nas i više, dapače tako često, da se skoro više na njih nitko i neobzire. U takovih okolnosti nije ni čudo, da su se hristijani proti svojim zulumdžijam Turkom podigli, jerbo je njihova bieda svakim danom rasla. Medju bjeguncima vlada ta čvrsta odluka: da se više u Bosnu povratiti neće dok tamo Turci pod ovakovim okolnostima gospoduju, pak ma Turci obećavali što im drago, mi toga nevjerujemo, jerbo su nam i dosada sva dobra obećavali, a ipak su nas uz to gnječili i globili...

Zaključeno i podpisano.

N: 1261

100.

ZAPISNIK

SASTAVIT U NOVOJ KAPELI DNE 7 RUJNA 1875.

Prisutni: C. kr. sudbeni pristav Lovro Gross; C. kr. kotarski pristav Skender Kathrein; C. kr. povjerenik Ferdinand Rožanz; C. kr. perovodja Stevan Jakotić.

Predmet: Jest izvidjenje uzroka mnogobrojnoga preselivanja turskih podajnika iz Bosne u područje c. kr. austro-ugarske države, i to usljed naloga c. kr. vrhovnog vojnoga zapovedništva u Zagrebu kao vrhovne krajiške zemaljske upravne oblasti od 29 kolovoza 1875. Pr. broj 1143.

Od nalazećih se bosanskih bjegunaca u Novojkapeli bude pred ovo povjerenstvo pozvan Kuzman Bogosavac iz Kaoce, te pošto je isti na točno kazivanje istine opomenut, bude preslušan na slijedeći način:

Zovem se Kuzman Bogosavac turski podajnik iz Kaoce u Bosnoj, nahije i kajmakamata Berbirske 54 godine star, grčko iztočne vjere, oženjen, otac od troje djece, nepismen, neporočan, bio sam selški starješina te sam kadgod je knez ukakovu službu pozvan bio, s'njime zajedno pozivan bio.

1. Recite mi što je Vas i Vaše suseljene nagnalo, da ste iz Bosne u područje c. kr. austro-ugarske države prebijeći morali.

Na 1. Dne 17 kolovoza t. g. bio sam ja u Kobašu turskom, kako me je moj spahija Ade Rizmanović pozvao, da se s'njime radi šljive nagodim. Kad sam se u Kaoce povratio, nadjem čitavo selo u uzrujanosti, te su svi naši hrišćani od svojih kuća u planinu bježali. Naši ljudi mi pripovjediše, da su taj dan dva zaptije iz Berbira došli i naše starješine vezane u Berbir terati hotjeli, tom prigodom da su Turci moga sinovca Stanka Bogosavca i Blagoja Dragosavljevića ranili, našto su ova dvojica zaptije ubili. Kad sam ja to čuo, pobjegao sam i ja sa svojom obitelji u planinu, a drugi dan pobjegao sam ja sa obitelji iz Bosne na austrijsku stranu, kamo je sav naš svijet bježati počeo. To je bio jedini povod za sada koji je nas bosance nagnao da na ovu stranu bježimo. Daće koje mi Turcima plaćati moramo jesu napram našim imovinskim odnošajem

tako velike, da ih smoći nemožemo, a uzprkos tomu, Turčin ništa ne radi, nego ga mi uzdržavati, za njega raditi i danak plaćati moramo. Ja kao jedan od najbolji gospodara u Kaoci moram u ime cjelokupnog godišnjeg poreza do 150 dukata najmanje platiti. Izim toga otme Turčin što je bolje, a hrišćani ako se i potuži; nigdje pravde nedobije. Turci čine svakojaka ubojstva i nasilja, i to bezkažnjeno.

Svidili mu se koja naša žena oli djevojka on ju siluje, nije li mu pako koji Kristjanin po čudi, toga Turčin odma ubije. Mi smo takvog silovanja od strane Turaka tako daleko došli, da već i nepamtimo, koliko su Turci zločina na nama počinili, jerbo takovi događaji zbijaju se prečesto kod nas, te se na njih rekbi nitko i neosvrće, van onaj koga boli jerbo su takovi događaji kod nas obične stvari. Ja kao Hristijanin neimam svoga svetca već moram Turčinu pa bio najveći svetac na beg-luk ići (t. j. raditi) dapače Turci hotomice nas upravo na naše svetce na posao tjeraju, veleć, ja za tvoga svetca neznam. Slični odnošaji morali su nas jadne dotle doterati, da izpod turskog jarma ili bježimo, ili izginemo, jerbo više teret podnositi nemožemo, te odlučismo svi tvrdo, radje izginuti, negoli turski sluga biti, a povratit se prieko u Bosno dok Turčin sudi nije moguće, pa makar nam on Bog zna što obećao, jerbo on obećanje nedrž, pak neka ti danas Bog zna šta obećao, dohvatili te pako sutra šaka, onda neka ti se Bog smiluje. Zato odlučismo da nam jednostavno tursko obećanje prieko u Bosnu povratiti se nećemo, jerbo bi to značilo, sigurnoj smrti na susret ići, ili se još gorjemu robovanju podvrći, a da smo to htjeli, nebi na austrijsku stranu bježali, i lahko-umno sav svoj imetak u turskih rukuh ostavili.

Zaključeno i podpisano.

№ 1261

161.

ZAPISNIK

SASTAVIT U NOVOJ KAPELI DNE 7 RUJNA 1875.

Prisutni: C. kr. sudbeni pristav Lovro Gross, C. kr. kotarski pristav Skender Kathrein, Povjerenik Ferdinand Rožanz, Obč. bilježnik Stevan Jakotić perovodja.

Predmet: Jest izvidjenje uzroka mnogobrojnoga preselivanja turskih podajnika iz Bosne u područje c. kr. austro-ugarske države i to usljed naloga c. kr. vrhovnog vojnoga zapovjedništva u Zagrebu kao vrhovne krajiške zemaljske upravne oblasti od 29 kolovoza 1875. Pr. broj 1143.

Od nalazećih se bosanski bjegunaca u Novojkapeli bude pred ovo povjernstvo pozvan Male Blažčanin iz Kaoca, te pošto je isti na točno kazivanje istine opomenut, bude preslušan na sliedeći način.

Zovem se Male Blažčanin, turski podajnik iz Kaoca u Bosnoj nahije i kajmakamata Berbirskeg 50 godina star, grčko iztočne vjere, oženjen otac 4 djece, nepismen, neporočan, bio sam po prilici prije 4 godine selski knez u Kaoci.

1. Recite mi istinito koji je neposredni uzrok vašemu izselenju iz Bosne u područje austro-ugarske države.

Na 1. Jedan dan pred naše Preobraženje dodjoše u naše selo dva zaptije iz Berbira sa zapoviedju, da starišine i otmcnije seljaci iz našega sela u Gradiško ići moraju. Ujedno primjetiše, da nas svezane tjerati moraju. Mi se vezati dali niesmo, našto je jedan zaptija Stanka Bogosavca iz Kaoca nožem obranio, dočim je drugi Blagoju Dragosavljevića u ruku ranio. Tu se uslied toga događaja zapodjene kavga medju zaptijama i našim svietom, pa što se je dalje sa zaptijama dogodilo, nije više poznato; samo to znam, da je još isti dan naš sviet u planinu Motajicu bježao. — To je po momu znanju neposredni uzrok našega prebjegnutja na austrijsku stranu. Sljedeći dan naime na naše Preobraženje počeo je sviet iz našega sela, iz Vlaknice i obližnjih mjesta preko Save na austrijsku stranu prevažati se. Dok su ljudi na austrijsku stranu bježali, banu oboružani Turci iz Kobaša, te koga god su ođ raje na bosanskom bajeru zatekli, pogubiše ga. Tako sam ja sa Kamena tojest klanjca kojeg smo mi obsjeli, da Turci u naše selo prodrieti nemogu, dok se naše obitelji na austrijsku stranu neprevezu, — gledao, kako su Turci na bajeru Save stranom iz pušaka poubijali, a stranom posjekli sljedeće ljude iz Vlaknice: Simu Versajkovića, Mihaila Snjegutinca, Aleksa Snjegutinca, Gavru Bjelića, Stanka Novakovića, Stevana Vrhovca i opet Stevana Vrhovca dva rođena brata i više drugih kojih imena neznam, jerbo je medju njima i ženski bilo. Iz Brusnika su pako Turci takodjer više ljudi koji su sasma mirno ribu fatali—izsjekli.

Nama je bilo poznato, da se je u Bosnoj oko Gradiškoga i u Hercegovini buna proti Turkom porodila, a to je valjda bio i neposredni uzrok, zašto su zaptije starišine i otmjenije ljude u Gradiško tjerati hotjeli, jerbo bi se na taj način najlakše nas riešili, pošto bi nas svakako tamo u aps bacali, ako nebi još i gore iz naš učinili. — Nu ne samo da je bio to povod našeg izselenja, nego bi se i onako buna proti Turkom dogoditi morala, jerbo nam je jaram i tlačenje Turaka dodijalo, tako da gorje biti nemože.

Tako dobro stojeći hristjanski gospodar mora najmanje u ime celokupnog godišnjeg poreza 70 dukata plaćati neračunajući ovamo ono što Turčin silom otme. Dodjeli Turčin u hristjansku kuću, to odmah zahtieva jesti, a upitam li ga, šta želiš jesti, odvrati mi, što hoćeš. Zakoljem li mu tuku, on rekne, tuku čifut jede, ti meni ovna zakolji, tako je kod mene spahija Ibrahim Đabulanić iz Banjaluke došao, te sam mu morao i tuku i ovna zaklati, prem je on sa svojim subašom došao; učinio. Ono što preostane to psima pobaca, dok Turčin večera, nesmijem ja ni pljunuti, jerbo učinim li to, odma se za nož laća, da me posjeće. Turci čine kod nas i druge zulume i ubojstva, jer ne samo da siluju naše žene i djevojke, gdje god ih na samu zateknu, nego oni to čine i sa mužkarci, tako su lanjske godine jedan turški karauldžija (vojnik) silovao dječaka Gjuru Railića iz Vlaknice te je isti u ime toga i umro. Ove godine su pako Turci silovali istoga dječaka sestru djevojčicu od 12 godina koja je preko u Bosnoj bolujuć ostala. Osim toga ubijaju Turci naše ljude i to kad im se sviđi i bez svake odgovornosti. Tako su po prilici prije 3 godine objesili turci nevina popa Gjuru Davdovića, a

prošle godine ubiše strica mu Gaju, a ove godine oca Gjulina protu Laku Davidovića, a to samo stoga, što su nanj kivni bili, jerbo je on u našem selu takovu crkvu sagradio, kakove skoro u Bosnoj neima, a to je Turkom suprotivno bilo, te su lahko našli povod da ih okrive i pogube. Prituži li se čovjek radi takovih krvoločina turskoj oblasti, to hristjanin nemože nikakove prave dobiti, dok Turčin sudi. Osim toga ne samo da mi, neposjeduemo vlastita zemljišta, već nesmiješ ni reći, ovo je moja zemlja, jerbo čujeli to Turčin oli spahija, rekne: krst ti vlaški, ni careva nije zemlja već samo moja, takovi su odnošaji hristjanski podajnika u Bosnoj, te se više podnosti nemogu, stoga je već i vrijeme došlo, ili da pobjegnemo ili poginemo, te u koliko je meni poznato, neželo se nijedan bjegunac u Bosnu natrag povratiti, dok mu Turčin sudi, jerbo on sa životom Hristjanina sa njegovim svim dobrom regbi igra se i sudbinu mu kroji, prem ga Hristjanin uzdržavati moraju, dočim on ništa ne radi, već samo planduje.

Zaključeno i podpisano.

№ 1262*)

102.

ZAPISNIK

SASTAVLJEN U SUNJI DNE 7. RUJNA 1875.

Prisutni: C. k. tajnik okružne oblasti: Marko Šojat, C. k. sudb. viećnik: Andrija Markovac, Obćinski načelnik: Josip Hajduković, Perovodja: Dragutin Gjuričić.

Predmet: Izvđenje uzroka mnogobrojnomu izselenju turskih podanika iz Bosne u područje c. k. austro-ugarske države uslied naloga c. k. gl. voj. zapovjedništva u Zagrebu kao kraj. zem. upravne oblasti od 29. kolovoza 1875. Pr. br. 1143.

Od nalazećih se u Sunji bosanskih bjegunaca pozvan bje pred ovo povjerenstvo: Marko Bajalica: te nakon opomene na savjestno kazivanje istine preslušan bi kako sledi:

Zovem se Marko Bajalica, rodod iz Slabinje, kostajničkog kajmakamata, 26 god. star, grč. izt. vjere, oženit, otac 1 djeteta, od zadata-puškar, i poljodjelac u Slabinji, turski podanik, a sada bjegunac.

1. Koji je uzrok vašemu, kao u obće mnogobrojnomu izselenju bosanskih podanika u područje c. k. austrijske države?

1. Turske okretnosti, kao i tereti, koje nam Turci nametnuše, je pravi povod našem bjegstvu. Mi smo turski jaram godine i godine strpljivo podnosili, te smo se pustili od spahijah i zakupnikah desetine guliti, jer su ovi uvijek dvostruko oduzimali od nas od onoga, što im je pripadalo. Oni su po volji naše proizvode ucjenjivali, te tražiše umjesto u naravi te daće u novcu. Tereti kao i narinut nam zakup desetine učiniše naš obstanak u Turskoj nemogućim, jer nismo mogli sa čitavim našim imetkom novo nametnute nam daće namiriti. Ta okolnost tjerala nas je na izselenje.

*) Pod arhivskim brojem 1262 nalaze se dokumenti od 102. do 142.

Prije negoli smo mi tu našu nakanu izveli, poslani bijahu u našu okolicu nekoliko Bihaćkih pandura, koji su nam se počeli raznoliko prietiti, i zlostavljati nas. To pospješi našu odluku, te pošto smo uvidili, da smo od Kostajnice u pogibelji, jerbo su nas odanle Turci napali, sakupismo se mi mlađji ljudi one okolice, te susbismo Turke natrag u Kostajnicu, obsjednusmo Klanjce nalazeći izmedju Kostajnice i naših sela, te držasmo tamo Turke tako dugo u škripcu, dok su naše obitelji na ovaj kraj prebjegle. Nas je bilo do 50 ljudi, koji smo taj klanjac obsjednutim držali. Kod te prigode dodje opet ovamo do napadaja, te su od obijuh strana neki ljudi žrtvom pali.

Dok smo mi taj klanjac obsjednutim držali, imali su opet drugi ljudi obsjednutom držati, koliko sam čuo, okolicu prema Priedoru, a drugi opet okolicu prema Dubici, da Turci od tih strana na nas navali nemogu.

Blizu do 8 dana moradosmo mi tako stražu držati, te pošto su dotlie naši ljudi većinom na ovaj kraj se već preselili, povukosmo se i mi natrag. Mi izgubismo 3 momka, ito ubiše tada Turci: Božu Radojčića, Laku Cvića i Dmitra Ivkovića, a koliko je Turaka mrtvih ostalo, to ja ne znam.

O dogovaranju između Turaka i ustaša kod Kostajnice nije meni ništa znano, jerbo sam ja onog dana zabavljen bio sa preselenjem moje obitelji na ovu stranu.

Ja sam kod prelazka na ovu stranu u Kostajnici odmah zatvoren, jerbo sam zatečen sa oružjem u ruci, te se i sada nalazim pod pazkom oblasti, bez da ja znadem zašto.

Ako sam ja kažnjiv, to su i svi drugi kažnjivi, koji su s nami bili, te koji su naše obitelji i imetak kod prelaza branili.

Ja molim za milost, jer ću ovdje od glada umrieti.

Zaključeno i podpisano.

№ 1262

103.

ZAPISNIK

SASTAVLJEN U BOBOVCU DNE 8. RUJNA 1875.

P r i s u t n i: C. k. tajnik okružne oblasti: Makso Šojat, C. k. sudb. vjećnik: Andrija Markovac, Obćinski načelnik: Gjuro Baić, Perovodjȃ: Dragutin Gjuričić.

P r e d m e t: Izvidjenje uzroka mnogobrojnomu izselenju turskih podanika iz Bosne u područje c. k. austro-ugarske države uslied naloga c. k. gl. voj. zapovjedništva u Zagrebu kao kraj. zem. upravne oblasti od 29. kolovoza 1875. Pr. br. 1143.

Od nalazećih se u Bobovcu bosanskih bjegunaca, pozvan bje pred ovo povjerenstvo Stojan Bašić, te nakon opomene na savjestno izpo- vjeđanje istine, preslušan bje kako sliedi:

Zovem se S t o j a n B a š i ć, iz Ravnice, 25 god. star, grć. izt. vjere, oženit, otac 1 djeteta, poljodjelac, turski podanik, bjegunac.

1. Oko polovine prošlog mjeseca prolazile su našim selom turske čete, te se od tih jedan čopor do 20 ljudi dobro oružanih u moju kuću svrati. Jedni me obkoliše i pucanjem zastrašiše a drugi mi na silu ispred kuće odagnaše 19 komada ovaca i 1 kobilu, ukupno u vrijednosti od 29 dukata. Ja im se opirati nisam mogao, niti smio, jerbo ih je mnogo bilo, a imali su uza se svi oružje, dočim sam ja goloruk bio.

Zaključeno i podpisano.

№ 1262

104.

ZAPISNIK

SASTAVLJEN U CRKVENOMBOKU DNE 8. RUJNA 1875.

Prisutni: C. k. tajnik okružne oblasti Makso Šojat, C. k. sudb. viečnik: Andrija Markovac, Obćinski načelnik: Gjuro Baić, Perovodja: Dragutin Gjuričić.

Predmet: Izvidjenje uzroka mnogobrojnemu izselenju turskih podanika iz Bosne u područje c. k. austro-ugarske države uslied naloga c. k. gl. voj. zapovjedništva u Zagrebu kao kraj. zem. upravne oblasti od 29. kolovoza 1875. Pr. br. 1143.

Od nalazećih se u Crkvenomboku bosanskih bjegunaca pozvan bje pred ovo povjerenstvo: Ilija Pašić, te nakon opomene na savjestno kazivanje istine preslušan bje kako sliedi:

Zovem se Ilija Pašić, iz Ravnica kost. kajmakamata, 45 god. star, grč. ist. vjere, oženit, 7 djece, bivši knez u obćini Ravnice, poljodjelac, turski podanik, bjegunac.

1. Oko polovine prošloga mjeseca razširi se kod nas glas, da oko Kostajnice Turci Kršćane zlostavljaju, da jih robe i haraju, i da sam život Kršćana od Turaka siguran nije. Ta okolnost uznemiri nas, tako, da mi nakanismo ostaviv svu našu lietinu na ovu stranu prebjeci.

Nu Turci naše okolice uvjeriv nas, da za nas pogibelji neima umiriše nas privremeno, i mi nastavismo naš polski rad. Na jednoč poplaviše neregularne čete turske našu okolicu, započeše u okolici harati, otimati i paliti, i u samo naše selo protegnu se to nasilje. U mojoj knežiji oteše iste čete od mojih suseljana više od 100 komada blaga, zapališe nekoliko kuća, i tim prisiliše nas, da mi za nas spasiti na ovu stranu prebjegnemo.

Još za vrijeme ono dok smo mi kod kuće se nalazili, zapališe Turci kuće naših susjeda: Kovačevića, Andrijaševića, Marinkovića i drugih; oteše od Mile Babića 4 vola i 4 krave, od Stojana Bašića 19 ovaca, 1 kobilu, od Čokana Bašića 18 ovaca, 1 kobilu i vola, od Pere Andjelića 7 goveda, od Jove Majkića 10 goveda i 25 koza, a osim toga porobili su u pravom smislu rieči Jovana Crnobrnju; toga su Turci svezali i grozili su mu se ubivstvom, ako im 1 dukat i 2 for., neplati i janje neizpeče. Da on svoj život spasi, morao je Crnobrnja Turcima traženo dati.

Prigodom našega bjega nasrtali su na nas pojedini Turci otimali su blago što su mogli i usmrtiše Marka Grahovca iz Cerovice, koji je svoje blago branio.

Tereti su Turski za nas zato nesnosni, jer niti se desetar niti naše spahije postojećih propisa ne drže; desetari oduzimaju silomice više od osmine, a spahije više od trećine naravnih proizvoda, proizvode zelene učenjivali su desetari i spahija po njihovoj volji, tako da smo višeput prisiljeni više platiti negoli su sami proizvodi vrijedni. K tomu se pridruži ove godine novi teret, koji nam se nesnosnim čini, naime da mi obćinari desetinu obćinsku uz svotu od 440 dukata u zakup primiti moramo.

Pokraj svega toga, da haranje i otimanje gore navedeno nastalo nije, nebi mi danas ovdje bili.

U obće neuživismo mi Kršćani jednako pravo sa Turcima, jer je Turčin pred svakom oblasti prvenstveno uživao, i za svaku pritužbu Turka proti Kršćanom, bili smo mi prikraćeni; ako desetaru ili spahiji ili inim službenikom turskim ono dali nebi što bi od nas tražio, akoprem na isto nikakovo pravo neobstoji, huliše, zlostaviše i apsiše nas.

Naknadno navadjam još, da je Savi Crnobrnji prigodom bjega našega na ovu stranu 8 goveda i sva prtljaga oteta.

Ja neimam više ništa napomenuti, već molim, da nas vaša oblast ovdje nastani, jer mi nemožemo pod Tursku vlast više natrag se povratiti.

Zaključeno i podpisano.

N° 1262

105.

ZAPISNIK

SASTAVLJEN U BOBOVCU DNE 8. RUJNA 1875.

Prisutni: C. k. tajnik okružne oblasti: Makso Sojat, C. k. sudb. viećnik: Andrija Markovac, Obćinski načelnik: Gjuro Baić, Petrovodja: Dragutin Gjuričić.

Predmet: Izvidjenje uzroka mnogobrojnomu izselenju turskih podanika iz Bosne u područje c. k. austro-ugarske države usljed c. k. gl. voj. zapovjedništva u Zagrebu kao kraj. zem. upravne oblasti od 29. kolovoza 1875 Pr. br. 1143.

Od nalazećih se u Bobovcu bosanskih bjegunaca pozvan bje pred ovo povjerenstvo Čokan Bašić, te nakon opomene na savjestno kazivanje istine preslušan bje kako sliedi:

Zovem se Čokan Bašić, iz Ravnice, kost. kajmakamata, 26 god. star, oženit, grč. izt. vjere, otac 2 djece, poljodjelac, turski podanik, sada bjegunac.

Kad smo mi oko polovine prošlog vremena (!) glas čuli, da Turci oko Kostajnice Kršćane haraju i zlostavljaju, pa se radi toga i sami uznemirismo, bojeći se, da se i nama tako nedogodi, nu na nagon i utjehu našega spahije mi se opet umirismo.

Najednom počeh našim selom turske neregularne čete prolaziti idući iz Novog napram Kostajnici. Prve čete prodjoše mirno, nu stadoše nas plienjati, odjelo i obuću i blago nam otiimati i odganjati, koji bi im se protivio zlostavljati ga, a ostale zastrašise pucnjavom iz svojih

pušaka, napokon nam nekim i kuće upališe. Stoga moradosmo mi za svoj život zabrinuti ovamo preko prebjeci sa našimi obitelji i sa nešto blaga, što nam Turci neoteše.

Tom zgodom, dok smo se mi jošte kod naših kuća desili, odagnaše Turci na silu: meni 18 ovaca, 1 kobilu i 1 vola, u vrijednosti od 27 dukata. Jedni me Turci obkoliše, oružani puškama i handžari, te mi se groziše, da će me ubiti, ako se maknem, a drugi za toga odagnaše moje blago; da me još većma uplaše, pucahu neprestance iz svojih kubura. Zatim odagnaše oni na silu: Mile Babiću, 4 vola, 4 krave, i nekoliko telaca, zatim Stojanu Bašiću 19 ovaca i 1 kobilu, Peri Andjeliću 7 goveda, Jovi Majkiću 10 goveda i čopor koza, Stanku Beronji 3 goveda, i mnogim drugim, koje sve ovdje napomenuti nemogu.

Kad smo mi preko Une bježali proganjahu nas Turci, te nam i ondje otimahu blago; tako oteše ondje Savi Crnobrnji 8 goveda, i kola puna robe; a Marka Grahovca iz Cerovice, koji je svoje blago branio, pred našimi očima ubiše.

Spomenuti mi je jošte naknadno da su Turci dok smo još kod kuće bili, mnogim od naših seljana upalili kuće, a medju timi: Kovačeviću, Andrijaševiću i Marinkoviću, za koje sasvim sigurno znadem, dočim se na druge točno nesjećam.

Nama nametnuše Turci posljednjih godina tolike terete, da jih već kod najbolje volje podmiriti nemogasmo, jer nadilaze naš godišnji prihod. Ove godine prisiliše nas jošte ktomu, da moramo i državnu desetinu u zakup sami uzeti uz ocjenjenu svotu od 440 dukata, jerbo se nikakvi zakupnik za nju uz tu cieniu naći nije mogao, jerbo ju lani nemogoše zakupnici kraj svih nepravdah i gulenja od nas utjerati.

Tih jada i nevolja, koje mi podnositi moramo imade i više, te ih nebi ni u mjesec dana sve izpripovjediti mogao, nu i ovo je već dosta, da nam život u našoj domovini nesnosnim učini i da nas na izselenje iz naše domovine ponuka.

Stoga odlučismo, nevrćati se više u svoju bjednu domovinu, gdje tolika samovolja i nepravda vlada, gdje nismo niti za svoj život niti imetak sigurni, i radi toga molimo vašeg premilostivog vladara i cara, da nas pod svoju zaštitu primi, jer inače pogibosmo.

Nakon pročitavanja tvrdim tom primjedbom da sam zaboravio navesti, kako su Turci u našem selu prigodom gore navedenih zuluma i Jovanu Crnobrnju nasilnim načinom svezali i zlostavljali, i prieteć mu se smrću prisilili ga, da im dade 1 dukat i 2 for.

Zaključeno i podpisano.

№ 1262

106.

ZAPISNIK

SASTAVLJEN U BOBOVCU DNE 8. RUJNA 1875.

Prisutni: C. k. tajnik okružne oblasti: Makso Šojat, C. k. sudb. viećnik: Andrija Markovac, Obćinski načelnik: Gjuro Baić. Perovodja: Dragutin Gjuričić.

P r e d m e t: Izvidjenje uzroka mnogobrojnomu izselenju turskih podanika iz Bosne u područje c. k. austro-ugarske države usljed naloga c. k. gl. voj. zapovjedništva u Zagrebu kao kraj. zem. upravne oblasti od 29. kolovoza 1875. Pr. br. 1143.

Od nalazećih se u Bobovcu bosanskih bjegunaca pozvan bje pred ovo povjerenstvo Mile Babić, te nakon opomene na savjestno kazivanje istine preslušan bi kako slijedi:

Zovem se Mile Babić, iz Ravnice, do 50 god. star, grč. izt. vjere, oženit, otac 6 djece, poljodjelac, turski podanik, bjegunac.

1. Polovinom prošloga mjeseca, počeo našim selom, koje je sasvim mirno bilo, te nije niti na kakovu bunu, niti na izselenje mislili, prolaziti Turske čete, dolazeće od Novoga, te iduće napram Kostajnici. Prve prodjoše selom mirne, nu već druge stadoše naše mirno selo robiti; blago ljudem otimati, istim se groziti i zlostavljati ih, da se je sve za svoj život pobožalo. Napokon kad nam Turci počeo i kuće paliti, stade sve pućanstvo sa svojim blagom u Unu bježati, da se na ovaj kraj preseli i ovdje zaštitu traži.

Kad smo još u našem selu bili, odagnaše Turci na silu blago slijedećim žiteljem: meni 4 vola i 4 krave, i 3 telca u vrijednosti od 110 dukata, Stojanu Bašiću 19 ovaca, i 1 kobilu, Čokanu Bašiću 18 ovaca, 1 kobilu i 1 vola, Peri Andjeliću 7 goveda, Jovi Majkiću 10 goveda i 25 koza, i Stanku Beronji 3 goveda; a kuće zapališe što se dobro sjećam: Kovačeviću, Marinkoviću i Andrijaševiću; nadalje porobiše Turci Jovana Crnobrnju, svezav i tukuć ga i prijeteć mu se smrću, dok nije platio Turkom 1 dukat i 2 for., jer mu se inače smrću grozijahu.

Kad smo mi na Unu bježali proganjali su nas i onamo Turci pucajuć za nami te oteše mnogim Kršćanom blaga; tako oteše Savi Crnobrnji 8 goveda i kola puna svakojake robe, a Marka Grahovca, koji je svoje blago branio, ubiše i sasjekoše, a blago mu odagnaše.

To smo mi svi Ravničani sa našimi očmi vidili, te možemo stoga potpunoma potvrditi.

Zaključeno i podpisano.

№ 1262

107.

ZAPISNIK

SASTAVLJEN U CRKVENOMBOKU DNE 8. RUJNA 1875.

P r i s u t n i: C. k. tajnik okružne oblasti: Makso Sojat, C. k. sudb. viećnik: Andrija Markovac, Obćinski načelnik: Gjuro Baić, Perovodja: Dragutin Gjuričić.

P r e d m e t: Izvidjenje uzroka mnogobrojnomu izselenju turskih podanika iz Bosne i područje c. k. austro-ugarske države usljed naloga c. k. gl. voj. zapovjedništva u Zagrebu kao kraj. zem. upravne oblasti od 29. kolovoza 1875. Pr. br. 1143.—

Od Nalazećih se u Crkvenom boku bosanskih bjegunaca pozvan bje pred ovo povjerenstvo: Cvio Savić, te nakon opomene na savjestno kazivanje istine preslušan bje kako slijedi:

Zovem se Cvio Savič, iz t. Kostajnice, 50 god. star, grč. izt. vjere, oženit, otac 1 djeteta, poljodjelac i trgovac u Kostajnici, bje-gunac.

Polovinom mjeseca kolovoza uhvatiše pod večer Turci našeg pa-roka Dukića, bez da se tomu povod znađe, te se odmah poslie toga raznese Kostajnicom glas, da su ga Turci zlostavljali, što nas sve jako uznemiri, jer se i mi sličnih progonstva pobojašmo.

Uslied tog glasa nasta u čitavoj Kostajnici njeka vrev a ili uzruja-nost, a još većma drugi dan, kad nam Kršćanom Turci oružje pootimaše, i medju sobom potajne dogovore voditi započеше. —

To me je tako ustrašilo, da sam odmah odlučio sa svojom obitelji na ovom kraju utočišće potražiti, što sm odmah u ponedjeljak i učinio, vidivši kao oružani Turci na pojedine Kršćane navaljuju, iste tuku, te im novce i druge stvari na silu otimlju.

Ja zato o ustanku ništa neznam, niti znadem kako je isti postao, samo sam kasnije s ove strane vidio požar Kostajnice i čuo sam, da su Turci kršćanske kuće poharali i popalili.

Ja sam već odavna slutio i mislio, da će napokon nasilje i zulum, kog Kršćanom Turci čine, bunom svršiti morati, jer što se preko u Turskoj Kršćanom događa, to je već nemoguće podnieti.

Kršćanin je tako rekuć rob muhamedanaca, jer mu ovaj posli-ednji smije po volji njegovu imovinu oduzeti, a da nebude za to na odgovornost pozvan, jer proti Turčinu nemože Kršćanin svjedočiti. Ako je Turčin Kršćaninu što dužan, nesmiješ ga tužiti, a Turčin smije se za dug Kršćanina po volji naplatiti bez posredovanja kakovog suda.

Uza taj nepovoljniji položaj Kršćana napram Turkom, jošte mo-raju oni i veće daće plaćati negoli muhamedanci, premda nije ono zemljište, koji oni obradjuju njihovo već spahijsko. Daće što jih seljaci državi i spahijam plaćati moraju, ne samo da svakim danom rastu ne-izmjernom hitrinom, da su se u posljednje vrieme po četverostručile, već gule kraj svega toga desetari zakupnikah kao i spahijski činovnici po volji siromašnu raju, da ista jedva proživiti može. A ove godine prisiliše jošte seljačtvo da mora desetinu svoje občine, samo uz ucje-njenu svotu prošlogodišnje zakupnine samo u zakup uzeti. Stoga nije čudo, da je seljačtvo tako mnogobrojno na ovu stranu prebjeglo, jerbo nije nikada sigurno niti za svoj život niti za svoj imetak. —

Ja neimam drugo ništa jnavesti nego molim za dozvolu, da se ovdje nastaniti mogu, jer pod ovomi okolnostmi neželim se u Bosnu natrag povratiti. —

Zaključeno i podpisano

№ 1262

108.

ZAPISNIK

SASTAVLJEN U CRKVENOMBOKU DNE 8. RUJNA 1875.

Prisutni: C. k. tajnik okružne oblasti: Makso Šojat, C. k. sudb. viećnik: Andrija Markovac, Obćinski načelnik: Gjuro Baić, Pe-rovodja: Dragutin Gjuričić.

P r e d m e t: Izvidjenje uzroka mnogobrojnomu izselenju turskih podanika iz Bosne u područje c. k. austro-ugarske države uslied naloga c. k. gl. voj. zapovjedništva u Zagrebu kao kraj. zem. upravne oblasti od 29. kolovoza 1875 Prbr. 1143.

Od nalazećih se u Crkvenomboku bosanskih bjegunaca pozvan bje pred ovo povjerenstvo: Vid Jandrić te nakon opomene na savjestno kazivanje istine preslušan bi kako sledi:

Zovem se Vid Jandrić, iz Strigova, 30 god. star, grč. izt. vjere, oženit, otac 1 djeteta, poljodjelac, turski podanik, bjegunac.

1. Njekako polovinom mjeseca kolovoza t. g. proču se kod nas glas, da se je oko Kostajnice buna digla, i da Turci Kršćane robe, zlostavljaju i ubijaju, da im blago i druge stvari otimlju, u kratko, da im sva moguća nasilja čine.

Premda mi Strigovčani mirni bijasmo, te na nikakovu pobunu mislili nismo to nas ipak ti glasovi tako uznemire, da nakanismo čim se obistine ovi govori našu domovinu ostaviti i u ove krajeve prebjeći, negoli naš život i imetak na kocu staviti.

Čim opazismo u Kostajnici požar postade naša nakana gotovom odlukom, te pograbismo sve naše blago i pobjegosmo snjim i našom obitelji preko Une, da ovdje utočišće tražimo proti turskoj okrutnosti.

Mi prodjosmo preko Une sasvim mirno, jerbo su Turci onda jošte oko Kostajnice zabavljeni bili.

Ja kao i moji suseljani neznademo o ustanku ništa, jerbo kod istoga sudjelovali nismo; a tako isto mu i neznamo pravoga povoda, ako li nije isti u prekomjernih teretih, koja nam Turci u posljednje vrijeme nametnuše, izdavajuć svoje daće državne kao i spahijske u zakup, uslied čega nas zakupnici pod zaštitom oblastih nemilice guliše, da nam skoro sve naše proizvode oduzeše za same raznovrstne daće.

U najnovije vrijeme nas još ktomu turske oblasti prisiliše, da moramo desetinu naše občine mi obćinari sami u zakup uzeti uz ucjenjenu svotu, koju su prošle godine zakupnici, desetinu zakupili, koja svota u nikakvom razmjerju sa našimi godišnjim dohodci stajala nije. Mi se iz početka tomu opirasmo, nu kasnije nas ipak na zakup iste grožnjama i uapšivanjem nagnaše.

Nu mi se nebi kraj svega toga odlučiti mogli na izselenje, da nije gore navedena buna buknula, jer mišljasm, ove prekomjerne terete, moraju nam i na posliedku oblasti naše sniziti, kad će uviditi, da jih bez naše vlastite propasti namiriti nemožemo.

Zulumi koji se prije kod nas sbiše, kao i oni što jih ovdje od naših suseljana čusmo, nedadu nam više svojim se kućam povraćati, stoga molimo ovdje za pristanište i blagohotnu zaštitu vašeg vladara.

Zaključeno i podpisano.

ZAPISNIK

SASTAVLJEN U BOBOVCU DNE 8. RUJNA 1875.

Prisutni: C. k. tajnik okružne oblasti: Makso Šojat, C. k. sudb. viećnik: Andrija Markovac, Obćinski načelnik: Gjuro Baić. Perovodja: Dragutin Gjuričić.

Predmet: Izvidjenje uzroka mnogobrojnomu izselenju turskih podanika iz Bosne u područje c. k. austro-ugarske države uslied naloga c. k. gl. voj. zapovjedništva u Zagrebu kao kraj. zem. upravne oblasti od 29. kolovoza 1875. Pr. br. 1143.

Od nalazećih se u Bobovcu bosanskih bjegunaca pozvan bje pred cvo povjerenstvo: Jovan Filipović, te nakon opomene na savjestno kazivanje istine preslušan bje kako sliedi:

Zovem se **Jovan Filipović**, iz Vodičeva, do 45 god. star, grč. ist. vjere, oženit, 5 djece, obć. knez u Vodičevu, poljodjelac, turski podanik, bjegunac.

1. Jednog dana oko polovine prošlog mjeseca opazismo mi za čudo naše, da turski vojnici, spahije begovi i u obće turski muhamedanci oružani našu okolicu ostavljaju. Naša pitanja u tom pogledu ostaše neodgovorena, stom utjehom, da se mi ništa bojati nemamo. Drugi dan prodje turska četa od Novog pram Sostajnici i ta okolnost probudi u nama neki nemir, jer nam se čudno čini da Turci uzrok njihovog ustanka nama zatajiše.

Drugi dana prolazeća turska četa kroz naš vilajet, započe nas harati, pojedine od nas izuvati i robu im stielu oduzimati od blaga, što na polju uhvatiše, ne osta ništa sačuvana, jer ta četa otjera, što uhvati. Taj isti dan zapališe Turci u našoj okolici do 40 kuća, i to njihovo ponašanje i strah prisili nas, na ovu stranu prebjeći samo, da si život spasimo.

U našoj nazočnosti oduzeli su Turci od našeg pučanstva množinu blaga; i sasjekli su Jakova Gjurića iz Vodičeva, koji je blago branio, a Miloša Vučina natjeraše u vodu, gdje se je utopio; a obim blago odagnaše.

Tereti turski bijahu prijašnjih vremena za nas nepogodni, nu sada su nastali sasvim nesnosni, jer pojedina kuća, koja je prije u ime desetine po 1 dukat plaćala, mora sada do 20 dukata plaćati. Te terete nemožemo mi podnositi, jer iz naših svih proizvoda jedva smo u stanju desetinu bez spahijske trećine podmiriti.

Bihački paša, koji je nas prisiliti htio, da mi državnu desetinu naše obćine u zakup uzmemo, apsio je ljudstvo radi toga, grozio im se je i zlostavljao ih je dotlie, dok su oni privoljenje dali, da oni taj zakup na se primaju.

Ja sam prisutan bio, kad su Turci našeg paroka Tadića, koji je u bjegu na ovu stranu bio, na obali unskoj uhvatili, i bez mnogoga govora posječe jedan pandur handžara po desnom ramenu paroka, a drugi ga udari luntom po glavi; nakon toga svezaše ga i odvedoše u Novi u zatvor, gdje su ga Turci kako čujem kroz vrat pušćanim hitcem teško ozliedili.

Drugo neimam ništa kazati, nego da se turski zulum nemože više podnositi, te dok je turske vlade ondje, nećemo si mi više onamo vraćati, i volimo u vodi se potopiti, stoga molimo vašu zaštitu . . .

Zaključeno i podpisano.

N° 1262

110.

ZAPISNIK

SASTAVLJEN U CRVENOMBOKU DNE 8. RUJNA 1875.

Prisutni: C. k. tajnik okružne oblasti Makso Šojat. C. k. sudb. viećnik Andrija Markovac, Obćinski načelnik: Gjuro Baić. Provodja: Dragutin Gjurčić.

Predmet: Izviđenje uzroka mnogobrojnomu izselenju turskih podanika iz Bosne u područje c. k. austro-ugarske države uslied naloga c. k. gl. voj. zapovjedništva u Zagrebu kao kraj. zem. upravne oblasti od 29. kolovoza 1875. Pr. br. 1143.

Od nalazećih se u Crkvenomboku bosanskih bjegunaca pozvan bje pred ovo povjerenstvo:

Nakon opomene na savjestno kazivanje istine preslušan bje kako sledi:

Zovem se **V a s o H r v a ć a n i n**, iz Kostajnice t., 50 god. star, grč. izt. vjere, oženit, 3 djece, bivši trgovac i poljodjelac, sada bjegunac.

1. Jedne nedjele, kako mi se čini 15. kolovoza o. g. zatvorile su turske čete našeg paroka Dukića, koji se je sa sela, gdje je svoju svećeničku dužnost vršio natrag vraćao. Ta okolnost, poduprta tim, da se je glasalo, da su našeg paroka Turci zlostavili uznemiri istinabog nas, bez da smo mi nakanu imali išta pram Turkom poduzeti.

Drugi dan oduzeše Turci kršćanom oružje, i mi opazismo, da oni potajno njeke dogovore medju sobom imadu. Ponašanje Turaka i izrazite grožnje pram nami pobudiše u nama takov strah, da je već isti dan većina Kostajničkih Kršćana ovamo prebjegla.

O ustanku samom neznam ja niti dan danas ništa, jedino sam iz ove Kostajnice vidio, kad je t. Kostajnica pogorila.

Ravnopravnost medju muhamedanci i kršćani u Turskoj nikada obstojala nije; mi nismo pred oblastima nikada naše pravo zadobiti mogli, nas su Turci, bez da su na odgovornost pozvati bili, zlostaviti mogli, morili su seljake i osim toga da smo velike terete nositi imali, otimali su Turci od nas po volji naše dobro, kratko rekuć mi nismo gospodari niti našeg života niti imetka ikada bili. Osobito su tereti seljački, koji su polja turska obdjelavali, nesnosni bili; oni su izim desetine i trećine, koju su po zakonu davati morali, po desetinarih i spajah tim globljeni, da ovim nikad s onim zadovoljni bili nisu, što im po zakonu pripada, već su, izim da su više otimali, njeke proizvode po volji ucjenjivali i na plaćanje ucjenjene svote silili.

U najnovije vrijeme prisilile su oblasti seljačtvo, da njihovu desetinu pod zakup uzeti moraju, i pošto je ta ucjenjena svota zakupnine tako velika bila, da svi naravni proizvodi nju pokriti nebi mogli, to su

se isti tim nezadovoljnimi se izrazivali, i glas se je mogao čuti, da pučanstvo voli izseliti se, nego li te daće plaćati.

Ja neimam više ništa kazati, već da tražim ovdje zaštitu i mogućim načinom naseljenje u ovih krajevah, jer pod ovimi okolnosti u Tursku se vratiti nemožemo.

Zaključeno i podpisano.

Nakon potvrđenja križom bude isti odstranit, Ananija Lisavac i Simo Miuk oba iz Kostajnice rodom pojedince pred povjerenstvo pozvati, potvrđuju u bitnosti izkazivanje Vase Hrvčanina, a Simo Miuk primjećuje, da je prisutan bio i vidio, kad su Turci kršćanske kuće harali i palili; stoga se njihovo daljnje izkazivanje u zapisnik napose nestavlja.

Zaključeno i podpisano.

№ 1262

111.

ZAPISNIK

SASTAVLJEN U BOBOVCU DNE 8. RUJNA 1875.

Prisutni: C. k. tajnik oblasti: Makso Sojat, C. k. viečnik: Andrija Markovac, Obćinski načelnik: Gjuro Baić, Perovodja: Dragutin Gjuričić.

Predmet: Izvidjenje uzroka mnogobrojnomu izselenju turskih podanika iz Bosne u područje c. k. austro-ugarske države uslied naloga c. k. gl. vojnog zapovjedništva u Zagrebu kao kraj. zem. upravne oblasti od 29. kolovoza 1875. Pr. br. 1143.

Od nalazećih se u Bobovcu bosanskih bjegunaca pozvan bje pred ovo povjerenište: Pero Andjelić, te nakon opomene na savjestno kazivanje istine preslušan bje kako sliedi:

Zovem se Pero Andjelić, iz Ravnice oko 26. god. star, grč. izt. vjere, oženit, otac 3 djece, poljodjelac, turski podanik, bjegunac.

1. Kad su oko polovine kolovoza našim selom turske čete iz Novog u Kostajnicu prolazile, navališe iste naše selo kako kakovo neprijateljsko plačkati, robiti i paliti, te su tom zgodom Turci meni oteli, ili bolje rekuć pred mojim očima odagnali 7 goveda u vrijdnosti od 50 dukata, pošto su mene okružili, i tako mi svaki odpor nemogućim učinili...

Zaključeno i podpisano.

Nakon odstupa istog bje pozvan Jovo Majkić te nakon opomene na izpovjedaње istine, preslušan bje isti kako sliedi:

Zovem se Jovo Majkić, iz Ravnice, 30 god. star, grč. izt. vjere oženit, otac 2 djeteta poljodjelac, turski podanik, bjegunac.

1. Istom u gornjem zapisniku navodom zgodom, oteše meni Turci na nasilan način 10 komada goveda, i 25 komada koza u vrijdnosti od 60 dukata, a ja im se nesmjedoh oprieti, jer bijahu dobro oružani, te neprestance iz svojih pušaka i kubura pucahu, da me što većma zastraše.

Zaključeno i podpisano.

Nakon odstupa istoga, pozvan bje pred ovo povjerenstvo Sava Crnobrnja; te nakon opomene na savjestno kazivanje istine preslušan bje kako sledi:

Zovem se Sava Crnobrnja, iz Ravnice, 35 god. star, grč. izt. vjere, oženit, otac 3 djece, poljodjelac, turski podanik i bjegunac.

Istom tom zgodom oteše turske, kroz Ravnice prolazeće, čete meni, kad smo iz našeg sela bjegli i već na Uni došli bili, 8 goveda i puna kola svakovrstne robe, ukupno najmanje 60 dukata vredno, te sam ja ovako kako sam sada ovdje ovamo prebjegao, t. j. spasio sam samo, što mi je na tjelu.

Zaključeno i podpisano.

Nakon toga bje opet Stanko Beronja pred ovo povjerenstvo pozvan, te nakon opomene na savjestno kazivanje istine izpovjedi isti kako sledi: Zovem se Stanko Beronja, iz Ravnice, 20 god. star, grč. izt. vjere, oženit, otac 2 djeteta, poljodjelac, turski podanik i bjegunac.

Istom gore navedenom zgodom t. j. polovinom prošlog mjeseca, oteše meni turske čete, koje su iz Novoga u Kostajnicu prolazile 3 goveda u vrednosti od 25 dukata, bez da sam im se ja radi toga opirati mogao i smio, jerbo je Turaka do 20 bilo, a svi bijahu puškami oružani, iz kojih neprestance pucahu, da nas Kršćane što većma uplaše.

Zaključeno i podpisano.

№ 1262

112.

ZAPISNIK

SASTAVLJEN U CRVENOMBOKU DNE 8. RUJNA 1875.

Prisutni: C. k. tajnik okružne oblasti: Makso Šojat. C. k. sudb. viećnik Andrija Markovac, Obćinski načelnik: Gjuro Baić. Provodja: Dragutin Gjurčić.

Predmet: Izvidjenje uzroka mnogobrojnomu izselenju turskih podanika iz Bosne u pordučje c. k. austro-ugarske države, uslied naloga c. k. glavnog vojnog zapovjedništva u Zagrebu. Kao kraj. zem. upravne oblasti od 29. kolovoza 1875. Pr. br. 1143.

Od nalazećih se u Crkvenomboku bosanskih bjegunaca pozvan bje pred ovo povjerenstvo: Jovan Palir, te nakon opomene na savjestno kazivanje istine preslušan bje kako sledi:

Zovem se Jovan Palir iz Mrakodola, kost. kajmakamata, do 30 god. star, oženit, grč. izt. vjere, otac 2 djece, poljodjelac, turski podanik, bjegunac.

1. Mslim, da je utorak 17/8. t. g. bilo, kad je turska Kostajnica izgorila; nastavše puškaranje, i kako se začu, haranje kršćanskoga dobra utjera nas Mrakodolce u takav strah, da smo mi, da naš život i dobro spasimo u šume se posakrivali.

Kad smo začuli, da njeka kršćanska četa Turke u Kostajnici sbite drži, i da je prelaz preko Une na ovu stranu moguć, prebjegosmo jedne

od sljedećih noćiju, na ovu stranu s nakanom pod tursku se vladu više nepovratiti.

Mi smo već prije našu domovinu ostaviti nakanili, jer tereti, koji su nam nametani, dulje podnositi nemogismo. Izim desetine državne, samo tako zvane, jer u istinu više od osmine u naravnih proizvoda davati morasmo, zatim spahijske trećine, nebismo nikad našega dobra gospodari, jer Turčin, ako si šta boljeg stekosmo, ucjeni svaku takovu stvar, i od iste moradosmo većim djelom cielu vrijednost, da stvar zadržimo, Turčinu dati. Izim toga bila je zakupna svota desetine tako velika, da desetar nas guliti morade i to pod zaštitom vlade, da može dužnosti svojoj odoljeti.

Zakupna svota desetine narasla je tako, da se više zakupnik za nju pronašao nije, i zato je vlada odredila, da mi uz prijašnje uvjete istu desetinu u zakup primiti moramo. Mi se branili taj teret na se uzeti, jer smo uvidili, da mi za desetinu ucjenjenu svotu s našim cilim gibivim imetkom namiriti nemožemo.

Zatvorom naših knezova i odličnijih poljodjelaca prisili kajmakam i paša, da oni u ime obćine našu desetinu u zakup primiti moraju. Ta okolnost uznemirila nas je i dovela na misao, da na ovu stranu prebjegnemo; nu nastavši nemir oko Kostajnice, požuri našu nakanu.

Poblize mi ništa o ustanku poznato nije, jer kod istog sudjelovao nisam.

Moja je želja ovdje ostati, i u moju domovinu dotlie natrag se nevratiti, dok ondje turska vlada zapovjeda, te molim da me vaša kršćanska vlada u svoju zaštitu uzme i ovdje nastani...

Zaključeno i podpisano.

N: 1262

113.

ZAPISNIK

SASTAVLJEN U CRVENOMBOKU DNE 8. RUJNA 1875.

P r i s u t n i: C. k. tajnik okružne oblasti: Makso Šojat, C. k. sudb. viećnik: Andrija Markovac, Perovođa: Dragutin Gjuričić.

P r e d m e t: Izvidjenje uzroka mnogobrojnomu izselenju turskih podanika iz Bosne u područje c. k. austro-ugarske države uslied naloga c. k. gl. voj. zapovjedništva u Zagrebu kao kraj. zem. upravne oblasti od 29. kolovoza 1875. Pr. br. 1143.

Od nalazećih se Crkvenomboku bosanskih bjegunaca pozvan bje pred ovo povjerenstvo: Mihajlo Tadić, te nakon opomene na savjestno kazivanje istine preslušan bje kako sledi:

Zovem se M i h a j l o T a d i ć, iz Strigova, 60 god. star, grč. ist. vjere, udovac, 5 djece, poljodjelac, turski podanik, bjegunac.

1. Oko polovine mjeseca kolovoza nasta nemir u našem vilajetu bez da bi ja znao, što je tomu uzrok bio. Kasnije se začu, da se Kršćani s Turci bore, i mi vidiv kako sviet na ovu stranu bježi prebjegosmo i mi na ovu stranu.

Meni o ustanku samomu i povodu istoga ništa znano nije.

Mi smo sasvim mirno i bez zaprieka preko prošli, jerbo su Turci dalje dolje oko Kostajnice zabavljeni bili.

Kod nas bilo je svakojakih poteškoća, koje moradosmo od Turaka pretrpiti, nu mi ih ipak mirno podnosismo, te nismo mislili na nikakvu bunu ili izselenje. Najviše nas je tištala velika daća, koju moradosmo državi davati t. j. desetina, u ime koje nam oduzimaše desetari više nego osminu, a isto tako postupahu spahije kod pobiranja svoje trećine. Osim toga nametali su nam spahije jošte druge daće u gotovu novcu od naših zelenih proizvoda, koje su oni po svojoj volji ucjenjivali. Štogodjer imadosmo boljega, to moradosmo Turkom bez prigovora davati, jer nam inače oni iste sami oteše; a mi se radi takovog nasilja nikomu potužiti nesmjedosmo.

U obće smo mi Kršćani Turkom u svemu zapostavljeni bili; te nebi proti Turkom nikada pravice zadobiti mogli, dočim se Turkom u svemu proti nam na ruku ide. U najnovije vrieme počese nas jošte k tomu prisiliti, da moramo našu občinsku desetinu u zakup uzeti uz ucjenjenu svotu, koju je prošle godine zakupnik za nju davao. Mi se tomu iz početka protivismo, nu kasnije nas na to prisiliše, te bi mi i taj teret rado podnosili bili samo da nas nebi inače jošte gulili.

Ja neimadem drugo ništa navesti, jedino molim, da nas vaša vlast u zaštitu uzme proti ovakovom turskom zulumu, koji se kod nas zbivao.

Nakon pročitanja: tvrdim opazkom, da čujemo, da su nam Turci poslie našeg odlazka sve poharali i popalili. . .

Zaključeno i potpisano.

№ 1262

114.

ZAPISNIK

SASTAVLJEN U CRKVENOMBOKU DNE 8. RUJNA 1875.

P r i s u t n i : C. k. tajnik okružne oblasti: Makso Šojat, C. k. sudb. viećnik Andrija Markovac, Obćinski načelnik: Gjuro Baić. Provodja: Dragutin Gjuričić.

P r e d m e t : Izvidjenje uzroka mnogobrojnemu izselenju turskih podanika iz Bosne u područje c. k. austro-ugarske države uslied naloga c. k. gl. voj. zapovjedništva u Zagrebu kao kraj. zem. upravne oblasti od 29. kolovoza 1875. Pr. br. 1143.

Od lazjećih se u Crkvenomboku bosanskih bjegunaca pozvan bje pred ovo povjerenstvo: Mihajlo Guić, te nakon opomene na savjestno kazivanje istine preslušan bje kako sliedi:

Zovem se M i h a j l o G u i ć, iz Mrakodola, kost. kajmakamata, do 70 god. star, grč. izt. vjere, oženit, 3 djece, poljodjelac, turski podanik, bjegunac.

1. Oko polovine prošlog mjeseca začusmo mi da se je u Kostajnici nekakva buna digla, i da Turci Kršćane plienjaju, robe, zlostavljaju i ubijaju, te im kuće pale, a mi sami vidismo požar i čusmo puškaranje; stoga se tako jako poplašismo, da smo sa našimi obitelji i blagom u

obližje šume pobjegli; a kada smo saznalii, da su neki Kršćani kostajničku okolicu obkolili, da mogu naši ljudi laglje preko Une na ovu stranu prebjeći, ostavismo mi šume, te pobjegosmo noćju na ovaj kraj sa našim blagom, koje u hitnji skupiti mogosmo.

Mi smo već i prije nakanili našu domovinu ostaviti, jerbo nemosmo više podnositi nepravde i nasilništva, koja Turci počinise, i teretne daće, koje nam nametnuše. A najviše nas je to ogorčilo, što su nas turske oblasti prisilile, da moramo državnu desetinu naše občine sami u zakup uzeti, kad se nije nikakvi zakupnik za nju naći mogao, jer nije mogao prošle godine uz svu moguću nepravdu, samovolju i otičinu ucjenjenu svotu, koju je u ime zakupnine državi dao, od bjedne i siromašne raje utjerati. U tu svrhu pozatvarahu turski činovnici naše knezove i bolje obćinare, te moradoše tako na zakup desetine svi privoljeti, nu narod odluči radije se preseliti, negoli toliki teret na se preuzeti; nu gore navedena buna poskori to izselenje.

Meni nije o samom tom ustanku ništa poznato, jerbo nisam kod njega sudjelovao, niti sam o njemu prije samoga buknuća ikakove dogovore čuo.

Ja se neželim koliko sam star više u svoju domovinu povratiti, jerbo sam se već do sitosti naužio turskih progonstava, te molim da se smijem ovdje nastaniti...

Zaključeno i podpisano.

№ 1262

115.

ZAPISNIK

SASTAVLJEN U STAZI DNE 9. RUJNA 1875.

Prisutni: C. k. tajnik okružne oblasti: Makso Šojat, C. k. sudb. viećnik: Andrija Markovac, Obćinski načelnik: Gjuro Baić, Perovodja: Dragutin Gjuričić. —

P r e d m e t: Izvidjenje uzroka mnogobrojnomu izselenju turskih podanika iz Bosne u područje c. k. austro-ugarske države uslied naloga c. k. gl. voj. zapovjedništva u Zagrebu kao kraj. zem. upravne oblasti od 29. kolovoza 1875 Pr. br. 1143.—

Od nalazećih se u Stazi bosanskih bjegunaca pozvan bje pred ovo povjerenište: S t o j a n G a i ć, te nakon opomene na savjestno kazivanje istine preslušan bje kako sliedi:

Zovem se Stojan Gaić, iz Komlenca više Dubice, kost. kajmakmata, 35 god. star, grč. izt. vjere, oženit, 2 djece, poljodjelac, turski podanik, bjegunac, bivši kroz 3 godine obć. knez.

1. Oko polovine kolovoza razširi se kod nas glas, da oko Kostajnice i Priedora Turci Kršćane haraju sjeku i kuće im pale.

Za nekoliko dana poharaše Turci i naša susjedna sela, i mi pobrinuti za naš život i naše blago, prebjegosmo već 20. kolovoza na ovu stranu. Ja o ustanku samom neznam ništa. —

U obće poznati turski tereti nastali su za nas ove godine neunosni, jer je nas paša bihački prisilio, da mi našu obćinsku desetinu uz svot u od 204 dukata u zakup uzeti moramo.

Paša je sam nas obćinare a i mene zatvorom na to očitovanje prisilio, i tom prigodom je kajmakam pojedine od nas pljusкао i grozio se nam, da ako zakupljenu desetinu neplatimo, da ćemo ju našom glavom platiti. Osim toga su nasilja, koja se kod nas sbijaju, nas k sdvojenju dovela, i mi smo prigodom našega apsa jednoglasno zaključili, da ćemo se prije izseliti, negoli ucjenjenu svotu platiti, jer to naš imetak cijeli pokriti u stanju nebi bio.

Ja neimam više ništa kazati, samo molim, da me vaša vlast ovdje primi u svoju zaštitu i ovdje nastani, jer dok je turska vlada u Bosni, ja onamo nemogu ići.

Zaključeno i potpisano.

№ 1262

116.

ZAPISNIK

SASTAVLJEN U STAZI DNE 9. RUJNA 1875.

Prisutni: C. k. tajnik okružne oblasti: Makso Šojat, C. k. sudb. viećnik: Andrija Markovac, Obćinski načelnik: Gjuro Baić, Perovodja: Dragutin Gjuričić.

Predmet: Izvidjenje uzroka mnogobrojnomu izselenju turskih podanika iz Bosne u područje c. k. austro-ugarske države uslied naloga c. k. gl. voj. zapovjedništva u Zagrebu kao Kraj. zem. upravne oblasti od 29. kolovoza 1875. Pr. br. 1143.

Od nalazećih se u Stazi bosanskih bjegunaca pozvan bje pred ovo povjerenstvo: Sava Popović, te nakon opomene na savjestno kazivanje istine preslušan bje kako sliedi:

Zovem se Sava Popović, iz Cerovice, kraj Poljanice, blizu Novog, Kost. kajmakamata, 60 god. star, grć. ist. vjere, oženit, 6 djece, pojodjelac, turski podanik i bjegunac.

1. Mene su turske čete, koje od Novog u Kostajnicu išle iz moje domovine protjerale. Te čete porobiše kogagod na putu susretoše, otjereše blago, koje nadjoše, i kašnje započeše silomice naše nam blago otimati. To okrutno postupanje poduprto tim, da našu okolicu te čete harati i kuće paliti započeše, prisili nas, ovamo prebjeci.

U samom našem selu oduzeli su nam Turci množinu blaga i robe, i progonili su nas, kad smo ovamo bježali. Tom prigodom usmratiše Marka Grahovca, koji je svoje blago branio.

Istinabog mi smo već prije, jer nametnute nam terete podnositi ne mogosmo, zaključili ostaviv svu ličinu ovamo prebjeci i pomoć tražiti, nu nasilja turske čete požuriše to.

Gorespomenuti tereti i nasilja koja smo od Turaka podnositi morali doveli su nas skoro do zdvojenja i mi molimo zaštitu, jerbo se ne kanimo više povratiti.

Zaključeno i potpisano.

Nakon udaljenja pozvan bje Jovan Grahovac, te poslie opomene na izpovjedanje istine preslušan bje kako sliedi:

naš život u našoj domovini. Štogađ boljeg imadosmo ugrabiše nam pod raznimi izlikami spahije i desetari, koji nas na sve moguće načine guliše, te nam mnogo više otimaše, negoli im je po zakonu pripadalo.

Napokon nas ove godine grožnjama i uapšenjem našeg kneza i boljih obćinara prisiliše, da moramo državnu desetinu naše obćine sami u zakup uzeti moramo uz ucjenjenu svotu, koju je lani zakupnik plaćao. Mi se tomu iz početka protivismo, nu napokon moradosmo na to ipak pristati, jer se uvijek uzdasmo u to, da nam taj preveliki teret, koji našim imovinskim odnošajem niti najmanje odgovarao nije, napokon umanjiti i sniziti moraju.—

Nepravda i nasilja koja svednevice od Turaka pretrpiti moradosmo, i radi kojih nikada pravice zadobiti nemogosmo, ozlojediše nas doduše u veliko, nu ipak bi mi to sve jošte podnieli bili, uvijek se uzdajuć u bolje, te nebi ovamo prebjegli bili, da nismo gore navedeno haranje i palenje naših kuća i proganjanje kršćana vidili bili.

Radi tih okolnostih nemožemo se mi više u našu domovinu povratiti, te molimo da nas vaša vlast u zaštitu uzmu...

Zaključeno i podpisano.

№ 1262

118.

ZAPISNIK

SASTAVLJEN U CRKVENOM BOKU DNE 9. RUJNA 1875.

Prisutni: C. k. tajnik okružne oblasti: Makso Šojat, C. k. sudb. viećnik: Andrija Markovac, Obćinski načelnik: Gjuro Baić, Petrovdja: Dragutin Gjuričić.

Predmet: Izvidjenje uzroka mnogobrojnomu izselenju turskih podanika iz Bosne u područje c. k. austro-ugarske države uslied naloga c. k. gl. voj. zapovjedništva u Zagrebu kao kraj. zem. upravne oblasti od 29. kolovoza 1875. Pr. br. 1143.

Od nalazećih se u Crkvenom boku bosanskih bjegunaca pozvan bje pred ovo povjerenstvo: Marko Čulibrk, te nakon opomene na savjestno kazivanje istine, preslušan bje kako sliedi:

Zovem se Marko Čulibrk, iz Vodičeva, kost. kajmakamata, 25 god. star, grč. izt. vjere, oženit, otac 1 djeteta, poljodjelac, turski podanik, bjegunac.

1. Naše selo bilo je mirno sve posljednje vrijeme, te se je zabavljalo kao obićno svojim poljskim radom. Najednom stadoše se naši Turci oko polovine prošlog mjeseca oružani iz naše okolice udaljavati, što nas ne malo uznemiri. Mi se radi toga popitasmu kod našega spahije, te nam isti reče, da se netrebamo ništa bojati, i da budemo mirni, što mi i učinismo.

Dan na dan prolaziše kroz naše selo turske neregularne čete iz Novog prema Kostajnici iduć. Najednom započese iste naše selo plijenjati, robu i blago nam oduzimati, pucanjem nas zastraživati; a tko bi se njima makar i riećmi samo protivio, zlostavljati, napokon naše kuće u okolišnih selih zapaljavati.

To prouzroči u nami toliki strah, da moradosmo, da samo naš život i nešto blaga spasimo na ovu stranu prebjeći.

Turci oteše nam tom zgodom u samom našem selu preko 100 komada blaga, koje ja pojedine nabrojiti nemogu, jer je skoro svakomu od nas nešto oduzeto.

Kad smo mi preko Une bježali progoniše nas oružani Turci, mnogim kršćanom pootimaše blaga i prtljaga, a Jakova Gjurića, koji je svoje blago branio sasjekoše i ubiše, a Miloša Vučinu natjeraše u Unu, gdje se je i utopio.

Mi moradosmo od Turaka svakovrstnih nepravda i progonstva trpiti, a tereti, koje nam raznimi dačami nametnuše, bili upravo već nesnosni, jer kad bi ih sve namirili, nebi nama za život ništa preostalo.

Niti su se desetari desetinom niti spahije trećinom zadovoljavali, već nam u ime tih daća mnogo više otimahu, tako da smo u mjesto desetine više od osmine, a umjesto trećine skoro polovinu naših proizvoda davati morali, a osim toga moradosmo davati jošte raznih daća u gotovu novcu. Napokon nas prisiliše ove godine da moramo i našu državnu desetinu uz ucjenjenu svotu, mislim od 400 dukata sami u zakup uzeti, kad se za nju zakupnik nije naći mogao. Bihački paša sam došao je sa panduri, te nam se je svakovrstno grozio, napokon nam kneza i druge bolje obćinare zatvarao i ondje zlostavljao, dok nas je napokon na preuzimanje desetine prisilio.

Ta desetina bila je za naše imovinske odnošaje prekomjerna, te bi ju mi jedva čitavim našim gibivim imetkom namiriti mogli, a zemlja i onako nepripada nam, već našem spahiji, za kog se mi prekomjerno mučiti moramo, dočim nam jedva što od uradjenog preostaje, a smiju nam Turci bez prigovora sve oduzeti.

U obće smo mi Kršćani u svemu napram Turkom zapostavljeni, te nam se u ničem s Turci jednaka pravica nedaje.

Uslied tolikih nepravda i progonstva od strane Turaka nije nam više ondje obstanka, jer nam je sav život ogorčen, stoga moradosmo ovamo prebjeći, te odlučismo nevratiti se više u svoju domovinu, doklie Turci njom vladaju, te molimo stoga vašeg cara, da nam dopusti, da se ovdje nastanimo.

Zaključeno i podpisano.

№ 1262

119.

ZAPISNIK

SASTAVLJEN U CRKVENOM BOKU DNE 9. RUJNA 1875.

Prisutni: C. k. tajnik okružne oblasti: Makso Šojat, C. k. sudb. viećnik: Andrija Markovac, Obćinski načelnik: Gjuro Baić, Perovodja: Dragutin Gjuričić.

Predmet: Izvidjenje uzroka mnogobrojnomu izselenju turskih podanika iz Bosne u područje c. k. austro-ugarske države uslied naloga c. k. gl. voj. zapovjedništva u Zagrebu kao kraj. zem. upravne oblasti od 29. kolovoza 1875 Pr. br. 1143.—

Od nalazećih se u Crkvenom boku bosanskih bjegunaca pozvan bje pred ovo povjerenstvo: Simo Pralica, te nakon opomene na savjestno kazivanje istine preslušan bje kako sledi:

Zovem se Simo Pralica, iz Dvorišta, kost. kajmakamata, 26 god. star, grč. izt. vjere, oženit, otac 3 djece, poljodjelac, turski podanik, bjegunac.

1. Kad smo mi proćuli kako Turci naša okolišna sela haraju i pale, naše Kršćane proganjaju i blago im otimlju, pobojasmo se i mi za naš život i imetak, te kad ćusmo u Jelovćanih puškaranje Turaka pograbismo sve što mogosmo od našeg blaga i prtljage, te prebjegosmo ovamo na ovaj kraj, te nas nisu tom prigodom nikakvi Turci napali niti proganjali, jerbo je bilo našega ljudstva po šumama, u koje su u prvi trenutak pobjegli bili, pa su ih se Turci poplašili precjenjujuć njihovu jakost, i neznaćući, da isti do nekolicine niti oružani nisu. Da se oni toga bojali nisu mogli su nas Kršćane sve sasjeci i sve nam blago pootimati.

Kako je do te bune došlo i koliko je naših ljudih po šumama bilo, to ja nemogu znati, jerbo ja nisam medju njima bio, jer kraj svoje velike obitelji morao sam i svog 80 godišnjeg oca ovamo preko preseliti, pa tako nisam naš prelaz braniti mogao.

Mi smo Kršćani u Bosni svakovrstnimi daćami preobterećeni, jer osim desetine ili bolje rekuć osmine državne i spahijske trećine, nameću nam i država i spahije jošte kojekakve druge daće od zelenih proizvoda, od blaga, od oprasta, od vojske i t. d., koje nam daće skoro ćitav naš imetak progutaju, da se jedva kukavno prehranjivati možemo. Osim toga oduzimaju nam Turci sve, štogodj boljega u nas nadju, a mi jih radi toga tućiti nesmićemo, jerbo ne samo da nam pravice turske oblasti nedadu, već nas jošte ktomu zatvaraju kao kakove buntovnike.

U najnovije vrieme prisiliše jošte i na zakup državne desetine za našu obćinu, jerbo se nikakav zakupnik nije naći mogao. Kad se mi tomu protivismo, uapsiše nam našega kneza i još druge bolje obćinare, veleć da smo opornici, te ovi moradoše napokon svoje privolenje dati, da primaju drž. desetinu u zakup.

Takove i još veće nepravde nasilja i okrutnosti Turaka moramo mi mirno podnositi, te nam se nehasni radi toga nikomu potućiti, jerbo neće nitko da našim jadom lieka pruži i da se za bjednu raju zauzme.

Radi toga ostadosmo mi mirni, te podnosismo strpljivo naš težki jaram, kog nam Turci nametnuše, nu kad vidismo da je naš život u opasnosti moradosmo ovamo prebjeći i ovdje utoćiće kod kršćanske vlade zatraćiti.

Puđ ovimi okolnostimi neima nam više u našoj domovini, u kojoj svu našu lietinu i mnogo blaga ostavismo, obstanka, te se onamo nemoćemo i nećemo, doklie ondje Turci gospodare, te volimo ovdje od glada umrieti; stoga molimo vašeg premilostivog cara, da nas u svoju zašćitu uzme i ovuda nastani, da se uzmoćnemo i nadalje obrađivanjem zemljišta zanimati...

Zakljućeno i podpisano.

ZAPISNIK

SASTAVLJEN U CRKVENOMBOKU DNE 9. RUJNA 1875

Prisutni: C. k. tajnik okružne oblasti: Makso Šojat, C. k. sudb. viećnik: Andrija Markovac, Obćinski načelnik: Gjuro Baić, Perovodja: Dragutin Gjuričić.

Predmet: Izvidjenje uzroka mnogobrojnemu izselenju turskih podanika iz Bosne u područje c. k. austrougarske države uslied naloga c. k. gl. voj. zapovjedništva u Zagrebu kao kraj. zem. upravne oblasti od 29. kolovoza 1875 Prbr. 1143.

Od nalazećih se u Crkvenomboku bosanskih bjegunaca pozvan bje pred ovo povjerenstvo: Trifun Palir, te nakon opomene na savjestno kazivanje istine preslušan bje kako sliedi:

Zovem se Trifun Palir, iz Slabinje, kost. kajmakamata, 35 godina star, grč. izt. vjere, otac 4 djece, poljodjelac, turski podanik, sada bjegunac.

1. Moja je kuća od Slabinje skoro jedan sat udaljena, te se nalazi u sried šume u jednoj krčevini, te stoga nemogu znati kako je ustanak Kršćana buknuo, i radi čega. Ja sam samo vidio da u Slabinji kuće gore, i da Kršćani obližnjih sela preko Une sa svojim blagom bježe, te sam se i ja tako isto sa svojom obitelji i blagom Čitlučanom pridružio i snjimi zajedno preko Une ovamo prebjegao. Dali su Kršćani oružani šume u našoj okolini obsjednute držali, da se proti navali Turaka brane, to ja neznam, samo toliko mogu kazati, da jih u šumi oko moje kuće nigdje bilo nije.

O samom povodu tomu ustanku mogu samo toliko kazati, da mislim, da ga je prouzročio prekomjerni i nepravedni teret, koga Turci zakupom državne desetine obćinarom nametnuše. Prošlih godina davala je država desetinu svoju u zakup bogatim muhamedancem, nu pošto je zakupnina tako narasla bila, da zakupnici istu kraj svih otimačina i neopisivog guljenja naroda, komu su više nego osminu oduzimali, utjerati nemogahu; te se stoga za ovu godinu zakupnik naći nije mogao. Radi toga siliše turske oblasti ove godine naše obćinare da moraju sami državnu desetinu uz ucjenjenu svotu od 440 dukata na se preuzeti, čemu se mi iz početka protivismo. Nu kad su nam se počeli turski glavari radi toga groziti, te na obćinske knezove, kao i bolje seljane iz svih naših mjesta, a medju njimi i mene uapsiše, i tom prigodom tukoše i zlostavljашe, moradosmo napokon, da se riešimo zatvora, na zakup državne desetine privoljeti, premda znadosmo unpried, da ju namiriti nemožemo. Uslied takvog nasilnog postupanja, nastala je u pućanstvu velika ogorćenost, te su mnogi mislili na izselenje u ovaj kraj, nu koliko ja znadem nije se jošte ništa stalna glede toga odlučilo.

Medjutim nastade ta pobuna i metež, te je počeo narod ovamo bjegati pa sam i ja ovamo prebjegao, neznajući pravo povod toj pobuni.

Turci su nas svakojako gulili i nepravde nam činili, da nismo nikada za svoj imetak sigurni bili; ter nam tako jako otežčашe živo-

vanje u Turskoj. Oni nam po volji naše bolje blago otimahu, nas zlostavljahu, žene nam i djevojke sramotiše, a mi se radi toga niti potužiti nesmjedosmo, jer Kršćanin nesmiје proti Turčinu svjedočiti. Pojedinih slučajeva nenavadjam, jer se u najnovije vrijeme kod nas takovi koliko ja znam dogodili nisu, a što jih od druguda pripovjedaју naši ljudi, to ćete najbolje od njih samih saznati.

Više neimam ništa spomenuti, već samo molim vašu kršćansku vladu za zaštitu, i da nas ovdje nastani, jer se u Bosnu više povratiti nemožemo, dok ondje turska vlada zapovjeda...

Zaključeno i podpisano.

№ 1262

121.

ZAPISNIK

SASTAVLJEN U CRKVEOM BOKU DNE 9. RUJNA 1875.

Prisutni: C. k. tajnik okružne oblasti: Makso Šojat. C. k. sudb. viećnik: Andrija Markovac. Obćinski načelnik: Gjuro Baić. Prevodja: Dragutin Gjuričić.

Predmet: Izvidjenje uzroka mnogobrojnomu izselenju turskih podanika iz Bosne u područje c. k. austro-ugarske države usljed naloga c. k. gl. voj. zapovjedništva u Zagrebu kao kraj. zem. upravne oblasti od 29. kolovoza 1875 Pr. br. 1143. —

Od nalazećih se u Crkvenom boku bosanskih bjegunaca pozvan bje pred ovo povjerenstvo: Mile Trubarac, te nakon opomene na savjestno kazivanje istine preslušan bje kako sliedi:

Zovem se Mile Trubarac, iz Brekinje, blizu Dubice, Kostaj. kajmakamata, 28. god. star, grč. izt. vjere, oženit, 3 djece, poljodjelac, turski podanik, bjegunac.—

1. Mi Brekinjani nismo o ustanku sasvim ništa znali, niti smo mislili na kakovo izselenje, makar su nam nametnuti tereti već jako nesnosni postali. Najednoć proču se oko polovine prošlog mjeseca kod nas glas, kako Turci u Dubici i Kostajnici Kršćane progone, zlostavljaju, blago i odjelo im otimlju, napokon im i kuće paliti stadoše, stoga se i mi za naš život poplašismo te na ovu stranu pobjegosmo, kad smo vidili, da i drugi ovamo bježe. —

O samom ustanku i njegovom povodu i postanku nam nije ništa poznato, jerbo se kod nas o njemu prije buknuća ništa čulo nije.

Kad smo mi sa našimi obitelji i blagom preko Une bjegli nisu na nas Turci navaljivali, jerbo su u Dubici i oko Kostajnice zabavljeni bili, te nas tako progoniti nemogahu; nu kad smo mi već preko bili, navalise Turci na naše ostavljene kuće, porobiše sve ostavljeno, a zatim ih popališe.

Tereti, što smo ih mi podnositi morali bili su jako teški već sami po sebi, jerbo nisu odgovarali našem godišnjem prihodu, nu još gorje nam je bilo radi toga što se niti desetari niti spahije zakonitim iznosom daćah u naravi zadovoljiti nehtjedoše, već nam po volji naše dobro oduzimahu tako da smo umjesto desetine više nego osminu a umjesto trećine skoro polovinu naših naravnih proizvoda davati

morali; a osim toga ucjeniše nam spahije sve naše još zelene proizvode naših bašćah i vočara, te smo morali ucjenjene svote plaćati, makar nam kasnije ti proizvodi svi propali.

U obće bili smo mi u svemu robovi Turaka, te smo kao takovi u svemu Muhamedancem zapostavljeni bili, te nismo proti njim nikada pravice dobiti mogli. Na kraj svega toga nebi se mi ovamo preselili bili, da nisu gore navedeni glasovi do nas došli, i da nisu i ostali Kršćani ovamo bjegli. —

Napokon molimo zaštitu vaše vlasti, i da nas puste ovuda se nastaniti...

Zaključeno i podpisano.

№ 1262

122.

ZAPISNIK

SASTAVLJEN U CRKVENOM BOKU DNE 9. RUJNA 1875.

Prisutni: C. K. tajnik okružne oblasti: Makso Šojat; C. k. sudb. viećnik: Andrija Markovac, Obćinski načelnik: Gjuro Baić, Perovodja Dragutin Gjuričić.

Predmet: Izvidjenje uzroka mnogobrojnomu izselenju turskih podanika iz Bosne u područje c. k. austro-ugarske države uslied naloga c. k. gl. voj. zapovjedništva u Zagrebu kao Kraj. zem. upravne oblasti od 29. kolovoza 1875 Pr. br. 1143.—

Od nalazećih se u Crkvenom boku bosanskih bjegunaca pozvan bje pred ovo povjerenstvo: Jovan Gačić, iz Bačvani, Kostaj. Kajmakanluk, 60 god. star, grč. ist. vjere, oženit, 4 djece, poljodjelac, turski podanik, bjegunac.

Zovem se Jovan Gačić, iz Bačvani, Kostaj. Kajmakanluk, 60 god. star, grč. ist. vjere, oženit, 4 djece, poljodjelac, turski podanik, bjegunac.

Mi Bačvanci bili smo ovo čitavo posljednje vrijeme zabavljeni našim poljskim radom i mirni, te nismo mislili niti na kakovu bunu niti na izselenje. Nu oko polovine prošlog mjeseca vidili smo mi kako turske neregularne čete naša druga kršćanska sela kao Dvorište, Slabinju i druge pale, i haraju, kršćane zlostavljaju, te im blago i ostali živež otimlju, stoga se i mi pobojasmo, da bi oni i nami isto učinili, stoga odlučismo na ovu stranu prebjeći, što u istinu i učinismo bez ikakove zapreke od strane Turaka jer su isti drugud zabavljeni bili.

Mi smo kao i drugi kršćani imali raznovrstne i teške terete od Turaka nam nametnute podnositi, a najviše nas je ogorčilo i život nam nepogodnim pravila ta okolnost, da su nam desetari kao i spahija i preko zakonom odredjene mjere u ime svojih daća oduzimali; a ako bi se koji od nas radi toga pritužio, toga bi jošte kao opornika zatvorili.

U najnovije vrijeme narinuše nam jošte k tomu i novi teret tim, što nas grožnjami i uapšivanjem našega kneza i boljih obćinara prisi-liše, da moramo državnu desetinu sami u zakup uzeti uz ucjenjenu svotu, koju su prošle godine zakupnici plaćali, jer se za ovu godinu zakupnik našao nije. Ta svota iznosila je za naše maleno i siromašno

selo 440 dukata, što nadilazi čitav naš godišnji dohodak; nu mi se ipak radi toga buniti nehtjedosmo, jer smo znali, da nam u tomu popustiti moraju, kad budu uvidili, da mi tolike daće podnositi nemožemo.—

Mi kršćani u Bosni imali smo u obće svakojakih nepravda i nasilja od strane Turaka pretrpiti, radi koji se niti potužiti nemogosmo, jer nam proti Turkom nikakova oblast pravo dati neće, izgovarajući se da Kršćanin proti Turčini svjedočiti nemože.

Nu kraj svih tih nepravdah nebi mi ovamo pobjegli bili, da nismo čuli i vidili gore navedena haranja i paljenja naših kršćanskih sela od strane Turaka.

Kako rekoh prodjosmo mi bez zaprieke ovamo; nu s ove strane vidismo kasnije, kako su Turci i naše selo popalili. —

Ja neimam drugo ništa navesti, samo molim vašega premilostivoga vladara, da nas pod svoje zakrilje uzme, jer se pod tursku vladu nikada više vraćati nećemo. —

Zaključeno i podpisano.

№ 1262

123.

ZAPISNIK

SASTAVLJEN U CRKVENOBOKU DNE 9. RUJNA 1875.

Prisutni: C. K. tajnik okružne oblasti: Makso Šojat, C. k. sudbeni viečnik: Andrija Markovac, Obćinski načelnik: Gjuro Baić, Perovodja: Dragutin Gjuričić.

Predmet: Izvidjenje uzroka mnogobrojnomu izselenju turskih podanika iz Bosne u područje c. k. austro-ugarske države usljed naloga c. k. gl. voj. zapovjedništva u Zagrebu kao kraj. zem. upravne oblasti od 29. kolovoza 1875 Prbr. 1143.

Od nalazećih se u Crkvenomboku bosanskih podanika pozvan bje pred ovo povjerenstvo: Zekan Jelisavac, te nakon opomene na savjestno kazivanje istine preslišan bje kako sliedi:

Zovem se Z e k a n J e l i s a v a c, iz Pobrđjana, kozarevačkih, kost. kajmakama, oko 40 god. star, grč. izt. vjere, oženit, 3 djece, poljodjelac, turski podanik, bjegunac.

I. Oko polovine prošlog mjeseca proču se kod nas glas, da je oko Kostajnice buna buknuła, i da Turci Kršćane sjeku i robe, te smo se zato i mi pobojali, da bi Turci i na nas navalili, te pobjegosmo zato sa našimi obiteljji i blagom u obližnju šumu Palež, te odposlasmo od svake skoro kuće po jednoga momka prema brdu Balj, da straže, nebili možda Turci od Kostajnice na nas navalili. Prama Novomu stražila je opet druga straža iz drugih nam susjednih sela i to na brdu Pastirevu, da nas nebi ođanlie novljanski Turci napali. Kad si tako sjedne i druge strane našega sela prelaz zaštitismo, podjosmo istom sa našom djecom i blagom bez ikakovih zapriekah preko Une na ovaj kraj.

Koliko nas je stražara zajedno bilo, to ja neznam, na onoj strani gdje sam i ja stražio t. j. na Balju — briegu bilo nas je oko 20 ljudi, a koliko su kod Pastireva stražili, to ja nemogu znati.

Mi nismo od Turaka napadnuti bili, te nije tako do nikakvoga sukoba došlo, te smo s našim blagom sretno ovamo prevalili.

Mi Kršćani imadosmo u Bosni raznolikih tereta podnositi, koje nam Turci nametavahu, i koji nam tako naše živovanje u Bosni ogorčaše, da skoro o našem životu zdvojismo. To nebijahu toliko same daće, koje nam zakon odredi t. j. desetina i trećina, koliko nepravedni način utjerivanja istih, jer nam oduzimaše desetari u ime desetine preko osmine, a spahije u ime trećine preko polovine; a osim toga ucjenije nam sve naše proizvode zelene, pa kad je došlo do plaćanja, često nedosegoše svi proizvodi za namirenje istih.

Osim toga oduzimahu nam desetari i panduri po volji sve naše bolje stvari, koje im se kod nas sviđaše, a mi im nesmjedismo radi toga prigovoriti, niti se komu potužiti, jer bi u prvom slučaju zlostavljanju izvršeni, a u drugom uapšeni bili, ili pako nebi nas niti poslušali, jer Kršćanin proti Turčinu nemože svjedočiti pred našimi oblastmi.

Tako smo mi Kršćani svakoj mogućoj nepravdi izvršeni, kojoj nikada lieka neće biti, dok se nezauzmu druge kršačnske vlade za nas; stoga molimo vašega premilostivoga cara, da nas u svoju zaštitu uzme, jer pod njegovim zakriljem volimo nadalje živjeti kao vierni podanici i marljivi radnici, a u našu domovinu neželimo se natrag povratiti, dok ondje Turci vladaju...

Zaključeno i podpisano.

№ 1262

124.

ZAPISNIK

SASTAVLJEN U STAZI DNE 10. RUJNA 1875.

Prisutni: C. k. tajnik okružne oblasti: Makso Šojat, C. k. sudb. viećnik: Andrija Markovac, Obćinski načelnik: Gjuro Baić, Perovodja Dragutin Gjuričić.

Predmet: Izvidjenje uzroka mnogobrojnomu izselenju turskih podanika iz Bosne u područje c. k. austro-ugarske države uslied naloga c. k. gl. voj. zapovjedništva u Zagrebu kao kraj. zem. upravne oblasti od 29. kolovoza 1875. Pr. br. 1143.

Od nalazećih se u Stazi bosanskih bjegunaca pozvan bje pred ovo povjerenstvo: Lazo Lakobrija, te nakon opomene na savjestno kazivanje istine preslušan bi kako sliedi:

Zovem se Lazo Lakobrija, iz Klekovca, blizu Dubice i Jase novca, kostj. kajmakamata, 28 god. star, grč. izt. vjere, neoženit poljodjelac, turski podanik, bjegunac.

I. Ja sam bio unedjelu 15/8 u Dubici kod mog spahije, te me ovaj upita, dali znadem za bunu Kršćanah u Bosni, što ja zanjekati moradoh, jerbo u istinu od bune ništa znao nisam, već sam tako istom od mog spahije za bunu saznao.

Kad ja dodjoh kući već su moji suseljani znali, da kane turske četej na nje navaliti, te se posvuda dogovarahu što da rade. Tad odlučise da se treba proti navali turskoj zaštititi, te se u tu svrhu

sastanu naši mlađji ljudi skoro od svake kuće po jedan nas, sa kolci, sjekirami, a samo gdje koji sa malom puškom oružan, te obsjednuso takozvani »Serim-most«, koji vodi napram Dubici, jer se odanlie turske navale pobojasmo. Opet na drugom, tako zvanom »Kapetanovom mostu« stajala je druga straža naših Kršćana iz selah Draksenić, Demirovac, Medjedje, a jedna malena straža sa popom Simom na čelu im, stajala je u busiji na razkršću na Sreplijah, odaklie se do Dubice viditi može, te je pazila, dali Turci dolaze i u kolikom broju, da se naše ostale straže prema tomu ravnati mogu. Pop Simo, koji je imao dobroga konja, dojavljivao je sve svoje pažnje nama.

Tako stajasmo nekoliko dana na straži, bez da su nas Turci napali bili; istom u petak navali jedna turska četa na našu prvu stražu kod mosta Serimovog, na putu »Bogasu«, nu mi Turke suzbismo, bez da je itko od naših pao. U subotu navališe opet Turci na drugi tako zvani Kapetanov most, nu i oni suzbise Turke, te je samo jedan od njih pao.

Medjutim pobjegoše naši starci sa ženami djecom i blagom u obližnju šumu Prosaru, da budu sigurni od navale turske. Nedjelu i ponedjelak bili smo opet mirni, jerbo nas nikakve turske čete ne napadoše. Istom u utorak t. j. 25/8. navale na nas 7 turskih barjaka, svaki barjak do 180 momaka, pa kad mi uvidismo da se proti tima braniti nemožemo uzmakosmo u šumu Prosaru k našim obiteljim. Turci navališe tada u naša sela, te popališe: Draksenić, Demirovac, i Medjedje, od kojih sela su žitelji takodjer u obližnje šume pred Turci pobjegli.

Isti Turci unidju i u naše selo Klekovac, te ga sveg poharaše i popališe, a zatim navale oni na nas u šumu, te se svi razbjegosmo, kuda je koji mogao. Grozno je bilo viditi plač i vrisak ženah i djece; u toj vrevi mnoga majka izgubi svoje djele, koje Turci ubiše.

Turci nas tako šumom proganjahu bez da bi im se mi oprieti smjeli, te nam tom zgodom oteše i odagnaše, skoro sve naše blago, i ubiše četvoricu naših ljudih, što sam ja sam vidio: naime: Pavla i Gjuku Kristića i Milisava Sibku iz Bjelajaca, i Pavla Sekulića iz Sreplijah. Tom zgodom oteše i odagnaše Turci u koliko ja znadem: meni: 10 goveda do 100 dukata vriednih, zatim Marku Maričiću 4 vola, 6 krava, 4 junca, i 15 krmaka ukupno do 200 dukata vriednih; i Jovanu Dmitroviću 5 vola, 6 krava, 7 junaca, 24 krmaka, do 220 dukata vriednih; a isto tako i mnogim drugim našim suseljanom.

Kad nas Turci tako raztjeraše po šumi i blago nam odagnaše, vratiliše se oni natrag u Dubicu, a mi nekolicina odosmo u sriedu 25/8 pod večer na Unu, da nadjemo pregaz, pa kada ga nadjosmo, odosmo po naše obitelji u šumu natrag, i prodjosmo od mraka zaklonjeni iste noći svi na ovu stranu, nenapadnuti i neprogonjeni od Turaka sa male-nim ostatkom našega blaga.

Mi o nikakvom drugom ustanku znali nismo, niti smo na istom sudjelovali, a i ove straže postavismo samo zato, da se od navale turske branimo, jerbo smo dobro znali, da što Turkom pod šake dodje, da će nam oteti, ili poubijati i popaliti; a najviše nas je uznemirio i na postavljanje stražah pobudio raznešen glas, da turski spahije šiljaju na

nas svoje muhamedanske podanike i cigane, da nas opljačkaju i sasjeku, a za nagradu, da si smiju ponijeti što koji od njih ugrabi.

Tereti koje nam Turci nametnuše bili su nam već tako teški, da jih mi nismo više kadri bili namirivati, a to ponajviše radi toga što ju država i spahija pripadajuće im daće kojekakovim turskim izjelicam u zakup davali, koji su od nas mnogo više otimali, negoli im je po zakonu pripadalo.

Desetari oduzimahu nam u mjesto desetine više od osmine, a spahijski zakupnici više od polovine naših naravnih proizvoda, tako da je nama jedva što u najboljoj godini preostalo.

Nasilja i zlostavljanja koja smo mi od tih desetara i pratećih iste pandura pretrpiti morali, upravo su grozna, da jih sva niti pripovjedati nemogu: ipak ću spomenuti samo njeka.

Kad bi nam zakupnici naše zelene proizvode procjenili, te nebi isti kod dozrijevanja ucjenjenu svotu pokriti mogli, morali smo mi ipak ucjenjeni iznos platiti, inače bi nas desetari sa panduri na svaki mogući način mučili i zlostavljali: oni su nas zatvarali mnoge na tavan, te podkuriše pod nami mokru slamu ili sjeno, da nas je gore na tavanu dušio dim; a zimi nas pako najvolješe zatvarati u kotac među krmke, kojom nas zgodom nogami gurahu i batinami i toljagami lupahu i izprebijahu. To najvolješe činiti na naš badnjak te nas preko božića našeg u zatvoru držahu na studeni velikoj gladne, dočim se oni sa našimi pečenkama i rakijom na naš očigled gostiše. Takovom zgodom grožahu nam se često desetari, da moramo njima svaku 8 ženu ili djevojku dati, ako ne platimo podpuno osminu. Takovih i sličnih muka moradosmo mi bez broja od Turaka pretrpiti, a nesmjedosmo se radi toga nikomu potužiti, jer bi nas jošte k tomu kao buntovnike apsili i ondje zlostavljali.

Isto tako guliše nas i naši spahije kod pobiranja svojih daća; a osim istih moradoše naše žene i djevojke k njima svaka po 8 dana na tako zvano »kuhanje« ići, u istinu pako bilo je to pravo robovanje. One moradoše spahijam i njihovim ženam sve moguće poslove obavljati, ženam noge prati; a mnogu od njih silovaše i obezčastiše spahije, što one radi svoje sramote nami niti pripovjedati nesmjedoše.

Takav bezpravni položaj Kršćana u Turskoj morao nas je do zdvojenja dovesti, te smo se zato najviše od zuluma turskoga poplašili i za naš život pobjegli, pa smo radi toga primorani bili, proti njim gore spomenute straže postavimo; a kada smo vidili da njihovoj navali više odoljeti nemožemo, pobjegosmo na ovu stranu i nevolimo se više u našu jednu domovinu povratiti, gdje nas samo svakojake muke i nevolje čekaju, već molimo vašega premilostivoga vladara, da nas on pod svoje zakrilje uzme, bilo to ovdje ili u Bosni...

Zaključeno i podpisano

ZAPISNIK

SASTAVLJEN U STAZI DNE 10. RUJNA 1875.

Prisutni: C. k. tajnik okružne oblasti: Makso Šojat, C. k. sudb. viečnik: Andrija Markovac, Obćinski načelnik: Gjuro Baić, Petrovodja Dragutin Gjuričić.

Predmet: Izvidjenje uzroka mnogobrojnomu izselenju turskih podanika iz Bosne u područje c. k. austro-ugarske države uslied naloga c. k. gl. voj. zapovjedništva u Zagrebu kao kraj. zem. upravne oblasti od 29. kolovoza 1875. Pr. br. 1143.

Od nalazećih se u Stazi bosanskih bjegunaca pozvan bje pred ovo povjerenstvo: Mihajlo Savić, iz Poljanice, te nakon opomene na savjestno kazivanje istine preslušan bje kako sliedi:

Zovem se Mihajlo Savić, iz Poljanice, kost. kajmakamata, rodod, 40 god. star, grč. izt. vjere, oženit, otac 9 djece.

1. Tereti svakovrstni, koje nam Turci nametnuše, u ime raznih daćah, postali su nam — premda bijahu već sami po sebi nesnosni — tim teži, što su okrutnim načinom od nas pobirani; jer Država kao i spahije prodaše svoje daće raznim izjelicam zakupnikom, kojim mi nikada dosta nadavati nemogbismo. I premda su ti zakupnici po svojih podčinjenih desetarih i drugih činovnicah nas kod pobiranja tih gorje negoli marvu mučili i proganjali, ipak se nismo radi toga nikada bunili, niti smo na izselenje ovamo mislili.

Ove godine nametnuše nam jošte i novi teret tim, što su nas primorali, da preuzmemo mi obćinari sami našu desetinu uz ucjenjenu svotu od 410 dukata u zakup, doćim je istu svotu pod Omerpašom samo 80 dukata iznosila. Na zakup ove desetine nagonio je nas sam paša bihački i kostajnički kajmakam; nu mi strpljivo podnosismo i ovaj novi teret, premda je nekijh medju nami bilo, koji bi volili ovamo se preseliti, negoli taj novi teret podnieti.

Da nas paša bihački pokori, nasla na nas svoje pandure, koji su po okolici kršćane plaćkali, te se bogatim plienom i sjajno odjeveni kući povratilše. Kad sam ja upitao nekog poznatog pandura odakle mu toliko blago, doćim je pred nekoliko dana sav poderan od kuće otišao, opsuje mi boga vlašćoga, da će i nama naskoro tako se dogoditi, t. j. da će i nas porobiti. Za koji dan prolažahu našim selom turske čete iz Novog prema Kostajnici, te porobiše i popališe uz put skoro sva kršćanska sela medju njimi Vodićevo i Dobrlin.

Kad dodjoše Turci u naše selo isto ga tako porobije i nebrojeno nam blago pootimaše. Uslied toga pobjegosmo mi odmah drugu noć iza toga preko Une na ovu stranu, te nas Turci nisu radi nastale tmine progoniti mogli.

U našu opustošenu po Turcih domovinu, gdje je naš život i imetak vjekovitoj pogibelji i samovolji Turaka izvržen, nevolim se ja više povratiti, kao i ostali moji suseljani, te molimo, da nas vaš premilostini car pod svoju zaštitu uzme, jer smo uvjereni da pod njim pravda i zakon vlada...

Zaključeno i podpisano.

ZAPISNIK

SASTAVLJEN U STAZI DNE 10. RUJNA 1875.

Prisutni: C. k. tajnik okružne oblasti: Makso Šojat, C. k. sudb. viećnik: Andrija Markovac, Obćinski načelnik: Gjuro Baić, Petrovodja Dragutin Gjuričić.

Predmet: Izvidjenje uzroka mnogobrojnomu izselenju turskih podanika iz Bosne u područje c. k. austro-ugarske države usljed naloga c. k. gl. voj. zapovjedništva u Zagrebu kao kraj. zem. upravne oblasti od 29. kolovoza 1875 Pr. br. 1143.

Od nalazećih se u Stazi bosanskih bjegunaca pozvan bje pred ovo povjerenstvo: Jovan Dmitrović, te nakon opomene na savjestno kazivanje istine preslušan bje kako slijedi:

Zovem se Jovan Dmitrović, iz Klekovca, izmedju Dubice i Jasenovca, kost. kajmakamata, 30 god. star, grč. izt. vjere, oženit, otac 3 djece, poljodjelac, turski podanik, bjegunac.

1. Oko polovine mjeseca kolovoza nastade u našoj okolini buna, bez da su meni uzroci iste pobliže poznati. Tražbine Turaka s jedne a s druge strane nasilno postupanje i ucjenjivanje našega puka dovelo je nas već do zdvojenja, i zaoto smo ustati i pomoć tražiti morali.

Glede tereta i turskog nečovječnog baratanja neimam ja drugog ništa navesti, nego što su moji suseljani iskazali, kako isto i glede samog ustanka; zaoto se ja pozivam na ono što je moj suseljan Lazo Lakobrija pred povjerenstvom ovim izkazao.

Po pročitaniu izkazivanja Laze Lakobrije:

Tako, kako je ovaj izkazao tako je istina, te ja to podpunoma potvrdjujem i primjećujem — da su onom prigodom kad su Turci u šumu navalili, gdje je naše blago sa ženama u sačuvanju bilo, od mene 4 vola, 8 krava 4 junca i 15 komada krmaka u vriednosti od 200 dukata oduzeli.

Najbolji dokaz, da smo mi već zdvojni bili, pokazuje ta okolnost, da smo mi ostavili svu našu lietinu i drugo blago, da si samo život spasiti možemo, ovamo prebjegli, te ovdje pomoć premilostivoga cesara tražimo i izrazito navadjam, da pod turski jaram više ići neću ...

Zaključeno i podpisano.

ZAPISNIK

SASTAVLJEN U STAZI DNE 10 RUJNA 1875.

Prisutni: C. k. tajnik okružne oblasti: Makso Šojat, C. k. sudb. viećnik: Andrija Markovac, Obćinski načelnik: Gjuro Baić, Petrovodja Dragutin Gjuričić.

Predmet: Izvidjenje uzroka mnogobrojnomu izselenju turskih podanika iz Bosne u područje c. k. austro-ugarske države usljed naloga

c. k. gl. voj. zapovjedništva u Zagrebu kao kraj. zem. upravne oblasti od 29 kolovoza 1875 Pr. br. 1143.—

Od nalazećih se u području občine Staza bosanskih bjegunaca pozvan bje pred ovo povjerenstvo: Stevan Zec, te nakon opomene na savjestno kazivanje istine preslušan bi kako sledi:

Zovem se Stevan Zec, iz Dobrlina, blizu Novoga, Kostaj. kajmakamata, 62 god. star, grč. ist. vjere, oženit, 3 djece, bivši knez občine Dobrlin, poljodjelac, turski podanik, bjegunac.—

1. Kraj svih mnogovrstnih tereta i daća, koje smo mi podnositi morali, htjede nas bihački paša ove godine jošte na to prisiliti, da uzmemo desetinu naše občine sami u zakup uz ucjenjenu svotu od 400 dukata, jerbo se nije izprvine nikakav zakupnik naći mogao, koji bi uzeo tu državnu desetinu uz tu svotu u zakup. Radi toga dade bihački paša mnoge naše seljake sa drugim knezovi i obćinari zatvoriti, te su ih napokon grožnjama i zlostavljanjem prisilili da uzmu desetinu u zakup. Nu kasnije našao se je ipak neki Mujaga Kukić iz Novoga, koji je našu desetinu u zakup uzeo. Radi tog našeg opiranja rasla bihački paša u naš vilajet 15 pandura, da nas kao opornike plaćaju i zlostavljaju, te da nam radi tog otpora razne globarine nametnu što su oni i zbilja na okrutan način i učinili, otimljuć nam novac i blago, zlostavljajuć nas i sramoteć nam žene i djevojke.

Malo zatim proču se da je oko Kostajnice buknuła buna, te su Turci onamo pošiljali iz Novoga oružane čete.

Prve prodjoše mirno kroz naše selo, nu druge i treće počeoše po našem selu na nevidjeni do sada način harati, blago nam otimati, nas mrcvariti i kuće nam paliti. Tom zgodom popališe nam oni do 50 raznolikih stanja, ponajviše kuća. Radi toga moradosmo tko je kako mogao preko Une na ovaj kraj bjegati. Mi neki odosmo se k našem paši potužiti nu on nas od sebe otjera, da idemo kući, te nas nehtjede niti poslušati; nu pošto mi naših kuća više neimadosmo pobjegosmo i mi na ovaj kraj sa ono malo blaga, što nam je preostalo bilo.

Iz našeg sela oteše nam Turci dok smo jošte svi kod kuća bili, preko 100 komada samo rogatog blaga.

O ustanku u drugih krajevih oko Kostajnice, Dubice i Priedora neznamo mi ništa, niti smo kod istoga učestvovali.

Nasilja i progonstva svakojaka, što ih mi svednevice od Turaka pretrpiti moradosmo, ne dadu se sva opisati, a i ja sam ih se već dosta naužio, da me više nevuće srce u moju bjeđnu Domovinu, te sam voljan ovdje od glada poginuti, negoli se u Bosnu natrag povratiti, dok ondje Turci vladaju, stoga molim, da se ovdje nastaniti smijem, i da nas vaš milostivi car u svoju zaštitu uzme...

Zaključeno i podpisano.

№ 1262

128.

ZAPISNIK

SASTAVLJEN U STAZI DNE 10. RUJNA 1875.

Prisutni: C. k. tajnik okružne oblasti: Makso Šojat, C. k. sudb. viećnik: Andrija Markovac, Obćinski načelnik, Gjuro Baić, Perovodja: Dragutin Gjuričić.

P r e d m e t : Izvidjenje uzroka mnogobrojnomu izselenju turskih podanika iz Bosne u područje c. k. austro-ugarske države uslied naloga c. k. gl. voj. zapovjedništva u Zagrebu kao kraj. zem. upravne oblasti dd 29. kolovoza 1875 Pr. br. 1143.

Od nalazećih se u Stazi bosanskih bjegunaca pozvan bje pred ovo povjerenstvo: Vaso Kukrika, te nakon opomene na savjestno kazivanje istine preslušan bje kako sliedi:

Zovem se Vaso Kukrika, iz Dobrline blizu Novoga, kost. kajmakamata, (selo je to protegnuto od Kostajnice do Divuše), 50 god. star, grč. izt. vjere, oženit, otac 3 djece, poljodjelac, turski podanik, bjegunac.—

1. Prebjegao sam na ovu stranu zato, jer su turske čete, koje su za utaloženje bune — meni nepoznate — prama Kostajnici išle, nas bez svakog uzroka harati započele. Ta čorda otjera od blaga, što uhvati, ote stvari i novce, od kog mogaše, započe naše kuće harati i paliti, i tim prisilila nas ista, da mi na ovu stranu prebjegnemo.

Ta četa poharala je množinu našeg blaga, popalila je do 50 naših kuća, i proganjala nas je u bjegu, ter nam oduze blaga, što godj stići mogaše. Tom prigodom umoriše Jovana Gligića i Simu Kolundjića.

Svim poznate terete, mislim, da nije od potrebe poblize opisati, jer svako diete već na svjetu znađe, da Kršćanin pod turskom vladom niti osobom niti poštenjem, niti imetkom siguran nije.

Dok Turčin u Bosni vlada neidem zaoto natrag, i vratiti ću se samo onda, ako milost vašeg premilostivog cesara, svoju zaštitu nama ne uzkrati, za koju mi svi molimo..

Zaključeno i podpisano.

№ 1262

129.

ZAPISNIK

SASTAVLJEN U STAZI DNE 10. RUJNA 1875.

Prisutni: C. k. tajnik okružne oblasti: Makso Šojat, C. k. sudb. viećnik: Andrija Markovac, Obćinski načelnik: Gjuro Baić, Perovodja: Dragutin Gjuričić.

P r e d m e t : Izvidjenje uzroka mnogobrojnomu izselenju turskih podanika iz Bosne u područje c. k. austro-ugarske države uslied naloga c. k. gl. voj. zapovjedništva u Zagrebu kao kraj. zem. upravne oblasti od 29. kolovoza 1875. Pr. br. 1143.—

Od nalazećih se u Stazi bosanskih bjegunaca pozvan bje pred ovo povjerenstvo: Ostoja Vujanović, te nakon opomene na savjestno kazivanje istine preslušan bje kako sliedi:

Zovem se Ostoja Vujanović, iz Dobrlina, 35 god. star, grč. izt. vjere, oženit, otac 3 djece, poljodjelac, turski podanik, bjegunac.—

1. O samom ustanku nije meni i mojima suseljanima ništa poznato, nu glasa se uobće, da su ga bihački panduri, koje je paša u

našu okolicu raslao, prouzročili, jer su ti panduri pod zaštitom vlade pučanstvo zlostaviti, blago otimati i ucjenjivati započeli.

Kako se kaže, opirali su se tomu nasilju njeke obćine, i to dade povoda ustanku.

Za umirenje ustanka prolaziše turske čete od Novog pram Kostajnici, i ta ista čorda, jer se četa zvati ne može, započe raznovrstna nasilja na nami drugim Kršćanom vršiti. Oni otjeraše blaga, što uhvatiše, oteše što komu mogoše, zlostaviše nas, i kad smo mi, od straha i nasilja uplašeni, nakanili na ovu stranu bježati, poharaše naše selo, popališe naše kuće, tako da je do 50 najboljih kuća pogorjelo. Tu pogibelj uvidiv prebjegosmo s onim što smo spasiti mogli na ovu stranu.

Tereti, koje mi Kršćani u Bosni podnositi moramo, tako su veliki, da jih, ovi naši naravni proizvodi podmiriti u stanju nisu. Ta okolnost poduprta tim, da je naša desetina za nekoliko posljednjih godina 7 — do 10 puta veća postala, natjerala je nas na misao, da mi pod ovima okolnostima tamo ostati ne možemo; nu prije nego smo mi našu nakanu izvesti namislili, zbio se je gore spomenuti slučaj, koji je nas ovamo pretjerao.

Desetinu koju su silomice Turci u zakup nametnuti htjeli i radi čega je pučanstvo apšeno i zlostavljano primio je naš spahija Mujaga Kukić za 400 dukata u zakup, ter nas je tješio, da neće više od osmine uzimati...

Zaključeno i podpisano.

№ 1262

130.

ZAPISNIK

SASTAVLJEN U STAZI DNE 10. RUJNA 1875.

Prisutni: C. k. tajnik okružne oblasti: Makso Šojat, C. k. sudb. viećnik: Andrija Markovac, Obćinski načelnik: Gjuro Baić, Perovodja: Dragutin Gjuričić.

Predmet: Izvidjenje uzroka mnogobrojnomu izselenju turskih podanika iz Bosne u područje c. k. austro-ugarske države, usljed naloga c. k. gl. voj. zapovjedništva u Zagrebu kao kraj. zem. upravne oblasti od 29. kolovoza 1875. Pr. br. 1143.

Od nalazećih se u Stazi bosanskih bjegunaca pozvan bje pred ovo povjerenstvo: Marko Maričić, te nakon opomene na savjestno kazivanje istine preslušan bje kako sliedi:

Zovem se Marko Maričić, iz Klekovca, 25 god. star, grč. izt. vjere, oženit, otac 1 djeteta, poljodjelac, turski podanik, bjegunac.

1. Oko polovine prošloga mjeseca proču se kod nas glas, da će spahije svoje muhamedanske težake i cigane na nas naslati, da nas Kršćane robe i sjeku, što nas u toliko uznemiri, da se stadosmo međusobno dogovarati, kako da se toj navali opremo i sa svojim blagom i imetkom u najskrajnijoj nuždi ovamo preko pobjegnemo.

Što nas je bilo mlađjih i kripkijih ljudi, skoro od svake kuće po jedan, stavismo se kao straža okolo »Šerifmosta« na Bogas-putu,

koji vodi u Dubicu, a druga straža sastojeća se od ljudi iz selah: Draksenić, Demirovac i Medjedje postavi se na »Kapetanov-most«; dočim je treća straža stajala na razkršću na Sreplijah. Ova je bila sasvim malena, a vodio ju je pop Simo. Ta je straža imala paziti i nam drugim dojavljivati, dali Turci dolaze.

Naše ostale ljude sa ženami i djecom i blagom poslasmo u obližnju šumu »Prosaru«, a valjda isto tako učiniše i ostala sela.

Tako stajismo nekoliko dana mirni, te istom 20. i 21. kolovoza navale manje turske čete na naše straže, nu obe suzbije navalu Turaka, premda bijasmo slabo oružani, te je nas samo nekolicina malene puške (kubure) imala. Posle toga dvokratnoga sukoba bijasmo opet nekoliko dana mirni, jer Turci poslaše istom u utorak oveću vojsku na nas sastojeću se od 7 barjaka. Pošto mi iz daleka uvidismo, da se tolikoj pretežnoj vojsci opirati nemožemo povukosmo se u šume k našim obiteljim. Turske čete navališe na naša većinom zapušćena sela te ih porobiše i popališe; naročito popališe sela Draksenić, Demirovac i Medjedje; a zatim navališe i na naše selo Klekovac te i ovo poharaše i popališe. Zatim nasruše u šumu na nas, te nas sve raztjeraše, i mnogo nam blaga pootimaše i sobom odagnaše. Mnoga majka izgubi u toj vrevi i bjegu svoje djete, koje Turci sasjekoše. Tom prigodom ubiše Turci četvoricu naših ljudi Pavla i Gjuru Hristića, a Milisava Šipku iz Bjelajaca i Pavla Sekulića iz Sreptia.

Meni odagnaše Turci tom prigodom 4 vola, 6 krava, 7 junaca i 24 krmka, ukupno preko 200 dukata vrijednih; a i mnogim drugim našim suseljanom odagnato je skoro sve blago.

Mi nismo nikakovih vodja kod tog ustanka imali, već smo svi zajedno se složili, da branimo svoj život i imetak.

Kad su Turci velikim plienom prama Dubici se povratili, prodjismo mi u noći od sriede na četvrtak na ovu stranu sa našom čeljadi, i malenim preostatom našega blaga, nenapadnuti i neprogonjeni više od Turaka.

Nas je na ovaj odpor naveo prekomjeran strah pred turskim zulumom, koga nismo više podnositi mogli, jer kad su nas Turci inače mučili i zlostavljali, blago nam i druge stvari otimali, to se na gore navedeni glas o navali Turaka na nas jošte većma pobojasmo, te moradosmo za obranu svog života i imetka gornje straže postaviti.

Najnesnosniji od svih tereta, koje su nam Turci nametavali, bio je okrutan i samovoljan postupak desetara i pandura kod pobiranja raznih daća, jer neima muke, koju mi tom prigodom pretrpili nismo, kad nemogosmo zahtjevano tim našim pijavicam dati.

Osim toga prisiliše nas ove godine Turci, da moramo desetinu naše občine mi obćinari sami na se preuzeti uz ucijenjenu svotu od 360 dukata, koju bi jedva čitavim našim gibivim imetkom podnositi mogli. Mi smo se iz prvince tomu riečmi opirali, nu kasnije nas ipak na zakup desetine primoraše apšenjem, grožnjami i zlostavljanjem. Radi toga smatraše nas Turci kao opornike, te naslaše gore spomenute čete na nas.

Usljed ovim okolnostih morali smo mi ovamo prebjeci te se neželimo više u našu domovinu povratiti, već molimo zaštitu vašega premlostivog cara, pod kojim ćemo rado kao vjerni podanici služiti...

Zaključeno i podpisano.

ZAPISNIK

SASTAVLJEN U STAZI DNE 10. RUJNA 1875.

Prisutni: C. k. tajnik okružne oblasti: Makso Šojat: C. k. sudb. viečnik: Andrija Markovac, Obćinski načelnik: Grujo Baić, Perovodja: Dragutin Gjuričić.

Predmet: Izvidjenje uzroka mnogobrojnomu, izselenju turskih podanika iz Bosne u područje c. k. austro-ugarske države uslied naloga c. k. gl. voj. zapovjedništva u Zagrebu kao kraj. zem. upravne oblasti od 29. kolovoza 1875. Pr. br. 1143.

Od nalazećih se u Stazi bosanskih bjegunaca pozvan bje pred ovo povjerenstvo: Mijat Radojčić te nakon opomene na savjestno kazivanje istine preslušan bi kako sledi:

Zovem se Mijat Radojčić iz Slabinje blizu Kostajnice rodom, 58 god. star, grč. izt. vjere, oženit, 2 djece, poljodjelac, bio nazor (viečnik) u obćini Slabinje, turski podanik, bjegunac.

1. Ovoga prolieća dodje Bihaćki paša u Kostajnicu i pozove onamo sve starješine i bolje poljodjelce, te je tražio od njih, da preuzmu svaki od njih desetinu svoga sela u zakup, pošto se drugi zakupnik naći nije mogao uz prošlogodišnju zakupninu, koja našim godišnjim dohodkom nipošto odgovarala nije. Ta zakupnina iznašala je za našu obćinu od 50 kuća 1000 dukata. Kad mi rekosmo, da toliki teret podnositi nemožemo, jer nam toliko čitav naš dohodak neiznosi, pozatvaraše nas u Kostajnici, te nas grožnjama i zlostavljanjem napokon prisiliše, da uzmemo desetinu u zakup.

Odmah zatim izašla bihaćki paša na nas četu pandura njih do 15 sa 3 serdara, koji su naša sela obilazili, nas ucjenjivali, i od nas ucjenjene svote silomice iskali; Kolikose meni čini, bilo je to radi toga, što su nas buntovnicima smatrali te nas tim zato kazniti htjedoše, što nehtjedosmo na se preuzeti desetinu. Ovi panduri plienili su nas i zlostavljali na svaki mogući način, oni nam na silu sramotiše žene i djecu, pošto smo ih prije toga pogostiti morali.

Ovi panduri sakriše se u Dubici negdje, te Turci razprostrše glas, da smo mi te pandure poubijali. Radi toga htjedoše Turci na nas velikom vojskom navaliti, barem je takav glas među nami se rasprostoro. Radi toga pobjegosmo mi sa našimi obiteljji i blagom u šumu, a što nas je bilo mlađjih i kripkijih, obsjednusmo brieg »Balj« s nakanom, da zaustavimo Turke dok bi naše obitelji sa blagom preko Une na ovu stranu prebjegli.

Nas je bilo na tom mjestu iz svih okolišnih sela do 50 stražara. U to isto vrieme poharaše i popališe Turci sva gornja napram Kostajnici ležeća kršćanska sela. Mi smo tako stražili pod Baljem 2 do 3 dana, a s nami bilo je ondje Petrinaca, Čitlučana, Tavijana i Bačvana, dočim Strigovčani, Kalenderci i Dvoriščani s nami bili nisu.

Turci navalise na nas u sriedu t. j. 26/8. te pošto mi vidismo da smo preslabi, da jih suzdržimo, pobjegosmo u šume, kuda nas Turci proganjahu i dvojicu od nas ubiše, naime: Laku Cvića i Božu Radojčića.

S nami bili su i Marko Bajalica i Marko Gjanadija, koga posljednjega poslaše također Turci sa ostalimi panduri u naš kraj, da nas pljačkaju, nu isti oboli uzput, te se morade kod svoje sestre u Slabinji navratiti, od kud je onda prigodom ustanka nam se pridružiti morao.

Turci nam oteše i odagnaše, tom prilikom mnogo blaga, poharaše i popališe nam kuće. Kad se Turci odmakoshe prodjosmo mi u noći bez ikakvog progonstva od turske strane preko Une ovamo sa nešto malo blaga, što nam Turci neoteše.

Mi nikakovih vodja kod tog našeg sukoba sa Turci imali nismo, jer da smo ih imali, teško da bi ovdje bili, gdje jesmo sada.

Terete koje nam Turci u ime raznovrstnih daćah nametavahu bili su nam već dotežčali, a ponajviše radi toga, što su ih Turci u zakup davali, te su nas tako desetari, panduri, i ostali njihovi pomagači kod pobiranja po volji guliti smjeli i to sve pod zaštitom zakona.

Kad desetari i spahinski pobirači po daće knami dodjoše moradosmo ih gospodski podvoriti, pa došli oni u polnoći, moradosmo mi njima makar iz same Kostajnice rakijske donieti i janjca izpeći, pa kad su se dobro pogostili, tražiše jošte naše žene i djevojke za svoju putenu nasladu, a mi jih se nesmjedosmo opirati. Ako koji od nas nebi mogao zahtjevane daće u naravi ili novcu naplatiti, zatvorili bi ga u svinjac, gdje bi nogami gurali i batinami tukli, ili bi ga na tavan zatvorili, i pod njim mokru slamu zapalili, da ga duši dim, i tim na platež zahtjevane svote prisili. To se meni dogodi tečajem mog života najmanje po 30 puta.

Osim ovih desetara gulije nas i spahije za svoju trećinu i druge izmišljene daće; te nam često sve naše naravne proizvode u ime istih pootimaše, te smo se mi našim blagom prehranjivati morali. Pa kad im se mi radi toga potužimo, rekoshe nam posprdno: da neka jedemo samo svaki 8 dan, a ostalo vrijeme, da pasemo ko marva. Tako oduze meni prošle godine moj spahija 24 tovara kukuruza, te ja nisam imao već o božiću kruha, premda sam 30 rali zemlje ciele godine obradjivao. U ime desetine tražiše od naše občine 1000 dukata, koje mi nikako naplatiti nemogasmo.

Nam je najteže radi toga što nam se svaki turski ništarija namiče carom, te nam se svaki desetar i pandur, da svaki spahinski težak muhamedanske vjere rugati smije da je on naš car i bog, i da ga mi zato slušati moramo.

Takove i slične nepravde i teške muke morale su nas napokon do zdvojnosti dotjerati te zato pobjegosmo ovamo, jer nemogasmo više turski zulum podnositi. Stoga se više nemožemo u našu jednu domovinu povratiti, te molimo vašeg premilostivog vladara, da nas pod svoju zaštitu uzme, te ovdje nastani, jer je laglje pod jednim carem živjeti, kao što je ovdje negoli kod nas, gdje je svaki Turčin nas car.

Zaključeno i podpisano.

ZAPISNIK

SASTAVLJEN U STAZI DNE 10. RUJNA 1875.

P r i s u t n i : C. k. tajnik okružne oblasti: Makso Šojat; C. k. sudb. viećnik: Andrija Markovac, Obćinski načelnik: Grujo Baić, Perovodja: Dragutin Gjuričić.

P r e d m e t : Izvidjenje uzroka mnogobrojnomu izselenju turskih podanika iz Bosne u područje c. k. austro-ugarske države uslied naloga c. k. gl. voj. zapovjedništva u Zagrebu kao kraj. zem. upravne oblasti od 29. kolovoza 1875. Pr. br. 1143.

Od nalazećih se u Stazi bosanskih bjegunaca pozvan bje pred ovo povjerenstvo Mile Budimir, te nakon opomene na savjestno kazivanje istine preslušan bje kako sliedi:

Zovem se Mile Budimir, iz Slabinje blizu Kostajnice rodom, 30 godina star, grč. izt. vjere, oženit, otac 1 djeteta, poljodjelac, turski podanik, bjegunac.

1. Ove godine htjedoše nam Turci osim već postojećih tereta jošte novi nametnuti tim, da nas siliše, da mi moramo naše obćine desetinu sami uz ucjenjenu svotu od 1000 dukata u zakup uzeti, jerbo se nitko drugi naći nije mogao. Naši se obćinari tomu opirahu, nu samo riećmi, jer toliku daću namiriti nebi mogli čitavimi našimi naravnimi proizvodi. Stoga pozatvaraše Turci naše bolje obćinare u Kostajnici, što je narod jako uzrujalo. Napokon moradoše ovi obćinari apsom i zlostavljanjem prisiljeni na zakup desetine privoljeti. Radi toga odpora smatrahu nas Turci buntovnici, te poslaše u naš vilajet 15 pandura, koji su Kršćanom razne namete ucjenjivali, novac i druge stvari oduzimali njima se grozili i zlostavljali ih. Radi toga opre im se narod u više krajeva; a kad su to Turci saznali, naslaše na naše krajeve velike čete, koje bi nas imale upokoriti.

Stoga pobojasmo se mi za naš život i imetak, jer predobro poznavasmo narav i svojstvo naših turskih vojnika, pred kojima nije ništa sigurno, te se seljani naše bliže okolice medjusobno dogovorismo, i što nas je jaćih ikriepćijih bilo, nas do 50 na broju iz selah: Slabinje, Petrinje, Čitluka, Tavija i Bačvana, te obsjednusmo brdo Balj, gdje kroz 2 ili 3 dana mirno stražismo nenapadnuti od Turaka, doćim su naši starci sa ostalom ćeljadi u obližnje šume se sakrili, da prebjegnu na ovu stranu kada se tomu prilika i potreba pružila bude.

Na nas navališe Turci istom u sriedu i to dolazeći u velikom broju od Dubice, te pošto smo mi vidili, da se proti tako pretežnoj sili opirati nemožemo prebjegosmo na ovu stranu.

U bjeđu proganjahu nas Turci, te nam mnogo blaga pootimaše, i mnogo kuća poharaše i popališe. Snami nisu bili seljaci iz Kalendera, Dvorišta i Strigove, te mi neznamo za nikakvu drugu bunu, do ove naše, niti smo skime u dogovoru stajali. Mi vodja nikakovih nismo imali, već smo bez vodja zajedničkim dogovorom sporazumili se.

Prigod (!) nasrtaja turskoga padoše s naše strane Lako Cviić i Božo Radojčić; a koliko je Turaka palo, to mi nemožemo znati, nu mno-

go ih nije moglo pasti, jerbo smo mi slabo oružani bili, te smo samo njekolicina malimi puškami providjeni bili.

Bezzakonja i nepravde koje od Turaka pretrpiti moradosmo, ne samo prigodom pobiranja poreza, već u obće dan na dan, neopisiva su, te nas dovedoše upravo do zdvojnosti, zaoto nije čudo, da smo se prem slabo oružani, ipak usudili turskomu nasilju i progonstvu oprieti.

Mi nismo nikada bili sigurni, od Turaka niti za svoj život, niti poštenje niti imetak, te nam je život u Bosni tako dozlogrdio, da se onamo više povratiti nemožemo, doklie njom Turci vladaju, i molimo stoga vašeg premilostivog cara, koji nas je ovamo primio i od turskog nasilja zaklonio, da nas ovuda nastani ili pod svojim zakriljem u našu domovinu natrag uvede, jer u njega jedinog uzdamo se mi u ovoj našoj bjedi i nevolji.

Zaključeno i podpisano.

№ 1262

133.

ZAPISNIK

SASTAVLJEN U STAZI DNE 10. RUJNA 1875.

P r i s u t n i : C. k. tajnik okružne oblasti: Makso Šojat: C. k. sudb. viečnik: Andrija Markovac, Obćinski načelnik: Grujo Baić, Perovodja: Dragutin Gjuričić.

P r e d m e t : Izvidjenje uzroka množtvenomu izselenju turskih podanika iz Bosne u područje c. k. austro-ugarske države uslied naloga c. k. gl. voj. zapovjedništva u Zagrebu kao kraj. zem. upravne oblasti od 29. kolovoza 1875. Pr. br. 1143.

Od nalazećih se u Stazi bosanskih bjegunaca pozvan bje pred ovo povjerenstvo Cvio Stanić, te nakon opomene na savjestno kazivanje istine preslušan bi kako sliedi:

Zovem se **C v i o S t a n i ć**, iz Slabinje, 53 god. star, grč. izt. vjere, oženit, otac 3 djece, poljodjelac, turski podanik, bjegunac.

1. Mi smo ovamo prebjegli od teške muke, koju više podnositi ne mogasmo, ostaviv svu našu lietinu i mnogo našega blaga, što se samo u zdvojnosti čini. Nas su Turci kod svake zgode gulili, mučili i tukli, žene i djecu nam sramotili; a sve druge nadmašise u svakovrstnom progonstvu i samovolji desetinari, panduri i spahije, kojima nikada željuace i džepove dosta natrpiti ne mogasmo. Progonstva i mrcvarenja što smo ih mi od istih pretrpiti morali, ne dadu sva ni opisati, a samo ih onaj vjerovati može, tko jih je sam doživio. U kratko označiti ću ih tim, ako rekнем, da su Turci s nami postupali gorje negoli sa ikakvom marvom.

Ta progonstva ne bijahu nikada tako težka, bezdušna i nečovječna kao što ove godine, kad nas htjedoše turski poglavice prisiliti na to, da uzmemo državnu desetinu naše obćine mi obćinari sami — uz preko-njeinu svotu od 1000 dukata od 50 kuća, u zakup, što mi našim imetkom nikako pokriti, ne bi mogli. Kad se mi tom zahtjevu riećmi opirasmo, dade nas bihaćki paša uapsiti u zatvor Kostajnički, gdje nas je on

sam sa Kajmakamom zlostavljao dotlie, doklie dadosmo očitovanje, da ćemo preuzeti na se desetinu.

Valjda radi tih prigovora zakupu desetine pošalje bihački paša u naše krajeve pandure svoje, da nas radi tog odpora plaćaju i globaline nam ucjene. Tom prigodom počinise nam ovi panduri neopisivih nepravda; te pošto isti razglasise, da se njima Kršćani opiraju, poslaše Turske oblasti u naše krajeve naročito u Kostajnicu i Dubicu velike čete, koje bi nas imale kao buntovnike proganjati i upokoriti.

Kad smo mi to čuli, odlučismo na ovu stranu pobjeći, i da se osiguramo proti navali Turaka sa strane dubičke, sastadoše se od više naših obližnjih mjesta mladji i krepkiji momci, te postaviše se kao straža na briegu »Balj«, dok bi mi ostali našu čeljad i blago na ovu stranu u sigurnost spremili.

Nu prije negoli mi sa našom selitbom gotovo bijasmo, navale na naše ljude, koji su slabo oružani stražu stražili, pretežno i dobro oružane turske čete, koje ih raztjeraše, te nas bjegajuće na samu obalu Une proganjaše. To mprigodom pootimaše nam Turci mnogo od našega blaga, popališe nam i poharaše naše kuće, tako da je mnogi od nas samo s nim na ovu stranu prebjegao što je na sebi imao, a sretnim se je scienio, da si je i sam život spasiti mogao.

Radi tolikih i tomu sličnih okrutnosti od strane Turaka moradosmo mi ovamo pobjeći i ovdje si utočište potražiti, te se neželimo više natrag u našu bijednu i opustošenu domovinu povratiti, doklie ondje Turci vladaju.

Ja o samom ustanku ništa poblize ne znam, jerbo kod istoga sudjelovao nisam, a i ovo što sam pripovjedao o njemu, znadem samo od drugih naših suseljana, koji su polag bili i nasrtaj Turaka odbijali.

Napokon molim vašeg premlostivog cara, da me on pusti ovdje se gdje nastaniti, da tako još koju godinu proživiti mogu.

Zaključeno i podpisano.

Nakon potvrde i odstupa istoga, pozvan bje pred ovo povjerenstvo Pane Dijaković, koji bje nakon opomene na izkazivanje istine pre slušan kako sledi:

Zovem se Pane Dijaković, iz Slabinje, 25 god. star, oženit, grč. ist. vjere, otac 2 djece, poljodjelac, bjejunac.

Pošto isti na pitanje suglasno izpovjeda kao i Cvijo Stanić, pročitana mu bje izpovjest Cvije Stanića, koju on, poslie upita, dali imade na istoj što promijeni ili joj što dodati — potvrđuje sledjećim:

Pročitana mi izpovjed sasvim je istinita, te ju ja sasvim potvrđujem tim dodatkom, da nisam niti ja kod ustanka sudjelovao, jerbo imadem mnogo ženske rodbine i njihove djece, koju sam morao na ovaj kraj prenieti.

Zaključeno i potpisano.

ZAPISNIK

SASTAVLJEN U STAZI DNE 11. RUJNA 1875.

P r i s u t n i : C. k. tajnik okružne oblasti: Makso Šojat, C. k. sudb. viećnik. Andrija Markovac, Obćinski načelnik: Gjuro Baić, Perovodja. Dragutin Gjuričić.

P r e d m e t : Izvidjenje uzroka mnogobrojnomu izselenju turskih podanika iz Bosne u područje c. k. austro-ugarske države uslied naloga c. k. gl. voj. zapovjedništva u Zagrebu kao kraj zem. upravne oblasti od 29. kolovoza 1875. Pr. br. 1143.

Od nalazećih se u Stazi bosanskih bjegunaca pozvan bje pred ovo povjereništvo: Jovan Kavedjia, te nakon opomene na savjestno kazivanje prслуšan bje kako sliedi.

Zovem se J o v a n K a v e d j i j a, iz Mirkovca, do 75 godina star, grč. izt. vjere, ulovac, otac 2 djece, poljodjelac, turski podanik, bjegunac.

1. Buna je kod nas nastala radi toga, jer tereti turski koji su u obće poznati nas k sdvojenju dovedoše.

Mi smo u najnovije vrieme našu desetinu uz svotu od 600 dukata u zakup primiti morali, jer smo k tomu prisiljeni.

Da je uslied toga medju nama nemir postao, jest shvatljivo, i radi toga napustili su Turci svoje jednomišljenike na nas, da nas plačkaju, haraju i mrcvare.

Mi smo taj napadaj turskog pućanstva suzbili, i posliedica toga bi, da Turci svoje čete na nas izaslaše.

Mi za našu obranu stadosmo istim na susret; medju nama dodje do ozbilnog sukoba, i jer mi dobro oružani nebijasmo, suzbiše nas Turci, ter započeoše nas harati, kuće nam paliti i naše blago otjerivati.

Uvidiv pogibelj, koja nam od strane Turaka prieti, prebjegosmo ostaviv svu našu lietinu na ovu stranu.

Mi Mirkovćani i susjedni obćinari sakupili smo se oko Porne kod Priedora, odkuda smo nasrtaj turski očekivali, i tu je došlo do sukoba s Turci.

Nas ustaša bilo 5 — 600 nu ja nemogu naznačiti koji je naš vodje bio, jerbo ja sam moje starosti radi kod toga sudjelovao nisam.

Jur poznati nečovječni čini turski i to preveliki tereti, samovoljno otimanje našega dobra, zlostavljanje i drugi sramotni čini. osobito što se ženskog spola tiče, dovedoše nas tako daleko, da mi volimo prije u vodi se potopiti, negoli u Tursku se vratiti.

U koliko je meni znano nije cielo pućanstvo na ovu stranu prešlo, i šta se je s onimi dogodilo, neznam.

Pomoć i zaštitu tražimo od vašeg promilostivog cesara, i samo pod njegovim krilom, voljni smo mi u našu se domovinu povratiti i njega kao gospodara pripoznati...

Zaključeno i podpisano

ZAPISNIK

SASTAVLJEN U STAZI DNE 11. RUJNA 1875.

Prisutni: C. k. tajnik okružne oblasti: Makso Šojat, C. k. sudb. viećnik: Andrija Markovac, Obćinski načelnik: Gjuro Baić, Petrovdja: Dragutin Gjuričić.

Predmet: Izvidjenje uzroka množtenomu izselenju turskih podanika iz Bosne u područje c. k. austro-ugarske države uslied naloga c. k. gl. voj. zapovjedništva u Zagrebu kao kraj. zem. upravne oblasti od 29. kolovoza 1875 Prbr. 1143.

Od nalazećih se u Stazi bosanskih bjegunaca pozvan bje pred ovo povjerenstvo: Petar Rušnov, te nakon opomene na savjestno kazivanje istine preslušan bje kako sliedi:

Zovem se Petar Rušnov, iz Mirkovca, blizu Priedora, priedorskog kajmakamata, 25 god. star, grč. izt. vjere, oženit, otac 1 djeteta, poljodjelac, turski podanik, bjegunac.

1. Ja sam sa mojim suseljani zato na ovu stranu prebjegao, jer turski nasilja više podnositi nemogoh.

Turci su nas osim pretjeranih daća po volji gulili, naše blago oduzimali, naš žene obežčastili, i poslednje vrieme tako daleko dotjerali, da su spahije sa svojim kmetovi na nas navalili, ter naš život i imetak u pogibelj stavili. Proti takovom napadanju i takovoj pogibelji moradosmo ustati i sebe od navale Turske braniti.

Suzbiv te zulumdije zagrozi nam još gorja pogibelj, jer vlada posla na nas svoje čete, da nas uništi. To dočuv, sakupismo se iz ciele okolice nas 5 — 600 ljudih, ter stadosmo kod Priedora, znajući da Turci odanle na nas navaliti hoće, na susret.

Prvo nego je do ozbiljnog sukoba došlo, pokušali smo mi mirnimi dogovori tu bunu utaložiti, ter smo u tu svrhu Turkom pisali, da od zuluma odustanu, ter naš položaj barem ponješto ublaže, t. j. mi htjedosmo mirnim putem od samoga cara polakšice dobiti. Nu Turci nehajaše za naše predloge, nasrnuše na nas kod Porne, gdje je do ozbiljnog sukoba došlo.

Mi neoboružani moradosmo sili turskoj uzmaknuti, ter progonjeni od Turaka povukosmo se u bližnje šume, gdje su naše obitelji i jedan dio našega dobra zaklonjeni bili, odakle smo na ovu stranu, jer nas Turci progoniše, naše kuće popališe, blago pootimaše, — prebjeci morali.

Grozno je bilo viditi taj metež u samomu bjeugu, te slušati plač i vrisak ženah i djece, te mnogo majci nestade djeteta, koje Turci njima iz naručja iztrgoše i sasjekoše.

Pod takovima okolnostima neima spasa za nas u Turskoj, i zaoto volimo svi do jednoga ovdje poginuti, negoli se natrag u našu domovinu povratiti.

Zaključeno i podpisano.

Poslie potvrđenja križom i odstupa Petra Rušnova, pozvan bje pred ovo povjerenstvo: Theodor Bokan iz Mirkovca, 30 godina star,

grč. izt. vjere, udovac, bez djece, poljodjelac, i poslie opomene na istinitu izpovjed, odgovara isti na pitanje:

Ja nisam sam ovdje iz moje okolice, i zato ne znam ništa manje ili više o turskom zulumu navesti, negoli moji suseljani, i pošto mi je znano, da drugi nemogu ništa drugo kazati, već što so je zbilo, te se ja pozivam na jur ubilježena njihova izkazivanja.

Po pročitaniu izpovjedi Petra Rušnova.

To i drugo ništa navesti ja nemogu, i tim potvrđujem da je Petar Rušnov sasvim iz mojih ustih govorio; nu napomenuti mi je samo, da ja kod ustanka sam sudjelovao nisam, jer sam kao najstariji u kući sa ženama, djecom i našim blagom u šumi ostati morao; istom onda kad su naši ustaše suzbiti bili, pridružismo se mi istim, ter pobjegosmo na ovu stranu...

Zaključeno i podpisano

№ 1262

136.

ZAPISNIK

SASTAVLJEN U STAZI DNE 11. RUJNA 1875.

Prisutni: C. k. tajnik okružne oblasti: Makso Šojat, C. k. sudb. viećnik: Andrija Markovac, občinski načelnik, Gjuro Baić, Petrovodja: Dragutin Gjuričić.

P r e d m e t : Izvidjenje uzroka mnogobrojnemu izselenju turskih podanika iz Bosne u područje c. k. austrougarske države, uslied naloga c. k. gl. voj. zapovjedništva u Zagrebu kao kraj. zem. upravne oblasti od 29. kolovoza 1875. Pr. br. 1143.

Od nalazećih se u Stazi bosanskih bjegunaca pozvan bje pred ovo povjerenstvo: Jovan Ćirić, te nakon opomene na savještno kazivanje istine preslušan bi kako sliedi:

Zovem se Jovan Ćirić, knežije Medjuvodje, rodom iz sela Mliečanice, priedorskog kajmakamata, preko 30. god. star, grč. izt. vjere, oženit, otac 4 djece, poljodjelac, turski podanik, bjegunac.

1. Da je Una (voda) tinta, a gavranov breg (veliko brdo) pero, nebi se mogli turski zulumi svi opisati. Nepravde, nečovječna i sramotna djela, nasilja svake vrsti, koje nam Turci činiše, dotjerali su nas do zdvojenja.

Spahije i desetari gule nas na sve strane, oni oduzimaju od nas više, negoli su svi naši proizvodi vredni.

Pri utjerivanju tih daća sbijaju se kod nas najgrozniji čini i nepravde, jer ako mi zahtjevom pobirateljah daćah nezadovoljimo, prisiljuju oni nas na izvršenje naših dužnosti raznovrstno; oni nas daju apsiti po pandurih, zlostaviti, i u sami svinjac zatvarati. Dogodjaja se je zbilo, da su Turci nas na kućni tavan zatvorili, pod nama vlažnim sienom ili slamom vatru podpalili, i nas dimom tako dugo gušiti dali, dok smo se pripravnimi očitovali naše posljednje blago prodati i ucjenjenu svotu njima namiriti.

To grozno postupanje prisililo je nas, samom veziru u Sarajevu se pritužiti, i to dočuv naše spahije i neposredne oblasti začeoše nas

jošto većma radi te prijave proganjati i spahije izaslaše na nas njihove kmetove muhamedanske vjere, koji nas plačkati i još groznije s nama postupati započеше.

To postupanje nemogismo više podnositi, ter ostadosmo i sbismo zulumdije-Turke.

Turska vlada, to začuv, i smatrajuć nas kao opornike, izasla svoje čete na naš vilajet, mi pako to saznav, sakupismo se nas 5 — 600 ljudi, obsjedismo Por... kod Priedora, te odanlie tražismo pismeno od Tura-ka, da od dalnjih nasilja odustanu, ter da našu prošnju samom caru predlože. Na naša pisanja sliedi odgovor, napadnućem turske čete na nas. Mi slabo oboružani, bili smo suzbiti i moradosmo se u šume, gdje su naši neslabi roditelji sa ostalom čeljadi nas čekali, natrad povući.

Progonjeći Turci uništiše sve, što im pod ruke dodje, zapleniše naše blago, a i množinu ljudstva, koje bježati nije moglo. Sama nejak a djeca neostadoše od turskoga maća pošteđena, jer je mnogoj majci djet e iz naručja iztrgnuto i pred očima iste i sasječeno, što se je i istoj majci kasnije dogodilo.

Čovječansko srce pući bi moralo nad grozotom, koju Turci tom zgodom počinise.

Takovi grozni čini prisiliše nas, da barem pojedini svoj život i nješto blaga spase, na ovu stranu prebjeći.

Turci su nas proganjajuć harali i sve naše dobro uništili. Pod takvima okolnostima nemože razborit čovjek od nas tražiti, da se mi u Tursku natrag povratimo, a i ogorčenost je među nama tako narasla, da mi jedan drugoga uza se živa viditi nemožemo.

Nisu pojedini samo Turci na celom okrutnom progonstvu krivi, već skoro svaki pojedini, jer i najzadnji Turčin hoće se našim gospodarom, da i samim carom nazivati.

O ustanku dogodivšemu se oko Kostajnice i na drugih strana, nije meni ništa znano.

Stoga molimo zaštitu premilostivoga vašega cara, koji nam neka izvoli ovdje priklonište podjeliti.

Zaključeno i podpisano.

Poslie potvrđenja križom i udaljenja, pozvan bi pred povjerenstvo: **Stevan Ćirić**, iz Mliečanice, oko 30 godina star, grč. izt. vjere, oženit, otac 3 djeteta, poljodjelac, te nakon opomene na kazivanje istine, preslušan bi nadalje kako sliedi:

Pošto je naših obćinara već više preslušano, te ja ne imam ništa drugo navesti, pozivljujuć se na njihovu izpovjest izkazuj izkazao je isti jednoglasno sa Jovanom Ćirićem, i zato mu bude potvrde radi gornja izpovjed pročitana potvrde radi.

Po proćitanju izpovjedi Ivana Ćirića: To je i moja izpovjed, te ju ja potvrđujem bez svake primjetbe...

Nakon potvrđenja, i udaljenja bi **Ostoja Milanović** pozvan i nakon opomene na kazivanje istine preslušan:

Zovem se **Ostoja Milanović**, iz Mliečanice rodom, 32 god. star, grč. izt. vjere, oženit, 3 djece, poljodjelac.

Pošto ispitani na pitanje jednoglasno sa gore navedenima svojim suseljanima izkazuje, bude mu potvrde radi izpovjed Jovana Čirića pročitana, ter isti upitat, jeli tu izpovjed potvrđuje ili istoj što primetnuti ima.

Nakon pročitavanja izpovjedi Jovana Čirića: Ja drugačije nemogu kazati, već kako se je stvan zbila; Jovan Čirić sve je kazao, kako stvari stoje, i ja njegovu izpovjed potvrđujem bez svake primjetbe i opazke ...

Zaključeno i podpisano tim da je gornje navode i Vase Milanović potvrdio.

№ 1262

137.

ZAPISNIK

SASTAVLJEN U STAZI DNE 11. RUJNA 1875.

Prisutni: C. k. tajnik okružne oblasti: Makso Šojat, c. k. sudb. viečnik: Andrija Markovac, Obćinski načelnik: Gjuro Baić, Perovodja: Dragutin Gjuričić.

Predmet: Izvidjenje uzroka množvenomu izselenju turskih podanika iz Bosne u područje c. k. austro-ugarske države uslied naloga c. k. gl. voj. zapovjedništva u Zagrebu kao kraj. zem. upravne oblasti od 29. kolovoza 1875 Prbr 1143.

Od nalazećih se u Stazi bosanskih bjegunaca pozvan bje pred ovo povjerenstvo: Trifun Mačak te nakon opomene na savjestno kazivanje istine preslušan bje kako sledi:

Zovem se Trifun Mačak, iz Prusaca, kod Novoga, Kostajničkog kajmakamata, 55 godina star, grč. izt. vjere, oženit, otac 7 djece, poljodjelac, turski podanik, bjegunac.

I. Mi smo Prusćani bili sve ovo posljednje vrieme mirni, te nismo mislili na nikakovu bunu ili izselenje, niti smo znali što o kakovom ustanku. Bihaćki panduri došli su doduše i u našu običnu te su nas po volji plaćkali, i zlostavljali, te su poslie toga sa našim otetim nam blagom u Knežpolje otišli, s Turci razglasiše naokolo, da su ih Kršćani poubijali.

Njekoliko dana zatim nahrupiše na naša obližnja sela turske čete, te ih počеше harati i paliti, a naročito Dobrlin i Vodićevo, te smo se radi toga i mi za naš život i imetak ustrašili, te počesmo na ovu stranu bježati. Turci nas u bjezu našem proganjahu, te nam tom prigodom mnogo blaga pootimaše, a dvojicu od naših Kršćana i ubiše naime: Jovana Gligića i Simu Kolundjića, koji su svoje blago branili.

Kao svi Kršćani u Bosni, tako moradosmo i mi uz prevelike zakonom odredjene terete, jošte svakojake druge samovoljne namete koli desetarah toli naših spahijah podnositi. Ovi nam oduzimahu mnogo više, negoli je zakonito odredjeno, a postupahu kod toga pobiranja poreza tolikom okrutnosti, koja se samo u Turskoj jošte dogoditi mogu. Kad nemogosmo naše daće odmah naplatiti svakako nas zlostavljahu, u svinjce nas zatvarahu, dimom, zimom i gladju nas moriše, da smo morali višeput i posljednju nam kravu prodati, da se samo tih

muka spasimo. Osim ovih daća imali smo jošte raznih drugih plaćati od naše osobe kao i od našega blaga, što je sve skupa često svu našu imovinu nadmašilo.

Nu pokraj svega toga podnosili bi mi mirno sve te terete, da nas nisu turske čete na gore navedeni način harati i naše nam kuće paliti počeli. Usled takovih bezzakonja i progonstva, nije nam bilo više u našoj domovini obstanka, te ju moradosmo ostaviti, ostavivši svu našu lietinu.

Radi toga molimo mi vašu vladu, da nas uzme u svoju zaštitu, jerbo se pod ovimi okolnostmi nemožemo natrag u našu domovinu povratiti.

Zaključeno i podpisano.

№ 1262

138.

ZAPISNIK

SASTAVLJEN U STAZI DNE 11. RUJNA 1875.

Prisutni: C. k. tainik okružne oblasti: Makso Šojat, C. k. sudb. viećnik: Andrija Markovac, Obćinski načelnik: Gjuro Baić. Perovodja: Dragutin Gjuričić.

Predmet: Izvidjenje uzroka mnogobrojnomu izselenju turskih podanika iz Bosne u područje c. k. austro-ugarske države usled naloga c. k. gl. voj. zapovjedništva u Zagrebu kao kraj. zem. upravne oblasti od 29. kolovoza 1875. Pr. br. 1143.

Od nalazećih se u Stazi bosanskih bjegunaca pozvan bje pred ovo povjerenstvo: Stojan Janjetović, te nakon opomene na savjestno kazivanje istine preslušan bje kako sledi:

Zovem se Stojan Janjetović, iz Prusaca, kod Novoga, kost. kajmakamata, 35 godina star, gr. ist. vjere, oženit, star 5 djece, poljodjelac, turski podanik, bjegunac.

1. Prolazeće turske čete učiniše nas pozornim, da negdje blizu nas nemir nastati je morao, a to potvrditim nadjosmo u riećih turskih vojnika, jer smo od istih začuti mogli, da su se Krščani oko Kostajnice pobunili. Te prolazeće čete započеше nas harati, naše blago otimati, a kasnije u okolici i kuće paliti. Ta čorda, a ne vojska otjera mnogo našega blaga, i vidiv mi, da oni u okolici kuće pale, da ljudstvo krščansko mrcvare, prebjegosmo mi, da naš život spasimo, na ovu stranu. Prigodom našega bjega progoniše isti nas, oteše nam množinu blaga, i kod te prilike usmrtiše Jovana Gligića i Simu Kolundjiju, jer su isti svoje blago spasiti, i snjim pobjeći htjeli.

O ustanku samom neznam iz svog osvjedočenja ništa; nu kako se glasa, prouzroćen je isti bihaćkimi panduri, koji su u Bosnoj krščanstvo plienili, zlostavili i svaka nasilja činili. Govori se, da su u Knežpolju Krščani tim pandurom suprostavili, i da je tim ustanak prouzroćen.

Kako su u obće, tako su i kod nas tereti nesnosni bili, jer su nas spahije, desetari i svi pojedini Turci po volji gulili, nas zlostavili, zatvorom i drugim nečovječjim postupanjem mućili.

Našu desetinu za ovu godinu, uzeo je neki Turčin iz Novog u zakup i tako je turska vlada odustala od nasilja nas na zakup iste pritjerati.

Kuće i kućišta neimam, lietina mi je poharana i zato nemogu u Tursku natrag se povratiti, i tim više ne, jer slični slučajevi u Turskoj opetuju se, i kad bi sve svojom marljivošću si štogodj stekao, Turci bi mi to oduzeli i odanle me pretjerali.

Zaključeno i podpisano.

Nakon toga bi Ostoja Babić iz Prusca rodnom, oko 20 god. star, grč. izt. vjere, naprvo pozvan, i pošto isti suglasno sa svojim suseljani Trifunom Mačak i Stojanom Janjetović izkazuje, bude istomu izpovjed Stojana Janjetovića pročitana, ter isti pozvat, da iskaže, jeli se njegovo izpovjedanje s istim Janjetovića slaže, dali ga potvrđuje ili što na njemu promjeniti imade.

Po pročitanju: Istu izpovjed potvrđujem time, da se svi grozni čini, koje su nam Turci počinili, nabrojiti nemogu, i da su osobito naše žene i djevojke turskoj bezsramnosti izvržene. Turčin kad se najede i napije, hoće silomice naš ženski spol obezčastiti, te nakon iste i silovati.

Zaključeno i podpisano.

№ 1262

139.

ZAPISNIK

SASTAVLJEN U STAZI DNE 11. RUJNA 1875.

Prisutni: C. k. tajnik okružne oblasti: Makso Šojat C. k. sudb. viećnik: Andrija Markovac, Obćinski načelnik: Gjuro Baić, Perovodja: Dragutin Gjuričić. —

Predmet: Izvidjenje uzroka mnogobrojnomu izselenju turskih podanika iz Bosne u područje c. k. austro-ugarske države usljed naloga c. k. gl. voj. zapovjedništva u Zagrebu, kao kraj. zem. upravne oblasti od 29 kolovoza 1875 Pr. br. 1143.

Od nalazećih se u Stazi bosanskih bjegunaca pozvan bje pred ovo povjerenstvo: Stojan Banjac, te nakon opomene na savjestno kazivanje istine preslušan bi kako slijedi:

Zovem se Stojan Banjac, iz Brekinje, niže t. Dubice u daljini od 2 sata, leži u briegu, Kostaj. kajmakamata, 25. god. star, grč. izt. vjere, oženit, otac 2 djeteta, poljodjelac, turski podanik, bjegunac.—

1. Naše občinstvo prebjeglo je na ovu stranu zaoto, jer se je dočulo, da Turci Kršćane oko Dubice i Kostajnice, zlostavljaju, njih ubijaju, blago im otimaju, i da isti od straha pred Turci na ovu stranu bježe. Taj glas zadao nam je takov strah, da smo ostavili naša dobra i ovamo prebjegli, bez da smo igdje s Turcima u sukob bili došli.

Dok smo se mi u bjegu nalazili poharali su i popalili Turci naše kuće.

Ja i moji suseljani, neznamo o samom ustanku ništa.

U celom svijetu poznati zulumi Turaka, da niti naš život niti naš imetak od Turčina siguran nije, biti će moga mnijenja uzrok ovomu ustanku, jer i sami naši obćinari bili su već zdvojenju blizu, kad su ih posljednje vrijeme Turci prisilili, da obćinsku desetinu u zakup primiti moraju, i kaf se naš položaj u Turskoj poboljšao nebi, i mi bi se ovamo izseliti morali...

Zaključeno i podpisano.

№ 1262

140.

ZAPISNK

SASTAVLJEN U STAZI DNE 11. RUJNA 1875.

Prisutni: C. k. tajnik okružne oblasti: Makso Šojat. C. k. sudb. viećnik: Andriia Markovac. Obćinski načelnik: Gjuro Baić. Perovodja: Dragutin Gjuričić.

Predmet: Izvidjenje uzroka mnogobroinomu izselenju turskih podanika iz Bosne u područje c. k. austro-ugarske države uslied naloga c. k. glavnog vojnog zapovjedništva u Zagrebu kao krajiške zemaljske upravne oblasti.

Od nalazećih se u Stazi bosanskih bjegunaca pozvan bje pred ovo povjerenstvo: Gjuro Ćirić te nakon opomene na savjestno kazivanje istine preslušan bje kako sledi:

Zovem se Gjuro Ćirić, iz Mliećanice, medju Priedorom i Dubicom, priedorskog kaimakamata, 45 god. star, gr. ist. vjere, oženit, 1 djeete, poljodjelac, turski podanik, bjegunac.

1. Sutra će biti 15 dana da sam ia i moji suseljani na ovu stranu prebjego, a uzrok tomu naznaćiti ću u kratko sledjećim:

Po sami postojećih propisih obavezani smo mi državi desetinu, a spahiji trećinu naših naravnih proizvoda davati. Proti toj daći nebi se mi nikad opirali, ali naša vlada daje svoju desetinu privatnim ljudem u zakup, ter tako stupa desetinar u prava države, i taj se nezadovolji sakupljenom desetinom. već uzima još jedanput toliko, ter nas pod zaštitom same vlade u ime sakupljene desetine na sve strane guli. Osim tih naravnih proizvoda ucienjuju desetari naše proizvode zelene, voća i t. d. i nametnu nam tako višeputa teret u ime desetine veći u gotovom novcu, nego što je sav proizvod vrijedan. Desetar u pratnji pandura običava nas pojedine u godini do 10 puta radi desetine pohoditi, i prigodom svakog dolazka prisiljeni smo mi njemu i njegovim pratiocem najbolja jela i piće t. j. što on baš zaželi pružiti.

Spahije primajuć svoju trećinu postupaju pri primanju samog žita mogu reći čovječanski; prihode od kukuruza, zelenine i drugih stvarnih ucienjuje spahija kao i desetar i tako se dogodi, da mi spahiji i desetaru sve naše naravne proizvode predati moramo, bez da jih sasvim podmirimo.

Naše potreboće pokrivamo mi od naše marve, koju prodamo. Za ovu godinu prisili nas vlada da naše iz 50 malih koliba sastojeće

se selo, obćinsku desetinu uz ucjenjenu svotu od 500 dukata primiti moramo.

Svi prigovori i sve prošnje ostadoše neuslišane, jer niti nam bihački paša, niti vezir iz Sarajeva, na koje se mi obratismo, pomoći nehtjede. To nasilje donuka nas, od samog cara našeg pomoć zatražiti, u koju svrhu mi zbilja i prošnju našu predasmo.

To začuv paša i vezir razaslaše pondure u naše strane, koji po njima kao opornike naznačene poliodjelce naše okolice uanšivaše. Od straha pred Turcima nastane medju nama nemir i uzrujanost, i u onoj vatri uhvatili smo mi našeg Mustaibega Ortagića i sina njegovog, ter smo prvomu, kog smo pustili, naložili, da ćemo mu sina onda slobodnim proglasiti, kad on naše uanšeničke na slobodu stavi.

Beg odgovorio je našoj želii, te smo mu sina odmah drugi dan na slobodu zdrava pustili. Usled toga i već gore navedene pritužbe na samog cara izašla turska vlada svoje čete na naš vilajet, i mi vidiv to, povukosmo se od straha u obližnje šume i gudurice, i pošto Turci naše kuće harati i paliti započеше, nakanismo mi na ovu stranu prebjeći.

Njekoliko nas iz svake obćine sakupi se, ter da omogućimo, da naše obitelji s onim blagom, što smo spasiti mogli laglje na ovu stranu prebjegne, stavismo se turskim četam na susret, ter smo ih u pojedinih klanicah dočekavali i zapriječili, da nemogu hitro kao što su nakanili na naše obitelji i blago nasrnuti. Tom prigodom došlo je 5 do 6 puta medju nami i Turci do sukoba, kod koje je prilike s jedne i druge strane mrtvih glava ostalo.

Mi smo bježati morali, ierbo su samo pojedini od nas malimi puškami providjeni bili, ter tako nemogosmo tursku navalu suzbiti.

... Prigodom našega bjeza nogibe mnogo naših liudih, a osobito djeca, koja zaostaše nemogući tako hitro bježati, te nogiboše od turske ruke. Navali turskoj opirali su se s nami susjedna sela: Mirkovac, Jelovac, Medjuvodje, Košća, Grbovo i Povladjevo, dočim su druga sela prama Dubici opet za se navalu tursku suzbijali: isto tako bilo je i oko Kostajnice, kako smo od drugih seljana čuli.

Gdje su Turci najprije na Kršćane navalili neznamo, jedino se je to čulo, da su Turci medju Priedorom Kostajnicom, Dubicom i Novi najprije na Kršćane navalili.

Kako je u obće naš imetak u Turskoj nesiguran, tako isto i naš život. Turci smiju nas iztući, a osobito spahije i desetari, koji pod zaštitom vlade stoje, smiju nas mrcvariti, bez da bi se zato pritužiti smjeli, jer ako ga i pritužim svjedočanstvo Kršćana nevalja, a kasnije nas oni još i gorje zlostavljaju.

U Priedoru samom dogadjalo se je svakojakih nasilja i samih umorstva, i akoprem ja poimence slučaja navesti nemogu, to se je malo koji Kršćanin sam ufao medju Turke ići, a da nestavi svoj život u pogibelj.

Kod nas je uobće poznato, da kod nas nijedna liepša žena ili djevojka od Turaka sigurna nije, oni ju otmu, sramote, a onda opet na slobodu puste.

Prigodom sadanjeg ustanka oteli su Turci meni i mojim susedjima više stotina rogatoga blaga, i nebrojeno krmaka, ja sam trpim

lime, što mi je 18 goveda i 14 krmaka, i druge moje prtljage odnešeno, štetu od 200 dukata, dočim naša občina najmanje 5000 dukata štete imade.

Ja u moju domovinu, dok Turčin tamo vlada neću ići, i molim, da vaš cesar premilostivan bude, da nas u svomu području nastani ili pod krilom njegovim i zaštitom svojom u našu domovinu natrag uvede. Naša je najvruća želja vašeg cara našim gospodarom imati.

Zaključeno i podpisano.

Poslie potvrđenja križom bude isti odstranjen, Mihajlo Milanović naprvo pozvat, te poslie opomene na kazivanje istine preslušan sljedećim:

Zovem se: Mihajlo Milanović iz Mliečanice priedorskog kajmakamata rodom, oko 75 godina star, grč. izt. vjere, oženit, otac 5 djece, poljodjelac, turski podanik, bjegunac.

Pošto Mihajlo Milanović u bitnosti sve kao Gjuro Ćirić izkazuje, budo istomu gornja izpovjed pročitana, koju isti tim potvrđuje, da je njemu samomu prigodom nastavše bune po Turcih 32 komada goveda, 3 konja, 18 krmaka, 6 ovaca, i sva druga sermija (blago) u ukupnoj vriednosti najmanje od 200 dukata oduzeto.

Zaključeno i podpisano.

Nakon potvrđenja i odstranjenja bude Gjukan Milanović pozvan, te nakon opomene na kazivanje istine sljedećim preslušan:

Zovem se Gjukan Milanović, iz Mliečanice, do 50 god. star, grč. izt. vj. oženit, otac 4 djece, poljodjelac, turski podanik, bjegunac.

Pošto na pitanje isti jednoglasno sa Gjurom Ćirić izkazuje, budo istomu gornja izpovjed pročitana, te isti izrazuje:

Meni pročitana izpovjed slaže se sasvim sa mojim izkazivanjem, ter ja istu u bitnosti sasvim potvrđujem, s tim dodatkom: da su turske čete prigodom nastavše bune od mene samog 28 goveda, 35 koza, svu rubeninu i postelinu i svu ostalu sermiju, a ktomu još 18 komada krmaka oteli; ja sam naime gledati morao iz šume, kako mi Turci moje blago sa paše tjeraju. Žene naše u naručju djecu imajuć trčale su za Turcima, ter jih zakljinjahu i moljahu, da im bar po jednu kravu ostave, da si djecu hraniti mogu, ali okrutni Turci ih protjeraju grožnjama da će ih inače sasjeći...

Zaključeno i podpisano.

№ 1262

141.

ZAPISNIK

SASTAVLJEN U OKUČANI DNE 18. RJUNA 1875.

Prisutni: Cesar. kralj. kotarski pristav Oriovačkog kotarskog ureda Škender Kathrein, Cesar. kralj. kotarski pristav kotarskog suda u Okučani Lovro Gross. Obćinski načelnik Petar Dragosavljević kao povjerenik. Obćinski bilježnik Gjuro Jagličić kao perovodja.

Predmet: Izvidjenje uzroka mnogobrojnom izselivanju turski podajnika iz Bosne u područje cesar. kralj. aust. ugarske države usljed naredbe cesar. kralj. glavnog zapovjedništva u Zagrebu kao krajiške Zemaljske upravne oblasti od 29. kolovoza t. g. broj 1143 od nalazeći se u općini Okučane bosanski bjegunac pozvan bje pred ovo povjerenstvo te nakon opomene na savjestno kazivanje istine bje isti pre-slušan, kao sledi.

Zovem se Cvio Panić turski podajnik iz Verbaškoga, nahije i kajmakamata Berbirske, 40 godina star, gerč. istoč. vjerezakona, oženjen, otac 5 djece, težak.

1. Kažite mi razloge radi koji vi sa svojim susjedi prebjegli iz Bosne ovamo.

Ad 1. Na nekoliko dana pred naše Preobraženje dočuli smo mi, da se kristjani u Hercegovini i u Bosnoj oko Dubice i Kostajnice, proti svojim kervnikom turkom podigla. Podjedno smo mi čuli, da su se Turci u našoj okolici dogovorili, nas sve odmjene posjeći, jerbo su se bojali da se i mi proti njima podići nećemo.

Na kakav ustanak proti Turkom, nije nam samima ni na um palo, već smo se svi bojali, i u strahu čekali, što će doći. Prije nego što su Turci na nas udarili, došao je dne 16. Kolovoza t. g. u naše selo neki Ostoja Kormanosa, te nam pripovjedi, da se je sa svih stranah proti Turkom podiglo, te je i nas pozivao, da proti Turkom ustanemo i sa sebe turski jaram stremo.

Nam je tursko gospodstvo dodijalo, te smo se mi odazvali pozivu Ostoje Kormanosa i obližnjih selah.

Štogod je moglo, podiglo je, dočim su naše žene i djeca u šumu pobjegla.

U noći od 16. na 17. Kolovoza t. g. pobjegoše svi Turci iz naše okolice u Berbir, gdje su se i oni u čete skupili. Pervi sukob s Turci bio je na Savi kod Jablanice, gdje su nas Turci razperšili. Posljedica toga bila je, da su naše žene i djeca počele na austrijsku stranu bježati. Turci su na to pošli prema mjestu Bistrici nedaleko od Verbaškog, gdje smo se opet s Turci na putu, Kerstova zvanom, sukobili, te nas oni i opet raztjeraše, što je za posljedicu imalo, da smo i mi mužki počeli na austrijsku stranu bježati, jerbo nismo mogli Turkom odoljeti, pošto bo neimadosmo dovoljno oružja i zaire. Tako se je zbilo, da sam i ja na nekoliko dana pred našu veliku Gospu na ovu stranu prebjegao.

Uzroci koji su nas na odpor proti Turkom potakli, jesu sljedeći:

Mi imamo u Bosnoj dva gospodara, najme i Cara i Spahiju. Oboica nas gule i od nas uzimaju štogod im se sviđi, tako da nama i našim obiteljijah od čitavoga prihoda, koji kervavim znojem zaradimo, najviše četvrti dio preostane, a što je još i gorje, tuku i zlostavljaju nas Turci, kada porez pobiraju, ljude u svinjac zatvoraju, ili vodom poliju pak u zimskoj noći prisile da vani noćivati moraju. Naše žene siluju, ljude ubijaju, cerkve naše pale, tako da se već zulom turski podnositi nije mogao, stoga smo se i podigli, želeći slobodu izvoštiti i nu kad nam to moguće nije bilo, moradosmo se amo preseliti, te u koliko je meni poznato ne želi si nitko od naših ljudih u Bosnu

preseliti se, jerbo nije moguće tamo dok Turci gospoduju, živjeti, jerbo Turčin ne smatra Hristijanina za čoveka, već za svoga roba po put marve, koja je samo za to dobra, da za Turčina radi i njega uzdržaje...

Zaključeno i podpisano.

№ 1262

142.

ZAPISNIK

SASTAVLJEN U STAZI DNE 19. RUJNA 1875.

Prisutni: C. k. tajnik okružne oblasti: Makso Šojat, C. k. sudb. viečnik: Andrija Markovac, Obćinski načelnik: Gjuro Baić, Perovodja: Dragutin Gjuričić.

Predmet: Izvidjenje uzroka mnogobrojnomu izselenju turskih podanika iz Bosne u područje c. k. austro-ugarske države uslied naloga c. k. gl. voj. zapovjedništva kao kraj. zem. upravne oblasti u Zagrebu od 29. kolovoza 1875. Pr. br. 1143.

Od nalazećih se u Stazi bosanskih bjegunaca pozvan bje pred ovo povjerenstvo: Gjuraraj Savić, te nakon opomene na savjestno kazivanje istine, preslušan bje kako sliedi:

Zovem se Gjuraraj Savić, iz Poljanice, kod Novog, kajmakamata kostaj., oko 42 god. star, grč. ist. vjere, oženit, 2 djece, poljodjelac, bjegunac.

1. Naša obćina o samom ustanku ništa nezna, i mi smo onda istom na ovu stranu prebjegli, kad su turske čete, koje su prama Kostajnici išle, nas harati započele, naime otimali su od nas naše blago, i drugu raznovrstnu robu; od pojedinih otimali su silomice kojekakove stvari, i kad smo opazili, da te čete haraju, i da su Dobrlin već popalili, prebjegosmo mi, da bar nešto blaga i život spasimo. Mi smo po noći na ovu stranu prešli, i tako smo susretu i napadađu Turaka izbjegli.

Akoprem su tereti nama po Turcih nametnuti nesnosni bili; i akoprem je naše vlastištvo i naš život u turskoj nesretan i mi pod Turcima svako zlo i svaku sramotu trpiti moradosmo, to mi ipak neimadosmo nakane, našu domovinu ostaviti, jer smo uvijek poboljšanje našeg položaja izčekivali od višje vlasti.

Pojedine slučaje nasilja, zlostavljanja i ubijstva, što su Turci počinili, nemogu nabrojiti...

Zaključeno i podpisano.

Po udaljenju bi Vid Lončina pozvat, i nakon opomene na izpovjed istine preslušan kako sliedi: Zovem se Vid Lončina, iz Poljanice, do 50 god. star, grč. izt. vjere, oženit, 8 djece, poljodjelac.

1. Ja sam sa mojima seljanima istom onda ovarno pobjego, kad su turske čete polazće u Kostajnicu nas harati i susjedne kuće paliti započele. Pobrinuti za život i imetak naš prebjegosmo jedne noći na ovu stran ostaviv naše dobro.

O samom ustanku neznam ja ništa, i akoprem su nam po Turci
nametnuti tereti nesnosni nebi mi, da nebi turske navale bilo, ovamo
prebjegli...

Zaključeno i podpisano.

№ 1262

143.

ZAPISNIK

SASTAVLJEN U STAZI DNE 19. RUJNA 1875.

P r i s u t n i : C. k. tajnik okružne oblasti: Makso Sojat, C. k. sudb.
viećnik: Andrija Markovac, Obćinski načelnik: Gjuro Baić, Perovodja:
Dragutin Gjuričić.

P r e d m e t : Izvidjenje uzroka mnogobrojnomu izselenju turskih
podanika iz Bosne u područje c. k. austro-ugarske države uslied naloga
c. k. gl. voj. zapovjedništva u Zagrebu kao kraj. zem. upravne oblasti od
29. kolovoza 1875. Prbr. 1143.

Od nalazećih se u Stazi bosanskih bjegunaca pozvan bje pred ovo
povjerenstvo: Jovan Vejić te nakon opomene na savjestno kazivanje
istine preslušan bje kako sledi:

Zovem se **J o v a n V e j i ć**, iz Mirkovca, kajmakamata priedorskog
40 god. star, grč. izt. vjere, oženit, 4 djece, poljodjelac, turski podanik,
bjegunac.

1. Ja sam prije 15 dana sa mojima suseljanima i bližjima obćina-
rima od sile turske ovamo prebjegnuo i da si život spasim ovamo pre-
bjeći morao.

Buna je medju nama zaoto nastala, jer terete turske a osobito one
desetinarah i naših spahijah podnositi nemogosmo. Desetinari su u ime
propisane daće po još dvaput toliko a tako i spahije više od njihove
trećine, od nas oduzimali. Osim toga ucjenjivali su pojedine proizvode
naše, i nas prisiljivali da u gotovini nama nametnuti teret platiti mo-
ramo. Naše stanje nasta zdvojno, a osobito onda se to dogodi, kad je
paša bihački nas prisilio na očitovanje, da mi u ime naše od 30 kuća
sastojeće se obćine našu desetinu uz svotu od 600 dukata u zakup primiti
moramo. Uslied toga nasta medju pućanstvom krććanskim ciele Bosne
nemir, i mi smo se riećima opirali, te terete na se primiti. Spahije naše
zaćuv za tu bunu, sakupiše seljaćtve bosanske muhamedanske viere ter
zapoće s njima .nas plaćkati, na što smo mi ustali i napadnike suzbili.
Nas kao buntovnike smatrajuć, izašla turska vlada svoje ćete na naš
vilajet; mi pako to vidiv skupili smo se obćinari iz jedno 7 sela, ter osta-
dosmo turskim ćetam na susret.

Pošto mi dobro oboružani nebijasmo, susbiše nas Turci natrag i
kad su te ćete naše blago plaćkati i naše kuće ćarati zapoćele, zapoće
bjeg na ovu stranu i mi smo da naše obitelji i nješto blaga .barem spa-
simo, Turke njeko vrijeme suzbijali i tim omogućili, da naši na ovu stranu
prebjegnu.

Tom prigodom t. j. našeg bjega odveli su Turci žene i djecu našu,
i najviše našega blaga.

Tom prigodom došlo je istinabog među nami i Turci do ozbiljnog boja, i po mome mnijenju palo je s obiju stranah mrtvih glava.

Kako ja mislim, bilo je nas ustaša među 5 ili 600, koji smo begove oko Porne kod Priedora zasjeli bili, i odkuda smo pisma s turskima oblastima, od kojih smo polakšice tražili, mjenjali.

Tko je povod tomu ustanku bio, to ja neznam, sigurno je pako da smo mi žitelji od 7 sela u broju od 600 najednoć oko Priedora sakupljeni bili, i da su nas odanlie turske čete odtisnule.

Turski okrutni čini ne mogu se nabrojiti; oni su nam naše blago samovoljno otimali; oni su nas zlostavljali, morili i naposljedku prisilivali, da im naše žene i djecu za bezsramne svrhe dademo.

Bezobrazluk njihov je tako daleko išao, da su oni naše žene i djecu pred nami sramotili i to je najviše povod našem zdvojenom stanju; i mi pod takovimi okolnostmi volimo prije ovdje poginuti, negoli se onamo povratiti, jer volim od vaše sablje, negoli od turskog zuluma i bezčašća poginuti.

Ni ustanku samom sudjelovali su snami sela; Mliečaniće, Jelovaca, Grbavci, Gradina, Jutrogošta, Marini, Paločište; iz ovih sela nenalazi se žitelja u ovoj okolici, jer kako čujem isti su preko Save u Gradiško okružje se preselili.

Ja neimam više ništa doprinieti...

Zaključeno i podpisano.

№ 1285*)

144.

ZAPISNIK

**ZAMETNUT POVJERENSTVENO U ČAGLIČU DNE 11 RUJNA 1875.,
USLIED NALOGA C. KR. GLAVNOGA ZAPOVEDNIČTVA U ZAGREBU
KAO ZEMALJSKE UPRAVNE OBLASTI OD 29 KOLOVOZA 1875,
PRAES. BROJ 1143.**

Prisutni: Alfred Boić perovodja od c. kr. gl. zapovedništva. Gjuro Baić, mjestni povjerenik. Ivan Švabić c. kr. sudbeni pristav. Mat. Sudić c. kr. accessista kao perovodja.

P r e d m e t: Jest izvidenje uzroka mnogobrojnomu izselivanju turskih podanikah u mjesecu kolovozu t. g. iz Bosne u područje c. kr. austro ugarske države.

Od u Bujavici, občine Čagličke nalazeći se bosanskih bjegunacah, bje pred ovo povjerenstvo pozvan Jandria Klopđzia, koji nakon opomene na savjestno kazivanje istine, sledeće u zapisnik daje:

Zovem se J a n d r i a K l o p d ž i a, rodom iz Pucara, nahije Dubičke, a kaimakamata Kostainice, 60 god. str, grč. izt. vjere, oženjen, otac 1 deteta težak, nepismen.

Ad 1. Neznam kako je se prošloga meseca buna u Bosni porodila, nego sam u ponediljak dne 16 pr. mj. sa svojom obitelji ovamo prebjegao glede ostali Kerščana od kojih sam čuo, da se je buna porodila; uzrok pako ovoj buni mislim daje taj, što je početkom mjeseca kolovoza

*) Pod arhivskim brojem 1285 nalaze se dokumenti od 144. do 158.

Krserdar iz Bihaća po nalogu pašinom došao u sela sa zakupnici desetine, te na njimi nasilja činio i što je zakupnik desetine procjenjujuć istu odviše plod godišnji visoko procjenio, na što su Keršćani videći da od ovogodišnjeg ploda njima ništa ostati neće, ustali te ovamo bježati počeli. Isti ovaj Krserdar guli i globi nas imućnije Keršćane kao štoje i k meni prošle godine došao te me zapitao, dali ja za hajduke znadem — a oni takovimi smatraju one Keršćane, koji nas kad kad o nečem boljem podučavaju — te me je zapitao dali možebit je i meni o takovom štogod poznato, pa kada bi ja odvratio, da ja za hajduke ništa neznam, to mi je on naložio, da mu imam naplatiti 6 dukata, na što sam vola prodati morao, te mu zatraženu svotu dati.

Nesamo da Keršćani medju Turci nikakova prava neuživaju i da Keršćani za svoj život, imetak, ženah i kćeri poštenja sigurni nisu, to ih zakupnici desetine i spaije pri pobiranju prvašnje i trećine toli nemilo globe, da im ništa od njihova godišnjeg prihoda nepriostaje, jer ja na primjer imao sam prošle god. 35 tovara kukuruza, od koga sam spaiji 14 tovara dao; imao sam 4 tovara ječma (a 2 1/2 mir.) od kojih sam 15 polovnjakah tojest 3 3/4 vag. spaiji dao; imao sam 20 tovara zobu, od koje sam spaiji dao 7 1/2 tovara; imao sam 30 polovnjaka proje, od koje sam spaiji 12 polovnjakah dao, imao sam pšenice 18 polovnjakah od koje sam 6 polovnjakah spaiji dao; imao sam 1 1/4 akova rakije, za koju sam zakupniku desetine 70 nč, a spaiji 50 nč platio. U ime askerije te sitnoga poreza kao i ostale gore označene hrane, dao sam zakupniku desetine 25 dukata i 25 fr. 75 nč a spaiji sam dao u ime sitnoga poreza na begluku 30 poslenikah i 3 funta masla. Moja zadruga sastojala je iz 9 osobah, pa kada ja iz gornjeg godišnjeg prihoda gore označenu svotu u novcu i trećine u naravi podmiriti moram, to je sasma naravno, da nam za živež ništa nepreostane i tako nije ni najmanje čudnovato, što sam ja ovamo prebjeći morao, a to tim manje, što Turci nas i inače bezkažnjeno zlostavljaju i svakaka nasilja na nami izveršuju; ja bi u ostalom i onako prebjeći morao, da se ova buna ni podigla nije, ali kada se je ova buna podigla, i kada sam vidio druge Keršćane, da na ovu stranu bježe, to sam tim milije ovamo sa šnjimi pobjegao. Ja neimam ni najmanje volje natrag se povratiti, što bi samo učinio onda, kada bi prieko tako uredjeno bilo, kao što je kod vas.

Zaključeno i podpisano.

№ 1285

145.

ZAPISNIK

**ZAMETUT POVJERENSTVENO U ČAGLIČU DNE 11 RUJNA 1875.,
USLIED NALOGA C. KR. GLAVNOGA ZAPOVEDNIČTVA U ZAGREBU
KAO ZEMALJSKE UPRAVNE OBLASTI OD 29 KOLOVOZA 1875,
PRAES. BROJ 1143.**

Prisutni: Alfred Boić perovodja od c. kr. glavnoga zapovedničtva. Gjuro Baić, mjestni povjerenik. Ivan Švabić, c. kr. sudbeni pristav. Mat. Sudić, c. kr. accesista kao perovodja.

P r e d m e t : Jest izvidjenje uzroka mnogobrojnomu izselivanju turskih podanikah u mjesecu kolovozu t. g. iz Bosne u područje c. kr. austro ugarske monarhije.

Od u Kričkah, občine Čagličke, nalazeći se bosanskih bjegunacah bje pred ovo povjerenstvo pozvan Jovan Pavić, koji nakon opomene na savjestno kazivanje istine sledeće u zapisnik stavlja:

Zovem se J o v a n P a v i ć, rodom iz Dvorišta, nahije i kaimakamata kostajničkog, 40 god. star, grč. izt. vjere, udovac otac 4 dece težak i bivši knez 15 godinah, nepismen.

Ad 1. Uzrok buni, koja je prošloga mjeseca u Bosni buknila, jest osim toga što su Kršćani po Turci veoma tlačeni i progonjeni, paša bihački. Isti je pozvao mene kao i ostale knezove iz obližnjih selah u Kostainicu pak nas je silio da desetinu u zakup primimo i pošto mi toga iz otaga uzroka učiniti hotjeli nismo, što naše 43 kuće u mojem selu svotu od 500 dukata izmoći mogle nebi, a da sav godišnji prihod da neprodamo, to mi je paša bihački iz džepa mur izvadio, te mi ga je murleisao na zapisnik u kojim sam se ja time u ime mogeg sela obvezao, da ću u ime desetine 500 dukata za tekuću godinu platiti.

Došav istu večer tojest dne 14 kolovoza t. g. kući, saobćim ovo mojim seljanom, na što oni izraziše, da u ovom iznosu desetinu izmoći nemogu, te da će pobjeći, na što su u istinu sutradan tojest dne 15 pr. mj. svi ustali i preko Une u područje c. kr. aust.-ugarske.

Isti dan pozvati su svi kućegospodari kršćanski i upitani, dali što znadu za bunu, što oni dakako zanjekaše kao i ja, jerbo o buni ništa znali nismo. Mi dadasmo na to i svoje podpise. Turci se tog dana oružaje i potajice dogovarali, iz čega se je glas raznio među Kršćani, da jih Turci kane iste noći proganjati i sasjeci. Taj nas glas uznemiri tako, da smo bojeći se za svoj život ostavili svoju domovinu i prebjegli preko u Austriju tražeći ovdje utočište.

Uzrok pako, zašto mnogobrojno pučanstvo iz Bosne bježi, navest ću u kratko sljedećim:

1. Odnosaј crkveni. Kršćani neima radi svoje vjere nikakovih prava, koja uživaju muhamedanci. On niti smije crkve graditi, niti negibivog imetka si steći, kao što ga i u nikakovu službu nepripuščaju. Dosliedno tomu vlada u bosanskih Kršćana veliko nevoljničtvo.

Kršćanin se smatra robom, te dobiva kao takav samo po komad zemljišta od spahije na obrađivanje i kultiviranje, od kojega mora Kršćanin i državi i spahiji velik danak plaćati. Ako Kršćanin svoju zemlju liepo obradi, te se ista njegovom spahiji svidi, oduzme mu on tu zemlju po volji te ga sa svog kućišta protjera. Već ti odnošaji čine nam položaj naš nesnosnim.

2. Danak državi je pred nekoliko godina desetinu svih naravnih plodina, a lani već po jednu osminu; spahinski pako danak iznosi jednu trećinu svih plodina.

Državi danak daje država u najam bogatim muhamedancem na javnoj dražbi, te ga oni ili sami ili po knezovih selskih pod moraš kupiti dadu. Taj danak nedaje se više u naravi, već ga zakupnici prema vriednosti plodinah i pogodjenoj zakupnini na pojedine kuće razporezuju i u gotovom novcu traže i na silu utjeruju. Taj danak narasao je uslied tog izdavanja u zakup kroz poslednjih nekoliko godina barem na petputa,

jerbo su bile godine plodne; a ove godine, koja je loša bila nehtjedoše više danak državi u zakup uzeti, jer ga već lani utjerati nemogahu; stoga bijaše od turske vlade naloženo, da knezovi i starješine kršćanskih obćina ucjenjenu svotu u ime desetine sami utjerati imadu. Pošto je nemogućnost nastala, da se ta svota od siromašnog pućanstva utjera, gonile su turske oblasti knezove i načelnike i same pojedine poljodjelce na utjerivanje ove daće, i jer ovi tomu nalogu zadovoljiti nemogahu, zatvarali su iste kao opornike (renitente), jer Turćin nije uviditi htio, da narod ne može da plati, već da neće.

Već taj nesnosni danak, kao i neobićni i težki način utjerivanja tog danka, prisilio je pućanstvo da ostavi svoju domovinu i traži zaštitu u susjednoj kršćanskoj vlasti.

Osim tog tereta, koga pućanstvo jedva pokriti može, mora se spahiji jedna trećina plodinah u ime daće davati, koju su spahije po primjeru turskih zakupnika i državnog činovništva takodjer pretjerano procjenili, te od naroda u gotovu novcu zahtjevaju i velikom okrutnosti utjerivaju, odganjajuć mu na silu blago i otimajuć mu hranu i živež.

Napomenuti moram, da obićno bolji spahije sa samom trećinom se zadovoljavaju, te se ovo gore navedeno samo iznimkom smatrati imade.

3. Nadalje je Turćin gospodar ćitavog gibivog i negibivog našeg imetka, te nam smije bez ikakve kazne svojih oblastih oduzeti. Kad on dodje u našu kuću pa mu se bud koja stvar sviđi, on ju oduzme, pa bila to i po dva vola, a mora mu se pripraviti ili izpjeci, što god hoće. Kako je sa sigurnosti imetka tako je i sa sigurnošću osobnom. Turćin smije nekažnjeno silovati i obezćastiti kršćanske žene i djevojke, što više i ljude boubijati, a nitko se nesmije radi toga potužiti, jerbo ga nitko slušati neće.

Pod takovimi okolnostmi neima nam u Turskoj više obstanka, te se neželimo onamo više povratiti, i molimo zaštitu vaše kršćanske vlasti.

4. Ja nemogu nikakov pojedini slućaj navesti, da je koja obitelj obezćasćena, jerbo se svijet i boji i stidi takovih stvari navesti i pripovjedati. Slućajeva se je više dogodilo, da je Kršćanin od Muhamedanca poginuo, da su djecu noževi sasjekli, nu ja od moje strane nisam bio nikada polag, jerbo stanujem u varošu.

O ustanku samomu nije mi drugo ništa poznato, van da je isti, ako zbilja postoji zulumom turskim prouzroćen, jer kako već prije navedoh Turci su radi utjerivanja Kršćanom nametnutog poreza istog prouzročili napadajuć na knezove, načelnike i imućnije kršćanske podanike.

Iz Kostajnice: moje parokije je sve ovamo prebjeglo sa ženama i djecom, a što je ostalo, ćujemo, da je sve poharano i popaljeno.

Nakon proćitanja potvrđujem od rieći do rieći, i dodajem na pitanje da ja kao župnik broj mojoj parokiji spadajućih kršćana neznam, jer se popis vrhu istih kao i vrhu novo kršćane djece voditi mi je zabranjeno, jer u tom popisivanju kršćanskog stanovništva smatraju Turci agitranjem proti njim.

Moja parokija postoji iz sljedećih mjesta: Kostajnica, Petrinja, Gumljani, Tavija, Slabinja, Mrakodol.

Stanovite plaće mjesečno ili godišnje ja neimam, već mi se plaća za svaki crkveni čin po mogućnosti, a običaj je u mojoj parokiji, da mi svaki gospodar, koji volove posjeduje, od svakog vola po 10 oka žitka daje...

Zaključeno i podpisano.

№ 1285

146.

ZAPISNIK

**ZAMETNUT POVJERENSTVENO U ČAGLIĆU DNE 11 RUJNA 1875,
USLIED NALOGA C. KR. GLAVNOGA ZAPOVEDNIČTVA U ZAGREBU
KAO KRAJISKE ZEMALJSKE UPRAVNE OBLASTI OD 29 KOLOVOZA
1875, PRAES. BROJ 1143.**

Prisutni: Alfred Boić perovodja c. kr. gl. zapovedništva. Tešo Stojanović, mjestni povjerenik. Ivan Švabić, c. k. sudbeni pristav. Mat. Sudić c. kr. accessista kao perovodja.

Predmet: Izvidjenje uzroka mnogobrojnomu izselivanju turskih podanikah u mjesecu kolovozu t. g. iz Bosne u područje c. kr. austro — ugarske države.

Od u Lovskoj, občine Čaglicke, nalazeći se bosanskih bjegunacah, bje pred ovo povjerenstvo pozvan Simeon Kaić paroh, koji nakon opomene na savjestno kazivanje istine, sledeće u zapisnik daje:

Zovem se Simeon Kaić, rodod iz Božića, Dubičke nahije, kaimakamata Kostainičkog, 42 godine star, grč. izt. vjere, oženjen, otac 5 dece, paroh bivši paroh u Božiću, pismen.

Ad 1. Početka bune ja znati nemogu, pošto je meni poznato da su svi Kerščani najedanput ustali i u područje c. kr. aust.-ugar. države bježati počeli, kada je na zamolu zakupnikah desetine i spaija bihački paša poslao u naša sela serdara, da Kerščane koji su počeli sa beglukom nezadovoljni biti, prisili na ovo. Kada je serdar Kerščane zlostavljanjem i zatvorom siliti počeo, raznese se ova viest po svih selih, a na oto Krščani bojeći se nasilja i zlostavljanja od Turakah počese svi ovamo bježati što videći ja, — isto učini. Uzrok svemu tomu jesu spaije i begovi kao i age koji od Kerščana sav godišnji prihod u ime desetine i trećine uzimaju i koji Kerščane u njihove praznike i blagdane kada sebi neradu i kada bi se rado bogu pomolili, pritjeruju, da im na begluku bezplatno raditi moraju; jer Turci na Kerščani svakojaka nasilja činu, zlostavljajuć i tukuć ih i zlorabeć njihove žene i kćeri, jer Kerščani sa Turci nikakove ravnopravnosti neuzivaju, koji naš zakon očito preziru. Proti ovom nasilju Turakah, Kerščani pred oblastim nikakove zaštite neimaju, ako prem se oni često pritužuju. U dokaz da Turci Kerščane proti nasilju spaija, begovah i inih Turakah u zaštitu neuzimaju, navadjam nekoliko primjera:

Alija Canić iz Banjaluke udavio je g. tek. u svom čardaku dne 24 svibnja Cviju Čadju iz Vojskove radi toga, što mu ovaj na begluk ići mogao nije, pa kada je radi ovoga zločina tužba kod kaimakama gradiškog podnešena, zatvorili su oni toboz Canića, nu nakon nekoliko danah pustili su ga bezkažnjeno kući.

Dne 15 svibnja tek. god. kada su kmetovi kod Ibrahima age Pezića u Božića selu na begluku bili, uvukao je Pezić svoju kmeticu Maru N. te ju je tri dana i tri noći zlorabio radi kojega nasilja se ona pritužiti smjela nije, kao što se i u obće Keršćani pred turskimi oblastmi prituživati nesmiju, jer se boje kasnije osvete Turakah. Naš vjerozakon Turci ni naimanje ne štiju, jer kada sam ja na naš spasovdan o. g. u crkvi u Moštanici, službu božju veršio, došao je pašibeg Cerić iz Dubice u crkvu te je pljuvao na svetce i na evanđelje a osim toga ostali Turci u našoj crkvi se nepristojno ponašaju.

Turci Keršćanom nedozvoljuju da škole svoje po selih imadu pa neznajući turski čitati silu nas na njimi povoljne podpise kaimakomom i spajam, bez da nam je poznato, što je saderžaj dotičnog pisma ili zapisnika u otoj sednici sastavljenoga a za sadržaj ni priupitati se nesmijemo, jer nam je dovoljno poznato, da bi tada uapšeni bili.

Da opravdam svoju izjavu da zakupnici desetine i spaije Keršćane pri pobiranju prvašnie i trećine globe, navadiam koliko sam prošle godine vodišnjega prihoda imao i što sam iz toga sve podmiriti morao.

Od 100 sepeta kukuruza dao sam zakupniku desetine 40 a spaiii 31 sepet; sena sam imao 4 voza, za koje sam zakupniku desetine 2, a spaiii 5 dukata platio. Šliiva sam imao 4 polovnjaka od kojih je zakupniku desetine 1 a spaiii 3 nolojnjaka zanalo, a osim toga sam morao sam zakupniku desetine 3 f a spaiii 4 f iz toga uzroka platiti. što oni uzverdiše, da je šljiva više bilo nu da sam ih ja pojео i kermkom oteresao.

U ime sitnarija tojest proizvoda u bašči morao sam zakupniku desetine 10 f, a spaiji 3 f. 80 ne uz sav kupus i oku masla dati; u ime askerije i poreza platio sam 2 dukata što je po seoskom knezu tako podieljeno, da onaj koji više ima u ime toga više i plati. Moja obitelj sastoji iz sedam osobah koju ja po ovom razloženju sa mojim godišnjim prihodom podnipošto uzdržavati mogao nebi, da paroh nisam jer i ono malo što mi moji župljani daju jest veoma neznatno.

Pod ovimi daklem okolnostmi neće se Keršćani više povratiti, nu voljni bi bili oto još učiniti, kada bi im se prava onakova dala, kao što ga i Turci uživaju i kada bi im bilo zajamčeno, da će odsele prieko red, mir, sigurnost za život, poštenje njiovih žena, i štovanje njihovoga vjerozakona vladati, nu oto od Turčina izčekivati nemožemo nego se nadamo, da bi ovo koja druga moć uzpostaviti mogla...

Zaključeno i podpisano.

№ 1285

147.

ZAPISNIK

**ZAMETNUT POVJERENSTVENO U ČAGLICU DNE 11. RUJNA 1875.
USLIED NALOGA C. KR. GLAVNOG ZAPOVEDNIČTVA U ZAGREBU
KAO KRAJIŠKE ZEMALJSKE UPRAVNE OBLASTI, OD 29 KOLOVOZA
1875, PRAES. BROJ 1143.**

Prisutni: Alfred Boić, perovodja od c. kr. gl. gl. zapovedničtva.
Gjuro Baić, mjestni povjerenik. Ivan Svabić c. kr. sudbeni pristav.
Mat. Sudić c. kr. accesista kao perovodja.

Predmet: Jest izvidjenje uzroka mnogobrojnomu izselivanju turskih podanikah u mjesecu kolovozu t. g. iz Bosne, u područje c. kr. austro ugarske države.

Od u Kričkah, občine Čagličke nalazeći se bosanskih begunacah, bie pred ovo novierenstvo pozvan Risto Ećim, koji nakon opomene na savjestno kazivanje istine, sledeće u zapisnik daje:

Zovem se Risto Ećim, rodod iz Mirkovca, nahije kaimakamata Priedorskog, 30 god. star, grč. izt. vjere, oženjen, otac 5 dece, težak, nepismen.

Ad 1. Nemogavši Kerščani već terete podnositi pošli su oko nolvine prošloga mjeseca ovamo prebijavati, a kada sam ja oto onazio, to sam i ja sa svojom porodicom ovamo prebjegao. Turci na Kerščani svakojaka nasilja, koja si čovjek samo pomisliti može bezkaznjeno izvršuju: zakupnici desetine i spaije, ucjenjuju pravu vrednost godišnjega prihoda, uzmu nolvinu takovoga u ime desetine i trećine a drugu polovinu uzmu u ime sitnoga poreza, tako da nam ništa neostaje. Kada sam sa prošlogodišnji deset danah oranja kukuruza obrao, dobio sam 150 sepeta, od kojih si je desetar 60, a spaija 73 sepeta uzeo; kadasam sa dva dana oranja 6 tovara (2 1/2 vag.) ječma dobio, dao sam desetaru 11 nolvnjakah (10 polovniaka = 1 tovar) a spaiji 3 tovara 5 polovnjakah; sa sedam dana oranja dobio sam 20 tovara zobi, od kojih sam desetaru 4 tovara a spaiji 7 tovara i 5 polovnjakah dao; dobio sam sa 4 dana oranja 10 tovara pšenice, od koje sam desetaru 2 tovara i 5 polovnjakah a spaiji 4 tovara dao; sena sam imao 6 vozova, od kojih sam polovicu spaiji dao, dočim sam desetaru u ime takove te sitnicah, koje nisu više od 5 dukata vredile, morao dati 6 dukata a spaija jer sitnice u naravi više od polovine uzeo.

Moja obitelj sastoji iz 13 osobah koje mi sve priko godine zemlju obdelavati pripomažu, na kada ovo sve spaiji i desetaru dadem a osim toga sitnoga poreza 30 fr. platim, to nam ništa za živež nepreostaje, nego moramo ako marve imamo takovu prodavati i prehranjivati se, a ako neimamo, to si moramo u trgovacah posudjivati.

Svi smo se u trgovcakh zadužili, teret je već više koih nam se nepravedno i po volji zakupnika desetine te spaija nameću zatim svakovrstni zulumi i nasilja Turakah, koji nas bez razlike bezkaznjeno tuku od nas otimaju i naše žene oskrvnjuju, već više podnositi kadri nismo, te smo morali, ovamo prebjeći; a da nas je upravo nužda ovamo prebjeći prisilila, to od tud proizlazi, što mi nebi upravo sada, gdje bi godišnji plod sakupili, ovamo prebjegli, da nam je tamo dobro bilo.

Ja nemogu stanoviti čina navesti kojih su se Turci prama Kerščani krivi učinili, nu u kratko oni činu od nas, što im je volja, pa stoga se ja podnipošto više natrag povratiti neću, jer sam izvan turskoga carstva barem za svoju glavu siguran, nu bio bi pripravan se natrag povratiti, ako bi se u Turskoj kakovi red napravio i ako bi mi Kerščani kakovo pravo i zaštitu tamo postići mogli...

Zaključeno i podpisano.

ZAPISNIK

**ZAMETNUT POVJERENSTVENO U ČAGLICU DNE 11 RUJNA 1875,
USLIED NALOGA C. KR. GLAVNOG ZAPOVEDNIČTVA U ZAGREBU
KAO KRAJISKE ZEMALJSKE UPRAVNE OBLASTI OD 29 KOLOVOZA
1875, PRAES. BROJ 1143.**

Prisutni: Alfred Boić perovodja od c. kr. glavnog zapovedništva. Giuro Baić, mjestni povjerenik. Ivan Švabić c. kr. sudbeni pristav. Mat. Sudić c. kr. accesista kao perovodja.

Predmet: Jest izvidjenje uzroka mnogobrojnemu izselivanju turskih podanikah u mjesecu kolovozu t. g. u područje c. kr. austro-ugarske države.

Od u Kričkah, občine Čagličke, nalazeći se bosanskih bjegunacah bie pred ovo povjerenstvo nozvan Stojan Bućma, koji nakon opomene na saviestno kazivanje istine sledeće u zapisnik daje.

Zovem se Stojan Bućma, rodod iz Dvorišta, nahije i kaimakamata Kostainičkog, 45 god. star, grč. izt. vjere, oženjen, otac 4 dece, težak, nepismen.

Ad 1. Dne 14 pr. mj. bio sam sa našim seoskim knezom Jovanom Pavićem pred našom u Kostajnici, gdje je ovaj njega na silu pristjerao, da je desetinu u zakup primiti morao, a kada su ovo naši seljani po našem povratku saznali i nešto se je već među tim razneo glas po našem selu, da je buna buknuła i da Turci Kerščane nemilo tuku i ubijaju po drugih seli nam blizu ležećih, pobjegosmo mi Kerščani iz našega sela u nedilju dne 15 pr. mj. u područje c. kr. aust-ugar. države. Zakupnici desetine, te spije uzimanjem prekomjernim prvašnje i trećine, strašno nas gule, ostali Turci na Kerščani bezkaznjeno svakojaka nasilja činu jer iza zakupnika desetine i spaije preostalu našu sirotinju od nas otimaju i tuku nas.

Kerščanom je u Bosni nalazećim se u mjesto, da im je bolje bilo, kao što su na njihove mnogobrojne pravedne pritužbe očekivali, postojalo je svakim danom sve to večma gore pa bi bili morali i onako ovamo prebjeći — sve da nije sadašnja buna buknuła, jer pod jesen desetinu i trećinu izmoći mogli nebi, a zakupnici desetine i spaija pobirajuć takovu zlostavljao bi nemilosrdno onoga, koji izmoći mogao nebi, što Kerščani znajuć umakli su za vremena.

Ja sam zakupniku desetine i spaiji od prošlogodišnjeg ukupnog prihoda dao 78 tovara razne hrane, tojest 2 trećine doćim je meni samo 1 trećina prihoda za moih 21 osobu za živež ostalo sa kojim sam ja preostatom jedva božićevati mogao, te sam morao čitavoga proleća i leta ono nešto malo blaga prodajuć sebi hranu kupovati. Hranu daklem za toliko osobah kupovati čitavu godinu trudit se i mućiti se, a onda opet pod jesen čitavu ljetinu zakupniku desetine i spaiji dati, to je odviše, — izdržati se više moglo nije, pa morali smo zaoto ovamo prebjeći; mene Turci zlostavljali nisu jer sam ja malo bolje od drugih stojao i mogao sam jim, te sam i davao, bez prigovora upravo onoliko, koliko je zakupnik desetine ili spaija zahtjevao, ali

od ovih zlo bijaše mojim drugim suseljanom, jer oni njim desetinu i trećinu izmagati mogli nisu pa tada bi ih spaija i zakupnik desetine skoro uvijek zlostavljao, o čem sam se uvijek kao seljanin osvjedočio. Osobito je zakupnik desetine Alibeg Averić iz Priedora sve Keršćanke u našem selu, koja mu se je dopala zlorabio, te je u obće sa svakim nečovječno i barbarski postupao, pa je dapače i meni koji sam mu uvijek uredno davao, što je zahtijevao, jednom hotio udariti kolcem po glavi toga radi, što sam mu jednom sasvim uljudno i moleć prigovorio da odviše od mene ztražuje.

Moja duševna moć je odviše preslaba, da ja nabrojam i opišem sve opačine, zulume i nasilja, koja su Turci na nami Keršćani pored svih naših tužba, bezkaznjeno činili — pa bies neka nosi tursko gospodstvo, ja se tamo nevraćam.

Tverdim moj izkaz sa dodatkom, da vam se zahvaljujem, što ste me u vašu zemlju pod zaštitu primili, gdje sam barem za svoju glavu siguran, a dalje kako bog da.

Zaključeno i podpisano.

№ 1285

149.

ZAPISNIK

**ZAMETNUT POVJERENSTVENO U ČAGLICU DNE 11 RUJNA 1875.
USLIED NALOGA C. KR. GLAVNOG ZAPOVEDNIČTVA U ZAGREBU,
KAO KRAJIŠKE ZEMALJSKE UPRAVNE OBLASTI OD 29 KOLOVOZA
PRAES. BROJ 1143.**

Prisutni: Alfred Boić, perovodja od c. kr. gl. zapovedništva. Tešo Stojanović, mjestni povjerenik. Ivan Švabić, c. kr. sudbeni pristav. Mat. Sudić, c. kr. accesista kao perovodja.

Predmet: Jest izvidjenje uzroka mnogobrojnomu izselivanju turskih podanikah u mjesecu kolovozu t. g. iz Bosne u područje ces. kralj. austro-ugarske države.

Od u Bujavici, občine Čagličke, nalazeći se bosanskih bjegunacah bje pred ovo povjerenstvo pozvan Lazo Bižić, koji nakon opomene na savjestno kazivanje istine, sledeće u zapisnik daje:

Zovem se Lazo Bižić, rodом iz Suvaje, nahije Dubičke, kaimakamata kostainičkog, 45 god. star, grč. izt. vjere, oženjen, otac 6 dece, težak nepismen.

Ad 1. Meni nije poznato, kako se je prošloga mjeseca u Bosni buna podigla nego videći da Keršćan u područje c. kr. austro-ugarske države bježe, pobjegao sam i ja za njimi ovamo, a oto sam ponajviše iz otaga uzroka učinio, da me Turci usled nastale bune ubili nebi. Nam je Keršćanom prieko u Bosni bilo veoma teško živjeti, jer Turkom u ničem ravnopravni nismo, jer smo po zakupnici desetine i spaijami veoma tlačeni, pošto nam oni čitav godišnji prihod oduzmu, a nami ništa za živež neostave, jer nas oni bezkaznjeno svakom prigodom zlostavljaju.

Da je meni prieko u Bosni teško obstati bilo, to proizlazi odtud, što sam ja na primjer prošle godine imao 200 sepeta kukuruza, 15 vagana ječma 3 3/4 vag. proje, sena kao i ploda u bašči i što mi nakon podmirenja desetine trećine od ovoga prihoda ništa ostalo nije i što sam ja moju iz 15 osobah sastojeću obitelj morao izhraniti iz blaga.

Kada daklem mi Keršćani uzaludno čitavu godinu raditi moramo, bez da imamo kakovu korist od toga i kada nam život, poštenje žena, i sve što nam je milo, od turskog nasilja, koje baš turske oblasti time unapredjuju, što Turke na naše pritužbe nekaznu, sigurno nije, to smo ovamo prebjeći morali, a ja bi bio morao i onako prebjeći da se ova buna ni porodila nije.

Natrag se podnipošto volje povratiti nemam, jer kao što sam naveo, nikakove zaštite i sigurnosti kod Turakah nema...

Zaključeno i podpisano.

№ 1285

150.

ZAPISNIK

**ZAMETNUT POVJERENSTVENO U ČAGLICU DNE 11 RUJNA 1875,
USLIED NALOGA C. KR. GLAVNOG ZAPOVEDNICTVA U ZAGREBU,
KAO KRAJIŠKE ZEMALJSKE OBLASTI OD 29 KOLOVOZA 1875,
PRAES. BROJ 1143.**

Prisutni: Alfred Boić perovodja od c. kr. gl. zapovedništva. Tešo Stojanović, mjestni povjerenik. Ivan Svabić c. kr. sudbeni pristav. Matia Sudić c. kr. accesista kao perovodja.

Predmet: Jest izvidjenje uzroka mnogobrojnomu izselivanju turskih podanikah u mjesecu kolovozu t. g. iz Bosne u područje c. kr. austro-ugarske države. Od u Bujavici, občine Čagličke, nalazeći se bosanskih bjegunacah, bje pred ovo povjerenstvo pozvan Blagoja Vučićević, koji nakon opomene na savjestno kazivanje istine, sledeće u zapisnik daje.

Zovem se Blagoja Vučićević, rodod iz Pobrđjana, priedorske nahije i kaimakamata, 35. god. star, grč. izt. vj. oženjen, otac 2 dece, težak posljednje vreme u Čelebinci, nepismen.

1. Opazivši da prošloga mjeseca Keršćani u područje c. kr. aust. ugar. države bježe i saznavši, da turci Keršćane zlostavljaju i ubijaju, pobojavao sam se za svoj te svojih život našto sam u subotu dne 21 pr. mjeseca sa svojom obitelji ovamo prebjegao dočim sam se sa istom od utorka dne 17. pr. mj. po šumami sakrivao. Uzrok ovoj buni jest po mojem mnenju taj, što je paša Bihački naše knezove pritjerivao, da desetinu na se primu i što ih je zatvarao pošto oni istu nase primiti hotjeli nisu.

Mi smo Keršćani od turakah veoma tlačeni, pa bi bili veći dio i bez ove bune ovamo prebjegli, pošto nam je već nemoguće bilo, podnositi terete, jer sve to preko godine zaradimo, oduzmu nam zakupnici desetine i spaije i to u toliko, što pobirajuć desetinu i trećinu,

više uzimaju nego što ih ide i što nas pri sitnarija dotično ploda u baćci za koji smo u novcu plaćati morali, pricjenjuju tako, da ono što nam od godišnjeg prihoda od desetine i trećine priostane, sve prodati moramo u sverhu podmirenja sitnoga poreza; pa kada bi godišnji prihod samo izmoći mogao, ali često moramo i od marve nekoliko komada u otu sverhu prodati ako prem smo i za istu carsku miriju platili.

Mislim da nije potrebno, da navadjam godišnji prihod, te koliko sam od istoga u ime trećine i desetine te sitnoga poreza dao, pošto sebi od prihoda ništa neostavljam, pa pošto nam za živež od godišnjeg prihoda ništa nepreostaje, pošto nas turci bezkaznjeno zlostavljaju, pošto nas spaije u naše blagdane na begluk tjeraju i pošto sa turci nikakove ravnopravnosti a i zaštite kod oblastih proti turskim nasilju neimamo, to smo morali prebjeći.

Jase više pod ovimi oklnostmi gdje za svoj život, imutak, poštenje žena i djevojakah siguran nisam, podnipošto vratiti ne ću i volim se radije po vami ovdje izsjeći dati ili u vodu skočiti, nego povratiti se, dok turčin prieko u bosni vlada, pa makar nam se neznam kakova ravnopravnost obećavala, jer u turčinu više vjere neimam. Tverdim svoj izkaz sa dodatkom, da turci na meni doduše nikakova nasilja činili nisu nu to nije stoga, što bi oni tobož naprama meni kakovo milosrdje imali, već stoga, što sam ja dotičniku uvijek sve dragovoljno davao ono, što je on zahtjevao i dok on sam uvidio nije, da više ništa nemam i da mu više ništa dati nemogu...

Zaključeno i podpisano.

№ 1285

151.

ZAPISNIK

**ZAMETNUT POVJERENSTVENO U ČAGLICU DNE 11 RUJNA 1875,
USLIED NALOGA C. KR. GLAVNOGA ZAPOVEDNICTVA U ZAGREBU
KAO ZEMALJSKE UPRAVNE OBLASTI OD 29 KOLOVOZA 1875,
PRAES. BROJ 1143.**

Prisutni: Alfred Boić perovodja od c. kr. glavnog zapovedništva. Gjuro Baić, mjestni povjerenik. Ivan Švabić c. kr. sudbeni pristav. Mat. Sudić c. kr. accesista kao perovodja.

Predmet: Jest izvidjenje uzroka mnogobrojnomu izselivanju turski podanikah u mjesecu kolovozu t. g. iz Bosne u područje c. kr. austro-ugarske države.

Od u Skenderovcih, občine Čagličke, nalazeći se bosanskih bje-gunacah, bje pred ovo povjerenstvo pozvan Ilija Dračina, koji nakon opomene na savjestno kazivanje istine, sledeće u zapisnik daje:

Zovem se Ilija Dračina, rodom iz Uremovacah, nahije i kaimakamata Priedorskog, 70 godina star, grč. izt. vjere, udovac, otac 3 dece, težak nepismen.

Ad 1. Gdje je prošloga mjeseca u Bosni buna buknila, to ja baš pravo naznačiti nemogu, a mislim da nije nikakova buna ni

buknula, nego Keršćani nemogavši više nametnute im terete podnositi, počeli su bježati u šume od kud su naumili, sgodnom prilikom u područje c. kr. aust. — ugar.države prebjeći. Oko petrova tek. god. pozove Bihački paša našega kneza Ristu Trubarca i mene kao i knezove te najstarije ljude iz obližnji sela u Priedorski konak te nam naloži, da primimo nase desetinu, nu mi/svi u jedan glas odvratismo, da istu primiti nemožemo, pošto je prevelika i pošto ju izmoći mogli nebi; desetari pako takovu izmoći mogu time, što od nas prekomjerno više uzimlju, nego što ih ide, čemu bi se naša sviest protivila, ako bi mi uzevši desetinu u zakup onako postupati morali, kao što zakupnici desetine s nami Keršćani pri pobiranju takove postupaju.

Kako se je dogodilo to neznam nu listom se podigoše Keršćani iz svih obližnjih selah te pobjegoše u šume, jer su Turci od sela do sela išli, te od Kerščana zahtjevali desetinu a u šume su Keršćani u toj namjeri pobjegli, da ovamo prebjegnu, kada im se za oto sgodna prilika trefi, jer su nam Turci put zakerčivali. Keršćani prieko neposjeduju zemljišta ni kuća, jer one kuće, što su ih sebi na zemljištu spainskom sagradili, nije njihova vlastnost, pošto ih spaija oterati može kad ga je volja; neuživaju nikakove ravnopravnosti sa Turci niti imaju zaštite kod oblastih proti nasilju i zulumu Turakah, nisu sigurni za svoj život, poštenje njihovih žena i kćeri a i vjerozakon im se prezire.

Zakupnici desetine i spaije pri pobiranju prvašnje i trećine, nemilosrdno gule Kerščane, jer uzimaju više nego što ih ide, a osim toga moraju Kerščani njim dvojici na begluku raditi, njih pri pobiranju desetine i trećine po volji gostiti, te im dapače svoje žene i na zlorabu nripuštati, a sami u šumu za prisutnosti desetara i spaije pobjeći.

Ja baš nemogu točno naznačiti moj prošlogodišnji prihod, nu desetar i spaija uzeli su si od žita polovinu, drugu polovinu pako — koju su mi pripustili, morao sam sam prodati da im sitni porez u novcu podmirim — što je 18 dukata iznašalo, Turci naprama Kerščanom, svaka nasilja bezkaznjeno činiti smiu, barem im ništa turske oblasti na naše pritužbe neučinu, jer kada je koncem mjeseca srpnja t. g. u mojoj prisutnosti Turčin Pelić, iz Priedora — Jovana Macuru iz Mlečaniće toga radi ubio, što je ovaj posljednji u kolih se vozeć pred turčinovom kućom zapjevao i kada smo mi ovaj zločin kaimakamu i kadiji prijavili, dotično kada smo nas trideset svjedokah tamo pozvani bili, da ob učinu iskažemo, izkazali smo svi, da je Jovan Macura iz kolah izpao te sam se ubio a ovako smo iz tog uzroka izkazati morali, jer smo se bojali kasnije osvete Turakah pošto nas Turci redovito ubijaju, ako proti njim svjedočimo.

Isto tako je, neki Turčin iz Kozarca ljetos nekog seoskog kneza bezkaznjeno ubio, što sam samo dočuo ali ipak znam da je istina.

Prošle godine ubili su Turci na sajmu Krščanina Nikolu Ostića iz Čirkiniaćopolja, Priedorske nahije, pa kada je radi toga njegov sin radi toga kod kadije i kaimakama tužbu podnio, držali su ga oni 2 meseca u zatvoru u mjesto da su krivca kaznili, što sam ja sam vidio.

Ljetos dodjoše turski cigani iz Priedora u naše selo, te ukradu 5 (pet) konja, pa kada smo mi od njih konje otimali, to su oni moje suseljane Gjurgja Latinića i Nikolu Arsenovića teško ozledili, a podigavši mi u Priedorskom konaku radi ovoga zločina proti ciganom

tužbu, nisu cigani ipak radi toga kaznjeni bili. Kada zakupnik desetine i spaija prvašnju i trećinu pobirati dodju, moramo ih sa najboljim što imamo pogostiti, a ako neimamo s čime, to nas tuku, jesmo li pako i pogostili, to nas u pijanstvu nemilo tuku, u svinjac zatvoraju te zahtjevaju da im naše žene na raspolaganje ostavljamo — a ako koji kmet desetinu i trećinu izmoći nemože, bilo to u naravi ili novcu, toga oni sa svakim izmišljenim sredstvi proti kojim se čuvstvo čovječje opire, — zlostavljaju, kao što je zakupnik desetine Alibeg Averić iz Priedora zimus sa mojimi suseljani Radom Djapom, Stevanom Kneževićem, Bićom Burazom i drugimi činio.

Pri ovih daklem okolnosti, gdje Kerščani kod Turakah zaštite neimaju, ako im se oskvernuje što im je najmilije i što Kerščani čitavu godinu kao robovi raditi moraju a za živež im ipak ništa ne preostaje, to su oni ogorčeni na njihovu prokletu sudbinu sdvojiti morali, a u ovoj sdvojnosti takodjer i u šume pobjeći, za da si kasnijim bjegom u sigurnu državu život spase, pa stoga podnipošto natrag se povratiti ne ću, dok nam se tamo druga prava neskreju dotično dok Turčin tamo gospodari, jer bi nas Turci i kašnje gulili, globili i zlostavljali, sve da nam i obećaju kakova prava...

Zaključeno i podpisano.

№ 1285

152.

ZAPISNIK

**ZAMETNUT POVJERENSTVENO U ČAGLICU DNE 12 RUJNA 1875.,
USLIED NALOGA C. KR. GLAVNOG ZAPOVJEDNICTVA U ZAGREBU
KAO KRAJISKE ZEMALJSKE UPRAVNE OBLASTI, OD 29 KOLOVOZA
1875, PRAES. BROJ 1143.**

Prisutni: Alfred Boić, perovodja od c. kr. glavnog zapovedništva, Mojo Ivanović, mjestni povjerenik. Ivan Švabić, c. kr. sudbeni pristav. Mat. Sudić, c. kr. accesista kao perovddja.

Predmet: Jest izvidjenje uzroka mnogobrojnomu izselivanju turskih podanikah u mesecu kolovozu t. g. iz Bosne, u području c. kr. austro ugarske države.

Od u Čaglicu, občine Čagličke, nalazeći se bosanskih bjegunacah, bje pred ovo povjerenstvo pozvan Pavo Šurlan koji nakon onomene na savjestno kazivanje istine sledeće u zapisnik stavlja:

Zovem se P a v o Š u r l a n, iz Strigove, nahije kostainičke a kaimakamata kostainičkog, 40 god. star, grč. izt. vjere, oženjen, otac 5 dece, težak, nepismen.

Ad. 1. Uzrok buni, koja je prošloga mjeseca u Bosni buknila, jest desetina, jer kada je naš knez, koji je sa prvim ljudmi dne 13 pr. mj. pred bihaćkim pašom u Kostainici bio, u selo se povratio, te nam priobćio, da je desetinu neznam pravo za koliko dukata u zakup primio, pro računali smo mi medju sobom, da naš čitav godišnji prihod nebi mogao kod gdjekoga ni samu desetinu a kamoli trećinu i ostale poreze te carsku miriju podmiriti, izjavismo svi u jedan glas, da više ostati nemožemo, te

smo u nedelju dne 15 pr. mj. s obitelji ovamo prebjegli. Keršćani sa Turci u ničem ravnopravni nisu, neimaju zaštite proti turskom nasilju pri oblasti, nisu sigurni za svoj život, imetak, te poštenje žena i djevojakah, pa nemogu već više podnositi gulenje po zakupnici desetine i spaijama, jer ova dvojica naš čitav godišnji prihod u ime desetine i trećine uzmu, a ako komu šta ostane, to se jedva sa otim to (!) Božića prehrani pa mora onda ili marvu prodavati pa si hranu kupovati ili pako posudjuje uz skupe kamate kod trgovacah.

Sve što sam prošle godine ljetine sabrao, morao sam dati desetaru i spaiji a za sebe za živež posudjivao sam u trgovca, kojemu sada ovogodišnji sav moj prihod nebi samo dug podmirio — a gdje desetinu, trećinu, sitni porez i carsku miriju; pa kada ja koji čitave godine raditi i truditi se moram, novac za kupovanje hrane kroz čitavu godinu posudjivati moram, a od godišnjeg prihoda pako nikakove koristi nemam, to nevidjam razloga, zašto bi nadalje kod Turakah ova robstvo podnosio. Uz oto činu Turci na Keršćani svakojaka nasilja i tuku nas, te otimaju bezkažnjeno našu sirotinju, pa ako bi se koji i pritužio, to ili nebude saslušan ili se radi toga na njemu Turčin osveti pa kada čovjek u zemlji za svoj život siguran nije, to je sasvim naravno, da mora onamo bježati, gdje mu je sigurnost toga, zajamčena. Ja se više podnipošto natrag povratiti nebi, dok je u Bosni Turakah i dok oni tamo gospodare, jer njihova su nasilja na Keršćani počinjena prevelika...

Zaključeno i podpisano.

№ 1285

153.

ZAPISNIK

ZAMETNUT POVJERENSTVENO U ČAGLICU DNE 12 RUJNA 1875, USLIED NALOGA C. KR. GLAVNOG ZAPOVEDNICTVA U ZAGREBU, KAO KRAJIŠKE ZEMALJSKE UPRAVNE OBLASTI OD 29 KOLOVOZA 1875, PRAES. BROJ 1143.

Prisutni: Alfred Boić perovodja od c. kr. glavnog zapovedništva. Mojo Ivanović, mjestni povjerenik. Ivan Švabić c. kr. sudbeni pristav. Mat. Sudić c. kr. accesista kao perovodja.

Predmet: Jest zvidjenje uzroka mnogobrojnomu izselivanju turskih padanikah u mjesecu kolovoz ut. g. iz Bosne, u područje c. kr. austrougarske.

Od u Čaglicu, občine Čaglicke, nalazeći se bosanskih bjegunacah, bje pred ovo povjerenstvo pozvan Božo Ećim, koji nakon opomene na savjestno kazivanje istine, sledeće u zapisnik daje:

Zovem se Božo Ećim, rodom iz Mirkovacah, nahije i kaimakamata Priedorskog 37 god. star. grč. izt. vjere, oženjen, otac 5 dece, težak, nepismen.

Ad. 1. U Bosni je prošloga mjeseca buna nastala usljed toga, što je paša bihački prodavao desetinu mutezimom i što nas ovi odveć ucjenjuju, dočim onoliko ploda mi dobiti nemožemo, koliko zakupnik desetine procjeni.

Zakupnici desetine i spaije upravo protjeraše nas odonud, jer kada je dne 13 pr. mj. zakupnik desetine u Jelovac susjedno naše selo došao te godišnji prilog prekomjerno procjenjivati počeo, podigoše se Kerščani iz svih selah i pobjegoše u šumu Bukovukosu da se posavjetuju što će činiti i svi u jedan glas zaključismo, da ćemo u područje c. kr. austro ugarske države prebjeći pošto desetar u spaiji takodjer trećinu po onom od nas uzimlje, kako je desetar godišnji prihod procjenio, izmoći nebi mogli desetine i trećine.

Kada je kaimakam Priedorski doznao, da smo mi Kerščani u šumu pobjegli, poslao je nekoliko trgovacah Kerščana i Turakah iz Priedora k'nami u šumu, da nas zapitaju, što mi želimo, a mi smo im odvratili, da smo iz toga uzroka pobjegli, što ove godine nebi onoliko izmoći mogli, koliko je desetar naš godišnji prihod procjenio — što smo dvaput triput, kada su ovi trgovci k nama dolazili i nas mirili, njima odgovorili, nu Turci dotično zakupnik desetine i spaija ostaše pri svojem. Mi smo se u šumu Bukovukosu stoga uzroka sakupili, da s jedne strane posavjetujemo što ćemo činiti a s druge strane hotjeli smo prepriečiti Turkom, da nemogu u naša sela doći, dok naše žene i deca sa sirotinjom ovamo neprebjegnju, a kada je ovo učinjeno, pobjegli smo i mi svi za njima bez da smo se sa Turci tukli. Kerščani već nemogu podnositi namete i terete koje na njih paša bihački nameće; mi bi bili zadovoljni, da desetinu i trećinu pravedno u naravi i od pravoga godišnjega prihoda ali tomu tako nije, nego paša desetinu u novcu u zakup daje, pa onda desetari nas pri pobiranju desetine u toliko gule, što godišnji prihod više procjenjuju.

Preklanjske godine davalo je naše selo Mirkovci u ime desetine 18 kesa; (po 50 f.) a lanjske godine — kada je nas pet žitelja pred pašu u Priedor došlo i kada se je desetina u zakup davala, izjavismo mi paši, da ćemo desetinu u naravi davati, pa pošto mi na novac pristati hotjeli nismo, zaprietio je nami, da će ju dati desetarom, našto se mi pripravim izrazismo dati 18 kesa i 5 fr., nu mutezimi počmu se natjerivati i naterashe na naše 22 kuće sastojeće selo desetinu na 24 kесе što čini 1200 fr.

Ove godine nije nitko hotio od paše desetinu kupiti, našto je on početkom prošloga mjeseca odredio po seli amanet tojest poslao je svojega krserdara da procjeni naš godišnji prihod — našto da se onda od svakoga pojedinoga desetina utjeruje po ovoj procjenbi; pa pošto su po seli krserdari prekomjerno godišnji prihod procjenjivati počeli, uvidiše Kerščani, da bi po ovoj procjenbi iz godišnjega prihoda jedva desetinu podmiriti mogli, ali osim toga morali bi Kerščani spaiji trećinu po procjeni desetine te znatnu carsku miriju podmiriti; to su svi bježati počeli, ostavivši čitavu ovogodišnju ljetinu.

Kerščani u ničem Turkom ravnopravni nisu a i neuživaju nikakove zaštite proti Turskom nasilju kod oblasti ako se radi takovih i prituže.

Kada zakupnici desetine i spaije desetinu i trećinu kupe, dolaze u naše kuće i moramo ih gostiti, a onda nas iztjeraju iz kuće te rade od naših žena što hoće, a osim toga i ostali Turci nas Kerščane tuku, otimaju od nas što hoće a da pače i ubijaju bezkaznjeno. Tako je ubio Turčin Pelić, oko našeg Ilinja t. g. Jovana, najamnika Stojana Macure

iz Mlečanice u prisutnosti svjedokah toga radi, što je u koli vozeći se kraj kuće Turčinove zapjevao, nu svjedoci u konaku proti Turčinu svjedočiti nesmjedoše, jer se bojahu kasnije osvete Turakah, kao što mi ni jedan Keršćanin proti Turčinu svjedočiti nesmijemo, jer nas oni ubijaju.

Isto tako ostali su Turci nekažnjeni, što su oni prošle godine u Priedoru Nikolu Ostića iz Cirkinićapolja ubili, a njegovoga sina ranili.

Moj spaija Ametbeg Kapetanović kojega sam ja uvijek dragovoljno služio i besplatno mu radio osobito nasilja na nami čini, jer ove godine kada sam na guvnu vršio tukao me je on nemilo stoga uzroka, što sam mu samo prigovorio, da je odviše ono što on u ime trećine uzima. Zulumi i nasilja, koja Turci na Keršćani činu, nemogu se izbrojiti niti se dađu opisati; u kratko zakupnici desetine i spaije uzimlju čitav godišnji prihod, Turci nas tuku i otimlju našu sirotinju, oskvrnjuju nam žene i djevojke a dapače i pastire u polju i preziru naš vjerezakon.

Pri ovih dakle okolnostih morali smo ovamo prebjeći, da si život spasimo, a natrag se više podnipošto povratiti neću i volim — ovdje dodjoše preslušanomu suze na oči — prije ovdje na vašemu putu od gladi umrijeti, nego se povratiti u Tursku, gdje nam se Keršćanom tolike grozne nepravde, kojoj se čovječje čuvstvo opire, nanašaju, pa makar nam Turci neznam što obećavaju jer u Turčinu, koji nam je i prvašnje bune svaka prava i poboljšanje našega biednoga stanja obećavao, a rieč svoju održao nije, vjeru nedržimo...

Zaključeno i podpisano.

№ 1285

154.

ZAPISNIK

**ZAMETNUT POVJERENSTVENO U ČAGLICU DNE 12 RUJNA 1875,
USLIED NALOGA C. KR. GLAVNOGA ZAPOVEDNIČTVA U ZAGREBU,
KAO KRAJIŠKE ZEMALJSKE UPRAVNE OBLASTI OD 28 KOLOVOZA
1875, PRAES. BROJ 1143.**

Prisutni: Alfred Boić perovodja od c. kr. gl. zapovedništva. Mojo Ivanović, mjestni povjerenik. Ivan Švabić c. kr. sudbeni pristav. Mat. Sudić c. kr. accesista kao perovodja.

Predmet: Jest izvidjenje uzroka mnogobrojnomu izselivanju turskih podanikah u mesecu kolovozu t. g. iz Bosne, u područje c. kr. austro-ugarske države.

Od u Subockoj, občine Čaglicke nalazeći se bosanskih bjegunacah, bje pred ovo povjerenstvo pozvan Stojan Šerbula, koji nakon nakon opomene na savjestno kazivanje istine, sledeće u zapisnik daje:

Zovem se Stojan Šerbula, iz Verbaške, nahije i kaimakamata Gradiškog, 70 god. star, grč. izt. vjere, oženjen, otac 5 dece, težak, nepismen.

Ad 1. Doznavao dne 15 pr. mj. u večer, da se je u Bosni buna podigla i da Keršćani u područje c. kr. austro-ugarske države pred turci bježe, pobojao sam se za svoj život, te sam i ja dne 16 pr. mj. ovamo prebjegao. Da se ova buna ni porodila nije, morali bi Keršćani iz Bosne po-

bjeći, jer već više terete i nemete podnositi mogli nisu, a osim toga proti raznovrstnom zulumu i nasilju turakah, nikokove zaštite imali nisu. Zakupnici desetine i spaije pri pobiranju prvašnje i trećine ogule nas sasvim jer uzmu polovinu da pače i više od godišnjega prihoda, preostatak pako takovoga moramo sami prodati za da u novcu sitni porez i carsku miriju podmirimo i tako nami nikada ništa nepreostane a ono malo što u koga i preostane toli je neznatno, da se jedna obitelj, jedva do Božića prehrani. Ja sam imao prošle godine 47 ulčeka kukuruza od koji sam 33 spaiji dao; imao sam 15 vag. ječma od kojih sam spaiji 8 dao; imao sam 60 vag. zobi, od koji sam spaiji 26 dao; pšenice sam imao 9 1/2 vag., od koji sam 6 vag. spaiji dao; sena sam imao 2 plasta koja su vredila 6 dukatah i za koja sam spaiji u ime polovine 8 dukatah u novcu platiti morao; za sitnarije platio sam spaiji 9 fo 20 nč. Desetaru dao sam u ime čitavog godišnjeg prihoda u novcu 25 dukata a osim svega ovoga, platio sam carske mirije 32 fo 50 nč.

Moja obitelj sastojala je iz 15 osobah pa stoga proizlazi da ja sa istom od preostatka godišnjega prihoda živjeti mogao nisam.

Kada se mi daklem čitavu godinu truditi moramo, sav godišnji prihod pako zakupnikom desetine te spaijam dati moram, te pošto nikokove zaštite proti nasilju turakah koji bezkaznjeno nas tući od nas otmati i naše žene oskverljivati smiju, nemamo, to nije ni najmanje čudnovato što su Keršćani ustali i ovamo prebjegli. Keršćani sa turci u ničem ravnopravni nisu. Spaije pritjeruju nas u naše blagdane njima na begluku raditi, njihove subaše pri pobiranju desetine i trećine zalaze u naše kuće zahtjevaju gostbu, a kada se poopijaju, zatvore nas u svinjac a naše žene oskvernjaju, što su preklanjske godine i samnom subaše i spaije Saćerbega Gjinića iz Banjaluke činili, radi toga što im novacah za sitnicu izmoći mogao nisam.

U kratko je teško meni opisati sva ona nasilja i nepravde koje su mi turci nanašali, ali ja samo znam da mi dobro bilo nije i nebi bio baš sada u najbolje doba godine pobjegao, da sam imao nade, od godišnjega prihoda kakovu korist imati; moje svakako bilo nebi a i pošto bi me zaufano turci u ovoj buni ubili, to sam morao pobjeći. Keršćani su uvijek mislili da će im budućnost što boljega doneti i u toj nadi, nezasićenim zakupnikom desetine davali dok su imali, ali sada, kada su uvidili, da velike terete izmoći neće, pobjegli su se pervašnjih poznati im zlostavljanja te su se uklonili.

Pod ovim okolnostmi nemam volje natrag se povratiti, nu oto bi može biti i učinio, kada bi nam se tereti znatno umanjili i kada bi se prieko red uzpostavio, da budemo za svoj život, imutak, svoje žene i vjerozakon sigurni.

Zaključeno i podpisano.

ZAPISNIK

**ZAMETNUT POVJERENSTVENO U ČAGLICU DNE 12 RUJNA 1875,
USLIED NALOGA C. KR. GLAVNOG ZAPOVEDNICTVA KAO KRAJISKE
ZEMALJSKE UPRAVNE OBLASTI, OD 29 KOLOVOZA 1875, PRAES.
BROJ 1143.**

Prisutni: Alfred Boić, perovodja od c. kr. glavnoga zapovedništva. Mojo Jovanović, mjestni povjerenik. Ivan Švabić, c. kr. sudbeni pristav. Mat. Sudić c. kr. accesista kao perovodja.

Predmet: jest izvidjenje uzroka mnogobrojnomu izselivanju turskih podanikah u mjesecu kolovozu t. g. iz Bosne u c. kr. austro-ugarske države područje.

Od u Čaglicu, občine Čagličke, nalazeći se bosanskih bjegunacah, bje pred ovo povjerenstvo pozvan Mihaelo Kovačević, koji nakon opomene na savjestno kazivanje istine, sledeće u zapisnik stavlja:

Zovem se Mihaelo Kovačević, rodnom iz Dvorišta, nahije i kaimakamata Kostainičkog, 60 god. star, grč. izt. vjere, oženjen, otac 7 dece, težak, nepismen.

Ad 1. Videći prošloga mjeseca — danas se pravo nesjećam — da Kerščani iz našega sela te obližnji sela u područje c. kr. aust. ugarske države bježe, podjem i ja za njimi jer sam se bojao, da me nebi Turci ubili. Kerščani su ovamo prebjegli, jer im već nije moguće podnositi terete i namete jer zakupnici desetine i spaije u ime prvašnje te trećine uzmu čitav naš godišnji prihod. Bezkaznjeno nas Turci ubijaju, tuku, žene, kćeri a i muškarce zlorabe, neimamo zemljišta ni kuće jer nas iz takove spaija iztjerati može, kadgod je njemu volja, nismo sigurni za život i imutak ukratko neuzivamo sa Turcima nikakove ravnopravnosti niti imamo zaštite kod oblasti proti zulumom i turskom nasilju i tako smo ovamo prebjegli.

Ja nikakovih stanovitih čina navesti nemogu, nu ovo što sam gore naveo, — sve je istina; pa stoga se podnipošto više povratiti neću pošto mi je moj život od svega najmiliji, a za takovi od Turaka nikakove sigurnosti nemam.

Zaključeno i podpisano.

ZAPISNIK

**ZAMETNUT POVJERENSTVENO U MLAKI DNE 14. RUJNA 1875
USLIED NALOGA C. KR. GLAVNOG ZAPOVEDNICTVA U ZAGREBU
KAO KRAJISKE ZEMALJSKE UPRAVNE OBLASTI OD 29 KOLOVOZA
1875 BR. 1143.**

Prisutni: Alfrid Boić perovodja c. k. glavnog zapovjedništva, Ivan Švabić c. k. sudbeni pristav, Miloš Samardžija mjestni povjerenik, Jovo Šalindrija obč. viećnik.

P r e d m e t: Jest izvidjenje uzroka mlogobrojnemu izselivanju turskih podanikah u mjesecu kolovozu t. g. iz Bosne u područje c. k. austro-ugarske države.

Od u Mlaki nalazećih se bjegunacah prizvan bje pred ovo povjerenstvo Jefto Lončar, koji nakon opomene na istinito kazivanje sljedeće u zapisnik stavlja:

Zovem se J e f t o L o n č a r, rodom iz Medjedjah, nahije i kajmakamata Dubičkoga, 27 god. star, udovac, otac 1 djeteta, težak, nepismen.

Ad 1. U nedjelju dne 15 pr. mj. dodjoše nekoliko mojih susjedah iz Dubice, gdje su soli i raznih stvari kupovali, te nam obznaniše, da je u Bosni buna buknila i da turci kršćane tuku, ubijaju i kuće im pale. Usled toga dogovorimo se nas nekoliko i odemo k' Moštanici u namjeri da Turkom dolazak prepričimo u naše selo, dokle naše žene i djeca preko Save u područje c. kr. austro-ugarske države neprebjegnu.

Nalazeći se dne 16. pr. mj. kod Moštanice nas 50 Kršćanah pobijemo se malo sa turci, ali videći da ili je mnogo više od nas, te pošto džebane a svi ni pušakah imali niesmo, to smo se mi Kršćani u šumu Prosaru povukli, odkuda smo nakon nekoliko danah, kada Turakah vidjeli niesmo, ovamo za našom obitelji prebjegli.

Uzrok ovoj buni jesu veliki tereti i nameti, koji su ove godine na naše selo udariti; naših 10 žiteljah iz Medjedjah bijahu nekako početkom mjeseca prošloga prisiljeni da desetinu, koja je za naših 70 kućah 900 dukata iznašala, u zakup uzmu, jer su knezu i prvim ljudem u konaku sa zatvorom prietili, — pa kada smo čuli, da je buna po svih selih buknila i pošto smo znali da zaufano u zakup primljenu desetinu sa čitavim našim godišnjim prihodom podmiriti mogli nebi, to smo ovamo pobjegli, jer smo znali da bi nas turci pod jesen pri pobiranju svakovrstnih daćah ubijali, zlostavljali i u zatvor metali.

Kršćani sa turci ravnopravni nisu, neposjeduju zemljišta ni kućah, pošto ih spaija iz takovih po volji iztjerati može, nisu sigurni za svoj život, poštenje ženah i djevojakah i izvrženi su svakovrstnomu zlostavljanju od Turakah bez da ovi za oto kažnjeni budu, akoprem se Kršćani često pritužuju. Tako sam ja vidio, da je mirdjija Čauš Avić iz Dubice barem 20 putih mojega susjeda Jaćima Vidovića toga radi nemilo tukao, što mu ovaj velikoga siromaštva radi nije mogao izmoći poreza, ali na pritužbe Vidovića nehtjedoše turske oblasti Avića radi toga nasilja kazniti. Mene doduše turci nikada tukli niesu, nu ja sam im za to morao uvijek ono davati, što su od mene zahtjevali.

Nikakove zaštite pred oblasti neimamo, a osim toga nas baš zakupnici desetine te spaije ubiše, pošto od nas nemilosrdno čitav godišnji prihod oduzmu, tako da si u njihovu korist dapače i sjeme kupiti moramo. Tako sam ja n. pr. prošle godine imao na 12 danah oranja 300 sepetah kukuruzah od kojih sam zakupniku desetine 90 sepetah, a spaiji 136 sepetah dao; na 3 dana oranja zobi imao sam 30 tovara (1 tovar 2 1/2 vagan), od kojih sam zakupniku desetine 7, a spaiji 11 tovarah dao; imao sam na 3 dana oranja 8 tovarah proje — slabo rodilo — od koje sam 1 1/2 tovar zakupniku desetine, a spaiji 3 tovara dao; siena sam imao 4 voza, od kojega sam spaiji polovinu dao, a desetine zakupniku dao sam u ime siena 4 dukata; šljivah sam imao 40 polovnjakah, od kojih sam zakupniku desetine 15, a spaiji 20 polovnjakah dao. U ime sitnoga

poreza za proizvode u bašci dao sam zakupniku desetine 2 dukata, a spaiji sam od svega dao polovinu u naravi. U ime carske mirije dao sam 19 for., a opet oko božića pr. g. zakupniku desetine Osman Agi Peziću 17 for. u ime siena, koje je on od mene naknadno zatražio, ako prem sam mu u ime takovoga 4 dukata dao bio; ja sam se sa šnjime u konaku tužio, pa mi je za pravo dosudjeno, da mu sieno dati nemoram, ali tek što sam se po čaršijama okrenuo budem natrag u konak pozvan i naloženo mi je, da moram u ime siena 17 for. Peziću dati, te me pritvore, jer novacah imao nisam i sjedio bi unutra bog zna doklen, da me nije Jovo Skopljak trgovac iz Dubice — kršćanin — odkupio.

Pri ovih daklem okolnosti morao sam ovamo prebjeći, gdje mi je sigurnost života zajamčena, te se podnipošto natrag vratiti neću, dok se u Bosni red nepostavi ...

Zaključeno i podpisano.

№ 1285

157.

ZAPISNIK

**ZAMETNUT POVJERENSTVENO U MLAKI DNE 14. RUJNA 1875
USLIED NALOGA C. K. GLAVNOG ZAPOVJEDNICTVA KAO KRAJIŠKE
ZEMALJSKE UPRAVNE OBLASTI U ZAGREBU OD 29. KOLOVOZA
1875 BR. 1143.**

Prisutni: Alfred Boić perovodja c. k. glavnog zapovjedništva Ivan Švabić c. k. sudbeni pristav Miloš Samardžija mjestni povjerenik Jovo Šalindrija obć. viećnik.

Predmet: Jest izvidjenje uzroka mnogobrojnom izselivanju turski podanikah u mjesecu kolovozu t. g. iz Bosne u područje c. k. austro-ugarske države.

Od u Mlaci nalazećih se bjegunacah prizvan bje pred ovog povjerenstvo Milić Ilić, koji nakon opomene na istinito kazivanje sljedeće u zapisnik stavlja:

Zovem se Milić Ilić, rodом iz Demerovca nahije Dubičke, a kajnakamata kostajničkoga, 47 god. star, grčko izt. vjere, oženjen, otac 4 djece, bio sam trgovac u turskoj Dubici, nepismen.

Ad 1. Kako je pr. mjeseca u Bosni buna buknuła, to ja ne znam, nu poznato mi je, da su se Kršćani već godinu dana skoro dogovorali, kako bi pobjegli, jer nemogahu više podnositi terete i namete.

Kršćani sa Turci u ničem ravnopravni niesu i neimaju pred oblastimi nikakove zaštite proti mnogobrojnom nasilju turskom.

Buna je se porodila s'toga, što Kršćani već nemogu podnositi guljenje po zakupnici desetine i spajjima, koji skoro čitav godišnji prihod u ime desetine i trećine uzmu tako, da su seljaci primorani za živež si u trgovacah posudjivati, što je meni odtud poznato, jer sam i ja mnogim Kršćanom hrane posudjivao, akoprem je on takove prieko godine dosta sa obradjenoga polja dobio — ali što mu je od istine hasna bila, kada desetari i spaija sve uzmu. Kršćani su guljenjem po desetari i spajjima već dotlem dotjerani, da u vodu skakati moraju, pošto sada

već nijedan ništa neima, jer ono malo marhe, što koji ima nije seljačko, već je sve trgovcem za dug upisano i nebi takove ni imali, da promjet zabranjen bio nije.

Turci bezkažnjeno na Kršćani svakojakva nasilja činu, oskvrnjuju im žene i djevojke i tuku ih, pa ako se koji Kršćanin i prituži, to turske oblasti Turčinu nikada ništa neučinu, a u većih slučajevih se Kršćani i nepritužuju, jer se boje kasnije osvete Turakah.

Tako je Mejo Jakić zakupnih desetine iz Dubice kada je u selo, gdje je desetinu u zakup uzeo, došao svaku Kršćanku, koja bi mu se dovala, silovao stranom u svojem čardaku, a stranom je zalazio u kuće, te je čovjeka po rakiju poslao, a onda ženu dotičnu zlorabio, što mi je svijet u mojem dućanu pripovjedao, nu prituživati niti nisu smjeli se, a niti su primljeni.

Isto tako je bezkažnjen ostao Avić subaša Ragi bega Gjinića iz Banjaluke, kada je pr. godine Jeftu Obućinu iz Demerovacah u svojoj kući skoro na mrtvilo ubio; u obće takovih slučajevah imade mnogo, nu sada ih navesti nemogu, jer me je pamet ostavila misleći uvijek na ženu, brata i dvoje djece, koji su u Dubici turskoj ostali. Ženu su mi Turci iz moje kuće u drugu premjestili, a moje piće i hranu troše i napravili su kasarnu iz moje kuće.

Opisati nemogu gulenje po zakupnici desetine i spajjama, te svakovrstna nasilja, nu Kršćani su baš od zla pobjeći morali; natrag se pod ovim okolnostmi vratiti podnipošto nemogu, nu povratio bi se kada bi se u Bosni red uzpostavio, jer meni za svoju osobu baš toliko krivo bilo nije; ali to me je uvijek peklo i žao mi je bilo, da su Turci u ničem ravnopravan nisam...

Zaključeno i podpisano.

№ 1285

158.

ZAPISNIK

**ZAMETNUT POVJERENSTVENO U MLAKI DNE 14. RUJNA 1875.
USLIED NALOGA C. KR. GLAVNOG ZAPOVJEDNIČTVA KAO KRAJISKE ZEMALJSKE UPRAVNE OBLASTI U ZAGREBU OD 29
KOLOVOZA 1875. BR. 1143.**

Prisutni: Alfred Boić perovodja c. kr. glavnog zapovjedništva.
Ivan Švabić c. kr. sudbeni pristav. Miloš Samardžija mjestni povjerenik.
Jovo Salindrija obć. viećnik.

P r e d m e t: Jest izvidjenje uzroka mnogobrojnom izselivanju turskih podanikah u mjesecu kolovozu t. g. iz Bosne u područje c. k. austro-ugarske države.

Od u Mlaci nalazećih se bjegunacah prizvan bje pred ovo povjerenstvo Jovo Krnjaić, koji nakon opomene na istinito kazivanje slijedeće u zapisnik stavlja:

Zovem se Jovo Krnjaić, rodom iz Medjedjah nahije i kajmakamata u Dubici i Kostajnici, 22 god. star, grčko izt. vjere, neoženjen težak, nepismen.

Ad 1. Kada su se dne 15 pr. mj. naši nješto suseljani iz Dubice povratili, saobćiše nam Krščanom, da je buna u Bosni buknula i da Turci od sela do sela idući Kerščane tuku i ubijaju i da njihove kuće palu, našto smo se svi pobojali, te svi u ponedjeljak dne 16. pr. mj. u područje c. kr. austro-ugarske države prebjegnemo. Kada su seljani naši doznali, da Turci od sela do sela idu, dogovoriše se te odu na Moštanicu njih nekoliko u namjeri, da Turke proti našem selu iduće, uzdržu dok mi ostali neprebegnemo, kojim prigodom su se sa Turci pobili, ali morali su uzmaknuti, jer ih je mnogo manje od Turakah bilo i jer dosta pušakah imali niesu.

Krščani su od Turakah veoma pritišćeni i morali bi i onako ovamo izseliti se, sve da buna ni buknula nije, jer već velike terete i namete, te svakovrsna nasilja Turakah podnositi mogli niesu.

Zakupnici desetine i spaije uzmu si u ime prvašnje, te trećine od godišnjega prihoda više od polovine, a drugu polovinu mi sami prodati moramo da podmirimo ostali porez.

U dokaz da nije možno bilo Krščanom terete već podnositi navadjam, da sam ja imao pr. godine na 5 danah oranja 200 sepetah kukuruzah, od kojih sam zakupniku desetine 60, a spaiji 80 sepeta dao; dao sam od 4 voza siena spaiji polovicu, a zakupnik desetine u ime siena 14 for; imao sam 60 polovnjakah šljivah, od kojih sam zakupniku desetine 18, a spaiji 26 polovnjakah dao. U ime sitnoga poreza dao sam zakupniku desetine 2 dukata, a spaija je uzeo u naravi od svačesa više od polovine, dočim je sve najviše 10 fr. vredno bilo; a osim toga dao sam u ime carske mirije svotu od 25 fr 80 novč.

Od našega godišnjega prihoda nami daklem ništa ne ostaje, ako kome šta ostane, to se sa time jedva do božića prehraniti može; a k'tomu Krščani sa Turci u ničem ravnopravni niesu i neimaju kod turskih oblasti zaštite proti svakovrstnomu zulumu i nasilju Turakah, koji bezkažnjeno Krščane tuku i od njih otimaju, njihove žene i djevojke oskrvnjuju, jer redovito na pritužbe Krščanah oblasti Turčinu ništa neučinu. Tako je Bego Delić iz Dubice mojega pokojnoga oca u zatvor stavio, što nije carsku miriju izmoći mogao; Vučina Relića mojega susjeda tukli su panduri višeputih toga radi, što su mislili da on za nekakve hajduke znade i da im on hranu daje, što pako istina nije; Osman Subaša Smaila Grozdanića iz Dubice zlorabio je moju suseljanku Ružu Kosierovu — pa svi smo se pritužili kod kadije i kajmakama radi ovakovih nasiljah, ali Krščani pravice postići mogli niesu.

Pri ovih daklem okolnostih, gdje Krščani kao robovi u tudju korist raditi moraju i gdje proti svakovrstnom turskom nasilju kod oblastih njihovih zaštite neimaju, morali su Krščani ovamo prebjeći, a natrag se pod ovimi okolnostmi podniipošto povratiti nemogu, nu oto bi odmah učinio, kada bi se u Bosni red uzpostavio...

Zaključeno i podpisano.

ZAPISNIK

SASTAVLJEN U PETROVUSELU DNE 8 RUJNA 1875.

Prisutni: C. kr. kotarski pristav Aleksandar Kathrein, C. kr. sudbeni pristav Lovro Gross, Obćinski načelnik Stjepan Ivanišević kao povjerenik i obćinski bilježnik Stipan Babić kao perovodlja.

Predmet: jest izvidjenje uzroka mlogobrojnog izseljenja turskih podanika iz Bosne u područje c. k. austro ugarske države i to na temelju naloga c. k. vrhovnoga vojnoga zapovjedništva u Zagrebu kao kraiške zemaljske upravne oblasti od 29 kolovoza 1875 pres. broj 1143.

Od nalazeći se pobjegli bjegunaca na austrisku stranu bude pred ovo povjerenstvo pozvan Simo Wuković te poštoje isti na točno kazivanje istine opomenut bude prislušan kako sliedi:

Zovem se Simo Wuković turski podanik iz Lomačana u Bosnoj naije i kajmakamata berbirskog 46 godina star grko izistočne vjere oženjen otac 5 djece nepismen.

1. Kažite neposredni povod zaštoste na austrisku stranu sa više vaši suseljana pobjegli.

Ad 1. Neposredni uzrok radi kojeg smo mi sada na austrisku stranu prešli nemogu navesti.

U utorak pred naše preobraženje počeo se je naš svijet u našem selu mješati i u planinu Motaicu od svojih kuća bježati. Usljed toga sam i ja pobjegao u planinu.

Sljedeći dan tojest 18 kolovoza 1875 sa ostali suseljani predjo ja iz medju Orubice i Svinjara na austro ugarsku stranu, te što se je u Bosnoj dalje događalo nimi poznato samo sam sa austriske strane gledao, gdje nam Turci kuće popališe

Pravi uzrok našega pobjegnuća jest strah pred Turčinom postobosmo u selu dočuli dase Hrišćani u Hercegovini i u Bosnoj a osobito oko Gradiškoga proti Turkom nemogav više jaram koji im je naprćen snositi podigli.

A nije ni čudo da su to učinili nato jih je nagnjala zdvojnost turska nasilja razbojstva i otimačina.

Ne samo da je porez dotično danak kojega Turkom plaćati moramo prama našim siromašnim jadnim odnošaji prevelik da se snositi nemože to nam Turci još i ono malo sirotinje što nam kada porez poberu priostane povolji oteti smiju a da od nikoga zato na odgovornost pozvani nebudu.

Nasilja i razbojstva koja Turci na nama čine tako su prečesta da se jih čovek zapamtiti nemože jerbot je to tako šta obična da se na takove događaje nitko neosvrće.

[Kako nama pravdu kroje može slideći slučaj koji je meni poznat posviedočiti.

Jovo Vučković iz Razboja dotjeroje proljetos svoje hergelje sa pašnjaka u selo pa kad je spaija mu Adzi-Ibrajrim Gušić iz Bajne luke

*) Pod arhivskim brojem 1301 nalaze se dokumenti od 159. do 164.

konje opazio zdopanemu se jedna kobila te on jednostavno rekne daje to njegova kobila te damuju Vučković dati mora ili 30 dukata platiti.

Kad se je Jovo Vučković tome poslu suprotivioje bude pred 2 mjeseca na pravdu božju u apst u Berbir otjeran gdje je sve do našega prebjegnuća ostao, nije dakle čudo dasmo jednoć odlučili jarama turskog nepodnositi pasmo stog na austrijsku stranu prebjegli od kud preko u Bosnu prejći neželjimo dok nam Turci pod ovakovim okolnostim gospoduju...

Zaključeno i podpisano.

№ 1301

160.

ZAPISNIK

SASTAVLJEN U PETROVUSELU DNE 8 RUJNA 1875.

Prisutni: C. k. kotarski pristav Aleksandar Kathrein, c. k. sudbeni pristav Lovro Gross. Gosp. Obć. načelnik Stjepan Ivanišević kao povjerenik i obć. bilježnik Stjepan Babić kao perovodja.

P r e d m e t: Jest izvidjenje uzroka mlogobrojnog izselenju turskih podanika iz Bosne, u područje c. k. austro ugarske države i to na temelju naloga c. k. vrhovnoga vojnoga zapovjedništva u Zagrebu kao kraiške zemaljske upravne oblasti od 29 kolovoza 1875. pres. broj 1143.

Od nalazeći se prebjegli bjegunaca na austrisku stranu bude pred ovo povjerenstvo pozvan Mikač Simo te pošto je isti na točno kazivanje istine opomenut bude preslušan kako slidi:

Zovem se S i m o M i k a č turski podanik iz Lomačana u Bosnoj najije i kajmakamaka berbirskog 50 godina star grčko istočne vjere oženjen otac 4 djece nepismen.

Ja nisam nikakvu javnu službu u mojemu službu obavljao.

1. Recitemi koji je neposredni povod bio, daste se Vi sa vaši suseljani i sa više rišćanski turski podanika na austr. stranu prebjegli.

Ad 1. Po prilici prije 3 nedjelje čuli smo mi u našem selu da su Turci negdje oko Staregradiške turske hrištjane izsjekli a pod jedno smo čuli da su Srbi u Hercegovini proti Turkom se podigli, a isto to da su učinili Hrištjani u Bosnoj.

U utorak pred naše preobraženje počme hrištjanski svjet po našem selu u planinu bježati, te sam kad sam to vidio i ja sa svojom obitelji u planinu pobjegao, — sljedeći dan povratio se je naš svjet iz planine na bajer Save te je počeo na austrijsku stranu bježati. 2 Koji je neposredni povod bio, da se je naš svjet u našem selu podigao, da se izseljuje, nije mi poznato, nu svakako da je na taj čin strah pred Turčinom našim najvećim neprijateljem turska bo nasilja i gubenja upravo su naš hrištjanski svjet do zdvojnosti dotjerala, te nije ni čudo da se je odlučio, takovoga stanja riešiti se, te je odlučio radje svoju sirotinju prieko u Bosni ostaviti i na austrijsku stranu pobjeći.

Mi turski hrištjanski podanici u Bosni prem samo za Turčina raditi i polja težati moramo, to ipak nemožemo ništa svojim vlastničtvom imenovati.

Jerbo ne samo da nas Turčin na račun danka kojega caru i spahiji plaćati moramo, upravo oguli, već nam i ono malo sirotinje, što nam preostane, otme.

Osim toga čine na nami Turci razna nasilja i razbojstva. Tako po mom mnenju plaća bogatiji Hrišćanin u ime celokupnoga godišnjega danka najmanje 100 do 150 dukata na godinu.

Ja živim u posve siromašnih odnošajih prieko, ali sa sigurnošću mogu utvrditi, da najmanje moga godišnjega danka 40 dukata plaćam.

Osim toga ubijaju i zlostavljaju nas Turci kad jim se to svidi, a potužiš li se radi toga turskoj oblasti, to ništa nedobiješ, jerbo Hrišćanin pred turskom oblasti nikakove pravde ni suda proti Turčinu neima.

Ja se nemogu sjetiti baš na pojedini slučaj razbojstva, koji bi se u našoj okolici dogodio nu uzrok leži najviše u tomu, što se slični slučajevi tako često kod nas događaju, da se mi na nje više i ne obaziremo, jerbo je to kod nas nešto običnoga.

Dodje li ti Turčin u goste što se nemalo svaki dan sbija, te mu moraš dati što on zahtjeva, jerbo nedadeš li mu, odmah na te nožem nasrće.

Kad se najede i naloče, onda mužkarce u svinjac otjera, a žene koje mu se svidi, siluje, takov slučaj se je baš lanjske godine kod mene sbio.

Jeli dakle čudo, da smo jedanput već odlučili, toga jarma otresti se, jerbo više se podnositi nemože, te su Turci od nas ljudi upravo nieme životinje učinili, ne samo ja, nego i svi moji suplemenici odlučismo tvrdo pod ovakovim odnošaji, u Bosnu se nepovratiti, jerbo ako Turčin i obeća, da će nam bolje ići, to mu ipak nevjerujemo; pa na jednu stranu obećanju turskom vratiti se u Bosnu, značilo bi još jadnijemu životu, nego što samo ga dosada prijeko imali, a može biti i sjegurni smo prem smo mi našu sirotinju u Bosnoj ostavili, tako da smo skoro sasma goli ovamo prebjegli, to ipak neželi nijedan na onu stranu preći, i svaki veli radje na austrijskoj strani poginuti, negoli na turskoj, jer je svejedno poginuti ovdje ili ondje...

Zaključeno i podpisano.

№ 1301

161.

ZAPISNIK

SASTAVLJEN U PETROVUSELU DNE 9 RUJNA 1875.

Prisutni: C. K. kotarski pristav Alexander Kathrein, C. k. sudbeni pristav Lovro Gross, Obćinski načelnik Stjepan Ivanišević kao povjerenik i obćinski bilježnik Stjepan Babić kao perovodja.

P r e d m e t : jest izvidjenje uzroka mlogobrojnom izselenju turski podanika iz Bosne u područje austro ugarske države i to: na temelju naloga c. k. vrhovnoga vojnoga zapovjedništva u Zagrebu kao kraiške zemaljske upravne oblasti od 29 kolovoza 1875 pres broj 1143.

Od nalazećih se pobjegli bjegunaca na austro stranu bude pred ovo povjerenstvo pozvan Ilija Balaban te pošto je isti na točno kazivanje opomenut bude preslušan kako slijedi:

Zovem se Ilija Balaban turski podanik iz Povelče nahije i kajmakamata Berbirskog 48 godina star grčko izt. vjere oženjen otac 4 djece bio sam u mom selu prije 3 godine selski odbornik.

1. Kažite posve istinito što vas je nagnalo daste sa više vaši suplemenika u područje austro ugarske države pobjegli.

Ad 1. Prvi i neposredni uzrok koji nas je po prilici prije 3 nedilje nagnao da smo u područje austro ugarske države pobjegli jest slijedeći:

U utorak dne 17 kolovoza 1875 dojdjoše dva zaptije iz Berbira u naše selo te su htjeli naše starešine i otmenijo ljude vezane u Berbir htjerati, nu ovi znajuć da nisu ništa krivi nisu se vezati dali već izjaviše daće dobrovoljno ali ne vezani u Berbir ići stoga su zaptije na naše ljude pušakama udarili neke izranili štoje to zločilo da su se Hrišćani u našem selu u Kaurci i Svinjaru proti zaptijam podigli i iste poubijali.

Cim se je to u okolici razglasilo, podigoše se Turci proti rišćanom a Hrišćani proti Turkom, tako daje do po manji okršaja medju obima došlo. Videći mi da u takovi okolnosti zanas dobra neima počelismo svi u planinu Motavicu još isti dan bježati. Nu ni tuse nismo od Turaka sjegurni čutili, već smo odma slijedeći dan iz planine na bajer Save došli i na austrisku stranu prevažati se počeli. Videć to Turci obsjedoše riek u Vrbas u namjeri da nami i naših obitelji prepreče bjeg na austrisku stranu a stoga su se nekoji naši ljudi uoboružane čete skupili, u nakani da si prelaz na austrisku stranu ma oružjem omoguće. Tuseje zbito okršaja iz medju naših ljudi i Turaka gdje je Pane Tubić i Vasil Večerinić iz Pavelče Stanko Ignatović i Sava Balaban poginuo jeli koji od Turaka poginuo tomi nije poznato.

Žalostni odnošaji u kojih raja pod turskim gospodstvom živi jesu raju prije ili posle nagnati morali da ili si silom bolju existenciju izvojuje ili da u drugu državu prebjegne.

Tako je naprimjer porez tako velik da naprimjer bolji gospodar po 100 dukata srednji 50 a njsiromašniji 10 do 20 dukata godišnjega poreza platiti. Osim toga otme Turčin štomu se sviđi po volji. Kad u kuću Hrišćanina dojde moraga ovaj častiti a kad se napije i najede onda muške iztera iz kuće a ženske siluje takoj lani kod mene moj beg častio se je a onda meni na očigled ženu silovao a jamu ništo učiniti nesmjedoh dapače niti progovoriti mu jerbi me nožem sasikao.

Pravde za Hrišćana u Bosnoj neimade on je rob turski Turčin mu je gospodar koji ništa neradi već planduje i od znoja i truda raje udobno živi, onamu mora zemljišta kojih sama posedovati nesmiје težati i obdelavati.

Razbojstva i nasilja jesu kod nas na dnevnom redu tako da sve to više podnositi nemogismo pa pošto se od nikuda pomoći nadali nismo, što nam je preostalo van iz pod turskoga jarma u područje austriske države pobjeći odkud se na jednostavno obećanje Turaka

u Bosnu povratiti nećemo jer u Turčina vjere nije on bi možda za sada sve obećao a kadabi prijeko došli bilo bi nam još gore nego što nam je bilo.

Zaključeno i podpisano.

№ 1301

162.

ZAPISNIK

SASTAVLJEN U PETROVUSELU DNE 9 RUJNA 1875.

Prisutni: C. k. kotarski pristav Alexander Kathrein, C. k. sudbeni pristav Lovro Gross, Obćinski načelnik Stjepan Ivanišević kao povjerenik i obćinski bilježnik Stjepan Babić kao perovodja.

Predmet: jest izvidjenje uzroka mlogobrojnom izselenju turski podanika iz Bosne, u područje austro ugarske države ito na temelju naloga c. k. vrhovnoga vojnoga zapovjedništva u Zagrebu kao kraiške zemaljske upravne oblasti od 29 kolovoza 1875 pres broj 1143.

Od nalazeći se prebjegli bjegunaca na austrisku stranu bude pred ovo povjerenstvo pozvan Jovan Kolar te poštoje isti na točno kazivanje istine opomenut bude preslušan kako slidi:

Zovem se Jovan Kolar iz Povelče nahije i kajmakamata Berbirsoga 47 godina star grčko izt. vjere oženjen otac dvoje djece nepismen bio sam u zadnje vrieme selski knez koju službu sam kroz 6 godina obavljao.

1. Kažite neposredni povod zaštoste na austrisku stranu sa više vaši suseljana prebjegli.

Ad 1. U utorak pred naše preobraženje došli su u naše selo Kavurci i Svinjar turske zaptije koji su htjeli naše stariješine i otmenije seljane u Berbir silom vezane tjerati. Naše stariješine izjaviše se pripravnimi u Berbir dobrovoljno ići i ujedno rekoše da se vezati nedadu. Zaptije su oružjem naše seljane izranili usljed toga su se ovi zaptije potukli. Ta vjest razprostarnilaseje u svih obližnji mjesti brzo te su brzo svi doznali što su zaptije počinili i da su zaptije naše stariješine samo zato u Brbir tjerati hotjeli djebi je u zatvor pobacao.

Nam je bilo poznato dase je raja u Hercegovini i u Bosni proti svojim silnikom Turkom podigla pasu turske oblasti znajući i one za taj ustanak samo zato naše stariješine u zatvor pobacati da tobožnjemu u naših predjeli predusretne nu napomenutimije da na kakav odpor proti Turkom ili ustanak ni zdaleka pomisli nismo. Kad se je vjest ta svuda u našoj okolici rezprostranila počeoje svijet u planinu Motavicu bježati gdje smo odlučili na odma sljedeći dan na austrisku stranu prebjeći.

Naši ljudi su se takodjer u po manje čete sabrali te da svojim obitelji omoguću prelaz na austrisku stranu obseli su jedan kljanac kod Kauca Kamen zvan da akobi Turci od Kobaša ili Svinjara rupili dajim prolaz kroz isti onemoguću.

Sljedeći dan ujutro počelismo mi na austrisku stranu bježati kad na jednoč hrupe Turci iz Kobaša te štogusu na prekoj strani zatekli pogubiše i izsekoše. Tom prigodom poginuli su u kolikoje meni

poznato Pane Tobić, Vasilija Večerinović, iz Pavelića, Marko Ignjatović i Sava Balaban iz Prebjega, dočim je Stojan Babić iz Pavelića teško ranjen te se sada u bolnici u Novoigradiški nalazi.

To je prvi i neposredni uzrok radi česasma mi na austrisku stranu prebjegli. Daljni i posredni uzroci koji su nas na prebjegnuće silili jesu naši žalostni odnošaji u kojismo pod turskom vladom živjeli. Porezi su kojismo mi što Caru što Spajam na godinu davali na toliko narasli dajih snositi nismo mogli pa akocih smoći nemogismo otejoje Turčin štoje našao, nebrineć se za to svoju obitelj prehraniti moći. Preostaneli mi pako što kada Turčin porez utjera tomi on po svojoj volji i to malo samovlastno oteti može a nije nikomu za oto odgovoran.

Nepravednost turskih sudova napram raji jest obće poznato. Tužili Turčin Srbina to on mora pravo imati, tužili nasuprot Srbim Turčina to on nikako pravde nedobije već nasuprot bude u zatvor baćen. Osim toga otimaju i ubijaju Turci jednu raju po volji.

Dodjeli Turčin u kuću Riščana tomu ovaj mora štoгод zahtjeva za jesti i piti dati a ako to neućini to izvrgne sebe i svoju obitelj najvećoj pogibelji. Nu nesamo da Turci nas muške napadaju nego oni napadaju naše žene i devojke koje u polju zateknu što je meni poznato nije se u mojem selu takav slučaj silovanja zbio negosu mi ljudi iz Kaurca pripovjedili daseje u njihovom selu više takovi slučajeva dogodilo, nepodnosil Hriščanin tursku otimačinu i nasilja posve drago-voljno to jaosiga njemu jerbo nanj Turčin navali daga zlostavlja a i prećestose dogodi daga ubije. Takav slučaj turske okrutnosti dogodio se je i u mojem selu prije nekoliko godina. Ignjatiju Črpaka naime kojim je njihovu krvoločnost okrutno i nasilno postupanje prama raji prebacivao ubižega Turci naprosto a nebi ni njegovom bratu bolje išlo da je proti Turkom i nadalje tužbu gonijo.

Nu i u izvršivanju naše službe božje prije će nas Turci te se uprav dok služba traje jatomice pred crkvom skupe pa kad mi iz crkve izlazimo pogrdjuju nas i našu vjeru na svaki mogući način a osim toga nas uprav na naše najveće svece na posao tjeraju a uspro-tivilimu se mi onda nas tuku i zlostavljaju.

Takovo okolnosti pričeraše jednu raju daje morala ostaviv u Bosnoj kuće i kućišta iz Bosne na austrisku stranu prebjeci. Mismo svi kojismo prebjegli čvrsto odlučili u Bosnu se dok nam Turčin pod ovakovim odnošaji sudi, na jednostavna obećanja Turaka nepovratiti se, jerbo mi dobro znamo koliko se u obećanja Turaka pouzdati možemo, jerbot obećaliti Turčin sva dobra to jih nikad nedrži pa čim sutra nogom stane, etotiga za vratom. Akobi nas austriska vlada htjela na tursku stranu pričerati to radje neka nas ovdje pogubi jerbo je sve-jedno pogineli ovdje ili tamo poginuti moramo...

Zaključeno i podpisano.

ZAPISNIK

SASTAVLJEN U PETROVUSELU DNE 9 RUJNA 1875.

Prisutni: C. k. kotarski pristav Alexander Kathrein, C. k. sudbeni pristav Lovro Gross. Obćinski načelnik Stjepan Ivanišević kao povjerenik i občinski bilježnik Stjepan Babić kao perovodja.

Predmet: jest izvidjenje uzroka mlogobrojnom izselenju turskih podanika iz bosne, u područje austro ugarske države ito na temelju naloga c. k. vrhovnoga vojnoga zapovjedništva u zagrebu kao kraiške zemaljske upravne oblasti od 29 kolovoza 1875. pres. broj 1143.

Od nalazeći se prebjegli bjegunaca na austrisku stranu bude pred ovo povjerenstvo pozvan Tešo Rakić te poštoje isti na točno kazivanje opomenut bude preslušan kako sliedi:

Zovem se Tešo Rakić iz Srdjenovci nahije i kajmakamata Bajnolukničkog 50 godina star grčko izt. vjere oženjen otac 4 djece poljodjelac.

1. Recite neposredni uzrok skojeg ste vi sa vaši suseljani u područje austro ugarske države prebjegli.

Ad 1. Na dan našega preobraženja tojest dne 18. Kolovoza tekuće godine dodjo še od Ljepenice u naše selo do 50 oboružani turaka iz bajne Luke vodeć sa sobom Malu Stojkovića Kneza zatim, Gjuru Milankovića i Tošu Tovilovića iz Ljepenice ito: svezane. Cim su u naše selo prispili sveza še naše naj otmenije seljake ito: Marka Sal-kovića Aloiziju Vojvodića i Davida Tomića te i njih sveza še ta tako sve šestoricu u Banjuluku otjeraše.

Kako smo kašnje čuli, ubili su Turci na putu izmed Srdjevića do Banjaluke Malu Stojkovića Gjuru Vilenkovića, i Tešu Tovilovića, o ostali pako koje turci sa sobom otjeraše dočulismo dasu u Banjojluci u zatvor pobacani. Na večer istoga dana dojdose u naše selo ope do 30 turaka te kad su nam otjeli što su htjeli poštosmoje mi silom još počastiti morali odputiti še se slideći dan prama Nožicama. Dok su se Turci kod nas bavili zapali še crkvu i parokiansku kuću koja na selo Lepinci i Srdjenovci spada. Mismo odma slutili da od otakovog ponašanja turaka ništa dobra dočekati nećemo a poštosmo nadalje dočuli da su hrišćani već iz obližnji sela na austrisku stranu prebjegli odlučismo i mi pobjeći štosmo mi dne 20 Kolovoza ove godine i izveli te u austriski Svinjar prebjegli. Svoju imovinu moralismo mi pošto su se turci sakupljavali da nas udare preko ostaviti. Toje bijo najne-posredniji povod skojegasmio mi dne 20 Kolovoza tekuće godine na austrisku stranu prebjegli.

K'tomu pridolaze još i drugi uzroci naime preveliki porez i bezobzirno utjerivanje istoga zatim bezspravje koje rišćani od turske oblasti trpti moraju i krvoločnosti i otimačina od turakah.

Uzmeli se to sve skupa nije čudo daje raja zdvojiti morala pa odlučiti kad se je slučaj zbivši se dne 18 Kolovoza 1875 turskog jarma osloboditi se i izpod tobožnjeg turskog pokroviteljstva na austrisku stranu pobjeći.

Mi smo svi čvrsto odlučili samovoljno preko u Bosnu nepovratiti se jerbo to znači doživotnom robovanju u susret ići te volimo nek nas ovde izsieku jerbotbi nas isti udes prije ili posle i u Bosnoj postigao...

Zaključeno i podpisano.

№ 1301

164.

ZAPISNIK

SASTAVLJEN U PETROVUSELU DNE 10 RUJNA 1875

Prisutni: c. k. kotarski pristav Alexander Kathrein, c. k. sudbeni pristav Lovro Gross, občinski načelnik Stjepan Ivanišević kao povjerenik i občinski bilježnik Stjepan Babić kao perovodja.

Predmet: jest izvidjenje uzroka mnogobrojnog izselenju turski podanika iz Bosne, u područje austro-ugarske države i to na temelju naloga c. k. vrhovnog vojnoga zapovjedništva u Zagrebu kao krajiške zemaljske upravne oblasti od 29 kolovoza 1875. praes. broj 1143.

Od nalazećih se prebjegli bjegunaca na austrijsku stranu bude pred ovo povjerenstvo pozvan Marko Plavšić te pošto je isti na točno kazivanje opomenut, bude preslušan kako sledi:

Zovem se Marko Plavšić turski podanik iz Sitneša nahije i kajmakamata Berbirskog 45 godina star oženjen bez djece bio sam skoro kroz 17 godina selski knez u selu Sitneši.

1. Recitemi neposredni uzrok skojeg ste vi sa vaši suseljani u područje austro-ugarske države pribjegli.

Ad 1. Jedan dan pred naše preobraženje tojest dne 18 kolovoza tekuće godine čulismo mi u našem selu dasu isti dan došli u poblizje selo Kaoce turski zaptije koji su htjeli starešine i otmenije seljane svezane u Berbir ćerati, nu ovi se nisu dali vezati zaptije navališe na njih oružjem te jih raniše naštosu se Srbi proti zaptijem podigli.

Dne 18 kolovoza ove godine navališe Turci na selo Zbjeg gdje su obitelj Andrije Vučića, Save Tadića, Spasoje Vučića, Teše Stojšića sasma izrekli i pogubili muževe skupa sa ženama i djecom. Njihove kuće Turci popališe dočim su marhu iz pušaka poubijali. Ovakove krvoločnosti počinise Turci u Zbjegu pak kad se je to dočulo navje naš sav svjet iz okolice preko Save na austrisku stranu bježati, ostaviv sav svoj imetak u Bosnoj.

U bježu sustigoše Turci na njihovoj strani obitelj Teše Savića iz Brezovca te ju do zadnjega potomka izsjekoše.

To je bio neposredni povod našega prebjegnuća na austrisku stranu. K'tomu pridolaze i drugi sljedeći uzroci:

Takoje naprimjer porez na toliko narastao da bogatiji Hrišćani na račun celokupnog godišnjeg poreza do 150 i više dukata plaćati mora. Utjerivanje poreza biva na najokrutniji način kako naprimjer onoga koji porez kadaga desetar pobire odma platiti nemože na najsuroviji način zlostavlja tako da zlostavljeni obično uslied toga i premine.

Tako je desetar Asim Mujinović iz Berbira, Tešu Stojkovića iz Ljepenice a desetar Alija Selajić iz Banjaluke Janka Mihajlovića iz Sit-

neša upravo do smrti izprebijao ito: samo stoga što nisu imali poreza odkuda naplatiti. Usled takovih i sličnih okrutništva i globenja jest naša existencija tako žalostna postala dasmo mi još gorje nego robovi uprav skoro od divje životinje pali jerbo Turčin je neograničeni gospodar imetka mi i života te se sobim kao sa jabukom titra.

Dodjem li u crkvu k'službi božjoj to se Turci pred crkvom skupe pa kad napolje izlazu grde nam i ruže vjeru i vjerozakonske običaje a osim toga nas upravo hotimice na najveće naše svece tjera damu raditi idemo ako se sustežemo lupa nas kao njemu životinju. Kada Turčin u moju kuću dojde moram mu dati, štogod on mene zaišće a ako dotičnu stvar u kući neimam moram mu nabaviti pa bilo ma odkuda.

Mi smo doduše čuli da se je raja u Hercegovini i u Bosnoj oko Gradiškoga proti svojim nesmiljeni neprijatelji Turkom podigla nu u našoj okolini nije nitko na ustanak ni mislio niti nas je tko na takova što poticao nego nas je na bjeg, prisililo upravo naše bjedno stanje a osobito događaj od 17 i 18 kolovoza 1875.

Na povratak pod ovakovimi uvjeti kakovi su od vajkada u Bosnoj postali nije moguće ni pomisliti jerbo bi to značilo još gorjemu robovanju na susret ići.

Zaključeno i podpisano.

№ 1302*)

165.

ZAPISNIK

SASTAVLJEN U GRADUSI DNE 14. RUJNA 1875.

Prisutni: C. k. tajnik okružne oblasti Makso Šojat, C. k. sudb. viečnik: Andrija Markovac, Obćinskog načelnika zamjenik: Pavo Dragović, Perovodja: Dragutin Gjuričić.

Predmet: Izvidjenje uzroka mnogobrojnomu izselenju turskih podanika iz Bosne u područje c. k. austro-ugarske države usled naloga c. k. gl. vojnog zapovjedništva u Zagrebu kao kraj. zem. upravne oblasti od 29. kolovoza 1875 Präs. broj 1143.

Od nalazećih se u Gradusi bosanskih bjegunaca pozvan bje pred ovo povjerenstvo Gligo Ćekić, te nakon opomene na savjestno kazivanje istine preslušan bje kako sliedi.

Zovem se Gligo Ćekić, iz Pobrđjana, kost. kajmakamata, 50 god. star grč. izt. vjere, oženit, 5 djece, bio sam 12 godina u Pobrđjani knez, i to pred jedno 8 godina, poljodjelac, turski podanik bjegunac.

1. Tereti raznovrstni, koje nam Turci nametnuše bili su sami po sebi dosta nesnosni, nu jošte i teži bijaše naš položaj tim, što su nas desetari, panduri i spahije svaki po svojoj volji gulili kod pobiranja tih daća i to pod zaštitom samih oblastih te se mi radi toga nikomu potužiti nesmjedosmo.

Ove godine nametnuše nam jošte k tomu novi teter tim, da nas prisiliše, da moramo desetinu naše obćine mi obćinari sami u zkup uzeti uz prošlogodišnju ucjenjenu svotu zakupnine, koja našim imovinskim

*) Pod arhivskim brojem 1302 nalaze se dokumenti od 165. do 178.

odnošajem nipošto neodgovara, osobito ove godine ne, gdje nam je lietina slabo izpala.

Naši su se obćinari opirali preuzeti državnu desetinu u zakup, te radi toga nasla bihački paša na naše obćine četu surovih pandura, da nas plačkaju i grožnjama i zlostavljanjem zastraše.

Radi toga odlučise naši Kršćani na ovu stranu prebjeći, jer ih ovi turski zulumi dovedoše do zdvojnosti; nu pošto se je pročulo, da Turci to zapriečiti hoće sastanu se naši mladji i kriepkiji momci, te obsjednuše šumu »Pastirevo«, da preprieče nasrtanje Turaka i omogućiše tako prelaz naših obiteljih sa blagom. I ja sam bio tamo, te mogu kazati, da nas je Kršćana, koji smo prelaz naših branili, kod Pastirova i pod briegom Baljem do 150 momaka bilo. Tamo bijahu i Marko Gjanadjija i Marko Bajalica, te su nas kao nešto naobraženiji od nas, upućivali kako da se ponašamo i od navale Turaka branimo. Balj Pastirova-šuma, i Crni potok, je jedno do drugoga, te se onuda na daleko oko Kostajnice proteže, te s toga nemogu ja za sve znati, što se je tamo događalo.

Ja neznain ništa o kakovom pomirbenom dogovaranju izmedju Turaka i ustaša jerbo sam morao na svojem mjestu ostati, a bio sam postavljen kao stražar sa još njekimi drugimi suseljani do 1 1/2 sata daleko od Kostajnice naprama Novomu, odkuda smo se takodjer navale Turaka bojali.

Kad su naše obitelji sa blagom na ovu stranu prebjegle, prodjosmo i mi na ovaj kraj, neupuštajući se dalje u nikakav drugi boj.

Mi Podrdžani imali smo dosta dobroga spahiju, koji nije baš jako okrutno ili nezdušno s nami postupao, nu tim većma gulše i zlostavljahu nas desetari i panduri, koji su nas znali iz naših kuća protjerati, te su zatoga naše žene silovali i sramotili.

Usljed takovih i još sličnih bezzakonja i progonstva od strane Turaka postao je naš položaj u Turskoj nesnosan, te se radi toga nemožemo više onamo povratiti doklie Turci tamo vladaju i molimo da nas vaš premilostivi vladar pod svoju zaštitu uzme...

Zaključeno i podpisano.

№ 1302

166.

ZAPISNIK

SASTAVLJEN U GRADUSI DNE 14. RUJNA 1875.

P r i s u t n i : C. k. tajnik okružne oblasti: Makso Šojat, C. k. sudb. viećnik: Andrija Markovac. Obćinskog načelnika zamjenik: Pavo Dragović, Perovodja: Dragutin Gjuričić.

P r e d m e t : Izvidjenje uzroka mnogobrojnomu izselenju turskih podanika iz Bosne u područje c. k. austro-ugarske države usljed naloga c. k. gl. vojnog zapovjedništva u Zagrebu kao kraj. zem. upravne oblasti od 29. kolovoza 1875 Präs: broj 1143.

Od nalazećih se u Gradusi bosanskih bjegunaca pozvan bje pred ovo povjerenstvo Sava Marin, te nakon opomene na savjestno kazivanje istine preslušan bje kako sledi:

Zovem se Sava Marin, iz Strigove, 24 god. star, grč. izt. vjere, neoženit, poljodjelac, turski podanik, bjegunac.

1. Ja sam ovamo prebjego sa mojim rodjaci i ostalimi suseljani radi toga, što su nas nekakvi turski panduri počeli plienjati, tući, zlostavljati i svakovrstno nam se groziti. Sve se je ljudstvo naše okolice radi toga uznemirilo, i za svoj život i imetak poboјalo, te odlučismo svi, radje u ovu zemlju prebjeći negoli turski zulom dalje podnositi. Da to laglje izvedemo složilo se je nekoliko naših kriepkijih momaka, te obsjednu kojekako oružani šumu Pastirevo, te braniše nas ostale bjegajuće od nasrtaja Turskih.

Koliko je naših momaka na straži ondje bilo i iz kojih sve sela, to ja nemogu znati, jerbo niesam polag bio, već sam u prvi mah sa svojom rodbinom na ovaj kraj prebjegao. Tamo je bio moj brat Dako, koji je od mene jači i kriepkiji.

Mi smo prešli preko Une niže Kostajnice kod Ribarice.

Ja neimadem ništa drugo o tom ustanku navesti, samo toliko mogu spomenuti, da smo svi stalno odlučili nevratiti se više u svoju domovinu, gdje nas samo progonstva od strane Turaka izčekuju.

Zaključeno i podpisano.

№ 1302

167.

ZAPISNIK

SASTAVLJEN U GRADUSI DNE 14. RUJNA 1875.

Prisutni: C. k. tajnik okružne oblasti: Makso Sojat, C. k. sudb. viečnik: Andrija Markovac. Obćinskog načelnika zamjenik: Pavo Dragović, Perovodja: Dragutin Gjuričić.

Predmet: Izvidjenje uzroka mnogobroјnomu izselenju turskih podanika iz Bosne u područje c. k. austro-ugarske države uslied naloga c. k. gl. vojnog zapovjedništva u Zagrebu kao kraj. zem. upravne oblasti od 29. kolovoza 1875 Präs: broj 1143.

Od nalazećih se u Gradusi bosanskih bjegunaca pozvan bje pred ovo povjerenstvo Gjuragj Kurtović te nakon opomene na savjestno kazivanje istine preslušan bje kako sliedi:

Zovem se Gjuragj Kurtović, iz Tavije, držećoj se sa Kostajnicom, 23 god. star, grč. izt. vjere, oženit, 1 djete, poljodjelac, turski podanik, bjegunac.

1. Ja sam 16. kolovoza t. g. na sajmu u t. Kostajnici bio, i oko poldana nasta ondje nemir; Turci se započeše potajno dogovarati, i kad Kršćane razoružaše, razširi se glas, da je po selima buna nastala i da Turci na Kršćane navaliti misle. Ozbilno i grozno ponašanje Turaka uplaš nas tako, da smo mi množina isti dan na ovu stranu preko mosta prebjegli.

Znajući za nakanu tursku, dogovori se nas 30—40 bjegunaca, da se medju Slabinjom i Kostajnicom u našu domovinu natrag povratimo, ter navalu tursku na naše obitelji i blago zapriećimo. Po dogovoru našem vratismo se mi već u utorak medju naše pućanstvo, ter mi seljani iz

Tavijske, Slabinjske, Petrinjske i Babinjske, t. j. mlađi i krepkiji ljudi iz istih sela, zaključismo, da brieg »Balj«, koji niže Kostajnice leži zasjednemo, ter tako zapriečimo, da Turci na naše u bjegu nalazeće se pučanstvo nasrnuti nemogu.

Nas je bilo 50—60 momaka, neki s velikom neki samo malom puškom oboružan, ter prepriečimo nasrtaj Turaka na naš sviet. Turke, koji su na nas navaljivali, suzbijali smo mi pram Kostajnici, ter ih držasmo tako dugo u škripcu dok je naš obitelj sa blagom na ovu stranu prešo; nakon toga prodjosmo i mi ovamo. U isto vrieme zasjeli su momci drugih sela i to iz Strigova, Kalenderi, Guvnjani, Mrakodol i Pobrđjani šumu »Pastirevo« da nasrtaj Turaka od Novoga u Kostajnicu zaprieče. To sam ja čuo od ljudih ondašnje okolice kasnije doznao.

Marko Gjanadija i Marko Bajalica bili su s nama u zasjedi kod Kostajnice, i isti su kao najrazboritiji nas upućivali i podučavali kako se vladati imademo, nu vodje u pravom smislu nismo imali, niti su oni povod tomu ustanku dali.

Za vrieme našeg zasjednuća dolazio je Laza Višnjić i još njeka tri Turčina medju naše ljude, nu ja se sa svog mjesta udaljio nisam, te neznam kojim povodom su oni onamo došli i što su tražili.

Navalu Tursku jesmo mi s našega zasjednutoga mjesta suzbijali, te tom prigodom poginu od naših trojica, dočim mi znano nije jeli koji od Turaka poginuo.

Ja se kući svojoj povratiti nemogu, dok ondje drugi zapovjedaju, te molim za zaštitu vaše vlade...

Zaključeno i podpisano.

№ 1302

168.

ZAPISNIK

SASTAVLJEN U GRADUSI DNE 14. RUJNA 1875.

Prisutni: C. k. tajnik okružne oblasti: Makso Šojat, C. k. sudb. viećnik: Andrija Markovac, Obćinskog načelnika zamjenik: Pavo Dragović, Perovodja: Dragutin Gjuričić.

Predmet: Izvidjenje uzroka mnogobrojnomu izselenju turskih podanika iz Bosne u području c. k. austro-ugarske države usljed naloga c. k. gl. vojnog zapovjedništva u Zagrebu kao kraj. zem. upravne oblasti od 29. kolovoza 1875. Präs. broj 1143.

Od nalazećih se u Gradusi bosanskih bjegunaca pozvan bje pred ovo povjerenstvo Lako Šurla, te nakon opomene na savjestno kazivanje istine preslušan bje kako sliedi:

Zovem se L a k o Š u r l a, rodom iz t. Kostajnice, oko 37 godina star, grč. izt. vjere, oženit, otac 3 djece, posjednik kuće u Kostajnici, turski podanik bjegunac.

1. Oko polovine kolovoza zatvoriše nam Turci našeg pravoslavnog paroka, te se usljed toga porodi u našem pučanstvu njeka uzrujanost i nemir, pa kad su Turci već drugi dan kršćanom oružje oduzimati započeli, sve se za sigurnost svog života kao i imetka poboja,

te mi Kršćani stadosmo na ovu stranu bježati. Ja sam odmah u utorak na ovaj kraj prebjegnuo, te mi nije tako o ustanku ništa poznato; samo toliko znadem, što sam sa ove strane vidio, da su Turci kršćanske kuće i dućane porobili, nekoliko kuća popalili, i pravoslavnu crkvu oskvrnili pobacav iz nje sve ikone i ostale crkvene spreme.

Položaj kršćanskih posjednika bio je u t. Kostajnici jošte nje-kako snosliv, jer izim manjeg globljenja i otimačina i zapostavljanja pred sudom, nismo se mi imali mnogo potužiti, nu naši kršćanski seljaci bili su od Turaka jako gnjeteni, te su morali raznih nepravdah podnaositi, koje su narod do zdvojenja i napokon do samog izselenja dovele...

Zaključeno i podpisano.

№ 1302

169.

ZAPISNIK

SASTAVLJEN U GRADUSI DNE 14. RUJNA 1875.

Prisutni: C. k. tajnik okružne oblasti: Makso Šojat, C. k. sudb. viečnik: Andrija Markovac, Obć. načelnika zamjenik: Pavo Dragović, Perovodja: Dragutin Gjuričić.

Predmet: Izvidjenje uzroka mnogobrojnemu izselenju turskih podanika iz Bosne u područje c. k. austro-ugarske države uslied naloga c. k. gl. vojnog zapovjedništva u Zagrebu kao kraj. zem. upravne oblasti od 29. kolovoza 1875. Präs. broj 1143.

Od nalazećih se u Gradusi bosanskih bjegunaca pozvan bje pred ovo povjerenstvo Lako Marin, te nakon opomene na savjestno kazivanje istine preslušan bje kako sledi:

Zovem se Lako Marin, iz Mrakodola, 55 god. star, grč. izt. vjere, oženit, 6 djece, poljodjelac, turski podanik, bjegunac.

1. Tereti svakovrstni, što nam ih u posljednje vrieme sve to većma Turci naprtiše, postali su nam već sasvim nesnosni, jer nismo već znali odkuda da nasmažemo novaca, da naše nezasitne desetare i spahiје zasitimo. U posljednje godine narasla je samo desetina naše občine od 80 na 200 dukata, što nam na daleko nadmašuje naše sve plodine, jer kad sve naše žito u ime desetine prodamo, moramo jošte povrh toga u gotovom novcu koji nas je najsiromašniji na godinu po 12 for. a bogatiji do 50 for. u ime raznih daća državi i spahiји davati, te nam jedva toliko preostaje blaga, da se odatle kukavno prehraniti možemo; a kraj svega toga otimlje nam skoro svaki Turčin štogodj boljega u nas nadje, te mu se istog prohtije. K tim teretom i svim mogućim nepravdama i bezzakonjem, koje mi pretrpiti moramo, i koje su sveobća poznate, prisiliše nas ove godine jošte turske oblasti, da moramo držvanu desetinu naše občine, pošto se zaista zakupnik naći nije mogao, sami u zakup uzeti, čemu se mi opiramo, nu bihački paša i kajmakam kostajnički natjeraše nas napokon grožnjama i zlostavljanjem na to privoljenje.

Radi tog otpora pošalje bihački paša u naše občine jedno 15—20 pandura, koji su kršćane plienjali, globarinami ucjenjivali, zlostavljali,

i svaki mogući zulum činili, te se je narod napokon, toga bezdjela sit, njima u nekoj občini suprotstavio.

Usljed toga raznese se po našem kraju glas, da paša proti nam šilja veliku vojsku, što narod tako uznemiri, da stade na ovu stranu se preseljavati. Medjuto proču se glas da je nastala u Kostajnici buna. Mi se radi toga pobojasmo za naš život i blago, te počesmo na ovu stranu bjegati; a što nas je mladjih i kriepkijih momaka bilo, složismo se, te obsjednusmo šumu »Pastirevo« da osiguramo prelaz naših obiteljih i blaga. Nas jedno 15 seljana iz Mrakodola i Briševca držali smo stražu kod broda briševačkog blizu Bubna, te smo štitili prelazeće od nasrtnja turskih. Kad bi se veća turska četa pojavila mi bi u šumu uzmaknuli, a kad bi se njih po 5 ili 6 Turaka pojavilo, koji bi našim suseljanom blago otimali, mi bi ih raztjerali, te im naše blago natrag oduzeli.

Takovimi zgodami pucalo bi se s obijuh stranah, nu od naših nije nitko pao, neznam dali je koji od Turaka poginuo.

Mi se branismo od Turaka, koji bi od Novoga na nas navalili, a drugi opet stajahu, dalje od nas kod brda Balja braneci se opet od Turaka dolazećih sa Kostajnice. Tako stajasmo mi nekoliko dana na straži, dok je naša čeljad sa blagom preko se preselila. U sriedu navali na nas velika četa Turaka njih 5 — 600 stotina, te mi uzmaknusmo u šumu. Oni nam pootimaše mnogo blaga, i poharaše naše kuće, a kad ih je nestalo bilo, prodjosmo i mi na ovu stranu, msilim da je to bilo u petak 27/8. t. g.

Gdje su ostale kršćanske straže i u kojem broju stajale, to ja nemogu znati, jerbo mi nikakovih zajedničkih dogovora imali nismo, već smo sami po svom najboljem uvjerenju radili.

Usljed toga i sličnog turskog nasilništva i progonstva kršćanah nemožemo se mi više u našu domovinu povratiti, te molimo zaštitu vašeg premilostivog cara, kojemu smo se zaklonili...

Zaključeno i podpisano.

№ 1302

170.

ZAPISNIK

SASTAVLJEN U GRADUSI DNE 14. RUJNA 1875.

Prisutni: C. k. tajnik okružne oblasti: Makso Šojat, C. k. sudb. viečnik: Andrija Markovac, Obćinskog načelnika zamjenik: Pavo Dragović, Perovodja: Dragutin Gjuričić.

Predmet: Izvidjenje uzroka mnogobrojnomu izselenju turskih podanka iz Bosne u područje c. k. austro-ugarske države usljed naloga c. k. gl. vojnog zapovjedništva u Zagrebu kao kraj. zem. upravne oblasti od 29. kolovoza 1875 Präs. broj 1143.

Od nalazećih se u Gradusi bosanskih bjegunaca pozvan bje pred ovo povjerenstvo Gjuragj Predojević te nakon opomene na savjestno kazivanje istine preслуšan bje kako sledi:

Zovem se Gjuragj Predojević, iz Poljanice, blizu Novog, kost. kajmakamata, 66 god. star, gr. ist. vjere, oženit, otac 2 djece, bio sam prije knez u Poljanici, poljodjelac.

1. U mjesecu kolovozu pobjegoše bošnjaci muhamedanske vjere u selu u grad Novi — bez da je nama uzrok toga bjega poznat bio. Kratko zatim započеше prolaziti našim selom turske čete, kod nas i u okolici blago otimati, i pućanstvo zlostavljati. Kuću Marka i Dmitra Savića popališe, oni, blago im i nje same u zatvor odvedoše. Ta okolnost ustraši nas tako, da smo sa ono malo blaga, što smo spasiti mogli, ovamo prebjegli.

Novo nametnuti nam teret, da mi obćinari desetinu državnu u zakup primiti moramo i to uz ucjenjenu svotu od 400 dukata, uzne-mirio je istinabog pućanstvo, i to najviše radi toga, jer je bihaćki paša i kajmakam kostajnički nas zlostavljanjem i zatvorom prisilio na to, da mi privoljenje naše za primanje desetine u zakup dademo. Ja sam sam, kao opornik smatran u zatvor metnut, i prigodom tom je kajmakam našega kneza Stojana Kreću pljuskao i otimajuć od njega obćinski mur razdere mu odjelu na prsijuh. Nas 12 obćinara držao je tako dugo u zatvoru, dok smo mu zahtjevano privoljenje dali. Ta je okolnost u nas misao probudila, da spasenje ovdje tražimo. Turci su nas u bjegu progonili, što su ugrabili, oteli su, te su tom zgodom ubili Marka Grahovca.

Turska sila neda se u obće opisati, jer su oni kad im se je god svidilo Kršćane zlostavljali, apsili, u sam svinjac zatvarali; dalje obićavali su pućanstvo tim mućiti, da su im, ako njihovoj želji zadovoljili nisu, u kućam vatru podpaliti, i nje na tavanu tako dugo dimom gušiti dali, dok raja privolila nije na zahtjevano.

Ja se neželim u moju domovinu povratiti, dok ondje Turćin vlada, a i neimamo se kamo povratiti, kad su nam Turci sve poharali i popalili.

Spomenuti mi je jošte, u najnovije vrijeme kod nas dogodivšeg se slućaja Bihaćki paša poslao je u najnovije vrijeme, bez nama poznatog uzroka, do 20 pandura u našu okolicu; ti su samovoljno oduzimali od raje, što im se je svidilo. Oni su pojedine od nas ucjenjivali i snjima grozno dotlie postupali, dok dotićnik nije ucjenjenu svotu njima namirio. Ja mislim, da je paša tu četu k nama izaslao, da na nas pazi, i ti su svoju moć zlorabili i nas gulili...

Zaključeno i podpisano.

№ 1302

171.

ZAPISNIK

SASTAVLJEN U GRADUSI DNE 14. RUJNA 1875.

Prisutni: C. k. tajnik okružne oblasti: Makso Šojat, C. k. sudb. viećnik: Andrija Markovac, Obćinskoga načelnika zamjenik: Pavo Dragović, Perovodja: Dragutin Gjurić.

P r e d m e t: Izvidjenje uzroka mnogobrojnomu izselenju turskih podanika iz Bosne u područje c. k. austro-ugarske države usljed naloga c. k. gl. vojnog zapovjedništva u Zagrebu kao kraj. zem. upravne oblasti od 29. kolovoza 1875 Präs. broj 1143.

Od nalazećih se u Gradusi bosanskih bjegunaca pozvan bje pred ovo povjerenstvo Petar Bursač, te nakon opomene na savjestno kazivanje istine preslušan bje kako sliedi:

Zovem se Petar Bursač, iz Mrakodola, Kost. kajmakamata, 30 god. star, oženit, otac 1 djeteta, bio sam ovo posljednje vrijeme kroz 3 godine obćinski knez, poljodjelac, turski podanik, bjegunac.

1. Turski poznati zulumi i prekomjerni tereti, koje nam u posljednje vrijeme nametnuše prinukali su mene, kao i moje obćinare, da svoju domovinu sa svom ovogodišnjom lietinom ostavimo i ovamo prebjegnemo. Ove nam godine nametnuše oso(bito) teški i nepodnosivi teret tim što su nas obćinare prisilile turske oblasti, da moramo našu desetinu uz ucjenjenu svotu od 200 dukata na se preuzeti, te buduć se mi tomu opiramo posla bihački paša u naša sela do 20 turskih pandura, koji su po naših selih svaki mogući zulum činili. Usljed takovih nepravda i nasilja odlučí narod, da se ovamo preseli, te stade svoju odluku odmah i izvajdžati, a buduć se mi pobojasmo da bi nam Turci na naše obitelji i blago prigodom tog bjega nasrnuli, podjosmo nas njekolicina iz Mrakodola i obližnjih sela, te postavismo u šumi »Pastirevu« njekoliko omanjih straža, koje su imale prelaz naših štítiti. Kad bi Turci u manjem broju na naše navaljivali i blago im otimali, mi bi ih odbijali, a kad bi ih više na nas navalilo, mi bi se zaklonili u šume.

Nas je bilo na straži kod broda 'briševačkog izpod šume »Pastirevo jedno 15 — 20 momaka, a za druge straže ja neznam, gdje su sve stajale.

Kada su naše obitelji ovamo prebjegle, sliedismo im i mi preko Une, te potražismo ovdje zaštitu protiv turskom zulumu, ujedno odlučismo čvrsto ne vraćati se više u svoju domovinu, dokle u njo Turci vladaju...

Zaključeno i podpisano.

№ 1302

172.

ZAPISNIK

SASTAVLJEN U GRADUSI DNE 14. RUJNA 1875.

Prisutni: C. k. tajnik okružne oblasti: Makso Šojat, C. k. sudbeni vijećnik: Andrija Markovac. Obćinskoga načelnika zamjenik: Pavo Dragović. Perovodja: Dragutin Gjuričić.

P r e d m e t: Izvidjenje uzroka mnogobrojnomu izselenju turskih podanika iz Bosne u području c. k. austro-ugarske države usljed naloga c. k. gl. vojnog zapovjedništva u Zagrebu kao kraj. zem. upravne oblasti od 29. kolovoza 1875. Präs. broj 1143.

Od nalazećih se u Gradusi bosanskih bjegunaca pozvan bje pred ovo povjerenstvo Stojan Vukmir te nakon opomene na savjestno kazivanje istine preslušan bje kako sledi:

Zovem se Stojan Vukmir, iz Poljanice, do 60 god. star, grč. izt. vjere, oženit, otac 10 djece, poljodjelac, turski podanik, bjegunac.

1. Oko polovine mjeseca kolovoza počeo iz našega sela Turci u Novi prebjegavati, a mi neznadosmo tomu pravoga uzroka, a i Turci nam ga zatajiše. Usled toga nasta među nami njeka uzrujanost, te se radi te neizvjesnosti jako pobojasno. Za nekoliko dana počeo našim selom prolaziti turske čete dolazeći iz Novoga, te iduće u Kostajnicu, da uguše nekakovu tamo nastalu bunu. Ove čete počeo našim ljudem na silu stvari svakojako, kao i odjelo, rubeninu živež i t. d. otimati, napokon njihove kuće plijeniti i robiti, ljude naše zlostavljati i naše kuće paliti. Tako popališe kuće Marka i Dmitra Savića, otevu prije toga sve blago i gibivi imetak.

Usled tog nasilja stadosmo mi svi na ovu stranu sa preostatkom našega blaga bježati, te se od onda ovdje nalazimo i odlučismo čvrsto nepovratiti se više natrag u našu domovinu, gdje smo tolikomu zulumu Turaka izvrgnuti.

Zaključeno i podpisano.

№ 1302

173.

ZAPISNIK

SASTAVLJEN U GRADUSI DNE 14. RUJNA 1875.

Prisutni: C. k. tajnik okružne oblasti: Makso Šojat, C. k. sudb. viećnik: Andrija Markovac, Obć. načelnika zamjenik: Pavo Dragović, Perovodja: Dragutin Gjuričić.—

Predmet: Izvidjenje uzroka mnogobrojnomu izselenju turskih podanika iz Bosne u područje c. k. austro-ugarske države usled naloga c. k. gl. vojnog zapovjedništva u Zagrebu kao kraj. zem. upravne oblasti od 29. kolovoza 1875 Praes. broj 1143.

Od nalazećih se u Gradusi bosanskih bjegunaca pozvan bje pred ovo povjerenstvo Teodor Petrović te nakon opomene na savjestno kazivanje istine preslušan bje kako sledi:

Zovem se Teodor Petrović iz tur. Dubice 24 godine star, gr. iztočne viere, neoženjen, trgovac, biegunac.—

1. Oko polovice mjeseca kolovoza uznemiriše se Turci u Dubici tako, da smo mi od njihova ponašanja svi hrišćjani u strah se zadali. Bud vojnik bud Turčin muhamedanske viere, sakuplja se u čaršii, izhodiše u pobliznja sela i kako mi dočusmo haraše ubiaše i apsiše kršćjane. Niekoliko dana zatim razoružao sve hrišćjane u Dubici, a zatim vratjajući se čete iz okružni sela, donasao hrišćjanske glave na kolju u Dubicu. Grozni strah zauze nas, to vidiv, a osobito kad smo začuli, da Turci na kršćjane idu iste haraju, blago im otimaju i pojedine ubijaju. Od straha, da mene udes jednaki nestrefi, prebiego ja ostaviv sve moje dobro i preplivajuć Unu na ovu stranu, i to u

miesto Dubicu. Neimav dohodka niti imetka, odluči se mojoj porodici koja se u gradiško okružje preselila obrediti; navrati se putem iduć u Jasenovac, gdje su me sustavili i ovamo odpremili.—

Prigodom našeg prisustva u Jasenovcu nalaziše se ondje nekoliko od Turaka ranjeni krštjana, i jer smo mi u društvu s njima nadjeni, uzkratjeno nam bi naš cilj progoniti, ter u Gradišku ići, van nas uputiše, da se moramo u ovo okružje za sada nastaniti.

Ja kao i drugi Dubičani neznam o samom ustanku ništa nu mislim, da su preveliki tereti seljake prinuždili, da ostaviv svu svoju ljetinu na ovu stranu prebiegnu, i da su radi toga s Turcima, koji su to zapriečiti htjeli u sukob došli.

Napomenuti mi je, da tereti trgovcem nametnuti, nisu odveć veliki bili, jedino seljak, koji je kao rob Turčina smatrat, nije nikad znao, što je njegovo što li nije; njega je spahija — desetar — a naposljedku i posljednji zaptia po volji guliti mogao; on je mogao bez, da na odgovornost pozvat bude, obitelj krštjanskog seljaka obezčastiti, i posljednja okolnost, pobudila je kod pojedinog krštjana takovu ogorčenost, da njemu sa Turčinom muhamedanske viere obstanka ne može biti.

2. Koliko je meni poznato, nema u našoj okolici popa Sime izvan onog u Sreplija nalazećeg se, jer dubički paroh zove se Božo Pavić i taj se sada jošte nalazi u turskoj Dubici.

Neimam više ništa primietiti i potvrđujem mi pročitano izkazivanje...

Zaključeno i podpisato.

№ 1302

174.

ZAPISNIK

SASTAVLJEN U GRADUSI DNE 14. RUJNA 1875.

Prisutni: C. k. tajnik okružne oblasti: Makso Šojat, C. k. sudb. viećnik: Andrija Markovac, Obćinskog načelnika zamjenik: Pavo Dragović, Perovodja: Dragutin Gjuričić. —

Predmet: Izvidjenje uzroka mnogobrojnomu izselivanju turskih podanika iz Bosne u Području c. k. austro-ugarske države usljed naloga c. k. gl. vojnog zapovjedništva u Zagrebu kao kraj. zem. upravne oblasti od 29. kolovoza 1875 Präs. broj 1143.

Od nalazećih se u Gradusi bosanskih bjegunaca pozvan bje pred ovo povjerenstvo Sava Blagoević te nakon opomene na savjestno kazivanje istine preslušan bje kako sledi:

Zovem se Sava Blagoević rodod iz tur. Dubice 20 godina star gr. istočne viere neoženjen; pomoćnik trgovački, bjegunac turski podanik.

Ad 1. Ja sam u turskoj Dubici kod trgovca Jefte Misaljevića kao pomoćnik trgovački namještn bio, i kao takovi nisam se u odnošaje, koji na me nepadaju miešao, daklen, znano mi i nije, zašto je i kojim povodom ustanak u Bosnoj nastao. Jedne nedelje mislim baš polovicom mieseca kolovoza ove godine poslie poldana uznemiriše

se Turci, oboružaje se, ter nasrnuše iz grada na bližnja sela, i mi začusmo da je nieka buna u okolici Dubice nastala. Turci i njihove čete, haraše u okolici, i mi dočuv da se protiv hrišćjanom ide, uplašismo se, ter svi hristijani dubički ustrašeni pozatvaraše svoje dućane. Moj sam gospodar, koji veliku obitelj ima nenadje zgođe, da se iz turske Dubice odstrani jer su Turci baš u njegovoj kući ured nastanili, i u kući njegovoj jest razoružanje kršćajnskog pućanstva preduzeto. Po razoružanju kršćjanstva uplaš i malo i veliko u Dubici, i koji zgodu dobi, taj prebieže na ovu stranu, što sam i ja buduć posla neimadoh učinio. — Kao bjegunac zadržavao sam se više danah u ovdašnjoj Dubici, i odo jednog dana u Ušticu da tamo jednoga rodjaka pohodim, kojom se prigodom u Jasenovcu u krćmu navrati, gdje više bošnjaka, medju istima tri ranjena biahu. Svi nazoćni bjegunci a i ja slučajno tamo pridošli, biahu obćinskom uredu pozvati, i za kratko vrieme ovamo, u nakani da u Gore odlaziti moramo odpremljeni. Ja ovdie u Gradusi imam znanaca i želio bih kod istih ostati i molim do daljnje odredbe ovo mjesto kao prebivalište naznaćiti, jer u Gorah lišen svake gotovine i svakog poznantsva na dulje obstati nebi mogao. O ustanku samom nije mi ništa znano, kao što mi ni povod istog poznat nije.—

Ja sam jošte mlad i kao takovi nepoznam sve odnošaje turske, i nemogu dakle ni kazati, koji odnošaji medju kršćjanom i turkom u Bosni obstoje. Ja neimam ništa više doprinieti.—

Zaključeno i podpisano.

№ 1302

175.

ZAPISNIK

SASTAVLJEN U GRADUSI, DNE 14. RUJNA 1875.

Prisutni: C. k. tajnik okružne oblasti: Makso Šojat, C. k. sudb. viećnik: Andrija Markovac. Obćinskog načelnika zamjenik: Pavo Dragović, Perovodja: Dragutin Gjurićić.—

Predmet: Izvidjenje uzroka mnogobrojnemu izselenju turskih podanika iz Bosne u području c. k. austro-ugarske države usljed naloga c. k. gl. vojnog zapovjedništva u Zagrebu kao kraj. zem. upravne oblasti od 29. kolovoza 1875 Praes. broj 1143.

Od nalazećih se u Gradusi bosanskih bjegunaca pozvan bje pred ovo povjerenstvo Trifun Perić, te nakon opomene na savjestno kazivanje istine preslušan bje kako sledi:

Zovem se Trifun Perić, iz Kalendera, 35 god. star, grć. izt. vjere, oženit, otac 3 djece, poljodjelac, turski podanik, bjegunac.

1. Mi smo kršćani imali svakovrstnih i teških tereta podnositi, koje nam nametnuše Turci u tolikoj mjeri, da jih više nismo kadri bili podnositi, pa se nisu niti zakupnici desetine niti spahije sa pripadajućimi im po zakonu daćami zadovoljavali, već su nesmiljeno nas kršćane gulili; pa kad mi nebi zatraženo odmah namiriti mogli, svakovrstno bi nas mućili i zlostavljali, da smo morali iz oka ili boka zahtjevano dati.

Najgorje nam bijaše ipak ove godine, jerbo je lietina slaba, a k tomu nas prisiliše, da moramo desetinu naše občine uz prošlogodišnjut zakupninu sami mi obćinari u zakup uzeti, a ova ucjenjena svota nestoji u nikakvom razmjerju sa našimi naravnimi proizvodi, te ju prošle godine nemogahu zakupnici od raje utjerati, premda su sve moguće nepravde narodu činili, i po svojoj volji zelene mu jošte proizvode ucjenjivali. Pa jerbo se je narod tomu zakupu desetine izprvince opirao, smatrahu nas turske oblasti buntovnici, te pošalje bihački paša, od 20 pandura, u našu okolicu, koji kršćane nemilice plieniše, zlostavljaše, razne im globarine ucjenjivaše, što je narod do zdvojenja dovelo, te je uslied toga odlučilo naše kršćansko pućanstvo, da se radje izseli u ovaj kraj, nego da dulje tolika progonstva trpi.

Ja sam odmah na prvi glas i nakanu na izselenje ovamo prebjegao prije negoli je do kakve bune ili ustanka došlo, te ja neznam ništa o istomu, jerbo kod istoga sudjelovao nisam.—

Zaključeno i podpisano.

№ 1302

176.

ZAPISNIK

SASTAVLJEN U GRADUSI DNE 14 RUJNA 1875.

Prisutni: C. k. tajnik okružne oblasti: Makso Šojat, C. k. sudb. viećnik: Andrija Markovac, Obćinskoga načelnika zamjenik: Pavo Dragović. Perovodja: Dragutin Gjuričić.

P r e d m e t : Izvidjenje uzroka mnogobrojnomu izselenju turskih podanika iz Bosne u području c. k. austro-ugarske države uslied naloga c. k. gl. vojnog zapovjedništva u Zagrebu kao kraj: zem: upravna oblast od 29. kolovoza 1875 Praes. broj 1143.

Od nalazećih se u Gradusi bosanskih bjegunaca pozvan bje pred ovo povjerenstvo Marko Kukrika, te nakon opomene na savjestno kazivanje istine preslušan bje kako sledi:

Zovem se Marko Kukrika, iz Briševca, knežije Dobrlin, preko 60. god. star, oženit, 3 djece, poljodjelac, turski podanik, bjegunac. —

1. Da pripovjedam pet dana, ne bi mogao izpripovjediti sve nepravde, koje nam Turci čine. Oni su t. j. spahije i desetari nas na svaki mogući način gulili, samovoljno nam kojekakove namete nametnuli, blago i druge stvari nam otimali, žene i djecu nam sramotili i još mnogo drugog zuluma kojeg ovdje pojedince nabrojiti nemogu poćinili.

Paša bihački posla nam napokon ovog prošlog mjeseca nekakve pandure, zulumčare, koji su nas imali globiti i plieniti radi toga, što se izprvince opirasmo preuzeti na se zakup državne desetine. Ti panduri naidjoše, kako se pogovara negdje na odpor, te bi imala od njih dvojica poginuti, radi čega se razglasi kod nas da će paša na naše občine izaslati svoje čete, da nas kao buntovnike plaćaju i pokore.

I zbilja dodjoše za nekoliko dana u naša sela turske čete dolazeće iz Novoga, da idu u okolicu Kostajničku ugušiti nekakovu bunu. Ove čete, ili bolje rekuć razbojničke čorde počеше u naših sela kršćansko pučanstvo harati i zlostavljati, kuće nam paliti, te smo radi toga morali naš spas u bjegu na ovu stranu potražiti,

Turci proganjahu nas sve do Une, te nam oteše tom zgodom jako mnogo blaga, a zatim poharaše i popališe nam skoro čitavo selo. Usled tako bezpravnog položaja nas kršćana u Turskoj ne možemo se mi u našu domovinu više natrag povratiti...

Zaključeno i podpisano.

№ 1302

177.

ZAPISNIK

SASTAVLJEN U GRADUSI, DNE 14. RUJNA 1875.

Prisutni: C. k. tajnik okružne oblasti: Makso Šojat, C. k. sudb. viećnik: Andrija Markovac, Obćinskog načelnika zamjenik: Pavo Dragović, Perovodja: Dragutin Gjuričić.

Predmet: Izvidjenje uzroka mnogobrojnomu izselenju turskih podanika iz Bosne u području c. k. austro-ugarske države usled naloga c. k. gl. vojnog zapovjedništva u Zagrebu kao kraj. zem. upravne oblasti — od 29. kolovoza 1875. Präš. broj 1143.

Od nalazećih se u Gradusi bosanskih bjegunaca pozvan bje pred ovo povjerenstvo Mile Gnjatović, te nakon opomene na savjestno kazivanje istine preslušan bje kako sliedi:

Zovem se Mile Gnjatović, iz Dobrlina, kost. kajmakamata, 50 god. star, grč. izt. vjere, oženit, 4 djece, poljodjelac, prije nekoliko godina bio sam obć. knez u Dobrlinu, turski podanik, bjegunac.

1. Teret turski, koje smo mi nositi morali, bili su sami po sebi već nesnosni, jer su desetari i spahije, prvi u ime zakupljene desetine, a drugi u ime pripadajuće im trećine, još jedanput toliko od nas oduzimali, nego što im je pripadalo. Osim toga guliše nas raznovrstno, ucjenjivaše pojedine proizvode ter nas siliše ucjenjenu svotu u gotovini plaćati.

Pokraj sve te otimačine i samovoljne ne nadje se za ovu godinu ni jedan Turčin, koji bi naše desetine u zakup uzeo, jer pokraj svega gore navedenoga račun naći ne mogaše. Bihački paša silio je nas na zakup desetine, nu naš spahija primi istu na se.

Kratko vrieme za tim razasla bihački paša njeku čordu pandura u našu okolicu, koji su nas zlostavili, apsili, od nas naše dobro silomice oduzimali, i pojedine tako ucjenjivali, da je morao svoje posljednje blago prodati, da iznos namiri.

Pri odlasku pandurah u dalnje knežije našeg vilajeta ucjenili su oni pojedine poljodjelce, ter im naložili, da naznačenu svotu pri povratku njihovom izručiti će morati, grozeći im se svakojako. Ti zulumdije i izrečene grožnje dovede nas na misao, da se ovamo preselimo, nu prije nego što smo mi našu nakanu izveli, započese pram Kostajnici prolazeće

čete od nas blago otimati, pojedine zlostaviti, i kuće nam harati i paliti. To nasilje iztjera nas iz naše domovine, ter molimo zaštitu od ove vaše vlade.

U samom našem selu izgorilo je do 50 kuća, sa svom lietinom, blagom i pokućtvom. Turci oteše nam mnogo blaga, a što smo od blaga spasiti mogli s tim smo ovamo prebjegli.

Ja se živ više natrag vratiti neću, dok turska vlada ondje gospodari...

Zaključeno i podpisano.

№ 1302

178.

ZAPISNIK

SASTAVLJEN U GRADUSI, DNE 14. RUJNA 1875.

Prisutni: C. k. tajnik okružne oblasti: Makso Šojat, C. k. sudb. viećnik: Andrija Markovac, Obćinskog načelnika zamjenik: Pavo Dragović, Perovodja: Dragutin Gjuričić.

Predmet: Izvidjenje uzroka mnogobrojnomu izselenju turskih podanika iz Bosne u područje c. k. austro-ugarske države usljed naloga c. k. gl. vojnog zapovjedništva u Zagrebu kao kraj. zem. upravne oblasti — od 29. kolovoza 1875. Präs. broj 1143.

Od nalazećih se u Gradusi bosanskih bjegunaca pozvan bje pred ovo povjerenstvo Jovan Crnobrnja te nakon opomene na savjestno kazivanje istine preslušan bje kako sledi:

Zovem se Jovan Crnobrnja, iz Ravnice, kost. kajmakamata, do 30 god. star, grč. izt. vjere, oženit, 5 djece, poljodjelac, turski podanik, bjegunac.

1. Oko polovine prošlog mjeseca prolazile su našim selom turske čete iz Novog prema Kostajnici; prve prodjoše selom našim mirno, nu već druga i treća četa počеше naše selo plienjati. marvu odgoniti i razna nasilja činiti. Dva momka od iste čete nasrnuše u moju kuću, ter zagnoviedajućim glasom iskaše od mene. da im odmah jedno janje zaklati imadem, uplašen od tih oboružanih liudi. zadovoljii njihovu zahtjevu, ter predstavim im po njihovoj želji isto na užitak. Kad su isti vojnaci se najeli, pokupiše ostatak janjetine, i zagroziše se meni, da će me sobom voditi, ter iz izražaja lica uvidih. da su sbili nakanali mene vezati, i kad ja za uzrok istoga ubitam. rekoše mi da će nakanu svoju izvesti, ako im 20 cvanciga nedadem. Pošto ja iskanu svotu podmiriti u stanju bio nisam, svezaše mi ruke natraške, ter htiedoše me zbilja odvesti. Uvjeravanje, da više od 12 seksera u imetku neimam, i da ću isti iznos dragovoljno im dati, ako me slobodnim puste, ponuka iste, uz svotu, koju imadoh mene na slobodu pustiti i u kući ostaviti.

Drugi dan poslie tog počinjenog nasilja prebjegli smo mi sa našim blagom na ovu stran. Tom zgodom proganjahu nas Turci, te ubiše Marka Grahovca iz Cerovice, koji je svoje blago braniti htio.

Napomenuti mi je, da sam ja sa više mojih suseliana, čim smo za bunu doznali, na ovu stranu prebjegli htio, nu naš spahija Cerić iz Novoga, stade nam nasuprot ter da osujeti našu nakanu, oduzeo je meni

puna kola rubenine i drugog pokućstva u ukupnoj vrijednosti od 424 for. bez da mi je te stvari natrag povratio.

Ja pravo kazati nemogu, jeli je to spahija nakanom, da se obo-gati, ili da me prisili, da tamo ostanem.

Obstojeća nepravda u Turskoj i golemi tereti, koje su nam u najnovije vrieme nametnuti, prisilili bi nas i bez ustanka ovdje zaštitu tražiti; nu nastavša buna pospješi našu nakanu.

O ustanku samom neznam ništa.

Zaključeno i podpisano.

№ 1326*)

179.

ZAPISNIK

SASTAVLJEN U PETROVUSELU DNE 10 RUJNA 1875.

Prisutni: C. k. kotarski pristav Alexander Kathrein, C. k. sud-beni pristav Lovro Gross. Obćinski načelnik Stjepan Ivanišević kao po-vjerenik i obćinski bilježnik Stjepan Babić kao perovodja.

P r e d m e t: jest izvidjenje uzroka mnogobrojnomu izselenju tur-ski podanika iz Bosne, u područje austro-ugarske države i to na temelju naloga c. k. vrhovnog vojnog zapovjedništva u Zagrebu kao krajiške zemaljske upravne oblasti od 29. kolovoza 1875 praes. broj 1143.

Od nalazećih se prebjegli bjegunaca na austrisku stranu bude pred ovo povjerenstvo pozvan Dane Klaić te pošto je isti na točno kazivanje opomenut, bude preslušan kao sliedi:

Zovem se D a n e K l a i ć turski podanik iz Pribjega Nahije i Kajmakamata Bajnolučkog 50 godina star grčko iztočne vjere oženjen otac 1 djeteta bio sam lantske godine selski knez u našem selu.

1. Recitemi istinito uzrok vašega prebjegnuća u područje c. k. austro ugarske države.

Ad 1. Pred naše preobraženje ove godine počeli su se kod nas Turci od nas nešto bojati atosu valjda s'toga činili jerboje se već i kod nas proćulo bilo dase je buna u Hercegovini i u Bosnoj oko Gra-diškog protu Turkom podigia, ujednose je proćulo da Turci iz sviju naši sela starešine fataju te stranom u gradove tjeraju a stranom posieku a to samo da stoga čine jerbo su se bojali daće i kod nas ustanak proti njima buknuti, nu na to nije kod nas nitko ni iz daleka pomislio. Dok nas Turci u petak po preobraženju nisu na hrupi u naše selo počeli ćerati i na nas navatjivati, štanam je onda drugo preostalo van bježati jerbo oružja imali nismo a dasmo u onaj par oružje imali i pripravnji bili bise sigurno sa Turcima pobili i šnjima se bili dok jedni ili drugi izginuli nebi.

U subotu 20 kolovoza t. g. prišli smo mi kod Svinjara na austri-sku stranu.

Kad su Turci u petak na naše selo hrupili posjekli su štoje meni poznato Stanka Ignjatovića a osim njega fali iz našega sela pet-najst ljudi koji su Turci ili izrekli ili u planini ostali.

*) Pod arhivskim brojem 1326 zavedeni su dokumenti od 179. do 188.

U petak dobili su naši ljudi nešto pušaka i baruta tesmo se kod sela Martinca ja i nas više iz Nožića među njima pop Toma Školnik i više drugi Nožića među kojimje i Mihajlo Školnik i više drugih gdje smose sa Turci sukobili i gdje je više naši poginulo a među njim Sava Balaban iz Prebjega.

Nu biloje u istom sukobu i ljudi u više sela koje ja nepoznam tejih i stoga nemogu ni navesti dali i kojije izginuli.

Mismo se tude s'turci samo zato tukli da sklonimo naše dok na austrisku stranu prebjegnu. Drugi dan naime u subotu prebjegli smo i mi na austrisku stranu, primjetiti mi je daje više naših preko po planini Motavici ostalo a što se je šnjima dogodilo to meni nije poznato.

Tobi po mome mnenju bio najpoglavitiji uzrok našega prebjegnuća na austrisku stranu.

Naš svjet je prigodom bježanja zapalio turske karaule na Savi a nu to je učiniti morao jer dasu turski soldati u karaula bili nebi mi prebjeći mogli.

Cuo sam da su Turci i više naši crkva zapalili. Mi bi još i dulje prieko ostali bili da nam nije baruta nestalo tebi gledali i druge stvari naše da ovamo pribavimo nu kad je baruta nestalo razbjegnui se naši koji u šume koji na ovu stranu.

Nu imade i drugih razlogah koji su Raju pričerali da od zuluma turskoga bježimo a to su poglavito nasilja i globljenja turska. Turčin nam skoro svu ljetinu u ime poreza koji stranom spaiji a stranom Caru davati moramo po otimaju, tako sam ja lanjske godine imao 200 mirova kukuruza do 35 mirova pšenice do 40 mjerova ječma tako daje meni od toga svega kad sam desetara i spaiju namirijo preostalo preostalo do 100 mirova na moji 15 čeljadi. Jerbo kad oni danak pobiru namjere oni žita već vele toliko mora žita biti i toliko i toliko moraš mi dati tako dasi on za dvaput više uzme nego što jih ide. Kad buljubaša ostali porez pobirati dojdje to nesmiješ rieći da neimaš odkuda jerbot on nevjeruje pa ma ti u istinu neimao. Tako je lanjske godine Mustafa Škodra kad je porez na goveda i askeriju pobirati došao jednu petnajst moji suseljana koji taj porez platiti nemogoše u svinjac iz koga je netom krmke izčerao, pozatvorao, a onda pojedine napolje vukao i do boga iz prebijao veleć broji pare.

Kad nas tako uslied pobiranja poreza na takovi način oglobe to nam rietko ljetine do nove izmogne teje lanjske godine samo Trifunu Rakiću ostalo do nove dosta žita druge hrane nu i njemu nebi ostalo da nije trećinu od spaije kupijo.

Osim toga zlostavljaju i ubijaju Turci Hrišćane kakojih volja pajih nesmiješ ni tužiti jer učinili to tote još za prava boga turske oblasti u zatvor bace.

Takoje buljubaša Mustafa Škodra u našem selu skupijo stari-ešine damu za haduke kažu, a kad mu to kazati mogli nisu jerbo mu to mogli nisu kazati pošto neznaju a on ji onda sjekirom zlostavljaju takoje Jovana Topolića sjekirom dotlem tukao dok ga nije do smrti ubijo.

Osim toga ubili su Turci pred 3 godine Ignatiju Ceprka iz Povelče koji se je na naše duhove spazara iz Banjeluke vraćao gdje suga

Turci koji su u polju radili od sela Wakupci dočekali i ubili misleć valjda da pri sebi novaca imade.

Milivoja Čučka ubili su Turci Rovinci iz Berbira kad se je vraćao; slični ubojstva ima i više dočim što se zlostavljanja tiče takova se kod nas događaju skoro svakidan. Isto tako siluju Turci naše žene kad jim se to baš hoće paje ljetos i nas spaija Osman Aga Tabak iz Pribjega pozvao ženu Peiće Kovačevića i Peje Andrića onje naime njihove žene na begluk pozvao (tojest na posao) ondaji je k'sebi dovesti dao i njih tu silovao; pase ako to otac ili muž i znade nesmiije usuditi ni progovoriti jerga spaija odma nožem posječe. Takva silovanja događaju se kod nas skorom svaki dan.

Isto tako kad Turčin u moju kuću dojdje moram ga častiti sonim što zahtjeva jer ako to neučinim toga stane tući. Takoje prekljanske godine isti buljubaša Škodra najotmenijeg našeg čoveka Stojsu Milan-kovića i Marka Dragoevića zajedno svezao u kaljužu gdje se krmci kupaju bacio našto sujim svakom po dva turčina na glavu i na noge sjeli dočim su je dvojica skoljem dotlem tukli dok obojica Škodri 19 dukata nedadoše. Tu stvar prijavioje Milanković upravo na Vezira koji je u Gradišku u Berbir došao bio, nu Škodra je i nadalje ostao buljubaša i nas kao i prije tukao.

Samo iz tih nekoliko slučajeva može se uviditi dokle je snama došlo te nije ni čudo dasmo se gledali izpod turskog jarma izbaviti.

Kolikogod nas je na ovu stranu prebjeglo to svi odlučismo da pod nipošto živi natrag u Bosnu ili nećemo pa ma nam Turci obećali daće nam bolje ići, nu mijim nevjerujemo jerbot će Turčin ostati uvijek Turčin te nikada napram jadnoj raji bolji biti neće doklem god on u Bosnoj sudi.

Zaključeno i podpisano.

№ 1326

180.

ZAPISNIK

SASTAVLJEN U STAZI DNE 10. RUJNA 1875.

Prisutni: C. k. tajnik okružne oblasti: Makso Šojat, C. k. sudb. viečnik: Andrija Markovac, Obćinski načelnik: Gjuro Baić. Perovodja: Dragutin Gjuričić.

Predmet: Izvidjenje uzroka mnogobrojnomu izselenju turskih podanika iz Bosne u područje c. k. austro-ugarske države uslied naloga c. k. gl. voj. zapovjedništva u Zagrebu kao kraj. zem. upravne oblasti od 29. kolovoza 1875 Prbr. 1143.

Od nalazećih se u Stazi bosanskih bjegunaca pozvan bje pred ovo povjerenstvo: Stevan Ivanić, te nakon opomene na savjestno kazivanje istine preslušan bi kako sledi:

Zovem se Stevan Ivanić, iz Žuljevice, blizu Novoga, kostajničkog kajmakamata, 72 god. star. grč. ist. vjere, oženit, 2 djece, poljodjelac, bio sam više godina nazor (viečnik) obćine Žuljevice, turski podanik, bjegunac.

1. O samom ustanku mi žuljevčani ništa ne znamo, niti smo kod istog sudjelovali. Koliko ja znadem prouzrokovali su ga Turci sami, jerbo je paša Bihački poslao u naš vilajet 15 pandura, koji su naša sela obilazili, plienili, nas zlostavljali, silomice nam blago otimali, žene nam i djecu sramotili, u kratko svaki mogući nam zulum činili i to po mom mnijenju radi toga, da nas zastraše, da moramo preuzeti na se državnu desetinu naše občine.

Kad su nas ti panduri dobroano oplačkali, negdje se sakriše, kako se pogovara u Brezovljanih, te razglasiše, da su jih Kršćani ubili.

Medjutim nastade oko Kostajnice nekakva buna, te stadoše Turci cnamo svoje čete šiljati. Iste prolazahu od Novoga dolazeć kroz naše selo. Prva četa prodje mirno kroz naše selo; već druga poče nam pojeđinim haljine i obuću, blago i ostali živež otimati, nu treća stade nas kao kakove neprijetelje robiti, blago nam na silu otimati, nas zlostavljati i u naših susjednih selih Vodičevu i Dobrlinu kuće paliti.

Kad mi to vidismo, pobjasmo se za naš život i imetak i stado-smo na ovu stranu preko Une bježati. Turci podjoše za nami u potjeru. proganjahu nas na samu Unu, te na nas pucahu; oduzeše nam mnogo našega blaga, što smo jošte od prijašnje navale spasili i do Une dotje-rali bili; te ubiše tom zgodom Marka Grahovca koji je svoje blago branio bio.

I nami bijahu nametnute nam daće nesnosne, jerbo nas desetari, askeri i spahinski činovnici po volji guliti smjedoše, a nijedan od njih nije se zadovoljavao zakonitom daćom već je od nas zahtjevao više nego li mu je u istinu pripadalo. A nasilja i muke koje kod pobiranja tih daća pretrpiti moradosmo, nećadu se tako opisati, kao što ih mi pre-trpiti moradosmo. Te muke neima, koje mi tom prigodom iskušali nebi, a ako bi se koji od nas proti desetaru ili pandurom potužio bio, rekli bi mu naš paša i ostali činovnici posprdno, što se tužite, ta to su vaši carevi. Napokon nam naprtiše ove godine jošte i novi teret, naime da moramo našu občinsku desetinu mi obćinari sami uz ucjenjenu svotu od 440 dukata u zakup uzeti, koju svotu bi mi jedva čitavim našim imetkom namiriti mogli. Ista ova desetina iznosila je pod Omerpašom samo 80 dukata u našoj obćini, te je istom pod sadašnjim bihaćkim pašom tako jako narasla.

Usljed tih muka i progonstva nemožemo se mi više u našu domo-vinu povratiti, koju smo samo iz zdvojnosti ostavili, pustivši u njoj svoju svoju lietinu, te molimo vašeg premilostivog cara, komu smo se priklonili, da nas pod svoje zakrilje uzme, i ovdje u svojoj zemlji na-stani, gdje ćemo mu mi vjerni podanici biti. U našu domovinu samo ćemo se onda povratiti, ako se pod zaštitom vašega pravednoga i mi-lostivoga cara, ondje urede ovakovi sudovi i ostale oblasti, kao što su ovdje, i ako bude on nad tim bdio, da nam ondje neće više Turčin zapovjedati; inače nemožemo se onamo povratiti makar nas sve ovdje sasjekli, ili mi od glada poumirali...

Zaključeno i podpisano.

ZAPISNIK

SASTAVLJEN U ŠTIVICI DNE 11. RUJNA 1875.

Prisutni: Aleksander Kathrein, c. k. sudbeni pristav Lovro Gross, knez sela Štivice Gavro Kovačević kao povjerenik i občinski bilježnik Stjepan Babić kao prevodja.

Predmet: jest izvidjenje uzroka mnogobrojnom izselenju turski podanika iz Bosne, u područje austro-ugarske države, i to na temelju naloga c. k. vrhovnoga vojnoga zapovjedništva u Zagrebu kao krajiške zemaljske upravne oblasti od 29. kolovoza 1875 praes. br. 1143.

Od nalazeći se prebjegli bjegunaca na austrijsku stranu bude pred ovo povjerenstvo pozvan Jefto Katalina, te pošto je isti na točno kazivanje opomenut, bude preslušan kako sliedi?

Zovem se Jefto Katalina turski podanik iz Svinjara Nahije i Kajmakamata Gradiškog 40 godin star, grčko iztočne vjere otac jednog djeteta nepismen bio sam tri godine selski knez u Svinjaru.

1. Kažite sasma istinito uzrok vašeg prebjegnuća i prebjegnuća Vaši suseljana u područje c. k. austro ugarske države.

Ad 1. Prvi i neposredni uzrok skogasmo mi na austrisku stranu prebjegli jest sliedeći: Na naše Ilinje tekuće godine, došao je u naše selo iz Berbira Hasan Čauš, koji je kao najgorji i najljući krvopija raje poznat te nas je tobož što hajduke hranimo i uzdržavamo vezati i vješati hotio paje zbilja mene i još 29 hotmenije seljaka za ruke povezao, i za zaruke o prošce povješao, te nas je tako dugo držao dok mu 18 dukata platili nismo. Jedno 4 dana pred naše serbsko preobraženje došao je opet isti čauš sa 8 turski vojnika te je htjeo nas istih 30 svezane u Gradišku tjerati gdje bi nas zatvorili tako da smo nas tridesetorica u planinu pobjeći morali. U planini dočulismo mi da se je i okolišni svijet riščanski u Svinjaru skupio u namjeri dase od turaka obrani.

U utorak pred naše preobraženje tojest dne 18 Kolovoza tekuće godine sišlo je nas 30 u Svinjar gdje smo zatekli naše ljude iz Kaoca, Ljepenice, Sitneša, Svinjara, Prebjega, Nožičkoga i više drugi sela. Tu mi pod predvodništvom našega paroka odlučismo od turaka obraniti se i na nje udariti ili izginuti jerbo nam je njihov zulum već dodiao bio da gore biti nemože. Taj zaključak smo tim više iz viesti naumili jerbosmo dočuli bili dase je raja proti zulumu turskom u Hercegovini i u Bosni a osobito oko Gradiškoga podigla.

Primietiti mi je ovdje da u kolikoje meni poznato k'nama nitko stranjski došao nije koji bi nas na ustanak proti turkom poticao bio.

Tu mi najprije odlučismo na tursku Karaulu u Svinjaru udarati i nju spaliti.

Ja sam sa Stojanom Babić iz Svinjara koji se sada u bolnici u Novojgradiški nalazi i sa Panom Tubić iz Povelča koji je istu večer tojest dne 17 Kolovoza t. g. poginuo natovarili jedna kola slame koju smo pod Karaulu turali dočim su turci karaulčani na naše ljude a naši na nje pucali. Mismo slamu pod Karaulu doturali i zapalili, a kad su to Turci Karaulčani videli pobjgoše i takoje ta Karaula izgorela.

Istu noć tukli smo se mi pod predvodništvom popa Teše Petkovića nedaleko od Karaule sa Turci Karaulčani i kod Hercegovca stola jedan sat po prilici od Karaule na Wrbasu. Tu noć poginuje štoje meni poznato Pane Tubić, Simo Latinović iz Svinjara i jedan iz Prebjega kojemu ime neznam a istom prigodom poginula su turska 2 vojnika. Turci oko Karaule zadržavali smo se mi i na naše preobraženje nedošav sa Turcima u sukob sljedeći dan banu še turci iz Kobaša te pošto mi zaire i pušaka imali nismo moradosmo pred turskom premoći na austrisku stranu bježati skupa sa našim obitelji. Kogagod su turci od naši na njihovoj strani zatekli toga su izsekli. Što sam ja vidio na moje oči, izsiekoše taj dan turci Tešu Savića iz Brezovljana i njegovi petnajst čeljadi, još sam vidio dasu turci tude izsekli Vaseliju Plavšića iz Povelca, Isti dan poginuloje tode više čeljadi, nu jaji neznam. Isti dan držaoje pop Tešo Petković sa Vlakličani i Kaurčani obsednut Klanac Kamen zavani dok njihov obitelji na austrisku prebjegli nisu te su one mirno i prebjegli jerbo se turci ufali nisu na Klanac udariti. Pop Tešo bioje u toliko naš vodja štoje od nas najrazboritiji te nam je samo govorio: »dajte braćo da se od turaka obranimo akoje ikako moguće«.

Ktomu neposrednomu uzroku našega izselenja nadošli su još i drugi koji kod nas od vajakada obstoje i koji su svi skupa nas nagnali dase proti turkom opremo. Ti su uzroci sljedeći:

Ponajprije neizmjerni danak koji mi turčinu plaćati moramo i koji mi podnositi nismo mogli. Tako ja koji samo 6 čeljadi imam moram u ime godišnjega poreza 40 do 50 dukata plaćati a kudli više mora bogatiji plaćati koji mora na godinu 100 do 150 dukata plaćati. Tu se nepita imašliga ili neimašliga odkuda smoći, Spajija rekne meni mora moje biti a desetar, meni moje mora biti a tebi kako Bog dadne; tako da meni od najmanje 200 mjerova celokupnog žitka preostane samo toliko dami do Božća dostane a odtuda moram žitak bud pošto po to od Spaije kupovati.

Nu ne samo da nam je toliki porez dotešćao nego nam je još i više dotešćalo pobiranje istoga koje se upravo groznim načinom zbiva paću samo najgroznije slučajeve navesti.

Zimus došaoje Hassan Čauš u naše selo da askiriju i govedariju kupi. Medju ostalimi došaoje kući Jovana Nežića iz Svinjara te je od njega upitni porez zahtjevao. Kad mu ovaj reče da poreza za sada dati neima nali je mu u obuću vode tegaje na drvo nagnao gdjeje, isti čitavu zimsku noć najveći muka probaviti morao jerbogaje Hassan na drvo sa bukagijama prikopčao tako da dolje sići mogao nije. Tu je sve dotle bio dok žena Nježićeva nije onoliko doniela kolikoje Hassan zahtjevao. U istom poslu došaoje Čauš Hassanu u naše selo ovoga ljeta teje askiriju i govedarinu od Vida Radima zahtjevao. Kad mu ovaj nije imao odkuda damu dade baciogaje upravo na moje oči na tavan od kuće Petra Jezdimira svezanoga, paje onda podnjim slamu zapalio nu tako da slama planuti nije mogla negoseje samo dimila. Tuje Vid Radim morao po prilici 2 sata probaviti dok njegova žena nije onoliko doniela kolikoje Hassan zahtjevao.

Dok je Hassan takova krvoločstva činijo moraogaje Petar Jezdimir častiti teje kod njega Hassan samo u taj par dva ovna izjeo. Jer neimašli pako ovna ili janje sam toga moraš bilo odkud drago i bud

pošto kupiti tako sam ja samo ove godine za Hasana morao 7 ovnova za 7 dukata nabaviti. Velišlimu da neimaš odkuda ovnovne nabaviti tote on začera u svinjac gdje krmče leži pate onda iz istoga napolje vuče za kolac sveže i dotle bije dok mu nedadeš što išće, — radi togaje isti Hassan ljetos mene i Petra Jezdimira koji je u našem selu najotmeniji čovek zajedno sa krmčedom kod kuće Petrovo u svinjac zatvorijo onda jednog po jednog napolje vukao za kolac privezao i dotle navijo dok mu ovna nabavili nismo.

Tako je znao Hassan višeputa i po 10 ljudi u svinjac pozatvoriti i tući.

Turci siluju nadalje naše žene i devojke povolji samo koju begeniše. Onju naime ili uvati gdje god nasamu iliju na begluk (posao) pozove pa kad posao svrši dadeju silom u svoj stan dovesti gdje prenočiti mora pa onda ju jednostavno ujutro kući otjera a roditelji ili rođjaci silovane nesmiju ni pisnuti, isto tako ubijaju turci hrišćane kadjim se sviđi a da nemaju nikom odgovarati. Tako su preklani objesili našega popa Gjuru Davidovića, lani Gaju Davidovića a ljetos protu Luku Davidovića kojegasu u planini ufatili knjegovoj kući doveli i od njega 300 dukata zahtjevali. Kadjim on to nije odkud imao dati ubiše ga iz pušaka i glavumu odsjekoše. Potužili smo se mi radi slični okrutnosti pred turskom oblasti to nikakove pravde dobiti nemožemo, pa ma hrišćani upravo na svoje oči gledao gdje turčin hrišćana ubije tomu jednostavno turski sudac rekne hrišćan na turčina svjedočiti nemože. Uvaželi se sve te okolnosti nije ni čudo dasmo jednom odlučili, turskoga jarma osloboditi se, jer nam je dotešćalo dase više podnositi nemože. Mi stoga živi pod turčina nećemo pa ma ovdje izginuti morali, samo onda nakanismo u Bosnu povratiti se ako nam tamo krst sudio bude — a inače ne. U obećanja turaka vjerovati nemožemo jer u turčina vjere neima.

Mismo bo po prije 10 ili 11 godina od turčina na austrisku stranu pobjegli te nam je on svamoguća obećavao da se natrag povratimo, a kad smo se povratili ne samo da turčin nije svoje obećanje držao već je još i gorje snama postupao negoli prije...

Zaključeno i podpisano.

ZAPISNIK

SASTAVLJEN U ŠTIVICI DNE 11 RUJNA 1875.

Prisutni: c. k. kotarski pristav Alexsander Kathrein, c. k. sudbeni pristav Lovro Gross, knez sela Štovice Gavro Kovačević kao povjernik i občinski bilježnik Stjepan Babić kao perovodja.

Predmet: jest izvidjenje uzroka mnogobrojnomu izselenju turski podanika iz Bosne, u područje austro-ugarske države, i to na temelju naloga c. k. vrhovnoga vojnoga zapovjedništva u Zagrebu kao krajiške zemaljske upravne oblasti od 29. kolovoza 1875 praes. br. 1143.

Od nalazećih se pobjegli bjegunaca na austrisku stranu bude pred ovo povjerenstvo pozvan Petar Jezdimir te pošto je isti na točno kazivanje opomenut, bude preslušan kako sledi:

Zovem se Petar Jezdimir turski podanik iz Svinjara Nahije i Kajmakamata Gradiškog 40 godina star grčko istočne vjere oženjen bez djece nepismen.

1. Kažite mi sasama istinito uzrok Vašeg prebjegnuća i prebjegnuća Vaši suseljana u područje c. k. austro ugarske države.

Ad 1. Na nekoliko dana pred naše Ilinje došao je u naše selo Čauš Hasa sa 8 momaka teje htjeo za nekakove hajduke koje mi rano znati, nu poštumu mi za takove kazati nismo mogli daonas je povezati i kod crkve za ruku na plot poviešati.

Kašnje poslao je medju nas jednoga vojnika te nam je poručiti dao akomu 18 dukata neplatimo daće nas u Berbir tjerati, što toliko znači ići na izviestno vrieme u apst. Na 3 ili 4 dana pred naše preobraženje došao je isti Hasan sa svojim momci opet u naše selo teje htjeo nas 30 opet vezati nu za uzrok neznadosmo. Poštumosmo mi dočuli dasu i u Kaoce dva zaptije otišla da starešine vežu pobjegosmo mi prije nego štolismo šaka Hasanovi dopali u planinu Motavicu tusmo jedno 2 dana bili pa poštumosmo dočuli dase je raja u Bosni oko Gradiškog i u Hercegovini proti turkom podigla, i poštumosmo dočuli dase se Svinjarci, Kaoci, Povelčani, Vlakničani, Sitneščani, Nožičani i Prebježčani takodjer podigli i u Svinjaru se sakupili, to se nas tridesetorica u utorak dne 1/ Kolo voza ove god. u Svinjar pod vodstvom popa Teše Petkovića te nam isti rekne dase akoje ikako moguće od turaka obranimo.

Naši su ljudi tude proti turkom ustali Karaulu tursku zapalili i istu se večer dvaputa sa turci ito: na Wrbasu pobili gdje je naših 3 palo od strane turaka u kolikoje meni znano dvojica. Tu smo se mi i na preobraženje bavili nesukobivse sturci, a slideći dan banuše turci iz Kobaša te pošto se mi goloruci opirati nismo mogli počmemo se mi na austrisku stranu prevažati dočim je pop Tešo sa Kaurčani i Vlakničani Klanac Kamen obsegnut držao dok se njihove obitelji nisu na austrisku stranu prevezli.

Štogod su turci na bajeru zatekli to su izsekli, nu ja nemogu reći dasu koga sasikli.

Tobi bio neposredni uzrok našeg prebjegnuća k'tomu još dolazi ito daje porez prevelik dase snositi nemože tako da ja kao bogati gošpodar plaćam lošije godine najmanje 100 dukata godišnjega poreza a bolje godine i više. Kad Čauš Hassa askiriju govedarinu i drugi porez pobire počini on na oniji hriščani koji mu odma ono dati nemogu što on zahtjeva najveće okrutnosti. Takoje on zimus Jovu Nježića iz Svinjara koji mu porez odma platiti nije mogao naćerao uliv mu u obuću vode na drvo gdje je isti čitavu noć proboraviti morao dok u jutro njegova žena nije donila štoje Hassan zahtjevao. Isto takoje ljetos Hassan Vida Radimira iz Svinjara na tavanu držao do 2 sata u dimu dok žena porez nije donela. Tako nam je od sviju godina ova najviše doćešćala.

Turci siluju bezkažnjeno naše djevojke i žene samo se to krije i taji jerbot se iste stide.

Pred Petrovo prošle godine ubiše sinovi Ale Stenjanina Jeftu Varusa iz Brezika ito: samo zato štoje njegova krava uljeglja u čairu njihovu a on ji zatekavga kad je istu izgonijo ubiše ga.

Takovi okrutnosti događja se kod nas bezbrojno tejih sve niti na brojiti nemožemo jerbotsmo upravo neki poludjeli. Potužili smo se kod turske oblasti to nigdje pravde nedobijemo, što namje dakle drugo preostalo nego turskoga jarma osloboditi se. Pa dogod nam turčin sudi u Bosnom povrati se nećemo...

Zaključeno i podpisano.

№ 1326

183.

ZAPISNIK

SASTAVLJEN U ŠTIVICI DNE 11. RUJNA 1875.

Prisutni: c. k. kotarski pristav Alexander Kathrein, c. k. sudbeni pristav Lovro Gross, knez sela Štvice Gavro Kovačević kao povjernik i občinski bilježnik Stjepan Babić kao perovodja.

Predmet: jest izvidjenje uzroka mnogobrojnomu izselenju turski podanika iz Bosne, u područje austro-ugarske države, i to na temelju naloga c. k. vrhovnoga vojnoga zapovjedništva u Zagrebu kao krajiške zemaljske upravne oblasti od 29. kolovoza 1875 praes. broj 1143.

Od nalazećih se pobjegli bjegunaca na austrijsku stranu bude pred ovo povjerenstvo pozvan Nikola Rakić te pošto je isti na točno kazivanje opomenut bude preslušan kako sledi:

Zovem se Nikola Rakić turski podanik iz Brezovljana nahije i kajmakamata Banjolučkog 56 godina star grčko istočne vjere oženjen, otac dvoje djece bio sam od vjkada poljodjelac.

1. Kažitemi posve istinito iz kogaste razloga vi sa vaši suseljani u područje c. k. austro-ugarske države pobjegli.

Ad 1. Mi smo čuli daje u Hercegovini i u Bosnoj a osobito od Gradiškoga gore raja proti Turkom podigla se pa kad su pred preobraženje na jednu 3 ili 4 dana u našem selu i po svi okolišni seli u dolini i ravnici zaptije došle i naše starišine i hotmiene ljude ćerati počeli tosmo mi nesluteć ništa dobra po nas počeli u planinu bježat te su naša obližnja tri sela Brezovljani naime Nožičke i Prebjezi pod predvodstvom popa Tome Školnikovića odlučili Turkom se ma bilo silom odprieti ato tim više što nam je dokazano kroz popa Tomu da su sva naša sela izpod nas kao Kaoce, Vlaknica, i tako dalje, zatim Svinjar i okolišna sela odlučila proti Turkom ustati.

Poznato mi je da je pop Tomo sa popom Tešom Petkovićem koji je Kaočane i Vlakničane i Svinjarčane predvodio, šnjime češće se dogovarao, nu dali su se oni u pogledu ustanka prije nego što su Turci naše starišine zatvarati htjeli, ili dali su se skime iz vana dogovarali tomi nije poznato.

Zdgori se mi tako za sjednu ljudiu iz pomenuti triju sela putove oko Nožičkoga ito u utorak dne 17 kolovoza.

Tom prigodom zapaljena su dva čardaka turska u Nožičkoj a jedan u Brezovljani.

Sliedeći dan tojest 18 i 19 kolovoza zasielismo mi busije oko Makarica potoka nu tu nismo u okršaj sa Turci došli, istom u petak tojest

20 kolovoza zasjeli smo mi kod sela Martinca i tamo s' Turci u sukob došli. Tom prigodom spao je pop Tomo sa konja pa štaseje šnjim dalje zbio to mi nije poznato, dočim je pop Savo Vranić koji je s nama bio po Turci ufaćen. Koliko je još pofatano ili po ubijano tomi nije poznato samo to znam da moji suseljani do 30 osobah fali od koji ne znam štoseje š njima dogodilo.

Isto tako ne mogu reći jeli tko od Turaka pao. Kad su nas Turci raspršili moradosmo još iste noći pošto zaire i pušaka imali nismo k'Savi pobjeći odkud smo u subotu rano u jutro na austrisku stranu prebjegli prem su Turci iz Kobaša već prije toga po Svinjaru bili. Istom štosmo mi na prevoz došli banuše Turci na obalu nu nisu nam više ništa učiniti mogli.

Ne samo da je to bio povod našega izselenja već nas je na odpor proti Turkom nagnao prekomjeren porez i danak kojeg plaćati moram a još većma okrutno utjerivanje istoga. Kadgod kogod dodje na koju vrst poreza utjerivati tomu moraš i dati jerbo te bije i muči na svaki mogući način dok mu poreza nestvoriš.

Tako sam ja svojim vlastitima očima gledao gdje je buljubaša Skodra Jaćima i Gjuru Novkovića na drvo prećerao pod nji vatru zapalio i tako jih do 2 ili 3 sata u dimu držao a onda jih dole pustio uz šljivu sa bukagijama prikopčao i u obuću jim ladne vode ulijo i preko noćjih do ujutro tako držao a to je bilo u zimi kad je najgorja studen pa ga nije dotlem pustio dok komšije nisu jednu kravu Gjurinu prodali i tako ga izkupili.

Imade i drugih nasiljah i ubijstva toliko da se izbrojiti nemogu pa nije čudo štosmo odlučili osloboditi se turskoga zuluma jerbo se isti više podnositi ne može.

U Turčina bo za Kaurina pravde neima pa pritužio se ovaj gdje god mu drago.

Stoga smo svi odlučili da se u Bosnu povratiti ne ćemo dogod nam Turčin gospodari i sudi.

Po pročitjanju i odobrenju ja potvrđujem da je moj izkaz dobro ubilježen...

Zaključeno i podpisano

№ 1326

184.

ZAPISNIK

SASTAVLJEN U ŠTIVICI DNE 11. RUJNA 1875.

Prisutni: c. k. kotarski pristav Alexander Kathrein, c. k. sudbeni pristav Lovro Gross, knez sela Štvice Gavro Kovačević kao povjernik i občinski bilježnik Stjepan Babić kao perovodja.

P r e d m e t : jest izvidjenje uzroka mnogobrojnom izselenju turski podanika iz Bosne, u područje austro-ugarske države, i to na temelju naloga c. k. vrhovnoga vojnoga zapovjedništva u Zagrebu kao krajiške zemaljeske upravne oblasti od 29. kolovoza 1875 praes. broj 1143.

Od nalazećih se prebjegli bjegunaca na austrijsku stranu bude pred ovo povjerenstvo pozvan Savo Školnik te pošto je isti na točno kazivanje opomenut, bude preslušan kako sliedi:

Zovem se Savo školnik turski podanik iz Brezovljana nahije kajmakana Banjalučkog 66 godina star grčko istočne vjere, oženjen otac 6 djece bio sam u mojem selu kovač.

1. Kažitemi posve istinito iz kojega razloga jeste jeste vi sa više vaši suseljana u područje c. k. austro ugarske države pobjegli.

Ad. 1. Jedno 4 dana pred naše sersbko preobraženje dodjoše turske zapтите iz Banjeluke u naše selo u toj namjeri da naše starišine vežu i u Banjuluku ćeraju.

Pošto smo mi doćuli da je u Hercegovini i u Bosni a osobito oko Gradiškoga raja proti svomu krvniku Turćinu ustala i pošto smo doćuli da Turci sve starešine obližnji sela u zapt stranom u Gradiški a stranom u Banjuluku tjerati hoće pobjegli smo mi u planinu Motavicu gdje smo ujedno odlučili proti Turkom ustati.

To je bilo u dogovoru sa svimi hrišćanskimi seli u planini i sa seli u ravnici oko Svinjara.

Naš vodja bio je pop Tomo Školnik iz Nožićkoga te je on s nami Brezovljani, Nožićani, i Prebježani putove zasjeo i to u utorak dne 17 kolovoza tekuće godine kod Nožićkoga gde su ljudi naši zapalili hanove bega Mujage Vakteračevića i Džaferaga zatim Najimage Ibrišagić iz Banjaluke i to prva dva u Nožićkom a potonja u Brezovljani.

Nu u Nožića nije do' nikakova kreševa došlo te smo mi na samo naše preobraženje od Nožićkog se odaljili i Vodu Makarevac gde se više kljanac nalazi zaseli.

Tu smo ujedno doćuli da su Turci ufatili popa Vojina iz Paparana i njega ubili. Treći dan dne 19 kolovoza 1875 zaseli smo mi kod sela Martinca u planini gdje smo se po podne oko 4 sata sa Turci koje je Osman aga Tabak iz Banjaluke, buljubaša Škodra i Adži Vesin aga predvodijo i gdje je do kreševa došlo.

Nakon oduljega kreševa moradosmo mi uzmaći jerbo obružani nismo bili.

U tom kreševu pao je pop Tomo Školnik naš vodja s konja nu jeli mrtav ili je u sužanstvo tursko pao a isto tako pao je tu moj brat Vid Školnik i Aleksa Karavica iz Brezovljana da li je koji od Turaka pao to ne mogu reći, nu samo sam vidio da je pod jednim konj ubijen.

Ove godine su nam turski zulumi tako dodijali da smo mi svi odlučili bili čim smo ćuli da je ustanak u Bosni buknuo daće i mi proti Turkom podići se — što smo i učinili.

Mi smo dobro znali, da će se i Hrišćani oko Svinjara i obližnji sela proti Turkom podići jer nam je to dokazivano bilo i to kroz naše vodje popa Tomu Školnikovića (Školnik) i popa Savu Vranića iz Martinca i popa Tešu Petkovića iz Kaoca koji su se uvijek jedan združim zdogovarali.

Ja ne mogu reć i niti mi je poznato da su oni nas na ustanak proti Turkom prije toga nego što su Turci pred preobraženje naše zulume u razni mjesti poćinili — nagovarali. A isto tako ne mogu reći da li su se glede ustanka izvana sa ikim dogovarali. Oni su tu istom onda učinili kad su Turci oko preobraženja našega počeli naše starešine fatati i u zatvor ćerati. Isto tako bilo nam je poznato da su Svinjarci i Hrišćani u obližnji sela tursku karaulu kod Svinjara zapalili i da su na Vrbasu sa Turci kreševa imali.

To je bio povod našega prebjegnuća na ovu stranu jer čim su nas u petak na večer Turci kod Martinca razkrišili pobjegli smo mi još istu noć k'Savi odkud smo se ujutro zorom na austrisku stranu prevezli. Većina Hrišćana iz okolišni sela prebjegla je već stranom u sriedu, četvrtak, petak na austrisku stranu.

Na odpor proti Turkom nagnala su nas ne samo nasilištva turska koja su oni u zadnje vrijeme a osobito oko preobraženja na naših stariješina i otmeniji ljudi počinili već i naše u obće nesnosno stanje.

Ne samo da su porezi preveliki tako da ja koji sam posve sirom najmanje 20 dukata na godinu plaćati moram već je način ućerivanja danka tako okrutan da se Bog smiluje.

Ove godine došao je Buljubaša Škodra u zimi k' mojoj kući da askiriju i govedarinu pobire nu ja nisam imao odkud da ju platim pa sam se morao po snegu 4 dana potucati dok nisam morao jedina svoja dva vola za dug prodati.

Osim toga čine Turci bezbrojna ubojstva na nami a mi se ipak nikome potužiti nemamo jerbo od Turčina pravde dobiti ne možemo a šta nam je dakle u toliko patnja preostalo nego gledati, da se ako je ikako moguće od turskoga zuluma oslobodimo.

Povratiti se u Bosnu pod ovaki odnošaji ne možemo pa ma da nam Turci Bog zna šta obećaju jerbo njihova obećanja vjerovati ne možemo.

Tako su nam Turci kad smo prije više godina na ovu stranu prebjegli sva moguća obećavali dok se na njihovu stranu povratili nismo a kad smo se povratili zatvoriše ne samo mene ne tri meseca u apst nego više drugih...

Po pročitaniu i odobrenju za patvrđujem da je moj izkaz dobro ubilježen...

Zaključeno i podpisano

№ 1326

185.

ZAPISNIK

SASTAVLJEN U OKUČANI DNE 18. RUJNA 1875.

P r i s u t n i : Cesar, kralj. kotarski pristav Oriovačkog kotarskog uroda Škender Kathrein, Cesar. kralj. kotarski pristav kotarskog suda u Okučani Lovro Gross. Obćinski načelnik Petar Dragosavljević kao povjerenik, obćinski bilježnik Gjuro Jagličić kao perovodja.

P r e d m e t : Izvidjenje uzroka mnogobrojnemu izselivanju turski podajnika iz Bosne u području cesar. kralj. aust. ugarske države usljed naredbe cesar. kralj. glavnog zapovjedništva u Zagrebu kao krajiške Zemaljske upravne oblasti od 29. kolovoza t. g. broj 1143. Od nalazeći se u Okučani bosanskih bjegunaca pozvan bje pred ovo povjerenstvo te nakon opomene na saviestno kazivanje istine bje isti preslušan, kao sledi:

Zovem se S i m o S a v i ć turski podajnik iz Miloševa berda, nahije i kajmakamata Berbirsokoga, 50 godina star, gerč. istoč. vjere, ože-njen, otac četvoro djece, težak.

1. Kažite mi razloge radi kojih Vi sa svojim susjedi pobjegli iz Bosne ovamo.

Na nekoliko dana pred naše srebarsko Preobraženje čuli smo mi u našem selu da se je raja u Hercegovini proti turskom gospodstvu podigla a isto tako da se Raja u Bosnoj proti Turkom diže.

U to vrijeme odao je kod nas neki Pecija i Kormanoš, koji su naš svjet na odpor proti Turkom podticali, veleć: Da se pripravnici deržimo, da u zgodno vrijeme na Turke udariti možemo.

U utorak pred Preobraženje dne 17. kolovoza tek. god. došao je u naše selo Buljubaša Ramadan iz Berbira sa još dva zaptije, te je htio mene, Marka Ugrenovića i više drugih otmjenih ljudih vezati i u Berbir tjerati, nu mi se vezati nedadosmo, već smo se suproti Turkom podigli.

Istu noć došao je u naše selo opet Pecija i Kormanoš, sa više naših ljudih, te nas u jednu četvrt skupio i snama proti čardaku. Svak zvanom, otišao. Tu se je isti Ramadan sa svojim zaptijama bavio, te smo mi na njega udarili, on sa zaptijama pobježe, dočim smo mi ostale Turke, kojese tude zatekli, sasjekli. U to vrijeme digli su se svi naši ljudi u okolici i u čete se sakupili, dočim su nam djeca, žene i starci na dan 19. 20. i 21. Kolovoza t. g. na austrijsku stranu pobjegli. Mi pak muškarci ostadosmo sa naših jednomišljenici preko u Bosnoj s namjerom, da proti Turkom vojujemo, i to pod predvodništvom Pecije i Kormanosa. Čim su Turci doznali, da se je Raja proti njima podigla, počese se oni u čete skupljati i na nas udarati.

Kod mjesta Verbaškoga, Podgredaca, i u planini Kozari došlo je više puta do okeršaja sa Turci gdje smo mi dvaput Turke potukli, a onda su nas svagdje Turci razperšili. Mi se proti Turkom, nismo mogli održati, stoga, jerbo nismo imali dostatno oružja niti zaire. Usljed toga je nas većina na Austrisku stranu pobjegla, dočim je manjina sa Pecijom i Kormanošem u Bosnoj a naročito u Planini Kozari ostala. To je bio neposredni uzrok, skoga smo mi na Austrisku stranu pobjegli.

Daljni uzroci, radi kojih smo mi proti Turkom podigli se, jesu sljedeći:

Danak koji Turkom plaćati moramo, jest tako ogroman, da ga već smoći nismo mogli. Pak još da je bar porez uređen, nebi nam tako tako zlo bilo, jerbi bar svaki znao, što platjati ima. Nu ovako nam Spahija uzme što on hoće; zakupnik desetine što on hoće, a nama od keravo zaradjenog žitka ništa neostane.

Osim toga moramo mi od svake verst marve stanovitu svotu platjati, tako, da iole dobro stojeći gospodar mora u ime cjelokupnog godišnjeg danka najmanje do 100 dukata platjati. Turci siluju naše žene i djevojke gdje god koju na samu uhvate, bilo kod kuće bilo u polju. A ipak nesmiye naš čovjek Turčinu radi toga ništa učiniti niti se ima proti istom kod koga pritužiti. Jerbo za nas nema kod Turčina pravde. Turci nas tuku i mercvare kad i kako im se svidi, dapače naše ljude i ubijaju, pak pritužimoli se mi kod turskoga suda, onda nas obično kadija jednostavno iz sudnice iztjera, veleć Gdje bi ti Vlaše turčina tužiti mogao, ti mu nemožeš ništa dosvjedočiti.

Više put se dapače dogodi da hrišćani kada turčina radi kakve nepravde tuži mjesto turčina sam zatvoren bude.

Turci su snama tako postupali, da se već podnositi nije moglo. Bolji život imade turska marva negoli mi pod turskim gospodstvom. Nas upravo za robove smatraju, te iz nas čine što ih je volja. A na najveće svetkovine naše tjeraju nas na posao, tako da ni službi Božjoj prisustvovati nemožemo.

Ako se dakle naše bjedno stanje uvaži, nije čudo, da se je raja proti svojim nasilnikom podigla želeći se, njiovoga gospodstva otresti.

Mi koji smo amo prebjegli odlučismo tvrdo u Bosnu se nepovratiti dok tamo turčin onako gospoduje kao što je s nama dosada gospodovao. Ako bi nas tko odovud u Bosnu pretjerati hotio, to radije nek nas ovdje pogubi, jerbo nam je svejedno ili ovdje poginuti ili prieko u Bosnoj...

Zaključeno i podpisano.

№ 1326

186.

ZAPISNIK

SASTAVLJEN U OKUČANI DNE 19. RUJNA 1875.

Prisutni: C. k. kotarski pristav Oriovačkog kotarskog ureda Škender Kathrein, C. k. kotarski pristav kotarskog suda u Okučani Lovro Gross, Obćinski načelnik Petar Dragosavljević, kao povjerenik, Obćinski bilježnik Gjuro Jagličić kao perovođa.

P r e d m e t: Izvidjenje uzroka mnogobrojnomu izselivanju turski podajnika iz Bosne u području Cesar. kralj. austr. ugar. države usljed naredbe Cesar. kraljev. glavnog zapovjedništva u Zagrebu kao Krajin-ske Zemaljske upravne oblasti od 29. kolovoza t. g. broj 1143 od nalažeći se u obćini Okučane bosanski bjegunaca pozvan bje pred ovo povjerenstvo, te nakon opomene na savjestno kazivanje istine bje isti preslušan, kao sledi:

Zovem se Mile Bakić, turski podajnik iz Bistrice, nahije i kajmakanata Berbirskoga, 30 godina star, grč. istočne vjere, oženit, otac troje djece, težak.

1. Kažite mi razloge radi kojih ste sa svojim susjedi pobjegli iz Bosne ovamo.

Ad 1. Na nekoliko dana pred naše Preobraženje tek. godine, dođeše k meni moji susjedi Gjuro Serdić i Nikola Berkić, te mi pripovjediše, da su se naši najotmjereniji ljudi izpod Kozare protiv Turkom podigli u nakani da jaram turski sa sebe stresu. Nji dvoica pozvaše i mene, da isto učinim, pak pošto su oni po našem selu od kuće do kuće išli i ljude na ustanak nagovarali, dogodi se da se naše selo proti Turkom dne 16. kolovoza t. g. podiglo.

U isto vrijeme podigla su se i druga obližnja sela, dočim su naše žene i djeca pobjegla u planinu Prosaru. Mi ljudi pako na oružje ustali smo i to selo Bistrica, Gaštica i Verbaško, po prilici na broju 60 do 70 ljudi, te smo se po nalogu naših vodjah Nikole Berkića i Gjura Serdića uputili k čardaku našeg spahije Ibrahima Džinića iz Banjaluke. Dok smo se mi tu bavili, dobio je Gjuro Serdić nalog od našega glavnoga vodje

Ostoje Kormanoša da imade na drum Kerstovu kod Verbaške s nami doći, pošto su se tamo i ostali ustaše skupljivali.

Tude smo zatekli naše ljude iz Tribovljana, Miloševa berda i Podgradaca. Nas je moglo biti na 200 ljudi, te nas je tude Ostoja Kormanoš u pomanje čete razdjelio, te na Jablanicu poslao, dočim je on sam sa jedno 160 momakah kod Kerstove ostao. Mi smo zasjeli kod čuprije Jablaničke nu nismo se tude sa Turci sukobili već smo odputili se po-verh našega sela Bistrice, gdje smo se sa Turci iz Banjeluke sukobili, nu oni nas razperšiše.

Cim su nas Turci razperšili, pobjegosmo mi k našima ženama i djeci u planinu, odkud smo se k Savi povratili i na austrijsku stranu prebjegli.

U bjegu uhvatiše Turci moga susjeda Stojana Kernjajca te ga živa na kolac nabiše. Ostoja Kormanoš, i njegovi pristaše ostaše preko u Bosnoj, gdje su se kod Kerstove više puta sa Turci pobili, te je sad jedna sad druga strana nadvladala. Naši su se češće skupljali, te su se kod Gašćice i Jablanici i Gerbavci sa Turci tukli, dok se nisu razišli i oni u planinu.

Što se je s njima kašnje dogodilo, to mi nije poznato. Dok je ustanak trajao i dok sam ja preko bio, palili su Turci naše kuće, a koji god im je od naših ruku dopao, toga su na najkrvoločniji način pogubili. To je bio neposredni uzrok našega prebjegnuća.

Na odpor proti Turkom nagnao je nas njihov globljenje jerbo mi za Turčina raditi moramo, te ga i uzdržavati, dočim on samo ljenčari. Tako moramo od cjelogodišnjeg poljskog prihoda počam od 2 godine državi nekadašnje desetine, osminu i to u gotovu platjati. Spahija pako kojega trećina ide, uzme si polovicu dapače i više, tako, da nama skoro ništa nepreostane, dapače riedko imade gazdah, koji preko zime sa svojim živežom, koji je zaradio svoju obitelj prehraniti može, prem je imao, kad je plod sabrao, dvje do tristotine mjerovah raznoga žita. Nu što je još najgorje, Turci smatraju nas za njihove robove, koji za njih raditi moraju, te je Turčin nesamo gospodar mojega imetka, već i mojega života.

Utjerivanje poreza samoga sbiva se na najokrutniji način, a osobito kad zaptije dođu da askeriju utjeruju. Turkom je sve prosto činiti sa sirotinjom rajom, a pritužimoli se mi kod turske oblasti poradi turskoga nasilja, to nemožemo od nikud prava dobiti.

Na najveće naše svetkovine nije nama slobodno službi Božjoj pri sustvovati, nego nas Turci upravo iz objesti na takove dane na posao tjeraju. Izim sličnih nepravdah koje Turci na nama čine, imade i mnogih drugih, tako da nam je turski zulum u toliko dodijao, da ga snositi nismo mogli.

Što nam je dakle preostalo, nego na svaki način nastojati, ako je ikako moguće, turskoga zuluma oprostiti se. Kad smo već na ovu stranu prebjegli to nam ne preostaje ništa drugo, nego ovdje ostati, jerbo natrag u Bosnu ići značilo bi toliko, podverći se jošje gorjemu robovanju negoli dosada, jerbo Turčin neima miloserdja za kaurina...

Zaključeno i podpisano

ZAPISNIK

SASTAVLJEN U OKUČANI DNE 19 RUJNA 1875.

Prisutni: Cesar. kr. kotarski pristav Oriovačkog kotarskog ureda Skender Kathrein. Cesar. kralj. kotarski pristav kot. suda u Okučani Lovro Gross. Obćinski načelnik Petar Dragosavljević kao povjerenik, obćinski bilježnik Gyuro Jagličić kao perovodja.

Predmet: Izvidjenje uzroka mnogobrojnomu izselivanju turski podajnika iz Bosne u područje Ces. kralj. aust. ugarske države usljed naredbe cesar. kralj. glavnog zapovjedništva u Zagrebu kao krajiške zemaljske upravne oblasti od 29. kolovoza t. g. broj 1143. Od nalazeći se u obćini Okučani bosanski bjegunaca pozvan bje pred ovo povjerenstvo te nakon opomene na saviestno kazivanje istine bje isti pre slušan kao sliedi:

Zovem se **Johan Popović** turski podajnik iz Pogradaca, nahije i kajmakamata Berbirskega, gerčko-istoč. vjere, 42 godine star, oženjen, otac jednog djeteta, težak.

1. Kažite mi razloge radi koji vi sa svojim susjedi pobjegli iz bosne ovamo.

Ad 1. Na nekoliko danah pred naše Preobraženje, došlo je u naše selo osam turskih zaptijah pod predvodništvom Buljubaše Ramadana, te su htjeli sve naše starješine i otmjenije ljude u Berbir u zatvor tjerati, a medju njimi i mojega otca popa Mikana Popovića, to isto htjedeše Turci i sa ostalima našima ljudima u obližnji selih učiniti. Mi to dopustiti nismo htjeli, već smo zaptije jednostavno iztjerali. Čim se je to dogodilo, znali smo mi da iz nas dobra biti neće, pak smo stoga odma u planinu Kozaru pobjegli. U to su se turci sa svih stranah sakupljali pak pošto smo mi dočuli, da su isti odlučili, svu raju počam od sedme godine gore sasjeći, to nam nije ništa inoga preostalo, nego na austrijsku stranu pobjeći; što smo mi nakon petdnevnoga boravljenja u planini i učinili. Dok smo mi pako još u šumi bili, skupljali smo se i mi u pojedine čete u nakani da se turkom opremo i to pod predvodništvom Ostoje Kormanoša, koji je dne 10. Rujna tek. god. u Boju sa turci kod Staregradiške pao.

Dok smo mi prieko bili, sukobili smo se sa turci na više mjestah, i to kod Jablanice poverh Stare Gradiške kod Jablanice na Savi, na potoku Verbaško, kod Mašića, kod Gervavca, kod Podgradaca, kod Poljana i u šumi Ogorelića. U tih bitkah smo mi mjestimice turke raztjerali, a mjestimice turci nas. Dok smo se mi sa turci bili, prelazike su naše žene, djeca i starzi na austrijsku stranu. Ono nas nekoliko što smo preko ostali, morali smo za nekoliko danah stranom iz pomanjkanja oružja i zaire a stranom iz pomanjkanja vodjah na ovu stranu prebjeći. Tako se je dogodilo, da smo na austrijsku stranu prebjegli, što se može neposrednim povodom smatrati.

Daljni uzroci koji su raju na otpor proti turkom i na bjeg na ovu stranu prinukali, jesu sljedeći: Ogromni porez koji mi plaćati moramo, i koji turci na najokrutniji način pobiraju, tako da nam siromakom skoro ništa neostane.

Ubojstva i kradje jesu na dnevnom redu, a turkom radi toga ipak ništa nedogadja. Tako je naš Spahija Ibrahim Begović pred nekoliko mjeseci Miću Romiću iz Miloševaberda, koji je samo malo vrieme na posao prekasno došao, tako zlostavljao i tukao, da je u polju mertav ostao. Isto tako je Spahija Alija Carić seljaka Cviju Čačića iz Vojskova, koji nije odma u Berbir njega voziti moga u njegovoj vlastitoj kući zagušio, i u vodu bacio. Rođjaci ubijenih potužili su se doduše kod turske oblasti no nisu nikakvog prava dobili, a Turkom nije ništa učinjeno.

Silovanje i oskvernutje naših djevojakah i ženah jest na dnevnom redu, pa sve to turci čine a ne budu ni kaznjeni. Tako je šerif (sluga) Velim Age iz Gerbavca pred nekoliko mjeseci, kad je ista k svojoj materi išla na putu uhvatio Mirosavu Kljaić istu silovao a zatim još tako zlostavljao, da je ista sva kervava kući došla. Takovih sličnih slučajevah imade kod nas i više, pak se u Bosnoj pod turskim gospodstvom više živjeti ne daje, jerbo dok turčin prieko gospoduje, i dok je s nami gospodovao, bili smo mi njegova marva a ne ljudi skojom su turci po svojoj volji gospodarili. Budeli kerst ikada u Bosnoj gospodovao, onda ćemo se onamo povratiti a inače ne; radije neka nas ovdje pogube, nego da nas turci u Bosnoj pogube...

Zaključeno i potpisano.

№ 1326

188.

ZAPISNIK

SASTAVLJEN U OKUČANI DNE 20 RUJNA 1875.

Prisutni: Cesar. kralj. kotarski pristav Oriovačkog kotarskog ureda Skender Kathrein. Ces. kralj. kotarski pristav kotarskog suda u Okučani Lovro Gross. Obćinski načelnik Petar Dragosavljević kao povjerenik, Obćinski bilježnik Gjuro Jagličić, kao perovodja.

Predmet: Izvidjenje uzroka mnogobrojnom izselivanju turski podajnika iz Bosne u područje cesar. kralj. austr. ugarske države, usljed naredbe cesar. kralj. glavnog zapovjedništva u Zagrebu kao krajiške zemaljske upravne oblasti od 29 kolovoza t. g. broj 1143.

Od nalazeći se u obćini Okučane bosanski bjegunaca pozvan bje pred ovo povjerenstvo te nakon opomene na savjestno kazivanje istine bje isti preslušan kao sliedi.

Zovem se Lazo Jauković, turski podajnik iz Gaštice, nahije i kajmakamata Berbirsokoga 70 godina star, gerč. istoč. vjere, oženjen, otaz dvoje djece, težak.

1. Kažite mi razloge radi koji vi sa svojima susjedi pobjegli iz Bosne ovamo.—

Ad 1. Na jedno tri dana pred naše Preobraženje, tekuće godine radio sam ja sa više mojih suseljana u šumi, kad najednoć knama dojde susjed Stojan Hernjak te nam pripovjedi, da se je raja u našem selu i u obližjim selih proti Turkom podigla. Naoto smo mi odma pobjegli svaki svojoj kući, gdje smo pertljage u kolikose je dalo pokupiti, te sa

našima ženama i djecom u šumu pribjegli. Mladji naši ljudi, koji su oružje imali skupljali su se poviše našega sela, gdje su na daljne zapovjedi vodje Ostoje Kormanoša čekali.

Isti je za kratko vrijeme došao sa više oboružanih ljudi u okolicu, te je naše ljude u busije postavio, gdje bi imali Turke dočekati.

Kod prvog sukoba s Turci i to kod Jablanice bili su naši ljudi raztjerani, stoga mi ni u šumama sigurno više bili nismo, te smo dne 18. kolovoza t. g. kod Struga na Austro-ugarsku stranu prebjegli.

Sljedećih danah prešlo je i više naših mladjih ljudi koji su se proti Turkom borili na austrijsku stranu. Veći dio pako ostao je u Bosnoj, da boj sa Turcima nastave. To je bio povod našega prebjegnuća na austrijsku stranu.

Osim toga nameću nam spahije i desetari takove danke da ih smoći nemožemo. Oni nam sve otmu tako, da nam i našim obiteljima ne preostaje. Uslijed toga moramo neprestano glad terpiti, pak ipak nismo ni za naš život sigurni, jerbo nam ga Turčin oduzeti smije kad god hoće, a ipak nije zato nikomu odgovoran.

Nečovečno postupanje Turaka prama nama, dotjeralo nas je već do sdvojnosti. Tako su na primjer, prvo 4 godine, od kad se Ostoja Kormanoš po Bosnoj potuca, došli askeri u naše selo i za Ostoju pitali, a kad mi nemožemo reći gdje je, pokupiše nas 70 ljudi, te su nas osim petorice batinjali. Isto tako i prvo dvije godine i Asan buljubasha, te nas je opet htjeo tući, dok god mu nismo koji po 1 koji po 2 dukata dali.

Naš čovjek ne smije nikamo sam ići, jerbo Turčin sve od njega otme. A ako bi se ovaj branio toga Turčin naprosto ili ubije ili u Savu baci. Tako je Alija Mujinović iz Berbira zatekao kod Jablanice Teodora Desančića, te na istoga navalio, a kad se je ovaj branio, bacio ga je u Savu, gdje se je i utopio. Sličnih zulumah i nepravednostih od strane Turakah morali smo mi skoro svaki dan podnositi, te nam je upravo ovaj ustanak u zgodno vrijeme došao jerbo se mi prije ili poslije sami proti Turkom podigli, pošto bo više živjeti tamo nemožemo.

Pod nikakva obećanja nebi ja hotio preko u Bosnu ići dok tamo Turci gospoduju, pak da me tko silom u ladju pritjera ja bi iz nje u vodu skočio...

Zaključeno i podpisano.

189.

ZAPISNIK

SASTAVLJEN U OKUČANI DNE 20. RUJNA 1875.

Prisutni: Cesar. kralj. kotarski pristav Oriovačkog kotarskog suda Skender Kathrein, Cesar. kralj. kotarski pristav kotarskog suda u Okučani Lovro Gross. Obćinski načelnik Petar Dragosavljević kao povjerenik, obćinski bilježnik Gyuro Jagličić kao perovodja.

Predmet: Izvidjenje uzroka mnogobrojnomu izselivanju turski podajnika iz Bosne u području cesar. kralj. aust. ugar. države uslijed naredbe cesar. kralj. glavnog zapovjedništva u Zagrebu kao kra-

jiške zemaljske upravne oblasti od 29. kolovoza t. g. broj 1143. od nalazeći se u općini Okučane bosanski bjegunaca pozvan bje pred ovo povjerenstvo te nakon opomene na saviestno kazivanje istine bje isti pre slušan, kao sliedi:

Zovem se Vasilj Selaković turski podanik iz Tribovljana, nahije i kajmakamata Berbirskega. 24 godine star, gerč. istoč. vjere, oženjen bez djece, težak.

1. Kažite mi razloge radi koji vi sa svojim susjedi prebjegli iz Bosne ovamo.

Ad 1. Njekoliko danah pred naše serbsko Preobraženje tekuće godine došao je u naše selo neki Pecija i Kormanoš u pratnji više ljudih iz obližnjih selah te su naše ljude pozivali da se proti Turkom podignu i turski jaram sa sebe stresu. Naši ljudi a na čelu im knez Sava Paić odazvali su se odma tomu pozivu, te su se odma skupljali, dočim su Pecija i Kormanoš od mjesta do mjesta išli i ljude na bunu proti Turkom pozivali. Jošt isti dan zapališe ustaše čardak našeg spahije Ibrahima Džinića iz Banjeluke, dočim su naše žene i djeca i ljudi u koliko oružja imali nisu, u šumu pobjegli. Ostali naši ljudi koji su oružja imali polazili su sa Pecijom i Kormanošem po selih nagovarajući ljude, da se kod Jablanice sakupe. U ono vreme sam ja bolestan bio; te nisam boju prisustvovati mogao, već sam ostao kod ženah u šumi.

Ustaši pod predvodništvom Pecije i Kormanoša i jednoga djaka imenom Simeuna Selaković pobiše se češnje sa Turci i to: kod Jablanice, Podgradacah, Gerbavaca i Bistrice, i na više drugih mjestah kojih imena navesti nemogu.

U tih bojevih bili su ustaše većinom potučeni, stoga se mi nismo u šumi više sigurni čutili, pak smo nakon osamdnegnoga boravljenja u šumi k — Savi se povratili a od tuda na austro-ugarsku stranu. Za nami je takodjer i jedan dio mužkaracah, koji su se borili prebjegao, no većina ih je preko ostala, da boj proti Turkom nastavi, a šta se je s-njimi dogodilo, to mi nije poznato.

To bi bio neposredni uzrok našega prebjegnuća na austrougarsku stranu. Daljni uzroci, koji su nas na bjeg dotično na odpor proti Turkom nagnuli jesu sljedeći:

Pod gospodstvom Spahijah nije se dalo u Bosnoj više živjeti, te bi se Raja nekoliko mjeseci prije ili kašnje proti Turkom podigla ili se izselila. Turčin je gospodar nesamo našega imutka već i našega života. Mismo njiovi robovi skojimi Turčin gospodariti može kako hoće. Spahija i desetar otme od nas Raje što ga volja, nebrineć se zato da li će naše obitelji prehraniti se moći. Osim toga čine Turci na nami razni nasilja i nepravednosti, tako da više ni za naš život sigurni nismo.

Pod takovim je okolnosti došao nam je dobro poziv Pecije i Kormanoša, jerbo bi mi i onako nemoguć zulum turski podnositi, morali drugu domovinu tražiti. Dok Turci u Bosni pod ovakimi uvjeti gospoduju, nemožemo se mi prieko povratiti, pa nam Turci Bogzna šta obećali, jerbo mi znamo, da do njiova obećanja nemožemo ništa deržati.

Zaključeno i podpisano.

ZAPISNIK

SASTAVLJEN U REŠETARI DNE 12 RUJNA 1875.

Prisutni: C. k. pristav kotarskog suda iz Okučana g. Lovro Gross, C. k. pristav kotarskog ureda iz Oriovca g. Alexander Kathrein, Obćinski zamjenik kao povjerenik g. Tadija Lalić, Perovodja bilježnik g. Ivan Gergić.

Predmet: Izvidjenje uzroka mnogobrojnomu izselivanju turski podanikah u područje c. k. austro-ugarske države usled naloga c. k. glavnog vojnog zapovjedništva u Zagrebu kao kr. zemaljske upravne oblasti od 29 kolovoza 1875. Pr. broj 1143.

Od nalazeći se u Rešetari bosanski bjegunaza pozvan bje pred ovo povjerenstvo: Gyuro Marianović iz Laminaza; te nakon opomene na savjestno kazivanje istine, bje isti prislušan kako sliedi:

Zovem se Gjuro Marinović turski podainik iz Laminaza nahije i kajmakamata Berbirskega 52 godine star grčke istočne vjere oženit sa 2 muški i 2 ženske djeze, biosam kroz 4 godine prisjednik mirovnog suda u mojemu sellu.

1. Kažite mi uzrok skojegaste vi sa više vaši suseljana u područje c. k. austro-ugarske države prebjegli.

Oko našeg preobraženja, tojest okolo 17 kolovoza t. g. radilismo mi mirno naše poslove, kad nas jednoć opazimo, da turzi medju se nešto šušaju i da svi u berbirske bježe, tako da jih za kratko vreme nije bilo vidjeti u našoj okolizi.—

Mi odmah iz početka nismo znali uzrok njihovog udaljenja.

Nekoliko danah pred naše priobraženje doidu u naše sellu, Stojan Balaban iz Dugog polja Simo Sember iz Bajinaza, Pane Vidović i Vaso Pavić iz Junuzovaza, koji su kroz sva sella počam od Berbira do Vrbasa prolazili i narod na ustanak proti Turkom potizali veleć: evo braćo digoš narod naš sa svi strana proti Turkom, sad je hora dase i mi krvoločtva naši spaija otresemo, jerbo nam je njihovo gospodstvo do-dijalo, nu zarućemo poslušni ostati, tećemo mu davati što davati moramo. Na te rieči digosmo se mi svih štono reko kuka i motika, a to istosu učinila i obližnja sella.

Naše sellu predvoioje Dimitar i Jovo Ristić te nepotraja dugo sukobismo se mi kod Laminaza u šumi sa Turzi i tude se šnjima pobismo, nu, moradosmo uzmaći, jerbo nismo mi zaire ni pušaka imali.

Tusu Turzi našeg jednog ranili, i to Gvozden Stoić iz Laminaza, dočim mi nije poznato dali je ikoji Turčin pao. Primjetiti mi je da Sredjani i Laminzi jedno sellu sačinjavaju.

Kada su nas Turzi tude razperšili pobjegosmo mi sa našima obitelji koje su u šumi bile na baier Save a od tud se jedno pet dana pred našu gospojinu prevezosmo na austrijansku stranu, doksmo mi prelazili nije bilo Turaka na obali Save.

Cuosam još dasu se naši ustaše iz drugi sella sa Turzi kod Karazovaza pobili i daje naši do 20 mertvi ostalo.—

*) Pod arhivskim brojem 1332 zavedeni su dokumenti od 190. do 201.

Toje bijo po krivizi povod štosmo mi na austrijansku stranu prebjegli: do togaje svakako prie ili kašnje doći moralo, jerbo se turska nasilničtva i okrutničtva više podnositi nisu mogla.

Ja naprimjer imadem svake godine po prilizi do 300 mirova što pšenize što kukuruza i drugoga žita od tog moram dati zaru desetinu dotično osminu, desetar si uzme petinu.

Spaiji moram dati trećinu tako da meni jedva poloviza ostane. Usljed takova pobiranja poreza moram ja koji u bolji odnošaji živim uračunav akeriju i govedariju najmanje na godinu sedamdeset do sedamdeset i pet dukata plaćati.

Način pobiranja poreza jest tako okrutan dase bog smiluje, takoje ove godine prie nego štosmo mi pobjegli došao u naše sello zaptia Bego imenom, da askeriju pobire, Sava Marianović i Stole Vranić nisu imali odakle da ju plate, našto ih je on na Vrbu načero, te htjeo vrbu pod njima posjeći tako da onih skupa sa vrbom spanu; — dočim je mene u svinjaz sa više drugih ljudi šćero. U Turčina za Hrišćanina pravde nema, tužili Hrišćanin Turčina odmah ga kodlija za svedoke pita; rek-nem li mu da svedoka imam, tose obično ovi boje pred sud ići a ako i doidu to kadija rekne ni 40 Vlaha nemogu na jednog Turčina svedo-čiti i timje pravda gotova, tako sam ja sagraдио u mojemu sellu naj-llepšu kuću i zgrade, dasu me samo majstori i gvozdje na 60 dukata kostali, vidiv to moj spaija Jurzo Smail-agić iz Laminaza, rekne meni: tisi nekakovi kapetan medju vlasima odlazi iz kuće, i dotlem me je tje-rao dok izišo nisam, jasam se radi toga kod kajmakama pritužio, a ovaj mi naprosto reče: spaija je tvoj čoban a ti njegova marva ti iz-laziti moraš a on nekati nešto plati, takosam ja svoju kuću ostaviti moro tesam drugome spaiji otišao a Jurzo Smail-agić platioje mije samo 5 dukata za moju kuću, takovaje pravda za nas u Bosnoj, osim toga ubijaju naši Turzi Hrišćane po volji, tako dasu zadnji dvu go-dina do 10 poštene ljudi za prava boga pogubili, iz toga se vidi dase u takovi odnošaji u Bosnoj živiti nemože pa stoga mi i odlučismo u Bosnu nepovratiti se doknam Turčin i spaije sude; — pa makar nam i oni bog zna što obećali jerbo oni svoji obećanja nikada oderžali nisu.

Primjetiti mi je još da Turčin Naderbeg zvan po našem selu žene i djevojke siluje i to svaku kojamu se sviđi...

Zaključeno i podpisano.

ZAPISNIK

SASTAVLJEN U REŠETARI DNE 13 RUJNA 1875.

Prisutni: C. k. pristav kotarskog suda iz Okučana g. Lovro Gross, C. k. pristav kotarskog ureda iz Oriovca g. Šandor Kathrein. Obćinski zamjenik kao povjerenik g. Tadia Lalić. Perovodja bilježnik g. Ivan Gergić.

Predmet: Izvidjenje uzroka mnogobrojnomu izselivanju turski podanikah iz Bosne u područje c. k. austro-ugarske države usled naloga

c. k. glavnog vojnog zapovidništva u Zagrebu kao kr. zemaljske upravne oblasti, od 29 Kolovoza 1875. Pr. broj 1143.

Od nalazeći se u Rešetari bosanski bjegunaca pozvan bje pred ovo povjerenstvo Gyuro Lakić iz Stapara te nakon opomene na savjestno kazivanje istine bje isti prislušan kako slidi:

Zovem se Gjuro Lakić iz Stapara turski podanik, nahije i kajmakamata Berbirskoga 35 godina star, grčko istočne vjere, oženit otaz od 4ro djeze pismen, biosam 9 godina kapelan u Stapari a od lanjske godine dobiosam župu.

1. Kažitemi uzrok skojegaste vi sa više vaši suseljana u područje c. k. austro-ugarske države prebjegli.

Na jedno 10 dana pred naše preobraženje govorkalo se je po našem selu daće kod nas biti bune a štoje i vjerojatnije bilo jerbosmo mi znali daje i u Herzegovini bunase proti Turkom porodila.

U ponediljak i utorak pred priobraženje opazimo mi da po okolini Turski Čardazi gore, pasu u utorak dne 17 Kolovoza t. g. i u našem sellu turski Čardazi koje su naši ljudi zapalili izgoreli. Usljed toga jesmo mi svi u planinu pobjegli kad al u četvrtak po priobraženju dodju knama u planinu Pane Vidaković Simo Sember Nikola Oljača i Alexa Račić i Stojan Balaban te nas slobodiše da ako je ikako moguće dase proti Turkom opremo. Kad smo jim prigovorili da baruta neimamo odvrate oni nama dase bar do subote deržimo pakćemo onda baruta i pušaka dobiti; usljed togasmo se mi u pojedine čete sgrnuli, i u busije zasjeli i to jedna busija iz medju Karaizovza i Kukulja, druga nad Laminzi a treća medju Dolinom i Mačkovzem gdjesam i ja sam bijo. Na pervu busiju udariše Tuzi u petak posli pol dana, teju raščeraše, na drugu udariše u nedilju po priobraženju, tesu obe Turzi razpršili. Cim je to zbillo nagnoje nas sviet preko Save na austrijansku stranu bježati. Na moju busiju udariše Turzi u ponediljak, tu smo samo jedni na druge puške ispalili, pa onda Turzi pobjegoše; čim su Ljudi moje busije vidjeli da sviet iz planine na austrijsku stranu bježe, pobjegnu i moji Ljudi koji su samnom u busiji bili. K-tomu odporu proti Turkom nagnaše nas silni zulumi i nasilništva Turaka koja se više podnositi nemogu i koja po jedinizi izbrojiti nije moguće jerbo jih neizmjerne mnogo imade; primjetiti mi jest da turzi svećenike na poso negoni, nu zatomu ženu i djezu koja iole raditi mogu na poso goni.

Mi u Bosnu natrag ići nemožemo, jer dasmo tamo kao Ljudi živiti mogli nebi amo ni bježali...

Zaključeno i podpisano.

№ 1332

192.

ZAPISNIK

SASTAVLJEN U REŠETARI DNE 13 RUJNA 1875.

Prisutni: C. k. pristav kotarskog suda iz Okučana gospodin Lovro Gross, C. k. pristav kotarskog ureda iz Oriovza g. Šandor Kathrein,

Obćinski zamjenik kao povjerenik g. Tadia Lalić, Perovodja bilježnik g. Ivan Gergić.

P r e d m e t : Izvidjenje uzroka mnogobrojnomu izselenju turski podanikah iz Bosne u područje c. k. austro-ugarske države usled naloga c. k. glavnog vojnog zapovidništva u Zagrebu kao kr. zemaljske upravne oblasti, od 29. kolovoza 1875. Pr. broj 1143.

Od nalazeći se u obćini Rešetare bosanski bjegunaca pozvan bje pred ovo povjerenstvo. — Nikola Oljača iz Stoparah te nakon opomene na savjestno kazivanje istine, bje isti preslušan kako slidi:

Zovem se N i k o l a O l j a č a, turski podanik iz Glomačana (Stoparah) nahije i kaimakamata Gradiškog 45 godina star, grčko iztočne vjere, oženit otaz 4ro djeze nepismen biosam u mojem selu sellski sta-rešina kroz dulje vremena.—

1. Kažite mi uzrok skojega ste vi sa više vaši suseljana u područje c. k. austro-ugarske države prebjegli.

Kakosmo mi i Turci dočuli bili dase u Herzegovini buna proti Turkom porodila, počese se Turzi u gradove skupljati, kad na jedared dobijemo abare od dva tergovza iz Gradiškoga dase Turaka pazimo jer da kane na nas udariti.

U utorak dodje k meni Simo Sember i Stojan Balaban temi rekoše da nam pogibelj od Turaka prieti i podriše nas dase podignemo i dase Turkom opriemo. Jasam to mojima komšijama dokazo teseje nas do 150 momaka iz Stopara skupilo te u busiju nad Karaizovzi zasjeli, isto tako su učinili ljudi iz okolišni sella tesu se i oni podigli i u busije zasjeli i to nad Mačkovzi i nad Laminzi.

U petak 20. kolovoza o. g. navališe Turzi iz Banjeluke na busiju nad Karaizovzi gdisam i ja bijo teju razperšiše a isto tako razperšili su busiju drugi Turzi iz Gradiškoga nad Laminzom.

Cim je perva busija razperšena počeoje nas sviet na austrijsku stranu bježati te sam i ja u subotu dne 21 kolovoza o. g. na austrijsku stranu prešo.

Toje neposredni uzrok skog je raja na austrijsku stranu prebjegla.

Posredni uzrozi koji su raju na prebjegnuće nagnali jesu sliedeći:

Prekomjerni danak koga plaćati moramo jerbo što god smo imali bilo namje oteto, zatim nečovječno utjerivanje danka, razna nasilja i ubojstva koja Turzi bez kaznjivo na nami čine, a konačno bez pravde koja u bosnoj u pogledu nas raje ne postoji.

To sve morade nas nagnati da gledimo dase oslobodimo ili da izginemo ili kamo da od turskog jarma pobegnemo, jerbo tamo živjeti nemogućno, dok spalje i Turzi gospoduju...

Zaključeno i podpisano.

ZAPISNIK

SASTAVLJEN U REŠETARI DNE 13 RUJNA 1875.

Prisutni: C. k. pristav kotarskog suda iz Okučana g. Lovro Gross, C. k. pristav kotarskog ureda iz Oriovca g. Alexander Kathrein, Obćinski zamjenik i povjerenik g. Tadija Lalić. Perovodja obćinski bilježnik Ivan Gergić.

Predmet: Izvidjenje uzroka mnogobrojnemu izselivanju turski podanika iz Bosne u područje C. k. austro-ugarske države usled naloga c. k. glavnog vojnog zapovjedništva u Zagrebu kao kr. zemaljske uprave oblasti od 29. kolovoza o. g. Pr. broj 1143.

Od nalazeći se u Rešetari bosanski bjegunaza pozvan bjehe pred ovo povjerenstvo Sava Vidović iz Junuzovaza, te nakon opomene na savjestno kazivanje istine bje isti prislušan kako slidi:

Zovem se Sava Vidović iz Junuzovaza turski podanik nahije i kajmakamata Berbirskega 55 godina star, grčko istočne vjere udovaz 5ro djeze, nepismen, bijo sam seltski starešina u momemu sellu.

1. Kažite mi uzrog skojegaste vi sa vaši više suseljana u područje c. k. austro ugarske države prebjegli.

Oko našeg priobraženja pred nekoliko danah dočuoje naš svet u čaršiji u gradiškom dasu Turzi odlučili malo i veliko od hriščana izsjeći a to samo stoga dasu učiniti naumili jerbo se je Raja sa svi strana proti njima podigla, čim se je to u našem sellu i po obližnjoj okolizi dočulo počeoje naš svet sa obiteljima po šumi bježati od kad smo vidjeli da turski čardazi po okolizi gore, naš svet se je tude pokupio u čete odlučiv otresti sa sebe turski jaram i zulum, naše sello nije nigdje do sukoba došlo, negosmo samo čuli dasu se naši ljudi kod Karaizovzi i druga sella u petak po priobraženju nu sa zlim uspjehom sa Turzi pobili, dasmo mi imali dosta oružja i zaire tomi sigurno prebjegli nebi nego bi se doklem bi moguće bili, proti Turkom branili, kao štosmo to odlučili bili, kadsmo dočuli dasu naši u petak svagdi pobijeni uputimose mi u ravnizu k — Savi te u subotu dne 21 kolovoza t. g. prebjegnemo mi kod Doline na austrijsku stranu.

Nije to samo uzrok našeg prebjegnuća većnam je dodijao golemi porez kojega ne samo zaru nogo i spaiji davati moramo, sadaje 2 godine od kako mi zaru mjesto desetine osminu davati moramo, od svega pako moramo spaiji trećinu davati, poberemli ja kukuruz toga moram na 3 hrpe smetati pak onda dodje spaijin subaša tesi bira najveću hrpu, nu nezadovoljan time rekne: tvoja žena je kukuruza jela tvoja kokoš kukuruza je jela dakle si ti spaiju prevario, pa si još od druge hrpe polovizu uzme, to isto učini desetar kad desetinu bolje rekuć osminu kupi, meni pako koji sam se mučio i tudju zemlju obrađivao ostane najmanja herpa s kojom se ni prehraniti nemogu, osim toga moram ja od svake vrsti domaći životanja svake godine stanovitu svotu novaza plaćati a isto tako moram za svaku mušku glavu bez razlike dobe na godinu 1 f. 50 n. u ime tako zvane askerije zaru plaćati.

Dodjeli tako zaptija da askeriju i govedariju pobire tome nesmiješ reći da nemaš već on veli da mora bitti, a ako ipak nemaš to

te na svaki način muči, takoje Turčin Kantardžić i Mujo Asanović iz Gradiškog po prilizi prije 3 godine došli u naše sello da askeriju i govedariju pobiru.

Bile Injaz iz Trešelja bioje takodjer od njih na askeriju u naše sello pozvan, pa kad ju uplatiti nije mogao objesišega oni kod Peje Jović-a mog susjeda u odžak u dim gdje je skoro zielo dan probavio, pa kad seje njekako oslobodio i bježati počeo, pucali su Turzi za njim su srećom nepogodišega osim toga siluju Turzi naše žene i djevojke a ljude ubijaju a potužiti se kod turske oblasti proti takovom nasilju to ne samo da nikakove pravde nedobiješ već te još u zatvor Turzi baze. Na službu božju svetzem nemožemo ići jerbo nam ni to Turzi nedopuščaju već nas na najveće naše svetze na begluk tjeraju.

Takav život nemože se podnositi te radije izginuti nego u Bosnu se povratiti dok Turčin ondje gospoduje...

Zaključeno i podpisano.

№ 1332

194.

ZAPISNIK

SASTAVLJEN U REŠETARI DNE 13 RUJNA 1875.

Prisutni: C. k. pristav kotarskog suda iz Okučana g. Lovro Gross. C. k. pristav kotarskog ureda iz Oriovca g. Šandor Kathrein. Obćinski zamjenik kao povjerenik g. Tadija Lalić, Perovodja bilježnik g. Ivan Gergić.

Predmet: Izvidjenje uzroka mnogobrojnomu izselenju turski podanikah iz Bosne u područje c. k. austro-ugarske države usled naloga c. k. glavnog vojnog zapovjedništva u Zagrebu kao kr. zemaljske uprave oblasti od 29. kolovoza 1875. Pr. broj 1143.

Od nalazeći se u Rešetari bosanski bjegunaza pozvan bje pred ovo povjerenstvo Jovan Popović pop iz Karaizovaza; te nakon opomene na savjestno kazivanje istine, bje isti prislušan kako sledi:

Zovem se Jovan Popović turski podanik iz Karaizovaza nahije i kaimakamata Berbirskoga 41 godinu godinu star grčko istočne vjere udovac bez djeze biosam kroz 21 godinu parok sljedbenika grčko istočne vjere pak sve do sada.

1. Kažite mi uzrok skojegaste Vi sa više Vaši suseljana u područje C. k. austro-ugarske države prebjegli.

Na jedno 7 dana pred naše srbsko priobraženje opazimo mi da Turzi sa sella u gradove bježe nu uzroka nismo znali, na jednoč dodje u naše sello Pane Vidović iz Junuzovaza Nikola Oljača iz Stapara i još jedno momče iz Berbira kojemu imena neznam i Stojan Balaban iz Dugog sella, kojisu kroz sva sella prolazili tesu naše ljude na odpore i bunu proti Turkom potizali veleć ajde braćo dase proti Turkom podignemo i dase spahija otresemo, primjetiv ujedno dasu se naša braća sa svih stranah proti nasilju Turskom digla; ujedno nam rekoše braćo nebojte se biti će nam pomoći, meni nije poznato koije iste ljude u naše sello poslao i njima pomenute naputke dao, samo to mogu reći

dase je na njihove rieči kako naše sello tako i sva obližnja sella podiglasie i u čete sabrala, u petak po priobraženju rupe Turzi iz Banjeluke tese naši sretnu sa Turzi medju selli Karaizovzi i Kukoljem, naših ljudih biloje iz Karizovaza Stapara Kukolja Lilića i Junuzovaza nu pred čijim predvodništvom tomi poznato nije jerbo sam ja kod svoje kuće bio. Tu se naši sa Turkom pobili tesu naši jerbo jim je oružja i baruta manjkalo potučeni bili te jih je 12 na mjestu mertvi ostalo, dočimje kakosam čuo Turaka samo 7 ranjeno, čim su naši u petak tude potučeni bili počelismo mi drugi dan tojest u subotu na austrijsku stranu bježati, nu nije to samo bijo uzrok našeg prebjegnuća već nam je dodiavo preveliki porez kojega Turkom plaćati moramo, kao i njihova nasilja i umorstva koja na Hriščani čine. Prem ja nisam doznao dasu Turzi kakova nasilja ili dasu koga u našem sellu ubili, primjetiti mi je da se pri ovakovi odnošaji kakovi sada pod Turčinom u Bosnoj obстоје živjeti nemože, pa stoga nam ni nehasni natrag se povratiti.

Po pročitanju tvrdim moje rieči sa mojim podpisom.

Zaključeno i podpisano.

№ 1332

195.

ZAPISNIK

SASTAVLJEN U REŠETARI DNE 13. RUJNA 1875.

Prisutni: C. k. pristav kotarskog suda iz Okučana g. Lovro Gross C. k. pristav kotarskog ureda iz Arsova g. Sandor Kathrein Obćinski zamjenik kao povjerenik g. Tadia Lalić, Perovodja bilježnik g. Ivan Gergić.

Predmet: Izvidjenje uzroka mnogobrojnemu izselenju turski podanikah iz Bosne u područje c. k. austro-ugarske države usled naloga c. k. glavnog vojnog zapovidništva u Zagrebu kao kr. zemaljske upravne oblasti, od 29. kolovoza 1875. Pr. broj 1143.

Od nalazeći se u Rešetari bosanski bjegunaca pozvan bje pred ovo povjerenstvo.—

Stojan Balaban iz Dugog polja; te nakon opomene na savjestno kazivanje istine bje isti preslušan kako slidi:

Zovem se Stojan Balaban turski podanik iz Dugog polja, nahije i kaimakamata Gradiškog 54 godine star, grčko istočne vjere oženit bez djeze biosam jedno prije 9 godina jedne godine sellski starešina (medjules) tojest prvi do kneza u sellu.—

1. Kažite mi uzrok skojegste vi sa više vaši suseljani u područje c. k. austro-ugarske države prebjegli.

Na nekoliko danah pred naše srbsko preobraženje dočulismo mi da se je Raja proti Turskom zulumu u Herzegovini podigla a tosu valjda i sami Turzi zanjušili bili, jerbo gdi god su nas jednog ili dvojicu vidili, grdili su nas na svaki mogući način veleć: jeli i tih Rajo nješto snuješ tako dase mi ni sastati nismo smjeli:

Ujedno su Turzi počeli iz sella odlaziti i u gradove se skupljati. Na jedno 8 dana pred naše priobraženje dodje k meni Simi Semberu i Nikoli Oljači iz Stapara, Pane Vidović iz Junuzovaza koje u Gradiškoj služio, i Alexa Račić koje stalno u Gradiškoj prebivao te nam rekoše dase Turzi po gradovi kupe te da kane nas sve izsjeći. Podjedno nam rekoše da to i u obližnji drugi selli primjetiv da gledjemo akoje ikako moguće dase pripravimo i dase kao i ostala braća Turkom opremo, rekošenam nadalje daje dan obrane proti Turkom ustanovljen na utorak pred priobraženje tojest dne 17 kolovoza t. g. u ponedjeljak i utorak počeli su Turski čardazi oko gradiškog i u našoj okolizi goreti. Mismo se odmah, na noge ustali te u busić zasjeli da Turkom bar prepričimo prolaz dok se naša djeza i žene oslobode, pervu busiju zasjeli su hrišćani iz Dugoga sella Stapara, Lilića, Kukulja i Karaizovza i to na medji Kukulja i Karaizovza, na tu busiju udariše Turzi posli pol dana u petak dne 20 kolovoza teju nakon kratkog kreševa raztjeraše.

Druga busia zasjelaje u Saminzi kod kuće Petra Ljuboevića, na tu navališe Turzi ili u subotu ili u nedjelju dočimje treća busija bila medju Dolinom i Mačkovzom, na tu busiju napadoše Turzi u ponedjeljak po priobraženju nu tusu Turzi uzmakli dočim su kod perve dvi navale naši uzmakli ostavi više mertvi i ranjeni natosuse naši svi razbjegli koje kuda a najviše ijeh prešlo na austrougarsku stranu.

Jasam se još do četvertka tojest do 25 kolovoza bavio na turskoj strani, motreć nebili još gdje god našao skup naši ljudi preko, ja toga nisam našo a dasam našo tobi se sa braćom dotle proti Turkom borio, dokle ich nebi ili oslobodio ili nebi glave izgubio, u četvrtak 25. kolovoza prešao sam ja i Sember vidiv da od naših prieko nikog neima na austrijsku stranu, taj događaj bioje neposredni uzrok s kojega smo mi na austrijsku stranu prebjegli, —

Nasilja i globenja Turaka prinukalabi nas osim toga prie ili poslje na odpor proti Turkom jerbo su nam zulumi turski upravo dođiali.

Pobiranje poreza je kod nas prieko sasma neuredjeno tako da svakome Turčinu prosto stoji od sirotinje raje oteti koliko god ga volja.

Hrišćana koji iole dobri odnošaji prieko stoji doide godišnji danak do 100 i 150 dukata. Tuse nepita imali nemašli od kuda već veli mora bitti, a neimali onda Turzi sirotinju raju na najveće muke postavljaju kao naprimjer u najvećoj studeni uliemu merzle vode u obuču dase hrišćanu noge merznu, i ta koga po 24 sata derže, ili ga u dim objese paga tude dotle derže dok ono što Turčin zahtjeva ne donese.

Dopadali se Turčinu žena ili djevojka kojega hrišćana toju on mora imati, oprelise pako otaz ili muž to jao njemu i pomagaj jerbo ga Turčin do taj mah proganja dok ga u zgodan csas neufati i neubije, radi toga ubili su Turzi prije jedno 8 godina Milivoja Cučka i Gaju Jerinić iz Stapara. Usudi li se pako koji od nas razboritiji za sirotinju raju koju dobru rieč progovoriti tomuje odzvonilo; jer ga Turzi dotle vrebaju dok ga nedočekaju i neubiju — tako su po prilizi Blagoju Lukića iz Laminaza koje kad kad za raju ustajao ubili Turzi u sred čaršije u Gradiškoj.

Pritužili se raja radi takovi zločina tojoke sve u zalud jerbo u Turčina za nju pravde nema.—

Stose tiče dopremanja derva tu nam nisu Turzi nikakove zapreke činili primjetiti mi je konačno da sella Bajinzi Glomočani, Dugopolje Kladari Razboj i Baraji, sa sellom Stapari jedno te isto sello sačinjavaju...

Zaključeno i podpisano.

N° 1332

196.

ZAPISNIK

SASTAVLJEN U REŠETARI DNE 14 RUJNA 1875.

Prisutni: C. k. pristav kotarskog suda iz Okučana g. Lovro Gross, C. k. pristav kotarskog ureda iz Oriovca g. Sandor Kathrein, Obćinski zamjenik kao povjerenik g. Tadia Lalić, Perovodja bilježnik g. Ivan Gergić.

Predmet: Izvidjenje uzroka mnogobrojnomu izselenju turski podanikah iz Bosne u područje c. k. austro-ugarske države usled naloga c. k. glavnog vojnog zapovidništva u Zagrebu kao kr. zemaljske upravne oblasti, od 29 Kolovoza 1875. Pr. broj 1143.

Od nalazeći se u obćini Rešetari bosanski bjegunaca pozvan bje pred ovo povjerenstvo. Simo Sember iz Staparah te nakon opomene na savjestno kazivanje istine, bje isti prislušan kako slidi:

Zovem se Simo Sember iz Staparah (Bajinaza) turski podanik nahije i kaimakamata Gradiškog grčko istočne vjere 50 godina star, oženjen otaz jednog djeteta, nepismen biosam sellski starešina u momemu sellu.

1. Kažitemi uzrok skojegaste Vi sa više Vaši suseljani u područje c. k. austro-ugarske države prebjegli.

Na nekoliko dana pred naše preobraženje o. g. opazimo mi da turski Čardazi izpod Kozare i prosare gore isto tako počeli su Čardazi u Stapari i našoj okolizi goriti. Mismo prije toga dočuli dase je buna proti turkom u Hercegovini podigla a ujednosmo znali da nješto i u Bosnoj mora bitti jerbo su naši turzi svi u gradove počeli bježati. Čim su zapaljeni Čardazi u našem sellu pobjegosmo mi u utorak pred preobraženje u šume; u četvrtak po preobraženju dodju knama u šumu Pane Vidović i Ekso Popović te nas podriše dase akoje i kako moguće proti Turkom borimo i od njih oslobodimo. Oni nam ujedno rekoše dase ništa nebojimo što Zaire nemamo primjetiv podjedno daćemo za kratko vreme i zaire i pušaka dobiti; na taj razgovor pokupiše se naši Ljudi u pomanje čete tesmo u busije zasjeli da iz njih turke dočekamo.

Jedna busija zasjelaje na Karaizovzi, druga nad Laminzi, treća nad Junuzovzi a četvrta kod Mačkovza. U petak po pol dana navalise Turzi na pervu busiju nu tu su naši Ljudi kroz Maxima Zmrića iz Karaizovaza izdani jerboji je isti iz busie izvabio i u tursku busiju zaveo, medju turzi bioje i Jovo Ervačanin iz Kukolja kojije više naši Ljudi posjekao negoli sami Turzi. Tusu naši Ljudi dakako razperšeni.

Kadsu Turzi na Laminze udarili ne mogu pravo reći, nu to znam dasu i tude naši raztjerani. U subotu oko pol dana udariše Turzi na našu busiju koju sam ja predvodio, tusmo samo jednoč puške izpalili našto su se Turzi razbjegli. Čimje busia kod Karaizovaza razperšena počeo je naš sviet na austrijsku stranu bježati, tesu i Ljudi koji su samnom u busiji bili u subotu dne 21. kolovoza o. g. na austrijsku stranu bježali.

Jasam još jednu nedilju dana u Bosnoj ostao dase društvo tražim sa kojimbi proti turkom vojevati mogao nu poštosu se svi razpršili nisam mogao nikoga naići.

Na našu veliku Gospojinu obkole mene i Stevana Kernetića Turzi u jednoj maloj šumizi od kudsam jedva u lug utekao, a onda kod Gajina na austrijsku stranu prešao.

Toje bio uzrok skojejsmo mi ovamo prebjegli. Nu Raja bi se prije ili potlam morala proti Turkom podići jerbo joj nije moguće pod Turskim gospodstvom živjeti, ne samo štoje porez prevelik nego još kad ga sabiru upravo od nas otimlju što hoće, tako da sirotinji raji ništa nepreostane jerbo tu nema nikakova sustava nitije odmjereno koliko koji davati imade. Neimali srbin odkud porez da dade toga turzi tuku na svaki način i muče u zatvor bazaju i to sve dotle dokle godier isti porez nesmakne bilo od kuda godier drago. Turzi naše Ljudi ubijaju gdje i kako im se sviđi pa ipak im ništa nebude, jerbose raja kod nikog pritužiti nemore a ako se i potuži to pravde nedobije.

Neka sada svaki prosudi dali nam je bilo moguće u takovi odnosaji dulje živiti, ta i nijema, životinja kada joj teret dozlogrdi gleda da isti sa sebe strese a kamoli nebi mih koji kroz toliko godina pod turskim jarmom čamimo.

Povratiti se u Bosnu doklem Turčin gospoduje nećemo i nemožemo jerbo smo mi upravo gledali dase turskog zuluma oprostimo a preći onamo značilo bi upravo toliko, još goremu životu na susret ići nego namje dosađanji bio...

Zaključeno i potpisano.

№ 1332

197.

ZAPISNIK SASTAVLJEN U REŠETARI DNE 14 RUJNA 1875.

Prisutni: C. k. pristav kotarskog suda iz Okučana g. Lovro Gross C. k. pristav kotarskog ureda iz Oriovca g. Šandor Kathrein Obćinski zamjenik kao povjerenik g. Tadia Lalić, Perovodja bilježnik g. Ivan Gergić.

Predmet: Izvidjenje uzroka mnogobrojnomu izselenju turski podanikah iz Bosne u područje c. k. austro-ugarske države usled naloga c. k. glavnog vojnog zapovjedništva u Zagrebu, kao kr. zemaljske upravne oblasti od 29. kolovoza 1875. Pr. broj 1143.

Od nalazeći se u obćini Rešetare bosanski bjegunaca pozvan bje pred ovo povjerenstvo. — Gjuro Kernetić iz Gaja te nakon opomene na savjestno kazivanje istine bje isti prislušan kako slidi:

Zovem se Gjuro Kernetić iz Gaja podanik turski nahije i kaimakamata Berbirska 38 godina star grčko istočke vjere, otaz 4ro dije, biosam od proljetos knez u Gaju.

1. Kažite mi uzrok skojega ste vi sa više vaši suseljana u područje c. k. austro-ugarske države prebjegli.

Na nekoliko dana pred naše serbsko priobraženje t. g. dodjose knami glasovi dase je buna proti Turkom u Hercegovini podigla.

U isto vreme čim su Turzi nas dvojizu ili trojizu opazili gde razgovarali, odmah nas stanu psovati »veleć raza moskove« jesi li i ti za Hercegovinu zanjušio, na jednoč počese se Turzi u gradovi sabirati a mi neznadosmo zašto.

U utorak pred priobraženje dojde k nama Simo Sember iz Bajinaza veleć braćo skupite se da našu sirotinju od Turaka oslobodimo.

Na te rieči posakupljajmo se mi u čete te je u pomanjkanju oružja pograbio neki sikiru neki što, i takosmo zasjeo u busiju, više busijaje zasjelo, a našaje među Mačkovzu i Dolini prama Gradiškom zasjela teje ista čupria »Osorna« zvanoj koja prama Gradiškoj srušila. Na tu busiju udariše Turzi nemogu reći koji dan po priobraženju tesu jedni na druge puške ispalili, nu nije nitko mrtav ostao, na toje naš svet nagnuo na ovu stranu bježati. Sernica Nikole čaternja iz Gaja ostalaje preko u Bosnoj teje on iza našeg prebjegnuća pošao prieko da sermiju akoje ikako moguće na ovu stranu prebavi; nu Turci upravo zatekoše tega upravo na Savi ubiše.

Toje bio neposredni uzrok našeg prebjegnuća na austrougarsku stranu.

Posredan uzrok da sa nekoliko rieči reknem, koji nas je prinukao na odpor, bijoje taj daje Turčin gazda nad svim kolikim mojim imetkom dapače nad mojim životom te sam ja samo rob Turčin moj gospodar; stoga nije moguće u takovi odnošaji prieko živjeti a volim umrieti nego prieko povratitise...

Zaključeno i podpisato.

№ 1332

198.

ZAPISNIK

SASTAVLJEN U RAŠETARI DNE 15. RUJNA 1875.

Prisutni: C. k. pristav kotarskog suda iz Okučana g. Lovro Gross. C. k. pristav kotarskog ureda iz Oriovca g. Šandor Kathrein. Obćinski zamjenik kao povjerenik g. Tadia Lalić. Perovodja bilježnik g. Ivan Gerčić.

Predmet: Izvidjenje uzroka mnogobrojnomu izselenju turski podanikah iz Bosne u području c. k. austro-ugarske države uslied naloga c. k. glavnog vojnog zapovjedništva u Zagrebu kao kr. zemaljske upravne oblasti, od 29 kolovoza, 1875 Pr. broj 1143.

Od nalazeći u obćini Rašetare bosanski bjegunaca pozvan bje pred ovo povjerenstvo. — Tomo Dabić iz Kladara te nakon opomene na savjestno kazivanje istine, bje isti preslušan kako sledi:

Zovem se T o m o D a b i ć turski podanik, nahije i kaimakamata Gradiškog 35 godina star, grčko istočne vjere, oženit otaz troje djeze, biosam zadnje vreme selški starešina u momemu selu.

I. Kažite mi uzrok skojega ste Vi sa Vi sa više Vaši suseljana u područje c. kr. austro-ugarske deržave prebjegli.

Pred naše preobraženje dočulismo mi od dva Trgovza iz Berbira koje nepoznam daseje buna u Herzegovini digla, isti nas u pozore dase Turaka čuvamo a to tim više štosu se isti u gradove sakupljali. Mismo se nato nas jedno 50 ljudi u jednu četvrt sakupili i u četvrtak po priobraženju u busiju nad Karaizovzi (Alaibegovoj) zaszeli.

U petak po priobraženju navališe na našu busiju Turzi iz Baine-luke pod predvodstvom Adži i brajima Gušića te nas razčera še. Čim se je to dogodilo počeli smo mi na austrijsku stranu bježati.

U kolikoje meni poznato nije nitko k nama dolazio da nas na odpor proti Turkom diže. Mi smo jedino stoga ustali dase zuluma Tur-skog oslobodimo i da bar u toliko Turkom prelaz u naše krajeve za-prečimo, dok naše obitelji na austrijsku stranu neprebjegnu.

Zulumi turski na toliko su nam dodiali dase podnositi nemogu, te su nas uprav zulumi amo pretjerali.

Po pročitaniu i odobrenju...

Zaključeno i podpisano.

№ 1332

199.

ZAPISNIK

SASTAVLJEN U RAŠETARI DNE 15 RUJNA 1875.

Prisutni: C. k. pristav kotarskog suda iz Okučana g. Lovro Gross. C. k. pristav kotarskog ureda iz Oriovca g. Šandor Kathrein Obćinski zamjenik kao povjerenik g. Tadia Lalić, Perovodja bilježnik g. Ivan Gergić.

Predmet: Izvidjenje uzroka mnogobrojnomu izselenju turski podanikah iz Bosne u područje c. k. austro-ugarske deržave, usled na-log c. k. glavnoga vojnog zapovidništva u Zagrebu kao kr. zemaljske upravne oblasti od 29 kolovoza 1875. Pr. broj 1143.

Od nalazeći se u obćini Rešetari bosanski bjegunaca pozvan bje pred ovo povjerenstvo Liška Gligorić iz Trašelja te nakon opomene na savjestno kazivanje istine, bje isti prislušan kako slidi:

Zovem se L i š k a G l i g o r i ć (Luka Gligorić) turski podanik iz Trašelja, nahije i kaimakamata Gradiškog 30 godina star, grčko istočne vjere, oženjen otaz dvoje djeze biosam ove godine selški knez u momemu sellu.

1. Kažite mi uzrok skojegaste vi sa više vaši suseljana u podru-čje c. k. austro-ugarske deržave prebjegli.

U utorak pred naše priobraženju tojest dne 17 kolovoza t. g. do-šao je k meni moj komšija Lazo Šobat temi pripovidi daje kod njega bio Pane Vidović i damuje dokazao daće Turzi našu sirotinju izsjeći, čim sam ja to čuo odišo sam drugim komšijam te sam jim to doka-zao, štoje meni moj susjed pripovjedio.

Nato smo mi odma u planinu odpremili a mise sakupismo u manje ćete da bogaze zasjednemo. Naši ljudi zasjeli su kod Trošelj a busiju kod Topole — nu nas Turzi neudariše, negosu udarili na busiju kod Karaizovza, i Laminza gdisu Turzi naše raztjerali. Primijetit mi je to daje nama dobro poznato bilo, dasu naši ljudi i svih obližnjih sella proti Turkom podigli se i u busie zasjeli. Čim su Turzi u naše busie kod Karaizovza i Laminza razpršili počeoše naši na austrijsku stranu bježati, te sam i ja 22 Kolovoza t. g. n ovu stranu prebjegao, neznajući gdimise rodbina nalazi, dalije na ovu stranu prešla ili ne. To je bilo neposredni uzrok našeg prebjegnuća na ovu stranu. Osim toga otimaju Turzi i globe nas kako jim je volja. Kad doide vršenje žita doide moj spaja Nasilj beg Kapetanović iz Banjeluke pase sjedne uz vršaj gdi ga ja 'častiti moram. Kad doidje vrijeme u koje se on svome svetzu klanjati mora tose on zbilja i klanja a ja žito vršim. Čim se on izklanja tome pita »vlaše kolikosi izvršio« odvratim li mu gospodaru pet mirova, a on reče kakovi pet mirova najmanje si petnaest izvršiti dakle si me za 10 mirova prevario; kako on reče tako mora da bude.

Osim toga čine Turzi na nama sve moguće zulume tako da jih prebrojiti nemožeš, tako da ja najvećem svojem neprijatelju, kada bi mu se osvetiti želio ništa drugoga učiniti nebi htjeo negobi ga u Bosnu pod tursko gospodstvo poslao, jer u Turčina dobra neima, osim samo za Turčina. Ja nebi htjeo prieko prelaziti jerbo da sam znao da-bimi što prieko išlo nebi htijo ovamo prelaziti. U Turskoj nikakove pravice za nas nema a to može slideći slučaj dokazati:

Ljetosje moj brat Alexa iz Trašelja u Gradiško išao, a kad se je kroz Rovine kući vraćao uvatiće ga svaki put Turzi Rovinzi tega izbiše, jedni put sam ja sa mojim bratom išao pa i taj put navalise na moga brata Rovinzi, a kad sam se ja za moga brata zauzeo onda i mene posječe po glavi, kadsam ja radi toga kod kajmakana u Gradiškoj potužio se, zatvori še mene u apst mjesto dasam ikakovu pravdu 'dobio.

E sada rezidemi dalije moguće u vojnoj hrišćanom pod turskim gospodstvom živjeti...

Na dalje pitanje.

Ja sam bio, kako, sam već spomenuo, selski knez kad na jednoč dodje k meni spaija temi zapovidi da ljude na begluk skupiti moram. Ja čitavu noć po sniegu hoditi moram i u jutru njemu se prijaviti moram. Čitavu noć nisam spavao, pa kad u jutro k njemu na Čardak doidem zapovjedi mi Rajo vodi moga Hata jer moraš 400 dukata platiti, ako mu se išta dogodi. Čim ja Hata za uzdu primim pljesne moj spaija dlan o dlan a poplašen kroz to Hat počme bježati te stane samnom udarati od plota do plota a kad ja spaiju upozorim što sa mnom radi, odvrati mi jednostavno: štoje meni stalo, bilo jedno pseto manje ili više. Nedodješlimu u vreme na begluk to on svakoga od nas povali na zemlju pa jedan Turčin sjedne na glavu a drugi na noge dočim beg pogradi kolaz da sve duša u njemu puca. Upitalime zašto u vrijeme na poso došo nisi, tomu rekнем radiosam za sebe pa sam umoram bio;

spajja nato meni moraš doidji raditi dokse još daniza vidi a štome briga za tebe. Takome u moje najveće svetze na begluk čera a u pozorimliga ja daje moj svetaz tomi on na prosto odvrti: Krsti vlaš, kad nije danas moj svetaz gdibi tvoj svetaz bio i tako ni u svetaz i u Petak mira nejmam...

Zaključeno i potpisano.

№ 1332

200.

ZAPISNIK

SASTAVLJEN U MAŠICU DNE 17 RUJNA 1875.

Prisutni: C. kr. kotarski pristav Oriovačkog kotarskog ureda Skender Kathrein. C. kr. pristav kotarskog suda u Okučani Lovro Gross. Obćinski načelnik Nikola Milojević kao povjerenik. Obćinski bilježnik Andrija Popović kao perovodja.

Predmet: Izvidjenje uzroka mlogobrojnemu izselivanju turski podanikah iz Bosne u području s. kr. austro-ugarske države, usled naloga c. kr. glavnog vojnog zapovjedništva u Zagrebu kao krajiške zemaljske upravne oblasti od 29 kolovoza t. g. broj 1143.

Od nalazeći se u Mašić bosanski bjegunac pozvan bje pred ovo povjerenstvo Vaso Torbica te se nakon opomene na savjestno kazivanje istine bje isti preslušan kako slidi:

Zovem se Vaso Torbica iz Csatrinje turski podanik nahije i kaimakamata Starogradiškoga 32 godine star grč. iztočne vjere oženjen otac 2 djece bio sam od lanske godine do sada knez u momemu selu.

1. Kažite mi razloge radi kojih ste vi sa svojim susjedami pobjegli iz Bosne ovamo.

Ad 1. O našem preobraženju ove godine dočuli smo mi da se je buna proti turkom u Hercegovini podigla pa doznavu to naši turci počeli su svoje čardakove i naše kuće paliti mi znajući da iz toga dobra biti neće počelismo na austrijsku stranu bježati.

Naš narod počeo je bježati pa sam i ja bježao, neznajući zašto mi odoljeti nemogomo ja sam do 32 godine odrasto pa nisam nikakva dobra prieko imao stoga sam morao pobjeći; da proti Turkom ustanem to mi nije ni na pamet palo, premda su nama zulumi turski dodijali.

Od naši ljudi ostalo ih je više u planini Kozari koji se za nepravo sa Turci biju, jerbo Turci kod nas sve otmu. Tako nam svu hranu koju zaradimo od nas otmu a nigdje pravde dobiti nemogu.

Turčinu moram dati što od mene zahtjeva a nemam li odkuda onda mo sa sikirom miluje. Turčina Turčinu tužiti to ne hasni jerbo Serbin kod Turčina pravde dobiti nemože. Zulumi turski su nas na to doterali, da smo na ovu stranu pobjegli. Na, a je već toliko dodijalo, da volimo ovdje izginuti nego prieko u Bosnu pod tursko gospodstvo ići...

Zaključeno i potpisano.

ZAPISNIK

SASTAVLJEN U MAŠIĆ DNE 17 RUJNA 1875.

Prisutni: C. kr. kotarski pristav Oriovačkog kotarskog ureda Skender Katrein. C. kr. kotarski pristav kotarskog suda u Okučani Lovro Gross. Obćinski načelnik Nikola Milojević. Obćinski bilježnik Andro Poppović kao perovodja.

Predmet: Izvidjenje uzroka mnogobrojnemu izselenju turski podanika iz Bosne u području c. kr. austro ugarske države usljed naloga c. kr. glavnog vojnog zapovjedništva u Zagrebu kao krajiške zemaljske upravne oblasti od 29 kolovoza 1875 broj 1143.

Od nalazeći se u Mašić bosanski bjegunaza pozvan bje pred ovo povjerenstvo Mile Lazić te nakon opomene na savjestno kazivanje istine bje isti preslušan kako sledi:

Zovem se Mile Lazić iz Kozinaza nahija i kajmakamata Berbirskog 70 godina star gr. istočne vjere udovac, otac 4 djece, težak.

1. Kažite mi razloge, radi kojih ste vi sa svojim susjedami pobjegli iz Bosne ovamo?

Ad 1. Oko našeg priobraženja dočulismo mi, da se buna digla u Hercegovini stoga se digoše naši ljudi pasu počeli bježati na austrijsku stranu. Nam je dodiao turski zulum kojega odoljeti nismo mogli.

Zaključeno i podpisano.

ZAPISNIK

SASTAVLJEN U MAŠIĆ DNE 17 RUJNA 1875.

Prisutni: C. kr. pristav Orievačkog ureda Skender Katrein. C. kr. kotarski pristav kotarskog suda u Okučani Lovro Gross. Obćinski načelnik Nikola Milojević. Obćinski bilježnik Andro Poppović kao perovodja.

Predmet: Izvidjenje uzroka mnogobrojnemu izselivanju turski podanika iz Bosne u području ckr. austro-ugarske države usljed naloga ckr. gl. vojnog zapovjedništva u Zagrebu kao kr. zemaljske upravne oblasti od 29 kolovoza t. g. broj 1143.

Od nalazeći se u Mašić bosanskih bjegunazah, pozvan bje pred ovo povjerenstvo: Stojan Sokčić te nakon opomene na savjestno kazivanje istine bje isti preslušan kako sledi:

Zovem se Stojan Sokčić turski podajnik iz Pričiana nahije i kajmakamata Berbirskog 30 godina star gr. istočne vjere, oženjen, otac jednog djeteta, težak.

1. Kažite mi razloge, radi kojih ste vi sa svojim susjedami pobjegli iz Bosne ovamo?

Ad 1. Na nekoliko danah pređ naše priobraženje dočusmo mi, da se rišćanski narod u Hercegovini proti zulumu turskom podigo. Mi smo dočuli daće se naš svjet podići, pasmo se zbilja bez ikakovog razloga na ovu starnu preselili, u kolikoj meni poznato nisu se ljudi iz našega se(la?) nigdje sa Turci se pobili nit je od nas koji pao. Čuo sam, da su Turci tri čovjeka iz Bistrize prije jedno 10 danah na kolaz nabili. Turci nas globe na svaki mogući način tako da mi čitavu ranu koju preko godine zaradim odnesu, tako, da mi i ono zaračuna što ptica pojede, to nas je podtaknulo dasmo morali na ovu stranu pobjegli.

Zaključeno i podpisano.

R E G I S T A R

VAŽNIJIH LIČNIH IMENA

Andelić Pero, 160	Dungjer Todor, 92
Arnaut Janko, 24	Ećim Risto, 207
Babić Marija, 75	Ećim Božo, 214
Babić Vid, 125	Filipović Spasoja, 136
Babić Sava, 132	Filipović Jovan, 158
Babić Mile, 155	Gaćić Jovan, 172
Babić Ostoja, 194	Gaić Stojan, 164
Bajalica Marko, 150	Gejić Ostoja, 26
Bakić Mile, 258	Gjanadija Marko, 115
Balaban Stojan, 270	Gjurašinović Luka, 46
Balaban Ilija, 226	Gjurašinović Srdan, 100
Banjac Stojan, 194	Gligić Damjan, 105
Barać Jovan, 69	Gligorić Liška, (Luka), 275
Bašić Stojan, 151	Gnjatović Mile, 243
Bašić Čokan, 153	Grahovac Marko, 44
Batić Marko, 65	Grahovac Jovan, 166
Beran Gjuragi, 102	Grubešić Mićo, 35
Beronja Stanko, 161	Grubešić Simo, 98
Bielić Vaso, 110	Gubić Nikola, 130
Bižić Lazo, 209	Guć Mihajlo, 163
Bjelajac Stevan, 73	Hrvaćanin Vaso, 159
Blagojević Sava, 240	Ilić Petar, 40
Blagojević Mića, 20	Ilić Damjan, 45
Blažćanin Mate, 148	Ilić Milić, 220
Bogosavac Kuzman, 147	Ivanić Stevan, 247
Bokan Theodor, 189	Jakovljević Jovan, 119
Borojević Petar, 34	Jandrić Vid, 157
Borojević Milovan, 15	Janković Jovan, 66
Bučma Stojan, 208	Janković Marko, 73
Budimir Mile, 185	Janković Božo, 129
Bursač Petar, 238	Janković Lazo, 261
Ceran Ostoja, 118	Janjetović Stojan, 193
Crnobrnja Sava, 161	Janus Gjuragi, 41
Crnobrnja Jovan, 244	Jelisavac Marija, 114
Cvilić David, 37	Jelisavac Stana, 115
Čekić Gligo, 231	Jelisavac Zekan, 173
Čulibrk Marko, 167	Jezdimir Petar, 252
Čirić Simo, 138	Kaić Simeon, 205
Čirić Jovan, 190	Katalina Jefto, 249
Čirić Stevan, 191	Kavedija Jovan, 188
Čirić Gjuro, 195	Kecman Pero, 55
Dabić Tomo, 275	Kernetić Gjuro, 274
Danićević Petar, 78	Kernjaić Mile, 134
Dijaković Mile, 31	Klaić Dane, 245
Dijaković Pane, 187	Klopdžia Jandria, 201
Dmitrović Jovan, 178	Knežević Simo, 68
Dračina Ilija, 211	Koć Nikola, 144
Drobac Ilija, 23	Kolar Jovan, 227
Dukić Dimitrija, 17	Korica Vukadin, 132
	Kovačević Risto, 64

R E G I S T A R **VAŽNIJIH GEOGRAFSKIH IMENA**

Adrapovci, 93	Medjuvodje, 190
Bačvani, 172	Miloševo Brdo, 78, 256
Biekovac, 66, 68, 86, 88, 125, 129	Mirkovac, 188, 189, 200, 207, 214
Bistrica, 258	Mlečanica (Mletčanica), 138, 191, 195, 197
Božići, 205	Mrakodol, 161, 163, 235, 238
Brekinje, 171, 194	Orahova, 75, 82
Brezovljani, 253, 255	Petrinja, 19, 21, 30, 31, 32, 96, 110, 115
Briševac, 242	Pobrdani, 39, 97, 173, 210, 231
Cerovica, 44, 46, 100, 104, 165	Podgradci, 260
Csatrinja, 277	Poljane, 119
Čitluk, 15, 20, 34, 98, 108, 115	Poljanice, 42, 45, 48, 49, 50, 51, 118, 177, 199, 237, 240
Demirovac, 69, 71, 73, 220	Povelča, 226, 227
Dobrlin, 179, 180, 243	Pribjeg, 245
Draksenić, 130	Pričani, 278
Dubica, 239, 240	Priedor, 112
Dugo polje, 270	Prusac, 192, 193, 194
Dvorišta, 166, 169, 203, 208, 218	Pucari, 201
Gaj, 274	Rakovica, 89
Gaštica, 79, 261	Ravnice, 53, 119, 120, 151, 152, 153, 155, 160, 161, 244
Glamočani, 267	Sitneš, 230
Gradiška, 275	Slabinje, 136, 150, 170, 183, 185, 186, 187
Gradina, 132	Srdjenovci, 229
Gumnjani, 35	Štapari, 17, 266, 272
Gunjevac, 87, 131	Štrigova, 41, 117, 118, 157, 162, 213, 233
Ivanjska, 91	Suvaja, 209
Jablanica, 65, 121, 122	Svinjar, 249, 252
Jelovac, 133	Tavija, 26, 40, 95, 101, 233
Junuzovci, 268	Timar, 80
Kalenderi (Kalendari), 23, 37, 54, 113, 241	Tribovljani, 263
Kaoci, 140, 145, 147, 148	Trošilji, 275
Karaizovci, 269	Turjak, 76
Klekovac, 174, 178, 181	Verbaška, 198, 216
Komlenac, 164	Vlaknice (Vlaknize), 57, 60, 61
Kozinazi, 278	Vodičevo, 47, 102, 107, 114, 158, 167
Kostajnica, 24, 27, 36, 55, 92, 134, 156, 159, 160, 234	Uremovci, 211
Kuljani, 103, 105, 106	Zuljevica, 247
Laminzi, 264	
Lepenica, 144	
Lomočani, 223, 224	
Marine, 139	
Medjedja, 64, 73, 124, 126, 127, 128, 132, 219, 221	

Kovačević Mihaelo, 218
 Kreča Jovan, 48
 Kreča Ilija, 50
 Kreča Stojan, 51
 Krnjić Jovo, 221
 Kukavica Stjepan, 79
 Kukavica Jovan, 104
 Kukić Petar, 133
 Kukrika Vaso, 180
 Kukrika Marko, 242
 Kurtović Gjuro, 233
 Lakić Gjuro, 266
 Lakobrija Lazo, 174
 Latinović Simo, 53
 Lazarević Mile, 112
 Lazendić Pavo, 86
 Lazić Mile, 278
 Lisavac Andrija, 160
 Lončar Jefto, 219
 Lončina Vid, 199
 Lukač Radovan, 124
 Ljuboević Nikola, 60
 Mačak Trifun, 192
 Majkić Jovo, 160
 Mandić Stojan, 88
 Marianović Gjuro, 264
 Maričić David, 128
 Maričić Marko, 181
 Maričić Nikola, 47
 Marin Jovan, 97
 Marin Lako, 235
 Marin Sava, 233
 Marinković Golub, 103
 Marinković Nikola, 106
 Marjanović Ilija, 139
 Mazaliza Gligo, 166
 Mikač Simo, 224
 Mikić Mikan, 145
 Milanović Ostoja, 191
 Milanović Mihajlo, 197
 Milanović Stojan, 120
 Milanović Gjukan, 197
 Miuk Simo, 160
 Novaković Andrija, 57
 Nježić Gjuragj, 19
 Oljača Nikola, 267
 Palir Jovan, 161
 Palir Trifun, 170
 Panić Cvio, 198
 Papić Gjuro, 89
 Pašić Ilija, 152
 Pavić Jovan, 203
 Pavković Marko, 71
 Perić Trifun, 241
 Petković Teodor, 140
 Petrović Teodor, 239
 Plavšić Marko, 230
 Popović Sava, 165
 Popović Johan, 200
 Popović Jovan, 269
 Pralica Simo, 169
 Radojčić Mijat, 183
 Rakić Tešo, 229
 Rakić Nikola, 253
 Rušmir Mihajlo, 36
 Rušnov Petar, 189
 Sadjak Mile, 117
 Samac Sima recte Trifun, 32
 Seničanin Aleksa, 39
 Savić David, 42
 Savić Gjuragj, 95, 199
 Savić Cvio, 156
 Savić Mihajlo, 177
 Savić Simo, 256
 Selaković Vasilj, 263
 Sember Simo, 272
 Šliepac Tomo, 137
 Smitran Simo, 76
 Soldat Pero, 113
 Stanić Cvio, 186
 Stioč Spasenija, 101
 Stojaković Vaso recte Mijatović, 103
 Stojnić Ostoja, 118
 Svetlica Luka, 91
 Šarkan Čiro, 131
 Šerbula Stojan, 216
 Školnik Savo, 255
 Škorić Mile, 93
 Šokčić Stojan, 278
 Španić Petar, 122
 Španić Ostoja, 121
 Šurla Lako, 234
 Šurlan Pavo, 213
 Šuvarak Jovo, 82, 83, 126
 Tadić Mihajlo, 162
 Timarac Mile, 80
 Tomić Gjuragj, 107
 Torbica Vaso, 277
 Torbica Simo, 54
 Trivić Tanasla, 127
 Trubarac Mile, 171
 Vasić Hrista, 21
 Vejić Jovan, 200
 Vidović Petar, 87
 Vidović Sava, 268
 Višnjić Lazo, 27
 Vučićević Blagoja, 210
 Vujanović Ostoja, 180
 Vujasin Pero, 96
 Vukmir Stojan, 239
 Vukota Luka, 119
 Vuković Simo, 223
 Umljenović Jefto, 61
 Zec Jovan, 30
 Zec Stevan, 179
 Zorić Pero, 49